

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyoloji Anabilim Dalı

YEREL BİR GÜÇ OLARAK AŞİRETİN SİYASAL FONKSİYONU

Faruk Sümer

Doktora Tezi

Ankara, 2009

YEREL BİR GÜÇ OLARAK AŞİRETİN SİYASAL FONKSİYONU

Faruk Sümer

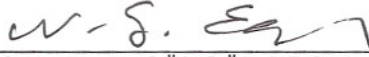
Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyoloji Anabilim Dalı

Doktora Tezi

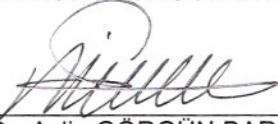
Ankara, 2009

KABUL VE ONAY

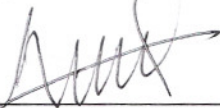
Faruk SÜMER tarafından hazırlanan “Yerel Bir Güç Olarak Aşiretin Siyasal Fonksiyonu” başlıklı bu çalışma, 10.06.2009 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

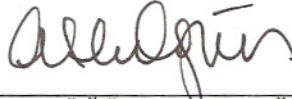
Prof. Dr. Nevin GÜNGÖR ERGAN (Başkan)

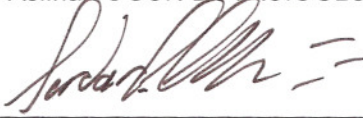
Doç. Dr. Aylin GÖRGÜN BARAN (Danışman)

Doç. Dr. Nilay ÇABUK KAYA(Üye)

Doç. Dr. Aslıhan ÖGÜN BOYACIOĞLU (Üye)

Yard. Doç. Dr. Serdar SAĞLAM (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. İrfan ÇAKIN
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

10.06.2009

Faruk SÜMER

TEŞEKKÜR

Bu çalışmayı yöneten, fikirleriyle çalışmamın her aşamasında bana yardımcı olan ve desteklerini hiçbir koşulda esirgemeyen tez danışmanım değerli hocam sayın Doç. Dr. Aylin Görgün Baran'a sonsuz teşekkürlerimi sunarken, doktora programım süresince gerek zamana ve mekâna ait karşılaştığım tüm fiziksel sorunları aşmamda ortaya koyduğu irade, gerekse görüş ve önerileriyle tezimin sonuçlanmasına sağladığı katkı açısından bölüm başkanım değerli hocam sayın Prof. Dr. Nevin Güngör Ergan'a sonsuz minnet ve şükranlarımı arz ederim

Aynı zamanda tez izleme komitesinde görüş ve önerileriyle çalışmama yön veren değerli hocam sayın Doç. Dr. Aslıhan Öğün Boyacıoğlu'na, siyasal katılım konusundaki önerileriyle değerli hocam Yard. Doç. Dr. Serdar Sağlam'a, önerileriyle yol gösteren değerli hocam Doç. Dr. Nilay Çabuk Kaya'ya, göstermiş oldukları ilgiden ve misafirperverliklerinden dolayı Diyarbakır'da görüşme yapılan aşiretlerin reislerine ve aşiret mensuplarına, düzenleme aşamasındaki katkılarından dolayı değerli arkadaşım Müge Kamanlıoğlu'na, tez çalışmam süresince bana katlanarak desteğini esirgemeyen değerli arkadaşım Dr. Feysel Taşçier'e ve gerek literatür taramada gerekse uykusuzluğumu paylaşmada gösterdiği özveriden dolayı eşim Selver Yazar Sümer'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

SÜMER, Faruk. *Yerel Bir Güç Olarak Aşiretin Siyasal Fonksiyonu*, Doktora Tezi, Ankara, 2009.

Bu araştırma, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerimizde halen hâkim ve geleneksel toplumsal bir organizasyon biçimi olan aşiretlerin ve buna bağlı olarak oluşan sosyal örüntülerin, sosyal değişme ve modernleşme sürecinin etkisiyle geçirdiği dönüşümleri, siyasi boyutları ile analiz etmek amacıyla gerçekleştirilen bir çalışmadır. Çalışmada özellikle, son yıllarda dünyada yaşanan hızlı değişmeler, kentleşme ekseninde köyden kentlere doğru gerçekleşen göçler ve modernleşme süreciyle birlikte geleneksel değerlerden modern değerlere dönüşümün yaşandığı aşiret tipi formasyonların sosyal ve siyasal olarak geçirdiği çözümler üzerinde durulmuştur.

Aşiretlerde meydana gelen dönüşüm ve değişmeleri izah etmeye yönelik çalışma Diyarbakır ilinde yer alan aşiretlerin “Aşiret Reisleri” ile yapılan görüşmelere ve konu ile ilgili araştırılan literatüre dayanmaktadır. Nitel metodolojinin kullanıldığı çalışmada tüm bilgiler sınırlı sayıda kişi ile doğal ortamlarında derinlemesine görüşmeler/mülakatlar ve katılımlı gözlem ile elde edilmiştir. Kullanılan görüşme cetvelinde mevcut problematiği ortaya çıkaracak sorular yer almakla birlikte görüşme esnasında bu cetvele bağlı kalınmamış; görüşme akışına göre sorular şekillenmiştir.

Sonuç olarak bu çalışmada aşiretler daha çok örgütlenme, üyeleri üzerindeki denetim kabiliyeti ve siyasete katılım yönüyle incelenmiş ve bilinen tarihi klasik aşiret yapısıyla günümüzdeki yapı arasında ki temel farklar karşılaştırılarak nedenleri sorgulanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Aşiret, Modernleşme, Siyasallaşma, Siyasal Fonksiyon, Değişim.

ABSTRACT

SÜMER, Faruk. *Political Function of Tribal as a Local Political Power*, Ph.D. Dissertation , Ankara, 2009.

This research is carried out for the purpose of analyzing the transformation of tribes still dominant in our Western and Shout-Western Anatolian regions and being traditional communal organization type, and social patterns happening in connection to these tribes in the effect of social change and modernization process with its political dimensions. In this research, especially social and political dissolubility experienced by tribal type formations facing transformation to modern values from traditional values with modernization process, migrations from rural to urban within the urbanization axis and changes happening in the world in recent years are stressed.

The research intended to illustrate the changes and transformations happened in tribes are based on the literature inquired about the issue and interviews carried out with headmen of these tribes in Diyarbakır province. All information are obtained by participated observation and deep interviews/contacts with limited people in their natural habitats. Although, questions revealing the current problematic take place in the interview scale, questions are embodied during the interviews.

As a conclusion, in this research tribes are analyzed mainly in terms of participation to politics, supervision ability on its members and organizational establishment; and the reasons of differences between the known historic classical tribe structure and present structure are questioned by comparing the basic differences.

Key words: Tribe, Modernization, Politicization, Political Function, Change.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: TANIMLAYICI ÇERÇEVE	5
1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU	5
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	7
1.3. LİTERATÜR TARAMASI VE TANITIMI	8
1.4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEM VE TEKNİKLERİ	10
1.4.1. Veri Toplama Teknikleri	10
1.4.2. Araştırmanın Temel Soruları	12
1.4.3. Araştırmanın Sınırlılıkları	13
1.4.4. Kavramların Tanımları	14
1.4.4.1. Toplumsal Yapı	14
1.4.4.2. Topluluk–Cemaat	15
1.4.4.3. Toplumsal Dayanışma	16
1.4.4.4. Toplumsal Katmanlaşma	18
1.4.4.5. Sosyal Kontrol	19
1.4.4.6. Geleneksel Otorite	19
1.4.4.7. Aşiret	20
1.4.4.7.a. Kandaşlık	21
1.4.4.7.b. Akrabalık	22
1.4.4.7.c. Aşiret Reisi (Ağa ve Ağalık)	22
1.4.4.7.d. Aşiret Şeyhi	24
1.4.4.8. Organizasyon	24

2. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ	27
2.1. SİYASAL KATILIM	27
2.2. ANTHONY GİDDENS'İN YAPILAŞMA KURAMI	32
2.3. YAPISAL-FONKSİYONALİST KURAM VE KURAMCILARI	38
2.3.1. Talcott Parsons	41
2.3.2. Robert Merton	43
2.4.ÇATIŞMA KURAMI VE KURAMCILARI	45
2.4.1. Lewis Coser	48
2.4.2. Ralph Dahrendorf	51
2.5.MICHEL FOUCAULT: GÜÇ VE İKTİDAR İLİŞKİSİ	54
3. BÖLÜM: AŞİRET YAPISININ TARİHSEL ARKA PLANI	60
3.1. DOĞU ANADOLU'DA OSMANLI HÂKİMİYETİNİN KURULMASI	60
3.2. KÜRT AŞİRETLERİNİN OSMANLI DEVLETİ İLE İLİŞKİLERİ	61
3.3. OSMANLI DEVLETİNDE İDARE BİÇİMİ VE DOĞU ANADOLU'NUN STATÜSÜ	65
3.4. DOĞU ANADOLU'NUN İDARİ STATÜSÜNDE SANGAKLARIN ÖNEMİ	68
3.5. II. ABDÜLHAMİT DÖNEMİNDE KURULAN HAMİDİYE ALAYLARI VE NEDENLERİ	70
3.6. KÜRT AŞİRETLERİNİN CUMHURİYET DÖNEMİNDEKİ DURUMU	74
3.7. AŞİRETLERİN ORTADOĞU'DA DEVLET YÖNETİMLERİYLE İLİŞKİLERİ... ..	75
4. BÖLÜM: AŞİRET SİSTEMİNİN YAPISI	80
4.1. AŞİRETİN TANIMI: TERMİNOLOJİK AÇILIM VE SINIFLANDIRMA	80
4.2. AŞİRETİN TOPLUMSAL-KÜLTÜREL TEMELLERİ	83
4.3. AŞİRETİN SOSYAL YAPISI	86
4.4. AŞİRET VE AKRABALIK BAĞLARI	87
4.5. AŞİRETTE LİDERLİK	89

5. BÖLÜM: BULGULAR VE ANALİZ-YEREL BİR GÜÇ VE OTORİTE OLARAK AŞİRETLERİN SİYASAL FONKSİYONU	94
5.1. MERKEZİ YÖNETİM SEÇİMLERİNDE -PARLAMENTO- AŞİRET VE ÖNDERLERİN (ŞEYH-AĞA) ROLÜ	98
5.2. SİYASAL PARTİLERİN TAŞRA TEŞKİLATLARININ YAPILANMASINDA ŞEYH VE AĞALARIN ROLÜ	101
5.3. DEVLET- AŞİRET İLİŞKİLERİNDE ŞEYH VE AĞALARIN ROLÜ	102
5.4. YEREL YÖNETİM SEÇİMLERİNDE AŞİRET, ŞEYH VE AĞALARIN ROLÜ	103
5.5. YEREL POLİTİKALARIN BELİRLENMESİNDE AŞİRET, ŞEYH VE AĞALARIN ROLÜ	104
5.6. KÜLTÜR POLİTİKALARIN BELİRLENMESİNDE AŞİRET, ŞEYH VE AĞALARIN ROLÜ	105
5.7. YEREL KİTLE ÖRGÜTLERİNİN (DERNEK, SENDİKA, VAKIF) SEÇİMLERİNDE AŞİRET, ŞEYH VE AĞALARIN ROLÜ	107
6. BÖLÜM: GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	109
KAYNAKÇA	126
EK: MÜLAKAT GÖRÜŞMELERİ	141
ÖZGEÇMİŞ	214

GİRİŞ

Bu araştırma, tarihsel ve toplumsal bir olgu olarak “aşiret”lerin sosyal yapısı ve siyasi fonksiyonu bağlamında nasıl işlediğini görmek, anlamak ve açıklamak üzere kurgulanmıştır. Bugüne kadar yapılan araştırmalarda genellikle aşiret olgusunun sosyolojik, antropolojik, kültürel ve ekonomik yapısına, özelliklerine ve işleyişine vurgu yapılmıştır. Oysaki binlerce yıllık birikim ve deneyimle yoğrulmuş, kendine has üretim ilişkileriyle yapılanmış aşiret toplum yapısının gerek kendi içinde ve gerekse kendi dışında varoluşun en önemli taraflarından biri de, aşiretin aynı zamanda “siyasal bir organizasyon” oluşudur.

Diğer bir ifade ile “aşiret”ler; kendine has hiyerarşik bir güç ve iktidar yapısı olan, kaynağını gelenekten, töreden alan kültürel değerleri ve üretim ilişkileri ile şekillenmiş güçlü bir toplumsal yapıdır. Diğer aşiretlere karşı varoluşunu korumak için silahlı, hatta zaman zaman bağlı olduğu daha üstün bir siyasi gücün haksız uygulamalarına karşı baş kaldıran, isyan eden, meydan okuyan, siyasi ve askeri bir varoluştur.

“Aşiret”ler gerek Büyük Selçuklu gerekse Osmanlı Devleti gibi daha birçok devletlerin yada imparatorlukların kuruluşuna öncülük etmiş, tarihsel-toplumsal formasyonlardır. Günümüzde “Kuzey Irak Kürt Otonom” siyasal yapılanmasının liderliğini yapanlarda yine aşiretlerdir (Barzani-Talabani gibi).

Büyük siyasi oluşumların temeli böylesine geçmişten gelen, köklü-soylu feodal formasyonların önderliğinde gerçekleşmektedir. Çin’de, Japonya’daki köklü hanedanların devleti ya da imparatorluğu kurma güç ve iradesine sahip olması aynı mantıkla izah edilebilmektedir. Yani “aşiret” -feodal beylik- fırsatını bulduğunda böyle bir açılım için gereken siyasal güç, iktidar ve iradeyi kendi bağrında bir potansiyel olarak taşır. En azından egemen bir devlet veya imparatorluk içerisinde kendi varoluşunu koruyan, pazarlık eden ve haklar talep eden bir siyasal iradeye, güce ve iktidara sahiptir.

Günümüzde aşiretler gerek politik gerekse askeri anlamda devlet egemenliğinin sağlanamadığı bölgelerde daha etkin ve güçlü bir yapı sergilerken, aksine devlet egemenliğinin tüm kurum ve kuruluşlarıyla sağlandığı bölgelerde bu yapı daha zayıf ve dağılan bir görünüme bürünmektedir.

“Günümüzde” tabirini özellikle kullandık keza geçmiş dönemlerin güçlü devlet veya imparatorlukları “aşiret” yapılarında ciddi bir dönüşüm yaratmayı başaramamışlardır. Bu dönüşüm buna ek olarak kapitalist üretim ilişkilerinin yaygınlaşması, kentleşme ve kentlileşme gibi modernist politikalarla gerçekleşebilmiştir.

Dünyada olduğu gibi ülkemizde de bu yönüyle aşiret toplumsal formasyonunda ciddi bir yapısal değişim yaşanmaktadır.

Siyasal bir organizasyon olarak aşiret adlı bu çalışmada amacımız bir monografi yapmak veya aşiretlerin sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel yapılarını derinlemesine inceleyip tahlil etmek değildir.

Aşiretler daha çok örgütlenme, üyeleri üzerindeki denetim kabiliyeti ve siyasete katılım yönüyle incelenecek, bilinen tarihi klasik aşiret yapısıyla günümüzdeki yapı arasında ki temel farklar karşılaştırılarak nedenleri sorgulanacaktır.

Bu bağlamda gerçekleştirilen çalışma altı bölümden oluşmaktadır.

İlk bölümde araştırmanın tanımlayıcı bir çerçevesini oluşturmak adına; konusu, amaç ve önemi, konu üzerinde daha önceden yapılmış benzer çalışmaları görmek adına gerçekleştirilen literatür taraması ve bu literatüre ait tanıtımlar yer almaktadır. Daha sonra çalışmanın metodolojik boyutuna yönelik bilgilerin yer aldığı yöntem ve veri toplama tekniklerinden söz edilmiştir. Bu başlık altında araştırmanın temel soru cümleleri ile çalışmada karşılaşılan zorluklar ile sınırlılıklara da yer verilmiştir. Bu bölümde çalışmanın kavramsal çerçevesi içerisinde yer alan kavramlar tartışılmıştır. “Toplumsal Yapı, Topluluk-Cemaat,

Toplumsal Dayanışma, Toplumsal Katmanlaşma, Sosyal Kontrol, Geleneksel Otorite, Aşiret -Kandaşlık, Akrabalık, Aşiret Reisi, Aşiret Şeyhi-, Organizasyon vb.” kavramlarının incelenen literatürdeki ifadelendirilişlerine yer verilerek çalışma ile olan bağlantıları üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde araştırmanın kuramsal çerçevesi çizilmiştir. Bir başka deyişle araştırmanın kuramsal temelini oluşturan bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Öncelikle siyasal katılım hakkında teorik bilgi verilmiş daha sonra özellikle Yapısal Fonksiyonalist Yaklaşım ve Çatışma Kuramı ekseninde düşünürlerin görüşlerine yer verilmiştir. Giddens’ın Yapılaşma Kuramı ve Foucault’un Güç ve İktidar İlişkileri hakkındaki görüşlerinin araştırma konusu ile olan ilgisi üzerinde durulmuştur. Bu bölüm aynı zamanda çalışmanın teorik anlamda ana bölümünü oluşturmaktadır.

Üçüncü bölümde araştırmanın konusunun tarihsel boyutunu göz önüne sermek adına “Aşiret Yapısının Tarihsel Arka Planı” başlığı altında çeşitli bilgilere yer verilmiştir. Bu bölüm aracılığı ile aşiret olgusunun Osmanlı döneminde başlayıp Cumhuriyet döneminde şekillenen ve günümüze kadar uzanan tarihsel arka planı bazı yönleriyle irdelenmiştir.

Çalışmanın **dördüncü bölümünde** aşiret sisteminin yapısı ortaya konularak, araştırma konusu ile olan bağlantılarını kurmak adına öncelikle terminolojik bir açılım ve sınıflandırma ile aşiret olgusunun farklı tanımlamalarına yer verilmiştir. Aynı zamanda sosyolojik boyutları ile aşiretin toplumsal-kültürel temelleri, aşiretin sosyal yapısı, aşiret ve akrabalık bağları, aşirette liderlik olgularına değinilmiştir.

Beşinci bölümde araştırmanın saha kısmında görüşmeler yapılan aşiret reislerinin ifadelerine yer verilmiş ve çalışma konusu ile olan bağlantıları ortaya konulmuştur. Özellikle “Yerel Bir Güç ve Otorite Olarak Aşiretlerin Siyasal Fonksiyonu” problematiğinden hareketle bu bölüm için yedi alt başlık oluşturulmuştur. Araştırmanın soru cümleleri paralelinde şekillenen mülakat

sorularına verilen cevaplar bu bölümde “Merkezi Yönetim Seçimlerinde Parlamento- Aşiret ve Önderlerin (Şeyh-Ağa) Rolü, Siyasal Partilerin Taşra Teşkilatlarının Yapılanmasında Şeyh ve Ağaların Rolü, Devlet- Aşiret İlişkilerinde Şeyh ve Ağaların Rolü, Yerel Yönetim Seçimlerinde Aşiret, Şeyh ve Ağaların Rolü, Yerel Politikaların Belirlenmesinde Aşiret, Şeyh ve Ağaların Rolü, Kültür Politikaların Belirlenmesinde Aşiret, Şeyh ve Ağaların Rolü, Yerel Kitle Örgütlerinin (Dernek, Sendika, Vakıf) Seçimlerinde Aşiret, Şeyh ve Ağaların Rolü” başlıkları altında irdelenerek ve verilen ifadelerle desteklenerek analiz edilmiştir.

Son olarak çalışmanın **altıncı bölümü** olan genel değerlendirme ve sonuç bölümünde ise, araştırmanın kuramsal çerçevesi paralelinde elde edilen sonuçlarla birlikte değerlendirilmiştir.

1. BÖLÜM: TANIMLAYICI ÇERÇEVE

1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Tarihsel-toplumsal bir birlik olarak ‐aşiret‐ toplumsal formasyonu gereği varoluşundan bu yana askeri, siyasi, ekonomik ve toplumsal bir yapılanma özelliğine sahiptir.

Aşiretin toplumsal yapısının tarihsel-evrensel olarak böyle var oluşu toplumsal-siyasal bir zorunluluktur. Diğer bir ifade ile her tarihsel-toplumsal birlik aynı zamanda bir üretim birimidir ve ürettiklerine sahip olmak zorundadır. Ürettiklerini depolamak ve en ekonomik bir biçimde kullanmak-harcamak gereğini duyar, hisseder ve düşünür. En azından ürettiği maddi ve manevi değerlerin her zaman dış düşmanları vardır; dolayısıyla bu dış tehdide karşı askeri bir güç oluşturmak, onları beslemek, bakmak ve giyindirmek zorundadır. Yani, toplumsal formasyon olarak bu tarihi birlikler ancak askeri-siyasal bir organizasyonla var olabilmekte yada ayakta kalabilmektedirler.

Geçmişten günümüze, maddi ve manevi varoluşlarıyla ‐aşiret‐ler; daha çok kapitalist üretim ilişkilerinin henüz tam olarak nüfuz etmediği/edemediği bölgelerde varlıklarını korumakta ve sürdürmektedirler. Diğer bir ifade ile ‐aşiret‐ yapıları; tarıma dayalı büyük imparatorlukların çökmesi sonucu; henüz pre-kapitalist üretim biçimi ve ilişkilerinin yaşandığı ulus devletlerin az gelişmiş bölgelerinde ya da coğrafyalarında varlıklarını sürdürmektedirler.

Dünya kapitalist üretim biçiminin günümüzdeki kazandığı etkinlik, yaygınlık ve egemenliğine rağmen ‐aşiret‐ yapıları hala istendik düzeyde çözülememiş, çözülmemiş ya da değişmemiştir. Diğer taraftan küreselleşmenin hem bir bütünleşme hem de yerel düzeyde parçalanma eğilimlerini hızlandırdığı; ulus-devlet formasyonunu etkisizleştirdiği ve hatta mikro-milliyetçilikle de parçaladığı; yerel kültür ve kimlikleri harekete geçirdiği bir ortamda henüz parçalanmamış toplumsal-siyasal bütünlükler olarak görünen ‐aşiret‐lerin feodal

yapılarının siyasal etkinlikleri artmaktadır. Örneğin, bazı “aşiret”ler ülkemizde yaşanan teröre önderlik etmekte ve destek vermekte iken bazıları da ulus devletten yana tavır koymaktadır. İşte, tam bu noktada; “aşiret” feodal formasyonların “siyasal bir organizasyon” olarak önemleri artmaktadır. Ulus devlet, kendi geleceği açısından bu farklılıkları bünyesinde barındırabilmesi için eğitim, kültür, ekonomi ve siyasal bağlamlardaki talepleri sisteme entegre etmek zorundadır. Diğer bir ifade ile Doğu ve Güneydoğu’daki “aşiret”lerin kendi içinde bütünleşmiş, ama dışı karşı farklı duruşları ulus devletin bütünlüğü adına bir avantaj olabileceği gibi dezavantaj da olabilir.

Bu bağlamda egemen devletle “aşiret”ler arasındaki ilişkilerin ne zaman sorunlu veya ne zaman uyumlu olduğunun incelenmeye, araştırılmaya, anlaşılmaya ihtiyacı vardır. Devletin genel ekonomik politik anlayışı ne olursa olsun; “aşiret”lerin kendi, otonom yapılarını koruma; mevcut durumu sürdürme refleksleri vardır. Bu varoluş kaygısından dolayı; merkezi otoriteden kendine göre ekonomik, politik, kültürel taleplerde bulunmaktadırlar. Bu taleplerini de merkez yönetim ve yerel yönetimlerin oluşumuna seçimle katılarak; kendi adamlarını seçtirerek taşırlar. Diğer taraftan; yerel ekonomik politikaların belirlenmesinde; demokratik kitle örgütlerinin (Siyasal Partiler, Sendikalar vb.) yapılanmasında, sivil toplum örgütlerinin oluşumunda (Dernekler, Vakıflar, Kooperatifler vb.) gereken süreçlere katılarak siyasal işlevlerini hayata geçirmektedirler. Diğer bir deyişle, bütün bu örgütlenme, yapılanma ile ortaya çıkan stratejik güç ve iktidar alanlarında nüfuz üstünlüğü ve blok oyları ile “aşiret” yapıları belirleyici olmaktadır.

Bu anlamda tüm bu tür toplumsal-siyasal ilişkilerin nasıl işlediği, nasıl kurulduğu ve yapılandığı; aşiret yapısının ulus-devlet içindeki siyasal yapılara nasıl katıldığı; bu yapıdan siyasal bir aktör olarak nasıl etkilendiği; hangi durumlarda krizlerin, kırılmaların yaşandığı ve aşıldığı gibi toplumsal ve siyasal ilişkilerin, yapılarının açıklanmaya ihtiyacı vardır. Bu yönü ile hem siyasal bütünleşme ve istikrar için hem de kendi başına yani otonom bir yapı olarak “aşiret” toplumsal

yapısının siyasal bir organizasyon olarak üniter yapıya eklenmesi konularındaki sorunları görmek, anlamak bu araştırmanın temel problemidir.

1.2 ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu araştırmanın amacı; “aşiret” olgusunun siyasi bir organizasyon olarak nasıl işlediği, nasıl kurulduğu; bunun için hangi görüşlere -inançsal, ideolojik, gelenek ve örfler- dayandıkları; kendilerini “öteki” formasyonlara göre nasıl algıladıkları; egemen devlet gücü ile nasıl bir ilişki içinde oldukları; kriz ve kırılma dönemlerinde ki anlayışlarının ne olduğu; arkaik “aşiret” yapısını sürdürmelerinin gerekçeleri; kendi içinde ve dışında güç ve iktidar ilişkilerinin nasıl dağıldığı ve yapılandığı; toplumsal tabakalaşma ile güç ve iktidar arasındaki ilişkileri tespit etmektir.

Diğer bir ifade ile “aşiret”i sadece toplumsal yapısı, üretim biçimi ve gelir dağılımı ile açıklamak yeterli değildir. Tüm bu toplumsal yapılanmayla beraber siyasi bir organizasyon olarak “aşiret” olgusunun yerel-siyasal bir otorite olarak merkezi yönetimle ilişkileri, yerel yönetimlerin seçimi, demokratik kitle örgütlerinin yapılanmasındaki rolü ve sivil toplum örgütleriyle nasıl bir ilişki içerisinde olduklarını; yerel kalkınma bağlamında ekonomik politikaların belirlenmesindeki etki boyutu gibi ilişkilerin tespiti araştırmanın amacıdır.

Önem bakımından ise şunlardan söz edilebilir;

Küreselleşme ile yerel olanın gücü öne çıkarılmış ama üniter olanın gücü ve etkinliği azaltılmaya, zayıflatılmaya başlanmıştır. Özellikle de az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin ulus devletleri zaafa uğratılmaktadır. Bu bağlamda da etnik yapılardan, kültürel kimliklerden, mezhep ve din farklılıklarından hareket edilmektedir. Bu yapıların taşıyıcısı ise henüz “yurttaş” kavramının gelişmediği total toplumsal formasyon olan “cemaat, tarikat, aşiret” yapılarıdır. Bu yapılar, aynı zamanda bugün bazı mezhep ve etnik temelli partilerinin siyasetlerini etkilemekte ve parçalayıcı ideolojik etki ve talepleri dile getirmektedir.

İşte bu noktada parçalı total toplulukların; modern ulus devlet yapısına siyasetine, ekonomisine ve kültürüne entegre olmasını sağlayacak bir bilgi gövdesini oluşturması açısından; ulusal bütünlük adına bu araştırmanın yapılması önemli ve gerekli görülmüştür. Aynı zamanda bu alanda yapılacak çalışmalara kaynaklık etmesi açısından da yapılan araştırma ve çıkan sonuçları önem arz etmektedir.

1.3. LİTERATÜR TARAMASI VE TANITIMI

Aşiret kavramının tarihi yazılı belgelerdeki kaydı Millattan önceki dönemlere dayanmakla birlikte aşiret-kabile yapısının esaslı bir biçimde incelemesinin Keşifler Çağı ile başladığı söylenebilir. Belli bir amaç için bir toplumun akrabalık ilişkilerinin, inançlarının, ekonomik ve siyasi yapısının incelenmesi yeni bir olgudur. Batılı sosyal bilimcilerin alan araştırmaları ile dünyanın farklı bölgelerindeki insanlar hakkında etnografik çalışmalarda bulunmaları ve daha sonra bu çalışmaların akademik alanda “bilgi bankalarına” dönüşmesi sistemli bir bilginin ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Böylelikle sosyal bilimler alanında konuların bilimsel anlamda incelenmesi için yöntemler ortaya çıkmıştır.

Akrabalık ilişkileri, kabile, federasyon ve konfederasyon ilişkilerini ele alan, alan araştırmaları niteliğinde çok önemli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların başında James G. Frazer'ın *Altın Dal I-II* (1991,1992) olarak tercüme edilen kitabı gelmektedir. Yapıt, tarihsel dönemin ulaşamadığı çağlardan günümüze dek uzanan evrede, insan düşüncesinin ve kurumlarının gelişmesini incelemektedir. F. Frederick Millingen, P. Alford Andrews, Paul Thompson, B. Malinowski, söz konusu alanda ilk akla gelen diğer isimlerdir.

Sömürü hareketlerine bağlı olarak dünyanın farklı mekânlarına yayılan batılılar sayesinde toplumların akrabalık, kabile, federasyon ve konfederasyonların yapıları derinlemesine analiz edilmiş ve bu alanda önemli bir bilgi birikiminin oluşması sağlanmıştır. Söz konusu yabancı kaynakların önemli bir kısmının dilimize çevrilmiş olduğunu belirtmek gerekir.

Yerli kaynaklar açısından değerlendirildiğinde de ülkemizde aşiret-kabile ilişkilerinin özellikle siyasi alanda yarattıkları sıkıntılar nedeniyle önemli oranda bir birikimin varlığından söz edilebilir. Bu anlamda Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi ile ilgili önemli derecede eserin varlığı dikkat çekmektedir. Türkiye’de var olan çalışmalar, çoğunlukla arşiv belgelerini referans almışlardır. Ancak modern antropoloji biliminin metoduyla konuya yaklaşan az sayıda çalışmanın varlığını da belirtmek gerekir. Türkiye’de aşiret konusu üzerine ilk sosyolojik araştırma Ziya Gökalp tarafından yapılmıştır. Gökalp’in Doğu ve Güneydoğu Anadolu’daki özellikle Kürt aşiretleri ile ilgili çalışması olan “*Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler*” (1992) adlı eseri ile kanaatimizce şu ana kadar yapılmış olan en kapsamlı çalışmayı gerçekleştirmiştir ve henüz bu çalışma aşılabilmiş değildir.

Aşiret konusunda yapılan araştırmalara bakıldığında farklı sınıflandırmalara rastlanmaktadır. Beşikçi (1992:504)’ye göre, aşiret yapısındaki başlıca kademeler kabile ve aşirettir. Taşdelen (1997:23) de, Beritanlı Aşireti üzerine yaptığı araştırmada, aşireti oluşturan alt birimleri sırasıyla aile, zom, oba ve kabile olarak ele almıştır. Özer (2003:27), aşireti meydana getiren birimleri, aile, çadır, zom, oba, *tayfa* ve kabile olarak sıralar. Bu sıra düzenine göre, ailelerin bir araya gelmesi “zom”u, birkaç zomun bir araya gelmesi obayı, obaların bir araya gelmesi kabileyi ve kabilelerin bir araya gelmesi de aşireti oluşturur.

Ayrıca Martin Van Bruinessen’in doktora çalışması olarak yayınladığı “*Ağa, Şeyh ve Devlet*” (1992, 2008) olarak tercüme edilen kitabı özellikle Doğu ve Güney Doğu’daki aşiret yapılarının ortaya çıkışı, işleyişi, savaş ve barış dönemlerinde aşiretlerin devletle ve birbirleriyle olan ilişkilerini, tarikatlar ve şeyhlerle olan bağlantılarını ortaya koymasından çalışmamıza ışık tutacaktır.

1.4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEM VE TEKNİKLERİ

1.4.1. Veri Toplama Teknikleri

Bu araştırma bir yandan bu konuda yapılmış, yazılmış araştırma metinlerine ve literatürü tanımaya dayanır. Diğer taraftan araştırmanın amacına ve hedeflerine uygun sorulara cevap verecek biçimde yapılan mülakatlara ve katılımlı gözleme dayanmaktadır. Bu nedenle sosyolojinin anlamacı ve yorumlayıcı (hermenutik) yaklaşımının araştırmamız açısından daha işlevsel olduğu kanaatine varılmıştır. Bu yaklaşımlar çerçevesinde ele alınan konuda, yapılan görüşmeler ve gözlemler ile bağlantılar kurularak bazı genel sonuçlara varılmıştır. Bu konudaki literatür incelenerek, elde ettiğimiz bulgularla literatürdeki bulgular karşılaştırılarak bir ilişki ve bütünlük kurulmaya çalışılmıştır.

Metodik açıdan, bu çalışmada aşiret reislerinden derinlemesine görüşmelerden elde edilen verilerle, araştırmacının aşiret yapılanmasından gelen bir duruşa sahip olduğu noktasından hareketle katılımcı gözlem tekniğini kullanarak içerden bir kişi olarak sahip olduğu tespitlerini bütünleştiren bir yol izlenmiştir. Bu nedenle 10 aşiret reisi ile görüşülmüş ve onlardan alınan bilgilerle veriler değerlendirilmiştir. Öte taraftan araştırmacının katılımcı gözlemci olması nedeniyle sahip oldukları bilgilerle bağlantılı tespitlere yer verilmiştir.

Bunun yanı sıra yapılan araştırma *emik ve etik bakış açılarının* bir arada bir bütünsellik sağlanarak kullanıldığı bir çalışma olmuştur. *Emik* ve *etik* kavramları dilbilimdeki fonotik ve fonocmik araştırma alanlarına dayalı olarak ilk kez Pike (1967) tarafından ortaya atılmıştır. Emik yaklaşım belirli bir kültür üzerinde odaklaşırken, etik bakış açısı ise aynı zamanda “kültürlerin tümünü ya da birçoğunu ele alan geniş, sistematik ve karşılaştırmalı”, bir yöntem izlemek zorundadır.

Nitekim nesnel bilgiye ulaşabilmek için *emik-etik* ayrımını göz önüne almamız gerekir. White (1992:107) *emik* yaklaşımda, belirli bir kültür üzerinde

odaklaşırken, *etik* yaklaşımda aynı zamanda "kültürlerin tümünü ya da birçoğunu ele alan geniş, sistematik ve karşılaştırmalı", bir yöntem geliştirmek zorunluluğundan söz ederken; Berry (1969) *emik* ile *etik* arasındaki ayrımları anlaşılır bir biçimde ortaya koymuştur. *Emik* yaklaşım davranışı sistemin içinden araştırırken, *etik* yaklaşım davranışı sistemin dışındaki bir noktadan araştırır. *Emik* yaklaşım yalnızca bir kültürü inceler. Oysa *etik* yaklaşım birçok kültürü inceler ve onları karşılaştırır. *Emik* yaklaşımda yapı, çözümleyici tarafından bulunurken, *etik* yaklaşımda çözümleyici yapıyı yaratır. *Emik* yaklaşımda ölçütler içsel özelliklerle görelî bir ilişki içindedir. Oysa *etik* yaklaşımda ölçütlerin katıksız ve evrensel doğrular oldukları düşünülür.

Türkdoğan (2006:55)'a göre ise *emik* ve *etik* yaklaşımından elde edilen sonuç, bilim adamının herhangi bir kültürü araştırırken konuyu kendisinin anladığı gibi değil de, o kültür halkının anladığı biçimde yorumlaması gerekir.

Önder (2004) ise *emik bakışı*, "bir grubun kendi kimliği ile ilgili kendi tanımını, kendisini "ne, kim" olarak gördüğü"dür diye tanımlamaktadır. *Emik* bakışta etnikliğin ölçüsü tamamen grubun kendi kabulleridir. Bu kabullerin bilimselliği ya da dışarıdaki diğer grupların bu grubu nasıl tanımladığı önem taşımaz. Bu bazen bilimsel temelde yanlış da olabilir. Örneğin öz be öz bir Türk topluluğu olan Siverek Karakeçilileri günümüze kadar uzun bir süre kendilerini Kürt olarak tanımlamışlardır. Bugün ise kendilerinin Türk olduklarını bilmektedirler. *Etik bakış* ise, dışarıdaki bir grubun bir başka grubu tanımlamasıdır. Örneğin, Türk halkının büyük çoğunluğu bütün Karadenizlileri Laz, Doğulu ve Güneydoğu Anadolu halkını Kürt olarak tanımlar. Hatay yöresindeki Nusayrileri ise, Arap olarak görür. Oysa Nusayriler'in büyük çoğunluğu Irak üzerinden bu bölgeye yerleştirilmiş Horasan Türkmenleri'dir.

Bu bağlamda, araştırmamız da öncelikle, milli kimlik ve aşiret kavramları teorik düzeyde incelenecek ve aşiretlerin siyasi bir organizasyon olmasını belirleyen nedenler temelinde betimlenmeye çalışılacaktır.

1.4.2. Araştırmanın Temel Soruları

Bu tez, günümüzde aşiret yapısının eskiden olduğu gibi tüm özellikleri ile sürdürülemediği, belli fonksiyonlarını kaybettiği, kendi içinde ve dışındaki aşiret yapı ve üyeleri ile çatışma yaşadığı, hatta merkezi otorite ile olan ilişkilerinde de çatışmalar görüldüğü, bu çatışmalarda egemen olan aşiret yapısına ilişkin iktidar (otorite) anlayışının kayıp edilmesinin yattığı ya da çıkar ilişkilerine dayalı bir iktidar yapısının bulunduğu ve günümüzün küreselleşme düşüncesi çerçevesinde aşiret yapılarında bir çözülme ve ciddi dönüşümlerin yaşandığı iddiasını taşımaktadır.

Buradan yola çıkılarak aşağıdaki sorular geliştirilmiştir:

1. “Aşiret” nasıl bir toplumsal olgu ya da formasyondur?
2. “Aşiret” toplum biçiminde nasıl bir toplumsal tabakalaşma vardır? Toplumsal tabakalaşma içinde güç ve iktidar ilişkileri nasıl kurulmakta ve işlemektedir?
3. “Aşiret” toplum yapısında sosyolojik olarak nasıl bir dayanışma biçimi vardır? Bu dayanışma biçimi kimlik ve aidiyet algısını nasıl etkilemektedir?
4. “Aşiret” toplumsal yapısında insanların dünya görüşlerini belirleyen-din, ideoloji, gelenek, töre-manevi temellerin yapısı ve işlevi nelerdir?
5. “Aşiret” toplumsal formasyonun merkezi ve yerel otoritenin oluşumunda seçimlerdeki etkileme düzeyi nedir?
6. “Aşiret”ler yerel-bölgesel ekonomik politikaların belirlenmesinde ne derecede etkilidir?

7. “Aşiret” toplumsal yapısının gerek demokratik kitle örgütlerine, gerekse Sivil toplum örgütlerine katılımında, yapılanmasında nasıl bir katkı ve etkiye sahiptir? (Partiler, Sendikalar, Odalar, Dernekler, Vakıflar, Kooperatifler vb.)
8. Kültürün, kimliğin, mezhep ve dini inançların taşıyıcısı olarak “aşiret” yapıları toplumsal ve kültürel bütünleşmeye katılımlarında hangi sorunları beraberinde taşımaktadır?

1.4.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmanın ilk sınırlılığı; “aşiret”lerin toplumsal ve siyasal işleyişini incelemek ve bu işleyişte hangi yöntem ve mekanizmalara başvurulduğunun açıklanması olacaktır. Şüphesiz derinlemesine yapılacak mülakatlarda elde edilen bilgilerin mahremiyet derecesi arttıkça yani temel değerler sorgulanmaya başladıkça sübjektif kanaatler ortaya çıkacak ve muhtemelen bazı bilgiler saklanacak ya da olduğundan farklı bir dille ifade edilecektir. Özellikle kapitalist üretim ilişkilerinin yaygınlaşmaya başladığı bölgelerde çözülmeye başlayan aşiret yapısı, muhtemelen üyeleri tarafından eski değerleriyle ifade edilecek çözüme kabul edilmeyecektir.

Bu anlamda çalışmayı nesnel bir zemine oturtabilmek amacıyla kimi zaman katılımlı gözlem yoluyla edineceğimiz bilgilere, kimi zaman da üçüncü şahıslara ve edineceğimiz seçim sonuçları vb. gibi yazılı ve görsel metinlere başvurulacaktır.

Araştırmacının aynı zamanda araştırmaya konu olan aşiret toplumsal yapısının bir üyesi olması verilen cevapların doğruluğunun tartışılmasına neden olabilecek bir zorluk ve araştırmanın da bir başka sınırlılığı olarak görülmektedir.

1.4.4. Kavramların Tanımları

1.4.4.1. Toplumsal Yapı

En geleneksel anlamıyla toplumsal yapı bireyler arasındaki kurumlaşmış ilişkiler bütünüdür. Diğer bir ifade ile en küçük bir toplumsal birim olan bireyler arasında birlikte yaşamının gerektirdiği işlevleri yerine getirme üzerine kurumlaşmış ilişkilerin sistemli ve uyumlu bir birliğidir (Kocacık 1997:135)

İlk defa Herbert Spencer tarafından kullanılan toplumsal yapı kavramı, Spencer'ın yapıyı açıklarken yaptığı biyolojik benzetmelerin fazlalığı sebebiyle tam bir açıklığa kavuşmamış, kavram daha sonra birçok sosyolog ve antropolog tarafından ele alınmıştır. Spencer biyolojideki fonksiyon görüşünü toplumla biyolojik organizma arasında bir analogi yaparak sosyal alana taşımıştır (Gökçe 1996:2-3).

Toplumsal yapı; ekonomi, eğitim, aile, din, siyaset gibi temel sosyal kurumların karşılıklı ilişkilerinden oluşan bir bütünlüktür. Toplumsal yapıda esas olan unsur karşılıklı ilişkilerdir. Bu bağlamda; toplumsal yapı, toplumsal ilişkiler bütünü ve bu ilişkilerin istikrar gösteren bir düzenidir. Toplumsal yapı kavramına ilişkin sosyolojik düzeyde açıklamalar öncelikle K. Marx'tan gelir. Marx'a göre ekonomik ilişkileri ve bunlar etrafında şekillenen üretim ilişkilerini oluşturan maddi unsurlar grubundan oluşan "alt yapı" ile manevi, siyasi ve düşünsel olayların oluşturduğu "üst yapı"yı birbirinden ayırmak gerekir. Marx'ın düşüncelerinin gelişiminde rolü olan Comte'a göre ise "sosyal statik" analizinde toplumsal yapı önemlidir. Bir başka ifade ile sosyal statik, toplumsal yapı olarak ele alınır. Bu yapı, birey, aile ve toplum açısından analiz edilebilir (Kızılcılık ve Erjem 1992:419).

Parsons'a göre toplumsal yapı aktörlerin toplumsal etkileşimlerinin kalıplaşmış sistemidir; roller, birliktelikler, normlar ve değerlerin bir kümesidir. Yani normatif kültürün örgütlenmiş ve istikrar gösteren bir örüntüsüdür (Kızılcılık 1992:279).

Sorokin (1966:427)'e göre ise toplumsal yapı kişilerin çoğunluğunun etkileşim sistemidir. Merton (1967:162)'a göre ise toplumsal yapı; toplum ya da grup üyelerinin organize edilmiş sosyal ilişkilerinden oluşur.

Kıray (1984)'a göre toplumsal yapı; sosyal kurumların, insan ilintilerinin ve değerler sisteminin meydana getirdiği fonksiyonel bir bütündür, bir düzendir, bir dizgedir, bir oluş biçimidir, bir toplumdur.

Toplumsal yapı; bir topluluğun toplumsal düzeni, kuruluşu, kuruluşun işleyişi ve bir takım görevleri yerine getiriş yoludur (Yasa 1970; Bozkurt 1972).

Toplumsal yapıyı oluşturan fonksiyonlar Stanley ise beş ayrı açıdan ele alınabileceğini belirtir (Erkal 1987:162):

- “Fert” yapıyı tamamlayıcı nitelik taşır.
- “Sosyal grup” aynı görevi yerine getirebilir.
- Yerleşme, iskân, barınma gibi nüfusun fiziki yapı özellikleri morfolojik bir tamlama şeklinde ele alınabilir.
- Sosyal rolleri gerektiren farklı faaliyet dalları sistemli bir tamlamaya yol açabilir.
- Kültürel tamamlayıcılar olarak paylaşılan ve fertten ferde intikal eden normlar, değerler ve inançlar.

1.4.4.2.Topluluk–Cemaat

Toplum yapı, yapısı ve işleyişi açısından ikili sınıflama çerçevesinde analiz edilmektedir. Bunlar: cemaat-cemiyet, topluluk-toplum vb. şeklidir.

Topluluk-cemaat; yüz yüze samimi ilişkilerin ve “biz” duygusunun egemen olduğu; iş bölümü, farklılaşma ve uzmanlaşmanın fazla gelişmediği, geleneksel değerlerin ön planda olduğu, statülerin atfedildiği toplumsal biçimlere denir.

Kingsley David *İnsan Toplumu* (1949) isimli çalışmasında topluluğu, “sosyal yaşamın tüm veçhelerini kucaklayan en küçük bölgesel grup”, Robert E. Park ve Ernest W. Burgess *Bilimsel Sosyolojiye Giriş* (1921) ise topluluğu; “aynı toprak parçası üzerinde, aynı dili konuşan, aynı töreleri paylaşan, az çok aynı duyguları taşıyan ve aynı davranış biçimlerini gösteren insan topluluğu” olarak tanımlamışlardır. Bununla birlikte sosyologlar topluluğun, içinde belli bir derece kadar güvenlik içinde yaşadıkları ve kendilerini tanımladıkları, belli bir bölgede yerleşik insan grubu olduğunu kabul ederler (Koenig 2000:183).

Bu bağlamda, topluluk kavramından söz edilirken aklımıza gelen ilk sosyolog ise Ferdinand Tönnies'tir. Tönnies toplumu, “gemeinschaft-cemaat ve gesellschaft-cemiyet” olarak ikiye ayırır ve topluluktaki ilişkilerin altında yatan irade tipinin organik olduğunu ifade eder. Durkheim'in ikili sınıflaması “mekanik dayanışma” ve “organik dayanışma”; Cooley'in sınıflaması ise “birincil ilişkilere dayalı toplum” ve “ikincil ilişkilere dayalı toplum” şeklindedir.

Bu çerçevede, genellikle kırsal hayat tarzını niteleyen “cemaat” yapısında; “biz” duygusunun hâkim olduğu, kapalı ekonomik yapı, birincil ilişkiler ve homojen nüfus yapısı vardır. Kentsel hayat tarzını niteleyen “cemiyet” yapısında ise, biz duygusu yerine bireysellik, farklılaşma ve artan işbölümü, ikincil ilişkiler ve heterojen nüfus yapısı vardır (Bayhan 1996:91).

1.4.4.3 Toplumsal Dayanışma

Bir grubu, topluluğu ya da toplumu oluşturan değer ve kurumların birbiriyle bütünlük ve uyum içinde bulunması ve işlemesine denir. Bu ilişkilerin sonucu olarak grup, topluluk ve toplumu oluşturan bireyler arasında da uyum ve dayanışma söz konusu olur (Tomanbay 1999:267).

Emile Durkheim'in çalışmalarının başlıca temalarından birisi olan toplumsal dayanışma olgusu, toplumdaki ahlaki düzenin ve buna bağlı olarak toplumsal düzenin kaynaklarıyla ilgilidir. Durkheim, özellikle bireyciliğin, toplumsal

bozulmanın ve ahlaki çeşitliliğinin yükselmekte olduğu bir çağda, birey ile toplum arasındaki bağı incelemeyi amaçlamıştır. Marx'ın toplumsal çözümlerinde üretim ilişkilerini temel alması gibi, Durkheim içinde bir toplumdaki temel unsur, ortak inanç değer ve normların soyut bir bütünü olan “toplumsal bilinç”tir. Toplumsal bilinç her ne kadar bireysel bilinçlerde belirginleşirse de toplumsal niteliği bakımından onlardan farklıdır; onların basit bir toplamı yada sonucu değildir. Kendi yasalarına göre evrimleşen ve bireyleri çevreleyen, etkileyen veya belirleyen koşullardan bağımsız olarak varlığını sürdüren toplumsal bilinç, kendini diğer toplumsal öğelerden farklı kılan niteliklere sahiptir. Bu haliyle bireysel bilinçler üzerinde sürekli bir baskı mekanizması oluşturur. Bu baskı mekanizmalarının somut toplumsal görünüşleri ise; yaptırımlarla desteklenen toplumsal kurumlardır. Bireyler bilinçli yada bilinçsiz olarak, ağırlıklı norm ve değerlerden veya onların bileşimlerinden oluşan bu toplumsal kurumlara görece olarak davranırlar. Toplumsal bilinç olgusunu temeline kabul ettiği dayanışma kavramını ikiye ayırır: mekanik ve organik dayanışma. *Mekanik dayanışma* üzerine kurulan toplumlarda (genellikle ilkel toplumlar) bireyler benzer norm, inanç ve değerleri paylaşırlar; başka bir deyişle henüz farklılaşmamışlardır. Bu tür toplumlarda toplumsal bilinç, bireysel bilinçler üzerinde egemenlik kurmuştur ve hatta onları içerir. Benzerliğe dayalı mekanik dayanışmanın karşıtı olan organik dayanışma, farklılaşmanın sonucu olarak beliren daha çağdaş bir oluşumdur. Ve toplumdaki işbölümünün zorunlu bir sonucudur (Tolan 1996:24-25; Marshall 1999:740). Özetle “organik dayanışma” tersine mesleki farklılaşmanın, iş bölümünün, uzmanlaşmanın geliştiği modern toplumlardaki dayanışmayı gösterirken; “mekanik dayanışma” ise mesleki farklılaşmanın, uzmanlaşmanın olmadığı, insanların geçinmek için aynı işleri yaptığı, benzerler arasındaki dayanışmayı gösterir.

Nitekim *The Division of Labour in Society* (1893) adını taşıyan ünlü incelemesinde, “mekanik dayanışma”nın egemen olduğu bölünmüş, opak toplumların (amaç-eylem ilişkisini net seçemediğimiz; varolan karmaşık ilişkilerin, insanların doğru olanı görmesine engel olduğu toplum türüne marx'ın

verdiği isim) özelliği olan benzerlik dayanışması ile “organik dayanışma”yla karakterize edilen ahlaki yönü güçlü toplumlardaki mesleki karşılıklı bağımlılığın dayanışmasını yan yana koymuştur (Marshall 1999:741).

1.4.4.4 Toplumsal Katmanlaşma

Tabakalaşma, toplumsal saygınlığı, siyasal iktidarı, ekonomik durumu, hayat şansları ve stilleri, ayrıcalıkları ve kültürel bakımdan özellikleri yönünden birbirinden görelî farkları olan az ya da çok kapalı toplumsal yapı derecelerinden her biri “tabaka” olarak anlaşılır, kabul edilir (Kemerlioğlu 1996:18).

Tabakalaşma bireylerin, grupların belirli özellikler çerçevesinde aşağı ve yukarı statülere, rollere ve sınıflara mensup olarak anlaşılmaları ve derecelendirilmeleridir. Toplumsal tabakalaşma kavramı; etkileşim halinde olan toplum üyelerinin rol ve statülerine göre farklılaşmış, farklılaşmaları oranında da hak ve görev yükümlülüklerinin dağılımı bakımından katmanlaşmış-tabakalaşmış olduklarını ifade eden bir soyutlama ya da genellemedir.

Tabakalaşma, aynı zamanda bir toplum -topluluk-’daki güç ve iktidar ilişkilerini de içerir. Toplumda belli güç ilişkileri ile ortaya çıkmış ve normatif sistem yoluyla meşrulaşmış alt üst ilişkileri ancak güç kullanmayla işleyebilir. Bu açıdan tabakalaşma güç odakları ve güç kullanım biçimlerini de genelleyen bir kurumdur (Marshall 1999).

Güç-İktidar ilişkisi ve sembolleri ise; mevcut toplum yapısındaki tabakalaşmaya bağlı olarak; normatif değer sistemi ile de meşruiyet kazanmış, karar verme, uygulama, cezalandırma v.b. ilişkileri bütünüdür. Sembolleri ise giyim kuşam biçimi, at, silah, lüks araba ve unvanlar olarak anlaşılabilir.

1.4.4.5. Sosyal Kontrol

En genel anlamda sosyal kontrol bir toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyeleri üzerindeki her türlü etki ve denetim önlemlerine denir (Kızılçelik ve Erjem 1992:378).

Bu bağlamda sosyal kontrol, toplumun düzeninin korunması için, bireylerin tavır ve hareketlerine etki yapmasını sağlayan yöntemlerdir. Sosyal kontrol mekanizmalarının işleyişini sağlayan ise otoritedir. Otoritenin olmadığı hiçbir toplumsal düzen yoktur. Otoriteye dayanan sosyal kontrol mekanizmaları sayesinde toplum, bireylerin sosyal normlardan sapmalarını engeller. Konumuz bakımından otorite; ağa ve şeyhtir. Doğal olarak sosyal kontrolü sağlayan da bu otoritelerdir.

1.4.4.6. Geleneksel Otorite

Toplumda ya da diğer sosyal sistemlerde kurumsallaşmış ve yasallaşmış güce otorite denir. Otorite bir bireyin, bir görüş sisteminin ya da bir organizasyonun belirli niteliklerinden, ortaya koyduğu aksiyonlardan, gördüğü hizmetlerden doğan ve herkesçe kabul edilen nüfuzunu belirten bir kavramdır.

Weber (1985)'e göre; geleneksel otorite, eski geleneklerin kutsal niteliği ve gelenek tarafından otoriteyi kullanmaya çağrılanların meşru olduğu inancına dayanır. Emretme gücünü kullananlar genellikle işgal ettikleri statü nedeniyle kişisel otoriteye sahip olan efendilerdir. Böyle bir sistemde kanunlara değil, geleneklerin tayin ettiği efendilere itaat edilir. Efendilerin verdikleri emirlerin meşruluğu ise, bu emirlerin geleneklere aykırı olmamasına bağlıdır. Ayrıca efendilere serbest bir alan da bırakılmıştır. Ancak bu serbest alanın da efendilere gelenekler yoluyla tanınmış olması gerekir. Emirlerle uyan kişiler "Uyruk" durumundadırlar ve emirlere içlerinde yer etmiş bulunan "geleneksel sadakat" duygusu nedeniyle itaat gösterirler.

1.4.4.7. Aşiret

Bu kavram günümüzde değişik anlamlarda kullanılmaktadır. Bu anlam çokluğu ve farklılığı kavramın değişik dönemlerde farklı kapsamlarda ele alınmasından kaynaklanmaktadır. Aşiret-millet ilişkisi bağlamında aşiret kavramının anlamı üzerinde duran Gülensoy (1994:667) sözcüğün Arapça'da "teşkilât" ve "taksimât"ında ilk ve en küçük "cemaat" anlamına geldiği belirtmektedir. Büyük baba, oğul ve torunlardan oluşan "büyük aile" anlamında da kullanılmaktadır.

Gökalp (1992:18) aşiretleri şu şekilde tanımlamaktadır: "aşiretler birbiri içinde bulunan zümreler gibidir. Fakat bu zümreler ne hıttavi ne de meslekidir. Bu zümrelere kavmi zümreler denilir bunlar bir tarafta aileye, diğer bir tarafta siyasi bir heyete benzedikleri için 'siyasiyen ailevi zümreler' adını da alırlar. Bu zümreler umumiyetle hakiki yahut hayali bir akrabalığa istinat ederler. Aralarında kan davası, tenasüd ve gazve tenasüdü vardır".

Diğer bir tanım da Heckmann (1990:278)'a aittir. "Birbirine karşı çeşitli yükümlülükleri ve ortak bir ahlâk- moral- kodları olan bir toplum"dur. Özgen (1998:21) ise "aşiret" kavramını aşiret yapısının geleneği besleyen ve geleneği yeniye taşıyan bir "birincil tür bağlılık", bir "güç dayanışması" ve "güç göstergesi" olarak tanımlamaktadır. Taşdelen (1997:22)'de aşireti "kan bağı ve soy birliğine bağlı olarak teşekkül eden bir topluluk" olarak tanımlamıştır.

Aşiret kavramı ve içeriğine ilişkin tanımlamalar batılı bilim adamları tarafından da yapılmıştır. Bruinessen 1978 yılında hazırladığı "Ağa, Şeyh ve Devlet" adlı doktora tezinde yabancı araştırmacıların bu konuda yaklaşımlarını aktarmaktadır. Bruinessen (1992:81-85)'in aktarmasına göre; Leach, "aşiret", "taife", "tire" gibi tanımlar kullanmaktadır. Bu kavramlardan "aşiret" in politik bir grubu, tire ve taifenin akraba gruplarını ifade ettiği iddia edilmektedir.

Bruinessen (1992:221-222) aşireti, çoğunlukla belli bir kabileyi değil bir çeşit askeri kast oluşturan, bu tür birliktelikleri tanımlamak için kullanmaktadır. Ancak,

Rudolph (1967) bu yargıya kuşku ile bakmaktadır. Onu bu ayrıma götüren neden aşiretin akraba topluluğu olmadığına bağlamaktadır. Aşiret uzun süre içinde varlığını koruyorsa, alt bölümlerini oluşturan “kabile”, “oymak” ve “soy”a dönüşür. Bu soy birliği dışarıdan katılmaların etkisiyle zamanla “heterojenleşebilir.” Gelenek de kültür birliğine dönüşebilir. Başka bir araştırmacı Hay (1921) ise, aşireti dış saldırılar karşısında üyelerini koruma ve eski “ırksal” geleneklerin hayat tarzının korunması için var olan bir topluluk ya da topluluklar federasyonu olarak görmektedir.

Yukarıda da görüldüğü gibi “aşiret” kavramının farklı yaklaşımlar ve tanımları olması nedeniyle ortak bir tanımdan söz edilemez. Ancak, farklı tanımlara rağmen birçok araştırmada ortak vurgunun; “cemaat”, “kapalılık”, “geleneksel”, “feodal”, “kabile”, “oymak” ve “topluluk” kavramları üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

1.4.4.7.a. Kandaşlık

Kandaşlık kavramı, soy grupları, soydaşlık, akrabalık, klan, paralel soy gibi pek çok kavramın açıklamasında karşılığını bulmaktadır. En basit şekliyle Marshall (1999:380,690-691)’in ifade ettiği biçimiyle kandaşlık; kökleri çift taraflı olarak ya erkek ya da kadın soyuyla izlenebilecek ortak bir ataya sahip olma; yani, soyun hem erkek hem kadın tarafından gelmesidir. Soydaşlık olarak karşılığı ise; arada mutlaka bir kan bağı ilişkisi olması gerekmeyebilen ortak bir atadan (erkek ya da kadın) gelen soya dayalı bir akrabalık ilişkisidir.

Özetle kandaşlık ortak atalar dolayısıyla “kan bağına” dayanan akrabalık ilişkisini anlatan bir kavramdır. Diğer bir ifade ile akrabalığın temelini, kan bağı ya da evlilik ilişkileri oluşturur. Bazı toplumlarda evlilikten doğan daha dolaylı ilişkiler (ör: eltilik), evlat edinme yoluyla oluşan yakınlıklar ya da vaftiz ana babalığından kaynaklanan töresel bağlar da akrabalık olarak kabul edilir. Ancak, yalnızca ataları ortak olanları kapsayan kandaşlık ise evrensel bir akrabalık biçimidir.

Ancak sosyal antropologlar, soydaşlığın izini sürerken (klanlar gibi) kurgusal ilişkilerin filli biyolojik bağlar kadar önemli olabileceğine işaret etmişlerdir. Radcliffe-Brown akrabalığın soydaşlıktan daha iyi bir terim olduğunu, çünkü bir kan ilişkisini baştan içermediğini savunmaktadır (Marshall 1999:690). Lindner (1982:689) ise çalışmasında, kabiledede kandaşlıktan ziyade ortak çıkarın hakim rol oynadığını ileri sürer. Fakat kabile büyüdükçe kabile birliğini bütün kabile halkının kolayca anlayabileceği bir biçimde meşru ve açıklamak gerekliliği ihtiyacının da arttığını bu sebeple bunun da kandaşlık deyimiyle karşılanması gerektiğini belirtir.

1.4.4.7.b. Akrabalık

Toplumsal bir boyutu olan akrabalık doğum, evlilik ya da evlatlık sözleşmesiyle kurulan insanlar arası ilişkidir. Hısımlıkta aynı soydan gelmek ve kan bağıyla birbirine bağlı olmak zorunluyken; sözleşmeden doğan akrabalık hukuksal olarak evlatlık alınan kişinin, evlat edinen kişiyle olan ilişkisini dile getirir. Akrabalık ilişkileri evlatlık yoluyla gerçekleşirse bu ilişkiye “bağlılık” yoluyla akrabalık adı verilir. Bağlılık ile akrabalık birbiri ile çok yakından ilişki içinde olduğu için “akrabalık” genellikle bağlılığın da kapsayacak biçimde kullanılır (Kızılçelik 1992:258).

Marshall (1999:12-14) ise akrabalığı; insan toplumunun temel düzenleyici ilkelerinden biri olarak görmektedir. Akrabalık sistemleri, bireyler ile gruplar arasındaki ilişkileri, anne babalar ile çocuklar arasındaki, kardeşler arasındaki ve evli eşler arasındaki biyolojik ilişkiler modeline göre kurar. Evliliğin getirdiği ve kan bağıyla (ya da soy bağlarıyla) bağlı kişi grupları arasındaki ilişkiler genellikle yakınlık adı verilir.

1.4.4.7.c. Aşiret Reisi (Ağa ve Ağalık)

Aşiret sosyal ve siyasal bir birliktir ve ağalık ya da reislik kurumu tarafından idare edilir. Fiili iktidar olarak reislik-ağalık kurumu, aşiretli toplumda, başkalarını

yönlendirmesi ya da onları kendi isteği doğrultusunda harekete geçirebilecek etki ve araçlara sahip olması bakımından oldukça önemli bir yere sahiptir. Yerel terminolojide bu kuruma ağalık denir. Fakat bu, toprak sahipliğine dayanan ağalıktan çok farklıdır. Buradaki ağa, aşiret reisidir ve herhangi bir toprak parçasına sahip olduğundan dolayı bu unvanı almış değildir. Reis olacak kişi kelimenin tam anlamıyla “adam” olmalıdır; güçlü, cesur, adil, cömert, iyi strateji kurabilen, karizmatik ve akıllı bir kişi olmalıdır (Tekin 2005:41).

Menteştaşvili (2004) aşiret reisinin özelliklerini şu şekilde nitelendirir: kendi aşiretine hükmedebilecek, bu organizasyonda etkin bir konum elde edebilecek ve aynı zamanda farklı köklerden gelen ve farklı sosyal durumlardaki grupları bir araya getirmeyi başarabilecek. Bunu da ancak güçlü şahsiyetler becerebilir. Bu becerilere sahip bir aşiret reisi toplum tarafından karizmatik bir kişi olarak görülür. Bu nitelik sayesinde aşiret reisi, aşiretle devlet arasında çıkabilecek bir anlaşmazlık durumunda ya da ikisi arasındaki bir yakınlaşma durumunda aşiretin çıkarlarını koruyabilecek özelliklere sahip kişidir.

Kırsal kesimin en güçlü kurumu olan ağalık-reislik, özellikle ülkemize özgü bir kırsal kurumdur. İlerleyen bölümlerde tarihsel olarak tartışılan aşiret yapılanmasında Osmanlı toplumunda ağalık kurumunun olmadığı görülecektir. Ancak bunalım döneminde 18. yüzyıl sonrası kırsal kesimde oluşmuş, ortaya çıkmış bir toplumsal kurumdur. Niyazi Berkes “Türkiye İktisat Tarihi” (1969) adlı yapıtında, ağalık konusunda şöyle diyor: “Vilayetlerde nüfuz ve servet sağlamış ya da toprak üzerinde güç ve egemenlik sağlamış olan kişiler: Ayan, ağa ve derebeyi, ifadelerini kullanır. Bu üç oluşumun (ayan, ağa ve derebeyi) kökleri çok eskilere giderse de Osmanlı sisteminde yerleri olmadığından; ekonomik bunalım dönemleri sonrası ortaya çıkmış oluşumlardır. Ağalaşmış ayanlar devlete karşı bağımsızlık ilân etmediği sürece bu bozuk yapıda resmen kabul edilmişlerdir. Bazıları devlete önemli ölçüde asker sağlamışlar, bunlara rütbe ve yüksek mevkiler verilmiştir. Ağalar içinde beylerbeyi olan bile vardır.

1.4.4.7.d. Aşiret Şeyhi

Şeyh, İslâm öncesi dönemden kalma Arapça kökenli unvandır. İslâm toplumlarında, özellikle tarikat önderleri, Kahire'deki El-Ezhar üniversitesi gibi okulların yöneticileri, kabile reisleri, köy ve kasabalardaki mahallelerin yöneticileri şeyh ünvanı ile anılır. Tasavvufta, özellikle tarikat kurucularıyla (pir) onların halifeleri şeyh ünvanı ile anılır.

Aşiretlerde, her boyun başında Bey (Boybeyi) ismi verilen ve boyun idari işlerini yürüten bir kişi bulunurdu. Beyler, boy içerisinden cesareti, mali kudreti, doğruluğu ile tanınan kimseler arasından seçim ile iş başına gelirlerdi. Arap aşiretlerinde bu beylere Şeyh adı verilmektedir (Halaçoğlu 1988:17). "Aşiret şeyhi" topluluğun ruhani ya da dini değerlerini bilen, üreten ve yayan; Tanrı ile kul arasında bağ kuran dini bir otoritedir. Bruinessen (2008:448)'de ağa ve şeyhlerin otoritesinin Weber'in geleneksel ve karizmatik diye tanımladığı otorite biçiminin bir bileşimi olduğunu belirtir.

1.4.4.8. Organizasyon

Örgüt yada organizasyon, iş bölümü, fonksiyonların belirlenmesi, yetki ve sorumlulukların basamaklaştırılması yoluyla; açıkça belirlenmiş, ortak bir amacın gerçekleştirilmesi için belli sayıdaki kişilerin aktivitelerinin akılcı bir şekilde eş güdümlenmesine denir.

Temelde birbirinin yerine kullanılabilen iki kavram olan örgüt yada organizasyonlar; toplumsal yaşamda toplum içerisinde çok çeşitli örgütlenme biçimleri olduğu için sosyolojinin temel kavramlarından biridir ve güç bir tanımlaması vardır. David Silver'ın bu sorunla ilgili yararlı tartışma metni *The Theory of Organization* (1970); sosyolojide örgütlenmenin üç ayrı özelliğine dikkat çekmektedir. Örgütler, zaman içinde, önceden tespit edilebilir bir anda ortaya çıkarlar; insan elinden çıkmış yapılar olarak, formel olmayan örgütlerdeki (aile gibi) toplumsal ilişki modellerine kıyasla daha az kabul gören ve örgüt

katılımcılarının sık sık koordinasyona ve denetime gereksinin duyduğu toplumsal ilişki modellerini sergilerler. Son olarak; söz konusu toplumsal ilişkilerin doğasına son derece büyük bir dikkat gösterilir ve bu ilişkilerde planlı değişiklikler yapmak amaçlanır (Marshall 1999:560-56).

Tüm bunların yanı sıra örgüt kavramının temelinde belli başlı gerçeklerden ilki karşılıklı yardım fikrine dayanan çabaların koordinasyonudur. Yani birey tek başına gerekli yetenek, kuvvet, zaman ve dayanıklılığa sahip olmadığından, kendi gereksinimlerini karşılamada başkalarına muhtaçtır. Çabalarını birleştiren bireyler, bir arada iken, tek başlarına olabileceklerinden çok daha fazla etkin olurlar. Böylece en büyük örgüt (organizasyon) olan toplum, çeşitli bireylerin faaliyetlerinin eşgüdümü sayesinde, kendi üyelerinin gereksinimlerini daha kolay karşılayabilmektedirler.

Ancak bu koordinasyonun yararlı olabilmesi için, ulaşılması gereken bir takım amaçların bulunması ve çabalarını bir araya getiren taraflar arasında bu amaçlara ilişkin bir anlaşmanın var olması gerekmektedir. Bu şekilde örgütte önemli olan bir unsur olarak karşımıza, "ortak bazı amaçları geliştirme " çabası çıkmaktadır. Bu bağlamda bireylerin birlikte saptadıkları amaçların akılcı bir şekilde gerçekleştirilmesi, ancak değişik kimselerin farklı işleri, eşgüdümsel olarak yapmasıyla mümkün olur. Bu nedenle örgütte iş bölümü kaçınılmazdır. Diğer taraftan ise, örgütte önemli olan unsurlardan diğer biri de koordinasyondur. Koordinasyon, ortak bir hedefe ulaşmak için her bir birimin belirli bir otorite çerçevesinde toplanmasını ifade etmektedir. Bu nedenle örgütün temelinde bir otorite fikri bulunmalıdır (Kızılcılık ve Erjem 1992:321-322).

Bu bağlamda, otorite toplumda ya da diğer sosyal sistemlerde kurumsallaşmış ve yasallaşmış güce otorite denir. Kızılcılık ve Erjem (1992:315-316)'in de aktardığı gibi; sosyolojik olarak otorite kavramına yaklaşan en önemli sosyolog Max Weber (1986)'e göre otorite; otoriteyi elinde bulunduran kişinin ya da kişilerin açıkladıkları iradenin, başkalarının davranışlarını etkilemeye yönelmesi

ve bu etkinin, gerçekten bu davranışlar, sanki otorite altında bulunanlar, emrin içeriğini kişisel davranışların temel kuralı yapmaya bizzat kendileri istiyormuşçasına hareket edecek biçimde olmasıdır.

Organizasyon ya da Türkçe olarak “örgüt” kavramının içeriksel anlamı konusunda bu temel belirlemelerden sonra; araştırmamızın konusunu oluşturan “aşiret” kavramına yönelik açıklamalarda bulunabiliriz. Bu açıklamalara göre, aşiret toplumsal bir formasyon olarak toplumsal bir organizasyondur. Organizasyonun temelinde yatan karşılıklı yardım ve dayanışmanın koordinasyonu söz konusudur. Aşiret toplumsal organizasyonun ortak birtakım amaçları vardır; bu amaçları gerçekleştirecek koordinasyonu sağlayan bir otoritesi mevcuttur. Bu otorite ne karizmatik, ne yasal bir otoritedir; tamamen babadan oğla geçen geleneksel bir otoritedir. Dayanışma da tür olarak Durkheim’in söylediği gibi organik değil “mekanik” bir dayanışmadır.

2. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

Araştırmanın kuramsal çatısını oluşturan bu bölümünde; öncelikle siyasal katılım olgusunun ne olduğu ve özellikleri ile katılım türleri üzerinde durularak, analizler kısmında aşiretler ile bu sosyal organizasyonlardaki mevcut durumun karşılaştırmalı analizi yapılmıştır. Teorik bağlamda özellikle aşiret formasyonunun mevcut sistem içerisindeki fonksiyonları yönünden yapısal fonksiyonalist yaklaşım ve çatışmacı model ile olan bağlantıları üzerinde durularak; yapısal-fonksiyonalist ve çatışma kuramı ekseninde düşünürlerin görüşlerine yer verilmiştir. Bunların yanı sıra Giddens'in Yapılaşma Kuramı ve Foucault'un Güç ve İktidar İlişkileri hakkındaki görüşlerinin araştırma konusu ile olan ilgisi üzerinde durularak, aşiret tipi sosyal oluşumlardaki güç ilişkileri ve iktidar oluşumlarının teorik bir zemine oturtulabilmesi için bu düşünürlerin görüşlerinden faydalanılmıştır. Bu bölüm aynı zamanda çalışmanın teorik anlamda temelini oluşturan bir ana bölüm olma niteliğindedir.

2.1. SİYASAL KATILIM

Siyaset olgusuna ilişkin sistematik incelemelerin yaklaşık yirmibeş yüzyıllık bir geçmişi vardır. Bu süre içerisinde siyaset farklı yaklaşımlara, kapsamlara ve adlara sahip disiplinler tarafından incelenmiş; ancak son iki yüzyılda bu disiplinler arasındaki işbölümü giderek özgülleşmiş, nihayet yirmi birinci yüzyılda şikayetlere bile yol açan sofistike bir uzmanlaşma gerçekleşmiştir. Her şeyden önce toplumsal değişmeye koşut olarak toplumsal gerçekliğin büründüğü çok boyutlu ve girift görünüm karşısında, olguları olması gereken gibi ele alan bilimsel yaklaşımın gelişmesinde hareket noktası olmuştur (Sarıbay 1998:1). Bu noktada sosyoloji biliminin siyasete el uzatması çeşitli kavramlarında ön plana çıkmasına ve sosyolojik boyutu ile ele alınmasına ön ayak olmuştur; demokrasi, yurttaş, siyasal kültür, siyasal inanç, siyasal katılım gibi... Burada özellikle siyasal katılım ve katılımcı demokrasi kavramları üzerinde durulmuştur.

Sosyal bilimlerin temel sorunlarından birisi olan kavramlar üzerinde ortak bir tanım üzerinde anlaşamama, siyasal katılma kavramında da karşımıza çıkmaktadır. Yapılan tanımlardan bir kısmı siyasal davranışları, bir kısmı üretim ilişkilerini, bir kısmı hukuka uygun eylemleri ve bir kısmı da istekleri doğrultusunda bireylerin sergiledikleri bağımsız eylemleri katılma olarak tanımlamaktadırlar. İlk olarak dar anlamda siyasal katılma, siyasal sistem içinde vatandaşların doğrudan ya da dolaylı olarak yöneticilerin seçimin ve kararlarını etkilemeyi amaç edinen eylemler bütünüdür. Siyasal katılma, bir toplumun üyesi ile o toplumdaki siyasal otorite arasındaki bir bağıdır. Tüze sorunu olarak siyasal katılma, elverişli bir tüzel ortamda, siyasal hakların ortaya çıkardığı bir sonuçtur. Geniş anlamda siyasal katılma, bürokrasi ve siyasal karar alma sürecinin her aşamasına katılmaktır (Duran 2009:132). Siyasi katılım, insanların siyasi sistemle olan ilişkilerini ifade eden bir kavramdır. Bu durumun ise kişiden kişiye değiştiği görülmektedir. Böylece bazı fertler siyasi sistemi olduğu gibi kabul ederken, bazıları da bu sistemi düzeltmek veya değiştirmek ister. Böylece bazı fertlerin sistemle olan münasebetleri pasif kalırken, bazıları da aktif davranışlar içerisinde bulunurlar. Bütün bu mahiyet ve derece farkları siyasi katılım kavramının kapsamı dâhilindedir (Tatar 1997:98-100).

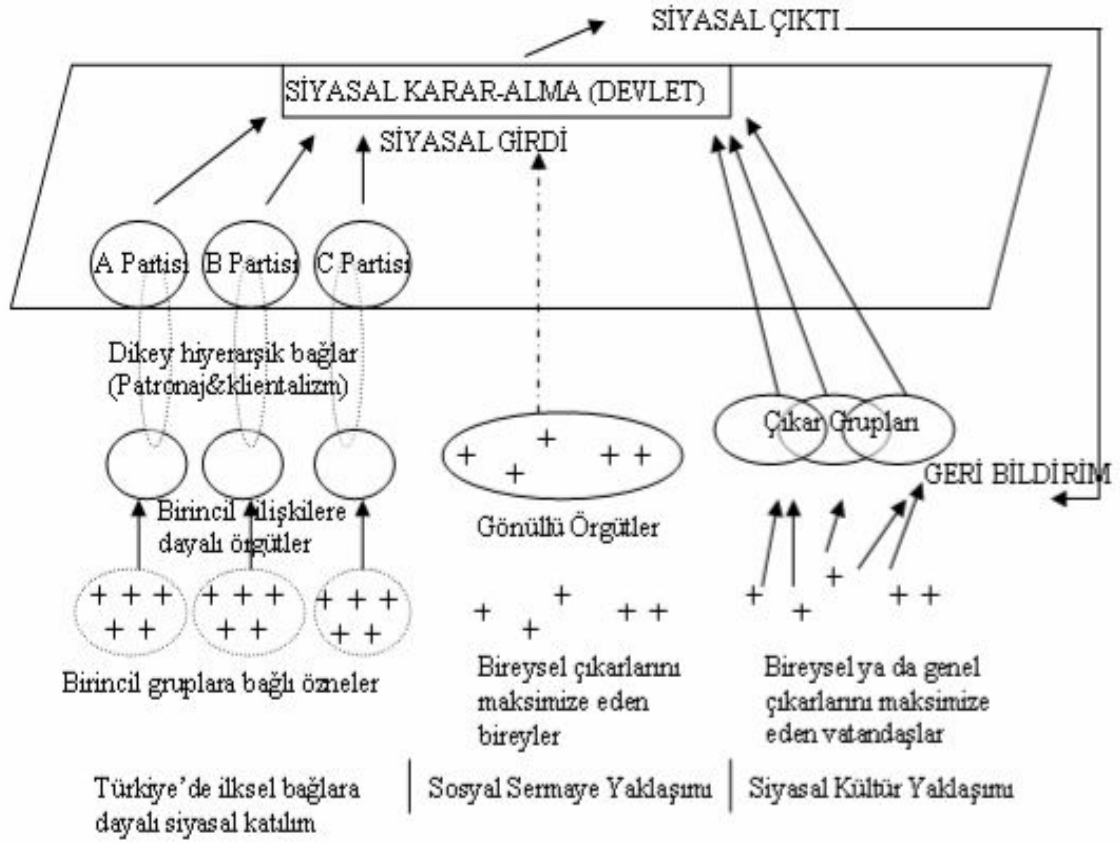
Siyasal katılım yöntem ve düzeyleri, uygulamaya konduğu sistemlerin sosyo-ekonomik ve siyasal durumuna göre farklılık arz etmektedir. Katılımın anlamı halkın sadece mahalli idare kurumlarını seçimle oluşturması değil; yerleşmenin sağlanarak yönetimde aktif ve doğrudan söz sahibi olmasıdır. Fakat bu katılım ülkelerin gelişmişlik ve az gelişmişlik durumlarıyla paralel bir yol izlemektedir. Gelişmekte olan ülkelerde ekonomik açıdan etkinliği bulunan başat güçlerin, yönetim ve siyaset alanında da etkin olduğunu göz önünde bulundurursak, bu ayrımın yapılmasında ülkelerin ekonomik kalkınma ve demokratikleşme faktörlerinin ele alınması gerekmektedir. Yerel yönetim ve siyasal katılımı demokrasiyi ilke edinen gelişmiş ülkelerde, halkın imza kampanyaları oluşturarak yerel meclislere teklif götürebilmesi, yerel idarenin kalkınmasına yönelik hazırlanan plan, program ve toplantıların halka açık yapılması ve hatta anayasada mahalli idarelerin ayrı bir bölüm olarak ele

alınması yerel hayatta halkın iradesine ne ölçüde başvurulduğuna ve gelişmişlik düzeyine önemle vurgu yapmaktadır (Çevikbaş 2009:72).

Özbudun (1975), genellikle dört çeşit siyasete katılıma süreci olduğunu tespit etmiştir. Bunlar; kişisel bağlılık, dayanışma, çıkar ve vatandaşlık duygusudur. Kişisel bağlılığa dayanan katılım, seçmen grupların geleneksel liderler tarafından siyasi katılıma yönlendirilmesidir. Bu tür katılım mobilize katılımdır. Dayanışmadan doğan katılım ise ferdin mensup olduğu sosyal gruba olan bağlılığını göstermek için, o grubun çoğunluğuyla birlikte katılım faaliyetlerine girmesidir. İnsanlar çıkar amacıyla da katılımında bulunabilirler. Kayırma, iltimas, nakit ödemeler vb. hususlar bu çıkarlardan biri olabilir. Dördüncü ve son olarak da katılım vatandaşlık duygusuna dayanabilir. Bu katılım ahlaki yükümlülük ve görev hissinden kaynaklanan bir katılımdır.

Bunların dışında, ferdin kararlarda etkili olma isteği ile cemiyet içerisinde yerleşmiş bulunan norm ve değerlerin de ferdi siyasi katılıma sevk ettiğini inceleyen Çetintaş (2002:99-108) çalışmasında siyasi katılımı üç basamakta incelemiştir. Bunlar en düşükten en yoğunla doğru olmak üzere seçmen katılımı, faaliyete geçme katılımı ve faal katılımıdır. Birinci basamak olan seçmen katılımı oy verme yoluyla, ikinci basamak olan faaliyete geçme katılımı miting ve toplantılara katılma yoluyla, üçüncü ve son basamak olan faal katılım ise parti üyeliği yoluyla başlayan siyasi katılım faaliyeti olarak ele alınmıştır. Böylece siyasi katılımın seviyesini belirleme yolunu ortaya koymuştur. Siyasal otoritelere (Akdoğan 2006:177), hoşgörüden yoksun ve birbirlerine itimatsız insanlardan oluşan bir toplumu yönettikleri bilincinin kazandırılmasıyla ilgili diğer önerisinin Türkiye'nin siyasal yapısındaki hangi unsurları, hangi nedenlerle ve nasıl değiştireceği açık değildir. Türkiye'de uzun yıllardır, belli bir etnik, dini ya da hemşeri grubuna ait seçmenlerin genellikle liderlerinin yönlendirmesiyle kendilerine hizmet sunacağını vaat eden partilere oy verdikleri ve bu ilişkilerin iktidarı elde etmek isteyen siyasal partiler ve diğer aktörler tarafından kullanılma sıklığı göz önüne alındığında, Türkiye'deki siyasal otoriteyi kullananların bu

bilince hali hazırda sahip oldukları ortaya çıkar. Bu Türkiye’de Karşılaştırmalı Siyasal Katılım Süreçleri tablosunda da görülmektedir.

Siyasi katılıma etki eden faktörleri psikolojik, siyasi ve sosyal faktörler olmak üzere üç grupta toplayabiliriz. Ancak bu üç faktörü birbirlerinden ayırmak mümkün değildir. Siyasi katılıma etki eden bu faktörler birbirleriyle sürekli münasebet ve bütünlük halindedir. Siyasi katılıma etki eden psikolojik faktörleri, seçmen davranışında etkili olan korku, bencillik, otoriterlik, saldırganlık gibi psikolojik baskılar ile ferdin ihtiyaçlarını tatmin etme arayışı oluşturur. Siyasi faktörleri ise, parti programları, politikacılar arasındaki iktidar yarışı, vatandaşların kamu felsefeleri ve hükümetin seçme davranışlarını özendirip özendirmediği gibi faktörler meydana getirmektedir (Tatar 1997:123).

Siyasal Katılımın Sahip Olduğu Bazı Temel özellikleri vardır. Bunlar açıklık, saydamlık ve çoğulculuk.

Açıklık: Günümüzde demokrasi bilincinin gelişmesi, iletişim ve teknoloji araçlarının tahmin edilemeyecek kadar ilerlemesi, yerel hizmetlerin halkın gözetimi ve denetiminde gerçekleşmesini zorunlu hale getirmektedir. Halkın karar alma sürecinde etkinliği; program hazırlığına katılımı, bilgilendirilmesi zorunlu olan alan içinde değerlendirilebilir. Bu konuda yapılan eleştirilerden biri de, “sosyo-politik alanda güçsüz olan bireylerin; yönetim mekanizmasını karmaşık ve belirsiz olmakla nitelendirip, idarenin kendi işlerini gizlilik sınırları içinde yerine getirme bahanesini öne sürerek yönetime dahil olmamasıdır”(Alkan ve Öner 2001:23).

Saydamlık: İdari sistemin işleyişinde gizlilik; yönetilenlerin ilgisizliklerine neden olmakta ve halkın yönetimde sorumluluk duygularını köreltmektedir. Kararlara katılma, açıklık ve şeffaflık gibi ilkelerin çiğnenmesi; halkın saf dışı bırakılarak, idarenin sistemin işleyişine hakim olmaması ve yerel düzeyde katılımın yok sayılması anlamına gelmektedir. Bilgi ve belge isteme çerçevesinde geliştirilen yasal düzenlemelerle, “gerçek ve tüzel kişilere, belediye ve il özel idaresi karar organlarının karar ve toplantı zabitlerinin kendilerini ilgilendiren kısımlarını isteme hakkı getirilmektedir” (İçişleri Bakanlığı 1998:173).

Çoğulculuk: Yerel yönetimlerde demokrasinin oluşturulmasında, denetime açık bir yönetim ve halkın siyasal katılımının sağlanması kadar, çoğulculuk ilkesi de önemli bir yer tutmaktadır. Merkezi yönetimin kurumsal yapısı dışında kalan alanda, yerel halkın katılımında aktif olması ve demokrasinin gerekliliği için, siyasal katılımı ve çoğulculuğu zorunlu kılmaktadır. Çünkü çoğulculuk ilkesi ile demokrasi bir karar alma mekanizması meydana getirmekte, toplumun sadece bir kesimini değil tamamı yönetimde söz sahibi olmaktadır. “Toplumun sadece belli bir kesiminin yönetime katılması, baskı gruplarının etkisinde kalarak yanlış ve eksik karar alma; bir hataya sebebiyet verebilmekte, toplumun tamamının bu sürece dahil edilmesi bu olumsuzlukları gidermektedir(Çukurçayır 2005: 223).

Halkın katılımında bulunması, kırsal kesimde yaşayan halkın yönetimin işlemesine ilgisiz kalmamasını sağlamakta ve pasif kalmasını önlemektedir.

Halkın düzenli faaliyetlerle yönetime, gözetim ve denetim yoluyla katılması, yönetimi etkileyerek kamu hizmetlerinin gerçekleştirilmesinde kolaylık sağlamaktadır. Halkın bütününe ilgilendiren konularda; bir bütün olarak kamu hizmetlerinin ortaya konmasında, en iyi plan ve programların gerçekleştirilmesinde halk içinde sosyal eşitliğin sağlanmasında, kolektif ihtiyaçlara ortak bir yaklaşımın meydana getirilmesinde ve halkın toplu bir uzlaşma ortamında bir araya getirilmesinde çoğulculuk ilkesi önem arz etmektedir. Demokrasi kavramının başlıca öğeleri olan; yurttaş katılımı, çoğulculuk ilkesi ve önderlerin hem danışmaya önem vermeleri hem de seçmene karşı hesap verme sorumluluğu duymaları, yerel ölçekte de geçerli değerlerdir (Yıldız 1996:5).

Katılımcı demokrasinin sahip olduğu özelliklerini ise -yurttaşların kendilerini etkileyen tüm kararların alınmasına etkin olarak çeşitli şekillerde katılmaları ve bu katılmanın toplumun tüm sektörlerinde oldukça yüksek bir adem-i merkezîyetçilik aracılığı ile gerçekleştiği düşünülürse- şöyle sıralayabiliriz (Sarıbay 1998: 71-72):

1. Tüm bireyler kendileri ile ilgili tüm kolektif karar almalarına arzuladıkları genişlikte katılmalarını sağlayacak fırsatlara tamamen sahip olmalarıdır.
2. Kolektif karar almaya katılma oy vermeye sınırlı olmamalıdır, çok çeşitli başka faaliyetleri de kapsamalıdır.
3. Kolektif karar almadaki sorumluluk geniş bir şekilde dağılmalıdır, sadece resmi görevlilere ve/veya uzmanlarla sınırlandırılmamalı, bu kararlardan etkilenecek tüm şahısları kapsamalıdır.
4. Siyasal olmayan alanlarda kolektif kararlara katılma, bireylere siyasal hüner ve normları öğretici ve onları daha geniş siyasal meselelere katılmayı güdüleyici nitelikte olmalıdır.

2.2. ANTHONY GİDDENS'İN YAPILAŞMA KURAMI

Giddens özellikle son dönemlerde sosyal bilimlerde tartışmalı bir konu olan yapı-eylem ikiliğini aşmak adına yapılaşma -yapılanma ile de anılmaktadır-

teorisini ortaya atmıştır. Bu teori (Yıldırım 1999:25-28) üç ana bölümden oluşmaktadır:

- İlk olarak, klasik sosyal teoriye eleştirel bir yaklaşım geliştirmek,
- İkinci olarak, modernitenin ikilemleri ve doğası üzerine post-marksist bir açıklama geliştirmek,
- Üçüncü olarak da sosyal teorinin konusunu yeniden kavramsallaştırmaktır.

Giddens kuramsal olarak klasik ve modern sosyal teorinin belli başlı geleneklerini, bu geleneklerin önde gelen düşünürlerden Durkheim, Weber, Marx, Parsons, Habermas ve Foucault'yu incelemiş ve eleştirmiştir. Bu düşünürlerin çalışmalarına yönelik eleştirileri ise Giddens'in yapılanma teorisinin genel çerçevesini geliştirmesinde oldukça etkili olmuştur. Giddens yapılanma kuramını geliştirirken etnometodoloji, dil felsefesi, görüngübilim, zaman coğrafyası, çatışma, marksizm ve işlevselcilik gibi değişik yaklaşımlardan etkilenmiştir.

Giddens (1984:1); "yapılaşma teorisinin temel kavramlarına giriş niteliğinde bir açıklama yaparken, hem işlevselcilik (sistemler teorisi dâhil) ve yapısalcılık, hem de hermeneutik ve farklı 'yorumcu sosyoloji' biçimlerini birbirinden ayıran farklılıklardan başlamanın faydalı olacağını" belirtmiştir. İşlevselcilik ve yapısalcılık, aralarındaki belirgin başka çelişkilere rağmen, bazı dikkat çekici benzerliklere sahiptirler. İkisi de natüralist bir bakış açısı sergiler ve nesnelciliğe eğilimlidir. İşlevselci düşünce, Comte'dan beri, sosyal bilim için en yakın ve uygulanabilir model sağlayan bir bilim olarak özellikle biyolojiye bel bağlamıştır. Biyolojinin sosyal bilimlerin yapısı ve işleyişini kavramlaştırmak ve evrim süreçlerini adaptasyon mekanizmaları aracılığıyla analiz etmek için bir kılavuz sağladığı düşünülür. Yapısalcı düşünce, özellikle Lévi-Strauss'un yazılarında, evrimciliğe karşı tavrı almış ve biyolojik benzetmelerden uzak durmuştur. Burada sosyal bilimler ve doğa bilimleri arasındaki benzerlik, esasen -her birinin zihnin genel yapısının benzer özelliklerini ifade ettiği varsayıldığında- bilişseldir.

Gerek yapısalcılık gerek işlevselcilik toplumsal bütünün kendi tekil parçaları (yani, kurucu elemanları olan insan özneler) üzerindeki egemen konumunu kuvvetle vurgulamıştır.

Parsons'ın insan aktörünü dışlayan yaklaşımına tepki olarak "insanı geri getirmek" anlayışı 1960'ların ortalarından itibaren sosyolojiye egemen olmaya başlamıştır. Bu bağlamda, bireysel aktörün sosyal teorinin odak noktası olduğu düşüncesinden hareket eden etnometodoloji ve sembolik etkileşimcilik gibi yorumsamacı yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Bunun sonucunda mikro aktörlere aşırı bir vurgu yapılırken, makro aktörler ve konular geri plana itilmiştir. Layder (1994) Giddens'in Parsons'un yapısalcı-işlevselci yaklaşıma yönelttiği eleştirisi eylemin işlevsel olarak belirlendiği ve sosyal yapının insan davranışı üzerinde önemli bir sınırlayıcı olduğu düşünceleri üzerinde odaklaşmıştır. Giddens (2005), yapısalcı-işlevselci yaklaşımın insanların gerçek hayatta ne yaptıklarını açıklarken insanların nedenlerini, amaçlarını dikkate almadığını ve bu nedenle onları "kültürel kuklalar" olarak gördüğünü vurgulamaktadır. Sosyal çözümlemenin odak noktası sosyal gerçekler, yapılar, sistemler veya kurumlar değil insanların nedenleri ve güdüleridir.

Giddens (1984:171), öznenin merkezini kaybetmesinin önemini kabul etmekle birlikte; failin önceliğini tekrar kabul ettirmeye çalışmakta, zira aktörler toplumsal sistemi yaratmamakta, kesintisiz sürekliliğinde zaten ortaya çıkmış olan şeyleri yeniden yaparak onları yeniden üretmekte yada köklü bir biçimde dönüştürmektedirler. Aktörler de, hiçbir zaman kendi seçimlerinin ürünü olmayan, daima tarihsel bağlamlar ve durumlarla (rutinler, kısıtlamalar, güç) kısıtlanmış durumdaki eylemlerinin asla tam anlamıyla farkında olmamalarına rağmen, hem "bilgili" hem de "hünerli"dir (Swingewood 1998:364). Görüldüğü gibi Giddens'in ana görüşü, beşeri aktörlerin kendi eylemleri yoluyla, sonradan bu eylemleri sınırlandıran toplumsal uygulamaları (ve kurumları) yeniden yaratmakta olduklarıdır. Böylece insanın toplumsal hayatı en normal günlük etkinlikler sırasında bile hem şekillenir, hem de yeniden şekillenir. Giddens,

bunun bir önce olanın aynısını tekrarlamak olan mekanik bir tekrarlama süreci olmadığı görüşündedir (Wallace ve Wolf 2004: 212-213).

Bir yapılaşma anlayışı geliştirirken Giddens (1982: 4-5) günümüzde sosyal teoride öne çıkan birkaç *talebi* karşılamaya çalışmıştır:

- **İlk olarak**, esasen yapısalcı düşünce geleneği içinde yer alanların bir 'özne teorisi' talebi. Özne teorisi talebi felsefedeki pozitivist bakış açılarından ve Kartezyen *cogito*'dan kesin kopuşu gerektirir. İnsanın bir özelliği olarak 'bilinç' bir veri olarak, analiz için bir başlama noktası oluşturan bir fenomen olarak alınmaz. Ancak bir özne teorisi gerekliliğini haklı olarak ortaya koymasına ve ayrıca bunun öznenin 'merkezi konumdan uzaklaştırılması'nı gerektirdiğini öne sürmesine rağmen, yapısalcı düşünce özneliği soyut dil yapıları içinde eritme eğiliminde olmuştur. Öznenin merkezi konumdan uzaklaştırılması aynı zamanda özneyi muhakeme sahibi, eyleyen bir varlık olarak *yeniden ele geçirmeyi* gerektirir. Sonuç, aksi takdirde, insani failiğin sadece toplumsal nedenlerin sonucu olarak belirlendiği nesnelci tipte bir sosyal teori olacaktır. Burada yapısalcılık (onun 'post-yapısalcılık olarak adlandırılan birçok türü) ve işlevselcilik arasında güçlü bir benzerlik vardır – ikisinin kaynağında bir ölçüde Nitekim daha öncede ifade ettiğimiz gibi Durkheim'in olması ne tamamen şaşırtıcıdır ne de tesadüftür.
- **İkinci olarak**, nesnelcilikten kaçınan bir özne teorisinin öznelciliğe kaymaması talebi. Öznelci anlayışlar, insan davranışının yaratıcı bileşenlerini vurgulasalar da, bir bütün olarak özneliğin kökenleriyle ilgili bir *açıklama* sunmadılar. Giddens (1982:7-8) "Yapılaşma teorisinde, ne özne (insan fail) ne de nesnenin ('toplum'un veya toplumsal kurumların) önceliğe sahip olarak alınabileceklerini öne sürüyorum" der. Ona göre "*Her biri tekrarlanan pratikler içinde ve bu pratikler aracılığıyla inşa edilir*". İnsan 'eylem'i kavramı 'kurum' kavramını, kurum kavramı insan eylemini kavramını gerektirir. Dolayısıyla, bu ilişkinin açıklanması toplumsal pratiklerin yapılaşmasının (zaman ve mekânda üretimi ve yeniden üretiminin) nasıl

gerçekleştiğine ilişkin bir açıklamanın çekirdeğini oluşturur (Giddens 1982:6).

Giddens “Yapılaşma Teorisinin Unsurları” (1984) adlı makalesinde; yapılaşma teorisinin merkezine aldığı, ‘yapı’, ‘sistem’ ve ‘yapının ikiliği’ kavramlarını açıklamıştır. Buna göre; *yapı* (veya ‘toplumsal yapı’), elbette, birçok işlevselci yazıda öne çıkan bir kavramdır ve ‘yapısalcı’ geleneklere adını vermiştir. Ancak terim iki örnekte de sosyal teorisinin taleplerine en uygun biçimde kavramlaştırılmamıştır. İşlevselci yazarlar ve onları eleştirenler ‘işlev’ kavramına ‘yapı’ kavramından çok daha fazla ilgi göstermişler ve sonuçta ikincisi bir kriter kavram olarak kullanılmıştır. Ancak, ‘yapı’nın genellikle işlevselciler ve gerçekte sosyal analizcilerin büyük çoğunluğu tarafından nasıl anlaşıldığı -bir tür toplumsal ilişkiler veya olguların ‘kalıplaşması’ olarak anlaşıldığı- konusunda şüpheye yer yoktur. *Yapı*, çoğu kez, bir organizmanın iskelet veya morfolojisine yahut bir binanın kirişlerine benzer biçimde, naif bir görsel tasavvura göre anlaşılmıştır. Bu kavramlar özne ve toplumsal nesne düalizmiyle yakından ilişkilidir: burada, ‘yapı’ insan eylemine ‘dışsal’ bir şey olarak, öznenin bağımsız olarak oluşturduğu serbest inisiyatifini sınırlayan bir kaynak olarak ortaya çıkar. Öte yandan, yapısalcı ve post-yapısalcı düşüncede kavramlaştırıldığı haliyle yapı kavramı daha da ilginçtir. Burada *yapı* kavramı karakteristik olarak, mevcudiyetlerin kalıplaşması olarak değil, orada-bulunuş ve bulunmayışın bir kesişimi olarak düşünülür: temel kodlar yüzeydeki görünüşlerden elde edilebilir. Bu iki yapı anlayışı ilk bakışta birbiriyle ilişkisiz görünebilir, ancak gerçekte ikisi de, toplumsal ilişkilerin yapılaşmasının önemli boyutlarıyla, yani “*yapılaşma teorisinde ‘yapı’ ve ‘sistem’ kavramları arasında bir ayrım yapılarak kavranılabilen boyutlarla ilişkilidir*”. Yapının tekrara dayalı bir biçimde içinde yer aldığı sosyal sistemler, aksine insan failinin zaman ve mekân içinde yeniden-ürettilen durumsal etkinliklerini içerir. *Sosyal sistemlerin yapılaşmasını analiz etmek*, -eylem bağlamları çeşitliliği içindeki kurallar ve kaynaklardan yararlanan aktörlerin bilgililiği içinde temellenmiş olan- bu sistemlerin etkileşim sırasında nasıl üretildikleri ve yeniden-üretildiklerini araştırmaktır.

Yapı(lar)	Sistem(ler)	Yapılaşma
Kurallar ve kaynaklar veya sosyal sistemlerin özellikleri olarak organize olmuş dönüşüm ilişkileri kümesi	Aktörler veya topluluklar arasındaki düzenli toplumsal pratikler olarak organize olmuş yeniden-üretile ilişkiler	Yapıların süreklilikleri veya köklü dönüşümlerini ve bu yüzden toplumsal yeniden üretimi düzenleyen koşullar

Yapıyı kurallar ve kaynaklar olarak tanımlayan Giddens (Yıldırım 1999:29-30) eylemi belirleyen dışsal bir güç olarak yapı yerine, kuralları ve kaynakları koymaktadır. Aktörün eylemleri kurallardan ve kaynaklardan etkilenmektedir. Yapıyı oluşturan kurallar birbirine rakip yorumlara tabi olup, uygulamalarında sürekli dönüşüme uğrarlar.

Giddens (1984) yapının sınırlayıcı özellikleri olduğunu inkâr etmemektedir ve bunları **üç**e ayırmaktadır:

- a) Beden ve maddi dünyadan kaynaklanan sınırlamalar
- b) Güç sınırlamaları
- c) Yapısal sınırlamalar

Yapılaşma fikri için temel önemde olan -mantıken yukarıdaki iddiaların içerdiği- *yapının ikiliği* teoremidir. Failler ve yapıların inşası birbirinden bağımsız olarak yer alan iki olgu öbeği, bir düalizm değildir, aksine bir ikiliği gösterir. *Yapının ikiliği* düşüncesine göre, sosyal sistemlerin yapısal özellikleri onların tekrar tekrar organize ettikleri pratiklerin aracı ve sonucudur. Yapı bireylerin 'dışında' değildir: bellek izleri olarak ve toplumsal pratikler içinde somutlaşan yapı, Durkheim'ın kullandığı biçimiyle, belirli anlamda onların etkinliklerinin dışında olmaktan ziyade, 'içsel'dir. Yapı kısıtlayıcılıkla bir tutulamaz, aksine her zaman hem kısıtlayıcı hem de mümkün kılıcıdır (Giddens 1984:12-13).

Yani bir başka ifade ile yapı, sistem ve eylemde mevcut olmakla beraber bunların hiç birine indirgenemez. Sosyal sistemler günlük hayatta sürekli yeniden üretilmeleri aracılığıyla yapılaşır. İşte bu durumu Giddens *yapının ikiliği (duality of structure)* kavramı ile açıklamaktadır. *Sosyal sistemler* birbirine bağımlı sosyal kurumlar ve topluluklar meydana getiren sosyal ilişkiler kalıpları olarak görülebilirler. *Sosyal yapılar* ise bireysel aktörler tarafından sosyal sistemlerin üretimi ve yeniden üretiminde kullanılan kurallar ve kaynaklar dizisidir (Yıldırım 1999:30). Yani toplumsal kuramın konusunun, “bir ikilik-yapının ikiliği” olarak kavramsallaştırmanın kabul edilmesinin gereği vurgulanmaktadır (Wallace ve Wolf 2004:212).

Swingewood (1998:364-365) özetle; “bu formülasyonların yapısalcılık ve işlevselciliğe dinamik bir alternatif olarak çıkıyor gibi görünmekle birlikte, yapılaşma teorisi belli belirsiz bir öznelliğe de eğilimlidir. Fail, yapıların dönüşmesini sağlayan kendi pratikleriyle, belirsiz ve önemsiz kalırken; yapı eylemde dağılmış olduğunu” söyler.

2.3. YAPISAL FONKSİYONALİST KURAM VE KURAMCILARI

Yapısal-fonksiyonalist kuram, daha geniş bir perspektifle toplumsal yapıyı ve bir bütün olarak toplumu esas alır. Fonksiyonalist kuram, yapı ve düzen kavramlarına vurgu yapar; toplumu kendi içinde birbirleriyle bağlantılı bir sistem olarak görür. Toplumsal sistemin yapısı içinde, her parça bütün sistemin işlemesine katkıda bulunan spesifik bir fonksiyon üstlenir (Thamson ve Hickey 1999:24). Bir başka ifade ile sosyal yapı ile fonksiyonlar arasındaki ilişkilerden hareket eden bu kurama göre, yapıyı meydana getiren unsurlar ve bunların fonksiyonları sayesinde sosyal sistem işlemektedir. Topluma işleyen bir bütün olarak bakan yapısal-fonksiyonel model, değişmeyi fonksiyonel olarak yapıyı oluşturan unsurlardaki farklılaşmada ve yenileşmede görmektedir (Erkal 1987:227).

Çağdaş sosyoloji teorilerinden “*yapısal fonksiyonalizm*” aslında bir yandan Durkheim, Weber, Comte ve Spencer gibi klâsik sosyoloji teorisyenlerinden, öte yandan da A. R. Radcliffe-Brown ve Bronislaw Malinowski gibi sosyal antropologlardan oldukça etkilenmiştir (Günay 2006:518). Başlıca temsilcileri T. Parsons, R. K. Metron, W. Ogburn, W. Buckley, E. Tiryakian’dır. 1929’daki Dünya üretim anarşisi ve II. Dünya Savaşı sonrasında, Avrupa ve Amerika’da baş gösteren toplumsal düzensizlik bu sosyologları toplumda bütünleşme, değerler, normlar, istikrar, düzen ve konsensus meseleleri üzerinde odaklaşmaya yöneltmiştir. Bu bakımdan, yapısal-fonksiyonalist sosyologların temel kavramları, toplumsal bütünleşme, düzen, istikrar, vb. konulara ilişkin yapı, fonksiyon, kültür, sistem, statü, rol, değer, norm, düzen, farklılaşma, denge, vs. olmuştur (Kızılçelik 1994:9-10).

Bir başka ifadeyle bu model, bir sistemin parçalarının birbirleriyle bağımlılık, dayanışma ve karşılıklı uyum içerisinde buldukları veya en azından bu parçaların kendi aralarında birbirlerini sürekli olarak yeniden düzenleme sürecinde oldukları düşüncesi üzerine yapılanmıştır (Kızılçelik 1992:144).

Bu konuda bazı yazarlar (Thamson ve Hickey 1999:24) stereo sistemini örnek vermektedirler. Bu sistemde amplifikatör, akort ayarları, CD player ve hoparlörler gibi farklı parçaları vardır; her parçanın da bir fonksiyonu söz konusudur. Eğer bu parçalardan birisi çalışmazsa, örneğin hoparlörden birisi bozularak rahatsız edici bir şekilde cızırtı yaparsa, sistem düzgün bir şekilde işlemez hale gelir. Bu durumda problemi gidermek için tamir etmek gerekir. Hoparlörle ilgili problem giderildiğinde, stereo sistem yeniden normal fonksiyonunu sürdürmeye başlar.

Tolan (1983:252-253) fonksiyonalizmin sürüklenebileceği tehlikelerden kaçınmak için bazı koşullara uymanın gereğine dikkat çeker. İlk olarak, herhangi bir toplumsal öge, iyice belirlenmiş bir toplumsal birimle ilişkilendirilmelidir. Genel ve soyut bir biçimde, bir toplumun tamamına ilişkin fonksiyonlardan kolayca söz edilemez. Yani, bir toplumsal öge, bir toplumsal birim için

fonksiyonel, bir başka toplumsal birim için dis-fonksiyonel ve hatta fonksiyonsuz olabilir. Fonksiyonel çözümlemenin ikinci kuralı, fonksiyonların birbirini ikame edebileceğini unutmamaktır. Aynı fonksiyon, zamana ve mekâna göre değişik toplumsal öge ve kurumlarca gerçekleştirilebilir. Her toplumda doldurulması gereken fonksiyonlar vardır. Bu fonksiyonlar bir toplumdan diğerine farklı kurumlar tarafından üstlenilebilir. Örneğin: geleneksel toplumlarda aile birçok fonksiyonu üstlenmişken modern toplumda bu fonksiyonlar ayrı ayrı kurumlarca yerine getirilir. Örneğin: aile, eğitim, ekonomi vb...Fonksiyonel çözümlemenin bir üçüncü kuralı ise; açık fonksiyonlarla gizli fonksiyonlar arasındaki farkların ortaya koyulmasıdır. Örneğin: aynı işlevi gören giyim eşyalarından markalı olanlar iki üç kat para verilerek alınır. Mevki statü ve prestij kazandırması ve toplumsal üstünlük, farklılık vurgusudur. Son olarak, fonksiyonel çözümlemenin her zaman bir bütün içinde gerçekleştirilmesi gerekir. Bu bütün tamamen bir toplumsal sistemdir. Diğer bir ifade ile fonksiyonel çözümleme, giderek sistem içi bir çözümleme olarak düşünülmelidir. Örneğin: ülkemizdeki “kap kaç” olayının adi bir suç olarak tek başına değerlendirmek yerine ülkenin ekonomik koşulları, istihdam düzeyi, göç ve kentleşme; sosyal kontrolün ortadan kalkması gibi olgularla birlikte değerlendirilmelidir.

Fonksiyonalist çözümlemenin en değerli yanı her toplumda çeşitli toplumsal faaliyetlerin aralarında bağlantı oldukları görüşüne vurguda bulunması ve açıklığa kavuşturmasıdır. Ancak, herhangi bir toplumda hangi faaliyetlerin ve nasıl bağlantılı olduklarını saptayabilmek bugün de bir sorun olarak devam etmektedir.

Yapısal-fonksiyonel modelin kendi geliştirdiği kavramlar da vardır. İlk kavram; yapılar ve fonksiyonlar arasındaki ilişkidir. Yapısal-fonksiyonel yaklaşıma göre her yapı bir fonksiyon sahibi olduğu için gelişir. Değilse yapılar var olduğu için fonksiyonlar ortaya çıkmaz. Diğer bir ifade ile, fonksiyonlar, yapılardan önce ortaya çıkar ve kendilerini yerine getirecek yapıların yaratılmasına yol açarlar. Yapılar fonksiyonları değil, fonksiyonlar yapıları yaratırlar. Yani, insan ağzı olduğu için konuşmaz, konuşma fonksiyonunu yerine getirmek için ağzı

gelişmiştir. Bu görüş, yapısal-fonksiyonel modelin, yapısal farklılaşma fikrinin temelinde yatar. Yapısal-fonksiyonel yaklaşımın temelinde yatan kavramların ikincisi bütün toplumsal yapı ve birimlerin, toplumsal sistem için fonksiyonel olduklarıdır. Yani, fonksiyonel olma, bir ihtiyacı karşılama ve öteki parçalarla uyumlu bir bütünleşme demektir. Bu nedenle her toplumsal birim, yapısal-fonksiyonel modele göre toplumsal sistem için vazgeçilmez niteliktedir (Buckley 1966:245).

Yapısal- fonksiyonel model, toplumun alt sistemlerini ele alırken bireye kadar iner. Bireyi toplumun bir üyesi ve belli bir toplumsal rol içinde ele alır. Rol kavramı yapısal- fonksiyonel modelin getirdiği ve kullandığı en önemli kavramlardan biridir. Bu kavramın temellerini Linton atmıştır. Linton (1936:113-115)'a göre toplumların fonksiyonlarını yerine getirmesi bireylerin ya da grupların karşılıklı davranış kalıplarına sahip olmalarına bağlıdır. Bu kalıpların içinde en önemli yeri "statü" kavramı tutar. Bir birey çeşitli statülere sahiptir. Bir bireyin statüsü ise sahip olduğu bütün statülerin toplamıdır. Statü böylece bireyin toplum içindeki yerini belirler. Ayrıca, statü bireyden farklı olarak bir hak ve görevler toplamıdır. Ona göre, rol statünün dinamik tarafıdır. Yani birey, statüsünün hak ve görevlerini yerine getirmeye başladığı zaman bir rolü yerine getirmektedir. Bu anlamda, rol ve statü birbirinden ayrılamaz. Statü ve rol, bir bireyin toplumda yerine getirmesi gereken tutum ve davranışları belirler. Bu belirlemelerden yola çıkarak, dışarıdan bir müdahale olmadığı zaman, bireyler statü ve rollerine uyum sağladıkları oranda, toplumun fonksiyonlarını daha iyi yerine getirdiklerini söyler.

2.3.1. Talcott Parsons

Yapısal-fonksiyonalist kuramın gelişiminde, Talcott Parsons'ın özel bir yeri vardır. Parsons, Amerikan geleneğindeki ampirizme tepki göstermiştir. Parsons'ın toplumla ilgili temel varsayımları şunlardır (Ritzer 1996:240).

- Sistemler, parçaları arasında iç bağlılığa ve bir düzene sahiptir.

- Sistemler, kendi kendilerini onarma ve dengeye getirme eğilimi taşırlar
- Sistemler statik olabilecekleri gibi, değişim süreci belirli bir düzen içinde de gerçekleşebilir
- Sistemin bir parçasının değişmesi, diğer parçaları da etkiler.
- Sistemler, kendi çevreleri içinde sınırlarını muhafaza ederler.
- Tahsis ve bütünleşme, sistemin dengesi için iki hayati süreçtir.
- Sistemler, değişme eğilimlerini kontrol ederler.

Sosyal yapı ile fonksiyonlar arasındaki ilişkilerden hareket eden bu modele göre, yapıyı meydana getiren unsurlar ve bunların fonksiyonları sayesinde sosyal sistem işlemektedir. Topluma işleyen bir bütün olarak bakan yapısal-fonksiyonel model, değişmeyi fonksiyonel olarak yapıyı oluşturan unsurlardaki farklılaşmada ve yenileşmede görmektedir (Erkal 1987:226-229).

Parsons bir sistemin korunması için gerekli olan birtakım işlevsel ön gereklilikler ileri sürer. Bu işlevsel ön gereklilikler arasında bireyin çevreyle asgari bir düzeyde ilişki kurması, rol farklılaşması ve rol dağıtımı, iletişim, ortak ifade edilmiş hedefler, araçların normatif bir düzene sokulması, duygusal tavırların düzenlenmesi, sosyal denetim gibi unsurlar yer almaktadır (Swingewood 1998:273).

Parsons'ın, toplumların nasıl yapılandığını ve uyumlu halde bulunduğunu açıklayan **Genel Eylem Kuramı** dört sistemi içermektedir. Kültürel sistem, Toplumsal Sistem, Kişilik Sistemi ve Bir sistem olarak Davranışsal Organizma. Kültürel Sistem düzeyinde temel çözümlene birimi anlam veya simgesel sistemlerdir. Simgesel sistemlere bazı örnekler; dinsel inançlar, diller ve ulusal değerlerdir. Kültürel gelenekler paylaşılan simgesel sistemlerdir. Parsons, bu düzeyde paylaşılan değerler üzerine odaklanır. Burada anahtar kavram toplumsallaşmadır. Toplumun değerleri üyelerince içselleştiği sürece (bireyler toplumun değerlerini kendi değerleri olarak kabul ettikleri zaman) "toplumsallaşma" olur ve toplumsallaşma, toplumsal denetimi sürdürmekte ve toplumu bir arada tutmakta çok güçlü bir bütünleştirici baskıdır. Parsons'ın

şemasındaki ikinci düzey ve üzerinde en çok durduğu alan Toplumsal Sistem'dir. Burada temel birim rol etkileşimidir. Toplumsal sistem tanımına göre, çokluk, iki yada daha fazla sayıda olabilir; aktörler halk yada birliktelikler olabilirler. Parsons'a göre üçüncü sistem olan Kişilik Sisteminin temel birimi aktördür-insandır. Toplumsal sistem tanımında ağırlık verdiği "tatmin olma güdüsü" gibi bireysel gereksinmeler, güdüler ve tavır alışlar üzerinde odaklanır. Bu güdü, insanların kendi çıkarlarına göre hareket ettiklerini savunan çatışmacı kuram ve alışveriş kuramının da ortak bir kabulüdür. Dördüncü sistem Davranışsal Organizma da temel birim; biyolojik olarak insandır. Yani insanın içinde yaşadığı organik ve fizik çevre dahil, insanın fiziksel yönüdür. Parsons bu dört sistem düzeyini birbirinden bağımsız olarak görmemekte, daha çok işlevselciliğin vurguladığı devamlı olarak karşılıklı bir bağımlılık içindedirler (Wallece and Wolf 2004:31-33).

Yapı ve sistem fikirlerini kısaca izah ettiğimiz Parsons'a göre, sosyal farklılaşma ile karmaşıklaşan sosyal yapı değişmeye uğramaktadır. Farklılaşma bütünleşme problemlerine yol açar. Çünkü, sistem karmaşıklaşır ve koordine edilerek bütünleştirilmesi gereken birim sayısı fazlalaşır. Bunun için, yeni sistemin bütünleşebilmesi için yeni değerlere ihtiyaç vardır ve bu ihtiyaçlar değişmeyi sağlar (Kaya 1985:23-24).

2.3.2. Robert Merton

Merton, eleştiriye uğrayan Parsons'ın modelini revize etmiştir. Merton'ın bu kuram içindeki çabaları son derece önemli bir yere sahiptir. Merton, fonksiyon kavramını gözden geçirir ve bu kurama yeni kavramlar katar. Merton'a göre, "açık fonksiyon" -manifest function-, herhangi bir toplumsal kalıbın bilinen ve istenen sonucudur. Bunun aksine "gizli fonksiyon" -latent functions- ise, büyük ölçüde ne bilinen ne de istenen sonuçlardır (Macionis 1997:18).

Diğer bir deyişle (Swingewood 1998:282-283) Merton, açık ve gizli fonksiyonlar arasında bir ayırım yapmaktadır. Açık fonksiyonlar sistemin ayarlanmasını ve

adaptasyonunu kolaylaştıran ve bireyler tarafından fark edilen nesnel sonuçlardan oluşurken, gizli fonksiyonlar maksatsız ve fark edilmezdir. Örneğın tüketicilerin ihtiyaçlarını karşılaması işlevi açık fonksiyonu, malların faydaları sebebiyle değıil sosyal statüyü güçlendirme amacıyla tüketilmesi gizli fonksiyonu ifade eder. Yada yüksek öğrenim sistemini düşündüğümüzde, birden fazla fonksiyonu bir arada gerçekleştirdiğini görebiliriz. Yüksek öğretim, bir taraftan insanları belli niteliklerle donatırken, diğer taraftan onları emek piyasasından uzaklaştırmaktadır. Ayrıca Merton'a göre, bir unsur çok çeşitli fonksiyonlara sahiptir ve herhangi bir fonksiyon sistem içerisindeki farklı unsurlar tarafından da değıişik biçimlerde yerine getirilebilir.

Merton'un üzerinde durduğu bir diğer kavram ise, "toplumsal disfonksiyon" - social disfunction-dur. Bu kavram toplumun işleyişinde, herhangi bir toplumsal kalıbın istenmeyen sonuçlarını ifade eder (Macionis 1997:18-19).

Kişinin çevresini kültürel ve sosyal olmak üzere ikiye ayıran Merton kültürel yapıyı, bir toplumun veya grubun üyeleri için belirlediğı normatif değerlerin organizesi, sosyal yapıyı ise, çeşitli düzeylerde organize olmuş sosyal ilişkiler bütünü olarak görmektedir. Sosyal ve kültürel yapı arasındaki bir bozukluk veya uyumsuzluğunda normsuzluğa doğru bir kaymayı başlatacağını bu durumun da kültürel normlar ve amaçlar ile sosyal yapının bu amaçlara uygun kapasitede olmamasından kaynaklanan *anomi* olduğunu belirtir. Anominin sosyal değıişmede bir araç olabileceğini gösterir (Çetintaş 2002:20).

Yapısal fonksiyonel kuramda, toplumlar birer bütündür ve birbiriyle ilişkili parçalardan meydana gelen sistemlerdir. Her parçanın anlamı, yalnızca sistem içinde özel bir işlevi yerine getirdiğı bütünlü ilişkisi içinde ortaya çıkar. Toplumu birbirine bağılı, hepsi de genelde sistemin bütünlüşmesi ve uygarlaşmasına katkıda bulunan öğelerden oluşan bir sistemdir. Toplumsal sistemi meydana getiren bütün öğeler, sistemin "ihtiyaçları" ile ilintili özel işlevleri yerine getirmeleri ölçüsünde vazgeçilmez bir öneme sahiptirler. Ancak sistemin tüm parçalarının -alt sistemlerin- bütünlüşmesi kusursuz olamaz. Merton, bir ideal

olarak, evrensel fonksiyonalizm iddiasının gerçekte asla bulunmadığına dikkat çekmiştir (Swingewood 1998:272-274).

Yapısal- fonksiyonel modeller büyük ölçüde toplumsal evrim, denge, yapısal ve fonksiyonel farklılaşma, toplumsal eylem, toplumsal yapı- kültürel yapı ayrımı gibi yapısal- fonksiyonel modellerin temel kavramları büyük boy evrimci kuramlardan aktarılmış kavramlardır (Kongar 1985:153).

Bu araştırmada da “aşiret” -topluluk- olgusunun yapısını ve bu yapının bir fonksiyonu olarak aşirete mensup insanların seçmen davranışının nasıl olduğunu; yani kişiler oylarını kullanırken kendi özgür iradeleriyle mi yoksa aşiret yapısının bir güç ve otorite olarak temsilcilerinin -ağa,şeyh- istediği doğrultuda mı kullanmaktadır? Yine genel olarak Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde etkin bir toplumsal formasyon olarak aşiret yapılarının siyasal sisteme katılımında; parlamentonun seçiminde (merkez yönetim seçimlerinde) partilerin taşra teşkilâtının yapılanmasında; resmi teşkilât aşiret ilişkilerinde; yerel yönetim seçimlerinde; yerel politikaların belirlenmesinde kitle örgütlerinin seçiminde; yerel sivil toplum örgütlerinin oluşum ve etkinliklerinde ve kültür politikalarının belirlenmesinde aşiret toplumsal yapısının ne gibi bir tavır ve etkilere sahip olduğunu; yani aşiretin siyasal fonksiyonunu sorgulamak gerektiği için araştırmanın kuramsal yaklaşımı “yapısal fonksiyonel” yaklaşım esas alınmıştır. Ancak Çatışmacı Yaklaşım ve Foucault’un görüşleri de önem arz etmektedir.

2.4. ÇATIŞMA KURAMI VE KURAMCILARI

Bilindiği gibi Avrupa ve Amerika’da, 20. yüzyılın ilk yarısı ve özellikle de 1929 krizi ile İkinci Dünya Savaşı sonrasında kendini gösteren olumsuz durum ve şartlar “Çatışma Teorileri”nin ortaya çıkışına da imkân verdiler. Yapısal fonksiyonalizm toplumsal düzen ve statükoya önem verirken, çatışma teorileri de “güç, mücadele, değişim ve çatışma” üzerinde yoğunlaştılar. Nitekim toplumu birbiriyle çatışan gruplar ve çıkarların sistemi şeklinde gören çatışma

kuramı teorisyenlerinin en çok vurgu yaptıkları temel kavramlar çatışma, çelişki, değişme, baskı, güç, otorite ve çıkar olmaktadır. Başlıca temsilcileri T. Veblen, R. Park, R. Dahrendorf, L. Coser, C.W. Mills, D. Reisman ve J. Rex'dir (Kızılçelik 1994:10).

Bu araştırmada da tarihsel ve toplumsal bir formasyon olan "aşiret" olgusunun siyasi yönünü ele aldığı için, sosyolojik olarak çatışmacı yaklaşım işlevsel bir açıklama olarak yer almıştır. Ayrıca, güç ve iktidar ilişkilerinin de sorgulanması gerekmektedir. Bu nedenle L. Coser ve R. Dahrendorf'un düşünce ve görüşlerine yer verilip "aşiret" olgusunda güç ve iktidar ilişkilerinin yapısı incelenecektir. Öncelikle Çatışma kuramı hakkında genel bir giriş yapmak yararlı olacaktır.

Çatışma Kuramı, toplumların genel yapısını çözümleyen bir yaklaşım olarak, işlevselciliğe karşı en önemli seçenektir. Ancak her tipte çatışma kuramcıları, birtakım önemli kabuller ve görüşleri paylaşmaktadırlar; bunlar hep birlikte dünyaya farklı bir bakışı yaratmaktadır.

Sosyal değişmeye hem Yapısal-Fonksiyonalist açıdan hem de Çatışmacı bakış açısının dile getirdiği düşünceler perspektifinden de bakmak mümkündür.

Bu model (çatışma modeli) toplumu birbirleriyle çatışan unsurlardan meydana gelmiş olarak kabul etmekte, ancak bu unsurları bir bütünün kapsamında ele almaktadır. Kısaca bu modelin bütünün unsurları arasındaki çatışmayı incelediğini söyleyebiliriz. Bu durum çatışma modelinin, yapısal-fonksiyonel modelin izah ettiği ilişkileri bir başka açıdan ele aldığını gösterir (Erkal 1987:227-230).

Bilindiği gibi, işlevselci model, toplumları ve toplumsal kurumları, yapıları bir arada işleyerek denge yaratan, birbirlerine dayanan kısımlardan oluşan sistemler olarak kabul eder. İşlevselci yaklaşım, çatışmanın mevcut olduğunu reddetmemektedir; ancak toplumun bunu denetleme yollarını geliştirdiğini ve

kendilerinin bunları araştırdıklarına inanmaktadırlar. Çatışma kuramcılarının toplumu kavrayışları ise işlevselcilerden farklıdır. İşlevselcilerin toplumda karşılıklı bağımlılık ve birlik-bütünlük gördükleri yerde; çatışmacılar, toplulukların “güç” elde etmek için birbirleri ile mücadele ettikleri ve çatışmanın denetim altına alınmasının bir topluluğun geçici bir süre için rakiplerini bastırđı bir arena olarak görürler (Wallace and Wolf 1991:81).

Her türlü toplumsal yapı ve ilişkide, işbirliği ve karşılıklı bağımlılık dengesi üzerinde değil; rekabet eden topluluklar arasında değişen güç dengesi üzerinde odaklanılır. Çatışmacı yaklaşımın en önemli ve birbirleri ile ilgili üç temel kabulü vardır:

İlki, insanların istedikleri, elde etmeye çalıştıkları, ancak toplumlar tarafından belirlenmemiş olan ama insanların hepsinde ortak bazı “ıkar”lara sahip olduklarıdır.

İkincisi, tüm çatışma yaklaşımının merkezinde, toplumsal ilişkilerin çekirdeği olarak “güç’e” verilen ağırlık ve önemdir. Çatışma kuramcıları her zaman, “güç’ü”, yalnız az bulunur ve eşitsizce bölünmüş -çatışmanın bir kaynağı- olarak değil; fakat esas itibariyle “zorlayıcı” olarak da görürler. Bu özümleme, insanlara az çok güç veren kaynakların dağılımını ile ilgilenmelerine neden olmuştur.

Üçüncüsü, “değerlerin” ve düşüncelerin bütün toplumun kimlik ve hedeflerini belirleyen araçlar olmaktan çok, “farklı toplulukların kendi amaçlarını gerçekleştirmek üzere kullandıkları silahlar olarak” görülmesidir.

Çağdaş sosyologlardan Turner atışmayı en az iki grup arasındaki şiddetin değişen derecesinin açık etkileşiminin en önemli olaylarından bir süreci olarak görür (Kızılcelik ve Erjem 1992:86). Diğer bir ifade ile çatışma, en genel anlamda karşıtların mücadelesidir. Karşıtların atışması evrensel bir yasadır ve doğa da olduğu gibi bilinçte de -manevi bir varlık olan insanda da- işler.

2.4.1. Lewis Coser

Çatışma kuramcısı olarak Coser (1967:84) “toplumsal çatışmanın kökenleri ve işlevleri” konusunda çatışmanın kökenlerini tartışırken, insan psikolojisi ve duygularının oynadığı roller üzerinde birçok çatışma kuramcılarında çok daha fazla durmuştur. İnsanlarda saldırgan ya da düşmanca “güdüler” bulunduğu konusunda Simmel ile aynı fikirdedir ve yakın, sıkı ilişkilerde hem sevgi hem de nefretin bir arada bulunduğunu vurgular.

Coser yapısal fonksiyonel kuram ile çatışmacı kuramın birleştirilebileceği görüşünü benimser. Coser, bazı yapısal düzenlemelerin, yapısal fonksiyonistlerin belirttiği gibi, anlaşma ve uzlaşma sonucu olduğunu kabul eder, fakat aynı zamanda, sosyal grubun kurulabileceği ya da korunabileceği diğer bir sürece değinir ki, bu süreç çatışmadır (Poloma 1993:97).

Coser (1967), toplumsal çatışma sonuçlarını çözümlemesinde, çatışmanın değişime yol açtığını belirtmektedir. O daha çok çatışmanın “topluluk birliğini korumadaki rolü” üzerinde yoğunlaşır. Topluluk birliğinin nasıl korunduğu, işlevselcilerin çoğunu uğraştırmış olan bir sorundur. Coser aslında bu bilgiyi paylaşması bakımından bir “işlevcidir”. Birliği, çatışmanın mümkün sonuçlarından sadece bir tanesi olarak görür. Bu bağlamda Coser bir topluluğun dışında olan çatışmalarla içinde olan çatışmalar arasında ayrım yapar. Ona göre her iki tipte topluluğu tamamlayarak onun kimliğini belirleyebilir ve aynı zamanda dengesini koruyarak birliğini artırır.

Coser’a göre dış çatışma, çatışma ile birlik arasındaki ilişki konusunda en genel ifadesinde, dış çatışmanın bir topluluğun kişiliğini tespit etmekte gerekli olduğunu savunur. Bu anlayışı ile yalnız Simmel’i değil ancak çatışmanın bir sınıfı kendi bilincine erdireceğine inanan Marx’ı takip eder. Coser’da Simmel gibi çatışmanın topluluk bilincini ve topluluklar arasındaki ayrılık gibi duygularını kuvvetlendirerek, bir toplumsal sistem içinde topluluklar arasına sınırlar koyarak, sistem içine topluluk kimliğini yerleştirdiğini söyler (Coser 1956:36).

Coser dış çatışmanın çoğu zaman bir topluluğun kuvvetlendirebileceğini savunur. Önlere kendileriyle karşılaştırabilecekleri güçlü “negatif bir referans grubu” koyarak, topluluk üyelerinin kendi kimliklerinin farkına varmalarını sağlar ve aynı zamanda katılımlarını artırır (Coser 1956:90). Ancak bu süreç kaçınılmaz değildir. Çatışmanın ortaya çıkmasından önce iç birlik çok zayıf ise, çatışma yalnızca çözülmeyi hızlandırabilir.

İç çatışma söz konusu olunca Coser (1962), bir topluluğun “sapkınlara” karşı çıkması ve onlarla çatışmasının, o topluluğun üyelerine ne yapmaları lazım geldiğini açıkça gösterdiğini savunan Durkheim, Mead ve Marx’ı takip eder (Poloma 1993:111-133). Buna göre, iç çatışma, “doğru” davranışı belirleyen normları içerdiği için, bir topluluğun kimliğini tanımlamakta önemlidir.

Coser (1967:39), iç çatışmanın bir topluluğun ayakta kalmasını, bütünleşmesini ve sağlamlığını artırabileceğini söyler. İnsanların bir arada buldukları kişilere karşı çıkmaları mümkün olmazsa, Simmel’in ifadesi ile; “insanlar tehlikeli adımlar atmaya itileceklerdir”; karşı çıkma, bize tatmin duygusu, boşalma ve ferahlık verir.

Coser, bölücü toplumsal çatışma konusunda, **ilk önce**, “düşmanca iddiaların ifadesine” müsaade etmeyen katı bir toplumda, iç çatışmanın daha çok temel prensiplere yöneleceğini -böylece toplumsal yönden bölücü olacağını- ileri sürmektedir (Coser 1956:45). Diğer bir ifade ile Coser, iç çatışma gibi bir sebep yok ise, toplumsal düşmanlığın şiddetli bir şekilde patlayacak olduğunu söyler. Burada, çatışmanın uzun bir zaman süresinde bastırılmış olduktan sonra patlaması halinde, topluluğa temel sorunlar ve değerler konusunda böylecek olduğunu söyler.

İkinci olarak, Coser, birbirleri ile kesişen sadakatlere döner ve “bağlaşmanın -interdependence- temel ayrılıkları önlediğini” söyler (Coser 1956:76). O halde, karşılıklı bağlaşma, bölücü iç çatışmaya daha az imkân sağlar ve dış çatışmanın bütünleşmemiş bir topluluk ile karşılaşma olasılığını azaltır. Ancak

aynı zamanda, bununla ilişkili bir psikolojik süreç vardır; Coser'a göre, çatışma, kapalı topluluklar söz konusu olduğunda -tarikat, cemaat, illegal örgütler- çok daha şiddetlidir. Bu durum, birbirleri ile çatışmayan topluluklara bölünmüş olan toplumlarda bölücü çatışmalar beklentisini daha da artırır. Örneğin ayrılıkçı terör örgütleri, dinci hiziplerin, cemaatlerin uzlaşmaz tutumlarında olduğu gibi.

Bu gibi çatışmalar, sevgi ve nefretin bir arda olduğu yakın ilişkilerde yoğundur. Coser (1956:76), "bu ilişkilerde birlik ve muhalefetin bir arada bulunması, çatışmaya özel bir şiddet verir" der. Diğer bir deyişle insanların katıldıkları toplulukların sayısı ne kadar azsa, mensup oldukları topluluklarla ilişkileri ve katkıları o kadar fazla olacaktır. Bu yoğun katılım, hem topluluk içinde hem de başka topluluklar arasındaki çatışmaların yapısını etkiler. Yani, Coser, tarikat liderleri ile devrimci partilerin kurucuları, bir insanın ilişkilerinin ne kadar topluluğun içinde ise, o kadar sadakat ve enerjisinin o topluluğun emrinde olacağını farkında olmuşlardır der. Bunun için "Peoples Temple" yani "Halkın Tapınağı" adlı cemaatini örnek verir. Bu gibi tapınaklarda "kişiliğin bütünüyle yutulması" deneyimi yaşanmış, cemaat üyeleri cemaat liderine körü körüne itaat ederek ölüme gitmişlerdir.

Son olarak, Coser (1956:116), toplumsal katılığa ve insanların bağlaşımlarına ek olarak, düşüncelerinde çatışmaların bölücülüğünü artıracığını söyler. Çatışmalar, çatışanların kendileri için değil de grup için çatıştıklarını düşündüklerinde daha yoğun olacaktır; çünkü bu durumda yaptıklarının ahlak yönünden meşru olduğuna inanmaktadırlar. Aynı zamanda, kendilerini özleştirmiş oldukları ve temsil ettikleri topluluktan aldıkları güç ile kuvvetlenmiş olacaklardır. Mannheim'in ifadesi ile aydınlar, "çıkar çatışmalarını fikir çatışmalarına" dönüştürürler ve hemen hemen bu ahlaksal devinim gücünü sağlar. Türkiye'deki iktidar-muhalefet çatışmaları, 1970-1980 yılları arası sağ-sol çatışmaları vb.'de olduğu gibi.

Coser'a göre toplumsal yapının temelinde, çatışma vardır. Diğer bir deyişle, toplumsal çatışma toplumsal yapı ile bağlantılı bir unsurdur. Coser'ın bakış

açısından, toplumsal çatışma toplum içindeki uyumu sağlamada son derece yararlı bir fonksiyona sahiptir (Demerath ve Peterson 1967:307).

Çatışmayı grup içi ve gruplar arası çatışma olarak ikiye ayıran Coser, çatışma olgusuna göre toplumları otoriter, totaliter ve liberal toplum olarak sınıflandırır. Toplumsal çatışmanın iki yönünü -pozitif yani bütünleyici (integrative) ve negatif yani bozucu, çözülme yaratıcı (disintegrative)- vurgulayan Coser, birlikte yaşayan bireylerin karşılıklı ilişkilerinden farklı çıkarların doğduğunu söyler. Bu farklılaşmış çıkarlar, genelde yapının doğasının ve dolayısıyla işlevlerin farklılaşmasının doğal sonucudur (Kızılçelik ve Erjem 1992:83). Böylece benzer çıkarlara sahip olan bireyler, belirli bir değer yargısı sistemi üzerinde temellenen bir grup kurmaya ve bu değer yargısı ve norm sistemi doğrultusunda davranışlarda bulunmaya zorlanırlar. Sonuç olarak, çatışma yapısal bir olgudur. Bu nedenle ast-üst ilişkisi ve bundan ötürü de zorlama ilişkisi içinde bütünleşmiş olan karşıt grupların bir toplumdaki varlığı çelişen çıkarların oluşumuna yol açmaz; fakat toplumsal yapının işleyiş biçiminin yol açtığı çatışan ve çelişen çıkarların oluşumu farklı ya da karşıt toplumsal grupların oluşum nedenidir.

2.4.2. Ralph Dahrendorf

Çatışma kuramının günümüzde bilinen en önemli temsilcilerinden biri olan Ralph Dahrendorf çatışma kuramına göre toplumun özelliklerini şu noktalarda toplar (Dahrendorf 1959:161-164):

1. Her toplum her noktada ve her an çelişki ve çatışmaya açıktır.
2. Çatışma ve çelişki toplumun temel niteliği olup her zaman ve her yerde vardır.
3. Her toplum her noktada ve her an değişmelere açıktır. Toplumsal değişme her zaman ve her yerde vardır.
4. Toplumu oluşturan her öge toplumun çözülmesine ve tekrar bütünleşmesine; diğer bir ifade ile değişmesine katkıda bulunur.

5. Her toplum onu oluşturan bireylerden bazılarının diğerleri üzerindeki zorlamasına -baskı- dayanır. Daha açık bir ifade ile her toplum zorlamaya -otoriteye- dayalı bir bütünlük gösterir. Bu nedenle çatışma toplumun doğal olduğu kadar kaçınılmaz bir niteliğidir

“Sanayi toplumunda sınıf ve sınıf çatışması” eserinde Dahrendorf’un temel amacı sosyal değişme ve sınıf çatışmasının genel bir teorisini kurmaya çalışmaktır. Dahrendorf, çatışma konusundaki düşüncelerini ileri sürerken, öncelikle fonksiyonalistlerin üzerinde durduğu temel konuları irdeler. İki teorinin (çatışma ve fonksiyonalizm) bir sentezini yapma çabasına girer. Konsensüs teorisyenleri toplumdaki değer bütünlüğünü (value integration) araştırırken, çatışma teorisyenleri toplumdaki zorlama ve çıkarların çatışmasını araştırırlar. Bu bağlamda Dahrendorf birbirleri için ön zorunluluk olan çatışma ve fikir birliği (konsensüs) olmaksızın toplumun var olamayacağını kabul eder (Kızılçelik ve Erjem 1992:95).

Dahrendorf her toplumun iki niteliği olduğunu vurgular:

- Devamlılık, ahenk, denge ve bütünlük
- Değişme, çatışma ve zorlama

Dahrendorf’a göre fonksiyonalist teoriler toplumların birinci niteliğini açıklamada başarılı iken, toplumun en göze çarpan ikinci niteliğini açıklama da ve değerlendirmede yetersiz kalmıştır. Ancak, Dahrendorf’a göre toplum dediğimiz dinamik bütünlük, devamlılık ve değişme, bütünlük ve çatışma, uyum ve zorlama gibi karşıt niteliklerin diyalektik ilişkisi içinde anlam kazanır (Oskay 1983:42).

Dahrendorf, Karl Marx’ın toplumsal kavramını kısmen red, kısmen kabul ederek ve değiştirerek kendi kuramını kurar. Dahrendorf toplumun bir yüzü çatışma diğeri işbirliği olan bir madalyona (jonus faced) benzediğini ileri sürer. Daha sonra konumunda değişiklik yaparak yapısalcı-işlevciliğin çözümlendiği her şeyi çatışma kuramının daha iyi çözümlenebileceğini belirtir. Marx’ı reddederken

Dahrendorf, 19 yy.dan bu yana sanayi toplumlarında ortaya çıkan değişmelerden bazılarını temel alır. Bunların önemli olanları:

1. Sermayenin ayrışması (decomposition of capital)
2. Emeğin ayrışması (decomposition of labour)
3. Yeni orta sınıfın ortaya çıkışı

Dahrendorf'a göre Marx, 20.yy'da üretim araçlarının mülkiyetinin ve kontrolünün birbirinden ayrılacağını ön görmedi. Birçok hissedardan hiçbirinin tek başına kontrol edemediği büyük şirketlerin ortaya çıkışı, sermayenin ayrışmasına iyi bir örnektir. Dahrendorf'a göre sermayenin ayrışması Marx'taki sermayenin mülkiyetini ve kontrolünü tekelinde tutup burjuvazinin belirlenmesini zorlaştırmaktadır. Aynı şekilde, proletarya artık homojen bir grup değildir. 19.yy'ın sonlarından itibaren işçi sınıfı katmanlaşmaya uğramış, kalifiye işçilerin tepede ve kalifiye olmayan işçilerin altta yer aldığı bir hiyerarşi oluşmuştur. Bu iki sınıfın yapısındaki değişmeye bağlı olarak orta sınıfın gelişmesini Marx öngörememiştir (Poloma 1993:165).

Dahrendorf'a göre Marxist bir devrimin olmamasının en önemli kuramsal nedeni, çatışmaların kurumlaşma aracılığı ile düzenlenmesidir. Bu düzenlenme ya da kurumlaşma toplumsal hareketliliği kolaylaştıran ve işçi-işveren ilişkilerini düzenleyen sendikaların ortaya çıkışı ile görülebilir. Sınıf çatışmalarının kurumsallaşması Dahrendorf (1959:65)'a göre sermaye ve emeğin birbirlerini meşru çıkar grubu olarak tanımları ile başlamıştır. Örgütlenme çıkar gruplarının meşruluğunu varsayar, dolayısıyla sürekli ve onarılmaz gerilla savaşı tehdidini ortadan kaldırır. Aynı zamanda çatışmaların sistematik bir biçimde düzenlenmesini sağlar. Örgütlenme kurumlaşmalıdır.

Dahrendorf'un tartıştığı sınıf yapısı "üretim araçlarının mülkiyetinden çok otoriteye" dayanmaktadır. Ona göre çatışma ile karakterize edilen her yapıda otoriteyi paylaşanlarla bunlara tabi olanlar arasında bir gerilim mevcuttur. Mülkiyet ilişkilerinin yerine otorite ilişkilerini sınıf kuramında esas olarak koyan

Dahrendorf (1959:213) iki sınıflılığın tüm topluma değil yalnızca toplumdaki kimi özel birlikleri açıkladığını söyler:

“Eğer verili bir toplumda elli kuruluş varsa bu durumda yüz kadar sınıf ya da çatışma grubu olduğunu varsayabiliriz, Bunun dışında temeli birliklerdeki çelişkilerden kaynaklanmayan ve sayıları belirlenemeyen çatışma grupları ve çatışmalar olabilir”.

Coser gibi Dahrendorf'a göre de çatışma toplumdaki yok edilemez ve toplumsal yapının değişimi ve gelişimi için işlevseldir. Önemli olan çatışmanın bastırılmak yerine etkin bir kurumsallaştırma ile düzenlenmelidir.

Çatışma olgusu, toplumda son derece önemli fonksiyonlara sahip bir olgudur. Bu olgudan hareketle Karl Marx, George Simmel, L. Gumplowice, Ralph Dahrendorf, Lewis A. Coser ve C. Wright Mills tarafından ileri sürülen çatışma kuramlarına göre; toplumsal yapının dinamizminin kaynağı, toplumsal yapının kendi içinde doğal olarak yarattığı çatışmadır. Yine bu kuramcılara göre çatışma ve çelişki toplumsal birim ve ögeler arasındaki ahenk ve uyuşmanın sonucu değil, toplumsal birim ve ögeler arasındaki çatışmaların ortaya koyduğu zıt güçlerin dengelenmesi sonucu ortaya çıkar. Diğer bir ifade ile çatışma, toplumun amaçlarını yerine getirmesine, ilerlemesine katkıda bulunan bir olgudur. Hatta bugün yaygın bir biçimde kendini kabul ettiren “kapitalist serbest pazar ekonomisi” firmalar, şirketler ve ülkeler arasındaki yarış ya da rekabete dayanmaktadır.

2.5. MICHEL FOUCAULT: GÜÇ VE İKTİDAR İLİŞKİSİ

Foucault sosyal alanı, bir “güç ilişkileri” çokluğuna, değişken, akışkan, açık uçlu bir güçler etkileşimine göre kavramlaştırır. İnsani varlıklar, bu durumda; kendi sosyal pratiklerine, güç ve iktidar ilişkilerine gömülü somut varlıklar olarak görülür. Bundan böyle iktidar öznelliğimizin aleyhine işleyen dış sosyal etki değil somut insani varlık ve sosyal hayatla birlikte varlığını sürdüren bir güçtür.

Foucault'a göre hümanist insani varlık anlayışı gayri insanidir. Çünkü o beni dünyevi bütün etkilerden koparmaya çalışarak cisimlendiğimizi -varlığa geldiğimizi- reddeder ve bizi hayaletimsi bedensiz öznelere; mecalsiz, renksiz iradelere indirger. Dahası hümanist insani varlık anlayışı bizi aslında aktif failer olma kapasitemizi görmezden gelir (Falzon 2001:66-68).

Foucault'un insani varlığı, yani Foucault öznesini, bir maddi güçler kümesi -topluluk- ya da koleksiyonu olarak düşünebiliriz. Bu anlayış, çok daha makul bir insani fail yorumudur. Bir fail olmak, bir soyut iradeyi değil tersine bir maddi gücü / iktidar ya da farklı şekillerde eylemde bulunma kapasitesini gerektirir (Foucault 1978:25-138 ve 1979:93). Foucault'un insani varlıkları dünyanın içinde varolan aktif bedendir; bu tarzda dünya da olmak, bütünüyle ve kaçınılmaz şekilde başka güçlerin etkisine ve dönüştürmesine, "bütünüyle tarih tarafından damgalanmış olmaya" açık olmak demektir (Foucault 1984:83).

İktidar kavramı, belirli bir devlet içinde vatandaşlarının bağımlılığını garanti eden kurumlar ve aygıtlar bütünü, yasayı tesis eden yapısal bir birliği ifade eder. Buna göre, kurumsal çerçevede iktidardan genellikle bir grubun bir başka grup veya toplum üzerindeki etkilerini sağlayan egemenlik biçimi anlaşılır.

İktidarlar daima başka güçlere empoze edildiği için (benimsetme, benzetme anlamında) bu empoze etme diğer güçlerin boyun eğdirilerek ya da evcilleştirilerek aşılmasını gerektirir ve bu tür aşmanın koyduğu sınırlamalara karşı daima bir direnç ve bunu tersinin gerçekleşme ihtimali söz konusudur

Foucault, ötekinin ya da ötekiliğin yalnızca ona empoze edilen kategorilere boyun eğen değil, aynı zamanda yakasını onlardan kurtarabilen, onları aşabilen ve daha sonra onları etkileyebilen bir şey olarak kendisini bu direnişle hissettirdiğini iddia eder. Biz böylece baştan itibaren bir sosyal maddi güçler diyalogunda, birbirini etkileyen ve dönüştüren güçler etkileşimi içindeyiz. Sosyal diyalogda bu güçler diğer güçleri düzene sokmayı, biçimlendirmeyi ya da yorumlamayı amaçlayan güçler olarak görülebilir (Foucault 1978:95-96).

Potansiyel bir reddetme ya da başkaldırma olmadan iktidardan söz edilemez (Foucault 2005:55). Bununla Foucault, iktidarın temel olarak bastırıcı, dayatmacı özelliğine; doğayı, içgüdüleri, bir sınıfı veya bireyleri baskısı altına alıp cezalandıran modern yorumuna vurguda bulunur (Foucault 2004:31). Baskı mekanizmasını çözümlenmeye çalışmak aynı zamanda iktidarın işleyiş biçimine giden süreci göstermek anlamına gelir. Zira iktidarın bütün mekanizmasının özü onun baskı üreten ilişkilere dayalı yapısından kaynaklanmaktadır.

İktidarın ortaya çıktığı ilişkiler zeminine bakıldığında, onu ortaya çıkaran birçok etkenden söz etmek mümkün. İktidarın gerisindeki çoklu ilişkilerin temelinde hangi tür etkenler bulunursa bulunsun, o belirli bir rasyonelleştirme şeması altında işler. Bütün spesifik biçimlerine karşın, iktidarın çalışması belirli bir rasyonelleşme labirentinin dışına çıkamaz.

Foucault (2005:56)'ya göre *asıl sorgulanması gereken, seçilen rasyonelitenin biçimidir. Akıl hastaları ya da deliler üzerinde kullanılan iktidarın eleştirisi psikiyatrik kurumlarla sınırlı tutulamayacağı gibi, cezalandırıcı iktidarı sorgulayanlar da bütünsel kurumlar olarak hapishaneleri mahkûm etmekle yetinmezler. Sorun şudur: Böylesi iktidar ilişkileri nasıl rasyonelleştirilir? Aynı hedefler peşinde koşturup aynı etkilerde bulunan başlıca kurumların onların yerini almasını engellemenin tek yolu bu soruyu sormaktır. Devlet yüzyıllardan beri insanın yönetiminin en çok sözü edilen, en heybetli ama aynı zamanda en kuşkulu biçimlerinden biri olmuştur. En önemlisi, siyasi eleştiri, devleti, aynı zamanda hem bireyselleştirici bir etken hem de totaliter bir ilke olmakla suçlamıştır. Salt doğuş halindeki devlet rasyonelitesine, salt devlet rasyonelitesinin ilk polis projesinin ne olduğuna bakmak bile, en başından itibaren, devletin hem bireyselleştirici hem de totaliter bir nitelik taşıdığını açıkça sergilemeye yeter. Bunun karşısına bireyi ve bireylerin çıkarlarını çıkarmak, onu cemaat ve cemaatin ihtiyaçlarıyla karşı karşıya getirmek kadar zararlıdır. Siyasi rasyonelite Batı toplumlarının*

bütün tarihi boyunca gelişmiş ve kendisini zorla kabul ettirmiştir. Siyasi rasyonalite ilk dayanağını pastoral iktidar fikrinde bulmuş, daha sonra devlet aklına yaslanmıştır. Siyasi rasyonalitenin kaçınılmaz etkileri hem bireyselleştirme hem de bütünselleştirmedir. Özgürleşme de yalnızca, salt bu iki etkiden birine değil; siyasi rasyonalitenin köklerinin ta kendisine saldırmanın ürünü olabilir.

Foucault (2005:57)'ya göre, bu iktidar biçimi bireyi kategorize ederek, bireyselliğiyle belirleyip kimliğine bağlayarak, ona hem kendisinin hem de başkalarının onda tanımak zorunda olduğu bir hakikat yasası dayatarak doğrudan gündelik yaşama müdahale eder. Bu, bireyleri özne yapan bir iktidar biçimidir. Foucault'ya göre, *özne* sözcüğünün iki anlamı vardır: *Denetim ve bağımlılık yoluyla başkasına tabi olan özne* ve *vicdan ya da öz bilgi yoluyla kendi kimliğine bağlanmış olan özne*. Sözcüğün her iki anlamı da boyun eğdiren ve tabi kılan bir iktidar biçimi telkin ediyor. Bu çerçevede, Foucault üç tip mücadele biçiminden bahsediyor. Ya tahakküm biçimlerine (etnik, toplumsal ve dinsel) karşı yürütülen mücadeleler, ya bireyleri ürettikleri ürünlerden ayıran sömürü biçimlerine karşı yürütülen mücadeleler, ya da bireyi kendisine bağlayan ve bu şekilde diğerlerine tabi kılan duruma karşı yürütülen mücadeleler. Bu mücadele biçimlerini kimi durumlarda birbirinden soyutlamak mümkün değildir. Çoğunlukla iç içe geçen bu türden durumlarda bile yine de birinin daha baskın olup öne çıktığı olur. Görülüyor ki, iktidar ilişkileri içindeki rasyonaliteye içeriden ve birden fazla noktadan eleştiri getirmenin yanı sıra ona karşı direniş de geliştirmek mümkün.

Buna göre, modern iktidarı belirli bir rasyonalitenin içinde kalarak bireye biçim vermenin yanı sıra daha başka pek çok kimlik, öznellik ve konum atfeden bir yapı olarak görmek gerekir. Foucault'nun da ifadesiyle, "devleti modern bir bireyselleştirme aracı ya da pastoral iktidarın yeni bir biçimi" olarak da görmek mümkün. Keza O, eyleyen bireylerin eylem ve davranışlarının kayıt altına alındığı bir düzenleme alanında yer alır. Kışkırtır, teşvik eder, baştan çıkarır, kolaylaştırır veya zorlaştırır, genişletir ya da sınırlar, aşağı yukarı olanaklı hale

getirir; uç noktada kısıtlar ya da mutlak olarak engeller; ancak eylemde buldukları ya da bulunabilecekleri ölçüde eyleyen özne ya da özneler üzerinde eylemde bulunma biçimidir. Başka eylemler üzerindeki bir eylem kümesidir (Foucault 2005:74).

Eşitsizlikleriyle yerel ve istikrarsız iktidar durumlarını harekete geçiren güç ilişkilerinin oynak kaidesidir. İktidar her yerde hazır ve nazırdır. Ama bu, her şeyi yenilmez birliğin çatısı altında kümeleştirme ayrıcalığına sahip olmasından değil; her an, her noktada, daha doğrusu bir noktayla bir başka nokta arasındaki her bağıntıda ürüyor olmasından kaynaklanır. İktidar her yerdedir; her şeyi kapsadığından değil, her yerden geldiğinden dolayı her yerdedir. Ve iktidar, sürekli, tekrara dayalı, cansız, kendi kendini yeniden üreten her şeyiyle, tüm bu hareketliliklerden yola çıkarak beliren, bunların her birini destek alan ve geri dönerek onları sabitleştirmeye çalışan genel bir sonuçtur. İktidar konusunda Foucault nominalist gibi olmak gerektiğini düşünür. Ona göre, iktidar ne bir kurum veya yapı ne de bazılarının baştan sahip olduğu gibi belirli bir güç de değildir, -iktidar- belli bir toplumda karmaşık bir stratejik duruma verilen addır (Foucault 1990:92–93).

İktidar oluşturduğu bireyden geçiş yapar (Foucault 2004:43). Dahası Foucault, iktidar mekanizmasından onun bireylerin ruhuna, bedenlerine, hal, tutum ve tavırlarına; başka deyişle söylem ve öğrenimine, gündelik aktivitelere yansıyan ince kılıklı var olma biçimlerine inmek için bireyden başlanmasının gerektiğini vurgulamaktadır.” (Foucault 2003:49).

Foucault, “Özne ve İktidar” başlıklı makalesinde, güçler arasındaki ilişkilerden “aynı anda hem karşılıklı dayanışma hem de mücadele durumunda bir ilişki” olarak söz eder (Foucault 1983a:221-225). Genel anlamda belirli bir egemenlik biçimi olarak işleyen iktidar hedefsiz, amaçsız ve rastlantısal biçimde işlemez. O, son derece rasyonel biçimde işleyen belirli kodlar, ritüeller, yazılı ve yazısız normlar çerçevesinde dönen geniş ve yayılmış bir şebekeler toplamıdır. Belirli bir yerde toplanmış değil, her yerdedir. Her yerde olarak o, bütün toplumsal

tertibatın dokusunu işleyen rasyonelliğin ince, hassas, kaygan ve hareketli yapısını oluşturur. Genel olarak soyut ve şiddet içeren haliyle siyasal alanda iktidarın bu türden yapı ve işleyiş ile doldurulması, onun belirli yöntem ve teknolojilere göre geliştiğini gösterir. Bu teknolojilerin temelinde güç ilişkileri yatar. İktidarın üzerinde yükseldiği güç ilişkileri ise çoğunluğu tersine dönebilen çatışmalardan geçerek gelişir.

3. BÖLÜM: AŞİRET YAPISININ TARİHSEL ARKA PLANI

3.1. DOĞU ANADOLU'DA OSMANLI HÂKİMİYETİNİN KURULMASI

İlk Osmanlılar; kelimenin dar anlamı ile göçebe yani bir yerde mekan tutmadan yolları aşındırıp duran kişiler değildirler. Kabileler halinde yaşar ve sürüleriyle beraber yaylaya çıkarlar. Sonbaharda kışlamak için ovalara inerler, yazın başlangıcında yeniden dağın yolunu tutarlar. İlk Osmanlılar, her türlü kent yaşamına karşı çıkan kişilerde değildirler. Yeni fethettikleri kentlerde bir dizi yapıları da kurmuşlardır. Osmanlı devletinin uzun yıllar süren yükselişi süresince bünyesinde yer alan farklı birçok etnik grup ve sapkın inançlı ayaklanmacıların kendilerine uygun bir ortam bulabildikleri zaman ayaklanmaları gözetim altına alabilmiş ve bu sayede devlette iç dinginlik sağlanmıştır. I. Selim döneminde hükümdarlık iktidarı yeniden kurulmuştur (Mantran 1995:170-176). Doğu ve Güneydoğu ile 15. yüzyıla kadar uzanan yakın ilişkiler kuruldu ise de, bölgenin devlet sınırları içine dahil edilmesi ve idari statünün tespiti, 1514 Çaldıran Savaşı'ndan sonra yani I. Selim döneminde (Kodaman 1987) olduğunu ifade edilmektedir.

Osmanlı Tapu Tahrir Defterleri'nin de (Tapu Tahrir Defterleri bölgenin nüfusu, ırki özellikleri, şahıs adları, aşiret adları, yer adları, vergi durumu vb. gibi hususlarda kesin bilgi verirler) 16. yüzyılda başlamış olması bu gerçeği kanıtlamaktadır. Yavuz Selim zamanında tamamlanmış olan Diyarbekir Eyaleti Mufassal Defterlerinden bazı Türk adları ile köylerin Türkçe adları şöyledir: Ağa, Allakulu, Budak, Bahadır, Keçilü, Kılıç, Göçberk ve Kurt (Türkdoğan 2006:96). Yine aynı kaynaklardan anlaşıldığı üzere Anadolu'nun ilk fethedilen ve Türkleştirilen bölgesi Doğu Anadolu'dur. Malazgirt zaferinden sonra tam olarak ele geçirilen Doğu Anadolu'ya Türk halkı iskan ettirilerek; yeni Türk köyleri ve kasabaları kurulmuştur (Türkdoğan 2006:97).

Gülensoy (1994)'a göre, ilk göçler sırasında Anadolu'nun Göller Bölgesi "İsparta, Burdur, Eğirdir" yörelerine gelip, konar-göçer olarak yaşayan pek çok

Oğuz-Türkmen boy, soy, oymak, aşiret ve cemaati 16. yüzyılda Yavuz Selim'in Şah İsmail'e uyguladığı iskan politikası neticesinde, Doğu Anadolu'ya getirilerek Tunceli-Bingöl-Karacadağ -Diyarbakır hattı ile Urfa- Şuhut yöresine yerleştirilmişlerdir. Bu dönemde (Kodaman 1987:11), Şah İsmail İran'da Safevi devletini kurarak kısa zamanda fevkalade kuvvetlenmiş ve Osmanlı Devleti için hem siyasi, hem de ideolojik açıdan ciddi bir tehlike teşkil eder hale gelmişti. Yaklaşan Safevi tehlikesini daha Trabzon'da sancak beyliği yaparken fark eden Şehzade Selim, bu konuda babasını sık sık ikaz etmiş ve tedbir alınmasını istemişti. Yavuz, padişah olur olmaz ilk iş olarak Şah İsmail'in üzerine yürümüş, onun Anadolu üzerindeki siyasi ve dini emellerine son vermiştir.

Türkdoğan (2004) özellikle, "16. yüzyılda başlayan ve 17-18. yüzyıllarda da süregelen ve devlet için büyük bir sorun haline alan iç karışıklıklar ve toplumsal çözümler, buna ek olarak kısa zaman aralıklarında gerçekleşen ve uzun süren savaşların getirdiği maddi külfetler, ülke yapısında devlet otoritesinin zayıflamasıyla ortaya çıkan kontrol ve otorite sorunları da birçok yerleşik aşiret yapılarına toplumsal hareketlilik kazandırdığı" ifade etmiştir.

3.2. KÜRT AŞİRETLERİNİN OSMANLI DEVLETİ İLE İLİŞKİLERİ

Osmanlı toplum yapısı içerisinde aşiretlerin kimliği ve yerleşim biçimleri üzerinde az da olsa önemli araştırmalara rastlanmaktadır. Bunlardan 1478 yılında yazar İsfahan tarafından kaleme alınmış olan "Kitab-ı Diyarbekriyye" adlı eser esas itibarıyla Akkoyunlu tarihini anlatmaktadır. Esasta Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun 15. yüzyıldaki kavmi durumu hakkında önemli bilgiler yer almaktadır. Bu eser sayesinde adı geçen yörelerin 15. yüzyıldaki tarihi coğrafyası da çizilebilmektedir. Ayrıca eserde "Kürd ve Ekrad" tabirleri de geçmektedir (Türkdoğan 2006: 50).

Osmanlı döneminde aşiretler sosyolojik bir olgu olarak göz önüne alınmış ve konu bütünlüğü ile kanunnamelerde de geçmiştir. Osmanlı kanunnameleri sosyal tarihimiz ve kültür sistemlerimiz hakkında ayrıntılı bilgileri sunmuş

olmaktadır. Kaynak olarak tapu tahrir defterleri, maliyeden müdevver defterler ve mühimme defterleri gibi çok yönlü belgeleri kullanmıştır. Özellikle tapu tahrir defterleri, I.Murat dönemine kadar Osmanlı ülkesinde bulunan köyler, mezralar ve yaylak kışlak gibi kuruluşların dökümünü kapsamaktadır (Türkdoğan 2004:557).

Geleneksel Osmanlı düzeninde ekonomik anlamda bey ve ağa niteliğindeki kişilerin düzenin yapısını etkilemedikleri görülmektedir. Bey ve ağaların gelişmiş şekli olan feodalitenin Avrupa'da egemen olduğu bir dönemde Osmanlı Devletinin bu özelliği, onun ileriliğinin temelini oluşturmuştur. Eşitliğin, adaletin ve ilerlemenin en büyük engeli olan feodalite uzun süre Osmanlı'da yerleşememiştir. Ağa ve beylik sisteminin Osmanlıda ortaya çıkışının en önemli tetikleyicisi ise Celali İsyanları olmuştur. Hepsinin sahip olduğu ortak özellik; servetlerini toprağa yönelterek mevcut mülkiyetin sağladığı kuvvettir. Bu durum, toprak mülkiyeti düzenin de değişimleri de beraberinde getirmiştir. Toprak mülkiyetindeki değişim ve Osmanlı'nın yaşanan isyanlarla otoritesinin zayıflaması zamanla ağaların ve beylerin devletin yerini alması ile sonuçlanmıştır (Cem 1989: 201-205).

Kürtler ve Kürt aşiretlerinin Türklerle ne zaman temasa geçtiği yönündeki açıklamalar ise birbirinden farklıdır. İlk olarak 1071 Malazgirt savaşında Alparslan'ın ordusunun başarısızlığa düştüğü bir ortamda Kürt Aşiretlerinin, Alparslan'ın ordusunu desteklemesiyle ilk temasın başlaması olduğu yönündedir (Kodaman 1987). İkinci olarak 1514 tarihinde yapılan Çaldıran savaşında Kürtler'in Yavuz Sultan Selim'in ordusuna, İdris-i Bitlisi'nin çağrısı üzerine 25 Kürt Beyinin katılmasıdır. Kürtler 16. yy'ın başlarına kadar Karakoyunlular'ın, Akkoyunlular'ın ve Timur İmparatorluğu'nun hakimiyeti altına girmiş ve yaşadıkları yer tampon bölge olduğu için çeşitli savaşlar, işgaller ve zorunlu göçlere maruz kalmışlardır. Aslında Anadolu'da aşiret, oymak ve cemaat yerleşmeleri tarihi bir göç yolunu izlemektedir (Türkdoğan 2006:99). Cahen (1979:83); Osmanlı'dan önce Avrupa'da Türk izlerini ayrıntılı bir biçimde açıkladıktan sonra 1071'den önceki akınlara da geniş çapta değinmiştir. Bu

göçebe Oğuzlar boy esnasında Doğu Anadolu ve yörelerine yerleşmişlerdir. Elazığ ve Tunceli yöresi yerleşim biçimi bu 24 Oğuz boyuna göre gerçekleştirilmiştir.

Çaldıran savaşından sonra 1515 yılında Yavuz Sultan Selim'in Diyarbakır ve Mardin'i alması sonucu Kürtler için istikrarlı dönem başlamış ve bu aşığı yukarı dört asır sürmüştür. Yavuz Sultan Selim, Osmanlı hakimiyetinin bölgede tam olarak tesisi için, Diyarbakır Beylerbeyi olarak Bıyıklı Mehmet Paşa'yı görevlendirmiş; aynı zamanda meşhur alim İdris-i Bitlisi'den de yardım talep etmiştir. İdris-i Bitlisi'nin bölge halkı üzerindeki geniş nüfuzu, küçümsenecek gibi değildir. O dönemde bu desteğe sahip olmak da Osmanlı için oldukça önemlidir. Sonuçta İdris-i Bitlisi'nin de yardımıyla Bıyıklı Mehmet Paşa, bölgenin fethini 1515'te tamamlamıştır (Kodaman 1987:11-12).

Fetihten sonra Kodaman (1987)'in da belirttiği gibi, Osmanlı Devleti, hemen bölgenin idari statüsünü belirleme çalışmalarına başlamıştır. Bu işlerin yapılmasında da yine İdris-i Bitlisi'ye müracaat edilerek yardımı temin edilmiştir. Bunun üzerine Yavuz Sultan Selim, İdris-i Bitlisi'ye bölgenin meselelerinin halli için yetki vermiş, bir fermanla birlikte bağılıklarını belirten beylere dağıtılmak üzere 17 sancak, sırma işlemeli 500 giysi ve 25.000 Düka altını göndermiştir. Yavuz Sultan Selim ile Kürt Beyleri arasında imzalanan anlaşmanın maddeleri şunlardır:

- a. Osmanlı yönetimine bağılı olarak Kürt emirliklerinin özerkliğini korumak.
- b. Kürt emirliklerinde yönetim babadan oğula geçerek sürecek, eskiden beri yürümekte olan yönetim yürürlükte kalacak ve bu konuda ferman Padişah'tan çıkacak
- c. Kürtler, Türklere bütün savaşlarda yardım edecekler.
- d. Türkler, Kürtleri bütün dış saldırılardan koruyacaklar.
- e. Kürtler, devlete verilmesi gereken her türlü vergiyi verecekler.

Bu anlaşma Yavuz Sultan Selim ile onun emrine giren Kürt emirlikleri arasında yapılmıştır (Yıldız 1992:52). Bu şekilde imtiyazlara sahip olan bölge halkı ve beyleri genellikle devlete sadık kalmışlar, Osmanlı ordusuyla beraber İran'a karşı seferlere katılmışlardır. Dolayısıyla imtiyazlı statüleri değişmeden devam etmiştir. Osmanlılar'da merkezi otoritenin tanıdığı bu gibi imtiyazlar sayesinde, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun özel statüsü, yani bir çeşit feodal karakteri, padişah fermanıyla kendilerine yurtluk ve ocaklık yoluyla "dirlik" adı altında verilen topraklarda mahalli beylerin hakimiyeti Tanzimat devrine kadar süregelmiştir (Kodaman 1987:11).

İdris-i Bitlisi ile başlayan şarktaki beyler ve Müslüman halkın hilafet ve saltanata sadakatle bağlılıkları, en azından 1850 yılına kadar yani yaklaşık 330 yıl devam etmiştir. Osmanlı Devleti, bu yerli ahaliyi Müslüman kardeşleri ve bu bölgeleri de Daru'l-İslam olan ülkesinin asli parçası olarak görmüş; buna karşılık yerli Müslüman ahali ve beyler de, Osmanlı Devleti'ni İslam'ın bayraktarı bir İslam devleti olarak kabul edip ona itaat etmişlerdir (Akgündüz 1996:36).

Osmanlı Devleti'nde merkezi yönetimin taşradaki uzantısı olarak esas itibariyle sancaklar ve sancaklardan oluşan eyaletler mülki idareyi meydana getiriyordu. Tanzimat öncesi dönemde günümüzdeki anlamda anayasal düzenlemeler olmadığından bu yönetim birimlerinin ilk anayasal dayanaklarını Tanzimat dönemi anayasalarında ve fermanlarında aramak gerekir. Tanzimat'a gelinceye değin mülkî yönetime ait dikkati çeken yasal düzenlemelere rastlanmamakla birlikte, devletin gerek yapısında gerekse işleyişinde yenilenme gereksinimi kendini hissettirir duruma gelmiştir. Ancak bunun için II. Mahmut dönemini ve Tanzimatı beklemek gerekecekti. Nihayet Büyük Reşit Paşa sadaretinde 3 Kasım 1839 tarihinde ilan edilen "Gülhane Hatt-ı Hümayun"u devlet yönetiminde önemli değişiklikleri gündeme getirmiştir. Tanzimat'tan önce Osmanlı Devleti'nin taşra yönetimi "eyalet sistemine" dayanırken, bu dönemle birlikte taşra örgütlenmesinde Fransa'dan örnek alınan "il sistemine" geçilmiştir. 19. yüzyılda görülen anayasal hareket, Osmanlıların ilk olarak yönetsel sistemi yeniden düzenleme gereksinimini hissetmelerinden başlayarak Devlet'in

siyasal-bürokratik kurumlarının gelişmesinde zirveye ulaşmasını betimlemekteydi (Parlak 2009:1).

1870’de kabul edilen “Vilayet Nizamnamesi” ile yeni bir düzenlemeye gidilmiş, bu düzenleme neticesinde doğudaki mahalli bey ve aşiretlerin nüfuzları kırılmış, imtiyazlı statüleri ortadan kaldırılmıştır. Böylece oldukça önemli olan nüfuz kırılmasıyla birlikte, bölgede büyük bir otorite boşluğu doğmuştur. Bu boşluğu Osmanlı Devleti, içinde bulunduğu sıkıntıların etkisiyle tam anlamıyla dolduramamıştır.

3.3. OSMANLI DEVLETİNDE İDARE BİÇİMİ VE DOĞU ANADOLU’NUN STATÜSÜ

Doğu Anadolu Bölgesi 1071 tarihinde yapılan Malazgirt savaşından sonra Türkler’in artık ana yurdu olmuştur. Anadolu’da yüzyıllardan beri Akkoyunlu, Karakoyunlu, Artukoğulları, Selçuklular ve Osmanlı İmparatorluğu’nun yaşadığı bilinmektedir. Doğu Anadolu’nun Osmanlı sınırlarına dâhil edilmesi, Yavuz Sultan Selim’in 1514 tarihinde Çaldıran savaşını kazanması ile gerçekleşmiştir (Kodaman 1987:12).

Osmanlı toplum yapısı içinde aşiretlerin kimliği ve yerleşim biçimleri üzerinde az da olsa önemli araştırmalara rastlamaktadır. Bilindiği üzere, Doğu ve Güneydoğu Anadolu, 11. yüzyılın başlarından itibaren birçok tarihi olaya sahne olmuştur. Ermeni ve Bizans kaynaklarından sonra İslam tarihçileri de bölgeye ve sorunlarına ister istemez eğilmişlerdir. Daha öncede ifade ettiğimiz gibi Oğuzlar, Selçuklular, Memlükler, Safeviler ve Osmanlılar tarihi akışta kendilerinden söz ettiren siyasi oluşumlardır. Ahmet Refik, 966–1200 yılları arası Anadolu’da yaşayan Türk aşiretlerinin tarihi kaynakları hakkında Divan-ı Hümayun Mühime defterlerinde kayıtlı hükümlere dayanan bir inceleme yapmıştır. Bu çalışmada, Türk aşiretlerinin çoğu Anadolu’ da, bir kısmı da Rumeli’dedir. “Has, zeamet ve tımarlarla yaşayan bütün reaya hakkında olduğu

gibi, bu aşiretleri de nizam ve inzibat altına almak, imparatorluğun müdafaası için kanunlar ve nizamlar vazedilmiştir” (Türkdogan 1995a:32).

Osmanlı Devleti'nin uyguladığı siyasetin değişmeyen bir takım özellikleri vardır. Bununla birlikte bu siyaset bölgelerin, toplumların coğrafi ve sosyal yapısına göre de değişiklik gösterebiliyordu. İslâm dininin getirmiş olduğu hükümler, Osmanlı siyasetinin değişmeyen hükümlerini oluşturuyordu. Osmanlı Devleti, İslâm hukukunun kaynağı olan kitap, sünnet icma ve kıyas yoluyla devlet hayatının sosyal, iktisadi ve idari yönlerini düzenlemiştir. Devletin farklılık veya çeşitlilik gösterebilen siyaseti, örfî hukuka dayanmakta idi. Örfî hukukun kaynağını ise milli kültür, gelenekler, örf adet ve töreler oluşturuyordu. Osmanlı uleması, bir takım örfî uygulamaları şeriatla sınırlandırmıştır. Görüldüğü üzere, Osmanlı devleti iç siyasetini şer'î ve örfî hukuk sistemleri çerçevesinde yönlendirmiş ve tanzim etmiştir. Böylece, birinin yetersiz kaldığı konularda öbürüne müracaat ederek, kendi kurduğu devlete ve müesseselerine işlerlik kazandırmaya çalışmıştır. Özellikle belirtmek gerekir ki, devlet yönetimine ve askerliğe ait hususlarda daha çok örfî hukuka yer verilmiştir. Bununla birlikte, Osmanlı Devleti her iki sistemi kaynaştırarak kendine has bir “Osmanlı Hukuku” meydana getirmeye çalışmıştır. Osmanlı siyasi ve idari sisteminin özellikle belirtilmesi gereken diğer bir önemli özelliği de şudur: Osmanlı, hiçbir dönemde devletin sınırları dâhilinde bir ayrıma gitmemiş, herhangi bir sömürü hareketine yönelmemiştir. Osmanlı 600 yıllık hâkimiyetini “İslâm kardeşliği” esasına dayandırmış ve cihan devleti potansiyelini bu ideal çerçevesinde kullanmıştır. Avrupalı devletlerde olduğu gibi bir tarafta “anavatan, metropolit” diğer tarafta “sömürgeler, müstemlekeler, deniz aşırı ülkeler, dominyonlar” gibi ayrımlar ve kavramlar Osmanlı Devleti'nde söz konusu olmamıştır. “Osmanlı'yı Avrupalıdan ayıran en önemli farklardan biri budur” (Kodaman 1987:8-11).

Başbakanlık Arşivi Belgeleri (2003)'ne göre, “Osmanlı İmparatorluğu'nun yapısında, Orta Asya yaylalarından Batıya doğru göç etmiş, birçok bölümlere ayrılmış, aynı anlama gelen 7230 oymak, aşiret ve cemaatin bulunduğu” tespit edilmiştir.

Osmanlı Devleti, idaresi altına aldığı bölge ve toplumların hususiyetlerine göre çeşitli idare tarzları tatbik etmiştir. Buradaki hareket tarzı, mutlak bir merkeziyetçilik anlayışından tamamıyla uzaktır. İdari tarzdaki bu farklılık şekilden ziyade muhtevada kendini göstermiştir. Çünkü Osmanlı İdare Sistemi ve idari bölüntü şekil olarak genelde sancak temeli üzerine oturtulmuştur. Osmanlı Devleti, Çaldıran Zaferi'nden sonra Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde; Diyarbakır merkez olmak üzere Musul, Bitlis, Mardin, Harput (Elazığ), Dersim'i (Tunceli) içine alan geniş bir eyalet vücuda getirmiştir. Kanuni Sultan Süleyman zamanında da yeni bir düzenleme yapılarak Van'da ayrı bir eyalet teşkil etmiştir. Osmanlı devlet anlayışının ve siyasetinin özü; sömürü, asimilasyon, yok etme gibi emperyalist fikirleri kesinlikle kabul etmez. Osmanlı devlet felsefesinde bu anlayışa yer yoktur. Osmanlı devleti, Avrupalı devletler gibi merkantilist bir iktisadi anlayış ve emperyalist bir yayılmacılık politikası takip etmiş olsaydı; altı asır gibi uzun bir dönemde üç kıtada yirmi milyon km² üzerinde hakimiyetini devam ettiremezdi (Kodaman 1987:12-15).

Orhonlu (1963:12); Osmanlı hükümeti gibi merkeziyetçi idare tarzı güden ve gücünü devamlı koruma altında bulundurmak amacıyla bulunan bir hükümetin daimi bir yaylak-kışlak hareketine tabi topluluğun yerleşik halka nazaran başıboş diyebileceğimiz hayat yaşamalarına neden müsaade edildiği sorusu hatırlatmıştır. "Bilindiği gibi, Osmanlı İmparatorluğu içine aldığı bütün yabancı nizamları ve tesirlerini telif değiştirerek bünyesine uydurmuş ve böylece ortaya bütün genişliği ile bir Osmanlı nizamı ve teşkilatı meydana çıkmıştır". Bununla da yetinmeyerek II. Abdülhamit, aşiret mekteplerini kurmak suretiyle, onların büyük toplumla veya uyum sağlaması ve kaynaşması hususunda olumlu adımlar atmıştır. Ağırlıklı olarak Doğu ve Güneydoğu bölgesinde görülen aşiretler, Osmanlı Devleti'nin hükümdarlığı döneminde idari sistemin bir parçası olarak kabul edilmiş ve bu sosyal oluşumlara bazı haklar verilmiştir.

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren dünyayı paylaşmak isteyen batılı büyük devletler (İngiltere, Fransa, Rusya) Osmanlı İmparatorluğunu da çeşitli şekillerde bölmek ve Orta Doğu'yu kendi nüfuzlarının altına almanın hesapları

içine girdiler. Bunun için, Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanması meselesini ve Osmanlı'nın iç problemlerini "Şark Meselesi" çerçevesi içinde ele alan büyük devletler, Balkanlar'da, Afrika topraklarında ve diğer bazı yerlerde siyasi emellerini büyük oranda gerçekleştirdiler. Doğu Anadolu'da dağınık bir şekilde yaşayan Ermenilerle ilgilenmeye, onları tahrik etmeye başladılar. Batılı büyük devletler bununla da yetinmeyerek siyasi maksatlı kitaplar yazdılar, bu konularla ilgilenen kişileri maddi ve manevi açıdan desteklediler. Tüm bu hesaplar Doğu Anadolu'nun "Ermenistan" olduğu fikrini dünya kamuoyuna benimsetmekti. Doğu Anadolu'nun Ermenilere ait olduğuna dair, büyük devletlerin iddiaları 1878 tarihinde imzalanan Berlin Anlaşması'na kadar gider. Büyük devletlerin Doğu Anadolu bölgesini Türkiye'den koparmak için düzenledikleri yıkıcı faaliyetleri hiçbir zaman eksilmemiştir. Nitekim Doğu Anadolu'yu bölmek için Ermenistan tezi kâfi gelmeyince, bölgedeki Müslüman halkın bir kısmını yani Kürtler'i ayrı bir dine olmaları şeklinde takdim etmeye başladılar (Kodaman 1987:5).

3.4. DOĞU ANADOLU'NUN İDARİ STATÜSÜNDE SANCAKLARIN ÖNEMİ

Osmanlı Devleti'nin idari sisteminde eyaletlerden sonra sancaklar gelmektedir. Sancak deyimi Osmanlılar'da belirli bir bölgeyi, sembolleri ifade etmekten ziyade hükümdarın hakimiyet sembolleri arasında yer almıştır. Fakat zamanla sancak deyimi, sancağın üzerinde dalgalandığı araziye ifade etmeye başlamıştır. Osmanlı döneminde birim olarak sancak esas alınmış, hükümet merkezinden çıkan bütün yazışmalarda da sancak idaresi esas birim kabul edilmiştir. Osmanlılar'da her bölgenin mahalli, coğrafi ve tarihi özellikleri göz önünde tutularak farklı bir teşkilatlanmaya gidilmiştir. Bunun sonucunda da bazı sancaklar, değişik statülere bağlanmıştır. Bu statülerin belirlenmesinde de bölgenin fiziki yapısı, aşiretlerin nüfusu ve dağılımı, Osmanlı öncesi siyasi, iktisadi ve sosyal yapıları etkili olmuştur.

Doğu'nun fethi ve Çaldıran Zaferi'nden sonra, Doğu Anadolu, Diyarbakır ve Van eyaletleri şeklinde düzenlenmiştir. Bu eyaletlere bağlı olarak çeşitli sancaklar

oluşturulmuştur. Bu sancakları üç başlık altında toplamak mümkündür (Kodaman 1987:15):

- a. Klasik Osmanlı Sancakları:** Bu sancaklar Osmanlı Devleti'nin bütün bölgelerinde tatbik edilen sancakların aynısıydı. Sancakbeyi, merkezi idare tarafından tayin edilir ve gerektiğinde de derhal görevinden azledilebilirdi. Sancakbeyi, sancak içinde her türlü yetkiye sahipti.

Diyarbakır ve Van'da bu tür sancaklar, genelde aşiret yapısının kuvvetli olmadığı veya belirli bir aşiretin çoğunluğa sahip olmadığı yerlerde oluşturulmuştur.

- b. Ekrad Sancakları:** Klasik Osmanlı sancaklarından farklıydı. Bu sancakların idaresi, bölgeye eskiden beri hakim olan nüfuzlu kimselere, mahalli beylere, hanedanlara "yurtluk" ve "ocaklık" olarak verilmiştir. Sancağa sahip beyler, ölünceye kadar sancak beyliğini yürütür, öldüğü zaman ise oğulları veya akrabalarından biri yerlerini alırdı. Ancak hainlik yaptığına inanılan bir sancakbeyi görevinden alınarak yerine oğlu veya akrabalarından biri atanırdı. Ekrad sancaklarının sayısı, Diyarbakır'da 13, Van'da 9 olmak üzere toplam 22 idi.

- c. Hükümet Sancakları:** Bu sancakların sayısı dönemlere göre değişirdi. Genellikle Diyarbakır'da 6 Van'da ise 4 olmak üzere toplam on kadardı. Hükümet sancakları hizmet veya itaat karşılığı verilirdi. (Kodaman 1987:16) Hükümet sancaklarında da, sancakbeyinin ölümü veya devlete ihaneti halinde yerine evlatlarından veya akrabalarından biri tayin edilirdi. Hükümet sancaklarında sancakbeyi, sancak içinde vergileri bizzat toplamak hakkına sahipti. Savaş zamanında sancakbeyi beraberindeki kuvvetlerle beylerbeyinin emrine girerdi. Kısacası hükümet sancaklarında tımarın olmaması ve sancakbeyinin yetkilerinin daha geniş olması dikkat çeker.

Sonuç olarak Şu söylenebilir; Osmanlı Devleti'nin Doğu'da kurmuş olduğu "yurtluk" ve "ocaklık" sisteminin kuruluş sebepleri Şunlardır:

1. Bu bölgenin verimsiz bir coğrafi yapıya sahip olması.
2. Nüfus yoğunluğunun az olması.
3. İstanbul'a uzak oluşu (Doğu vilayetleri)
4. İnan, Ermeni ve Rus saldırılarına karşı bölge insanının kendi kendini savunma isteği.
5. Osmanlı Devleti'nin, Doğu'da sürekli kalabalık bir orduya sahip olmayı büyük bir yük olarak görmesi ve bu yükten kurtulmak isteği (Kodaman 1987:19).

Osmanlı Devleti'nin doğuda uyguladığı bu değişik sistemler bölgede feodal yapıyı daha da kuvvetlendirmiştir. Fakat Osmanlı Devleti, doğudaki feodal yapıyı bizzat meydana getirmemiŐ, çünkü bu feodal yapı daha önceden de varolan bu yapıyı Osmanlı kendi sistemine uydurmaya çalışmıştır.

3.5. II. ABDÜLHAMİT DÖNEMİNDE KURULAN HAMİDİYE ALAYLARI VE NEDENLERİ

II. Abdülhamit tarafından 1891 tarihinde kurulan Hamidiye Alayları Doğu Anadolu'nun siyasi, sosyal ve iktisadi yapısını değiştirmiştir. Hamidiye Alayları'nın etkinliğini kavrayabilmek için II. Abdülhamit devrinin özelliklerini bilmek gerekiyor. O devrin zellikleri Şunlardır (Kodaman 1987:23-25);

a. Merkeziyetçilik: II. Abdülhamit devri merkeziyetçi bir devirdir. Fakat II. Abdülhamit'in Őahsıyla ilgili bir husus değildir. Çünkü o dönemin devletleri Bismark Almanyası, Rus arlığı ve diğerlerinde merkeziyetçi bir yapı söz konusuydu. Osmanlılar'da merkeziyetçi yapı Tanzimat Fermanı'yla başlar ve 1 Mart 1840 tarihinde yürürlüğe giren kararname ile kuvvetlendirilir. II. Abdülhamit'i merkeziyetçiliğe iten sebepler Şunlar olmuştur:

1. 1876' da I.Meşrutiyet'in ilan edilmesi.
2. 1877 yılında başlayan Osmanlı-Rus savaşı ve bunu 1878 tarihinde imzalanan Berlin Anlaşması'nın izlemesi.
3. Tanzimat Fermanı'nın imzalanmasını isteyen kişilerin başarısız olması.
4. Reformların uygulanamaması.
5. Devletteki başıbozukluğun artması.

b. İslam Birliği: Tanzimat devrinde yapılan reformlarla Osmanlı Devleti'nin çeşitli unsurlarının özellikle gayri Müslimlere bir takım siyasi haklar verilmişti. Bu haklar, dış güçlerin müdahalesi ve gayri Müslimlerin tutumları yüzünden istismar edilmişti. 1877 Osmanlı- Rus savaşı sonunda Hıristiyan unsurların imparatorluktan ayrılmaları ya da özerkliklerini ilan etmeleri, Tanzimatçıların "Osmanlılık İdeolojisi"nin gerçekleşmeyeceğini gösterdi. Dolayısıyla bu ideolojik boşluğu, kökü 1872 tarihine kadar inen "İslam Birliği" fikri yani "Panislamizm" ideolojisi doldurmakta gecikmedi. Bu fikir, Osmanlılık fikrine göre daha mantıklı ve biraz daha tabii görünüyordu. Zira İmparatorluğun büyük çoğunluğunu Müslümanlar meydana getirmekteydi ve bu çoğunluğu kaynaştıracak müşterek noktalar pek çoktu. Bunun başında İslam dini ve hilafet makamı vardı.

Panislamizm politikasının tatbikat biçimi olarak Sultan Abdülhamit. Kendi adıyla anılan Hamidiye Alaylarını oluşturmuş ve böylece Doğu Anadolu'da bulunan aşiretleri kendisine bağlamış itaat altına almıştır.

c. Denge Siyaseti: II. Abdülhamit'in saltanatı 33 yıl sürmüştür, bu 33 yıllık süre içinde Osmanlı sarayını ve Osmanlı Hükümeti'ni dengeler üstü bir güç olarak ayakta tutmuştur. II. Abdülhamit devri Batıcılarla Muhafazakarlar arasında bir denge kurularak modernleştirilmeye çalışılmıştır (Kodaman 1987:24).

d. Reform Siyaseti: II. Abdülhamit döneminde de yükselmek için Batı medeniyetinden faydalanmak inkar edilmemiştir. Ayrıca, keyfi bir şekilde yapılan inkılâp hareketlerinin toplum için zararlı olacağı fikri ağır bastığı için, bu yeniliklerin toplumu rahatsız etmeden devletin kontrolü altına alınması anlayışı doğmuştur (Kodaman 1987:24).

Osmanlı Devleti'nde 1876 yılına kadar iki tip aydın vardı. Bunlardan biri aydın bürokrat kesim, diğeri ise muhafazakâr-aydın kesim idi. Aydın- bürokrat kesim, batıya hayran ve kendi toplumlarının değerlerinin değişmesini hedeflerken, muhafazakâr-aydın kesim daha çok merkezîyetçi, İslamcı ve padişahçı tutumlarıyla dikkat çekiyordu. II. Abdülhamit bu iki grup arasında denge meydana getirerek her ikisinin de isteklerine cevap verecek hem merkezîliğin ve hem de İslam birliğinin kuvvetlenmesine yardımcı olacak reformları yapmaya çalışıyordu. Fakat bu denge 1890 yılında üçüncü grubun (Türkçülük Akımı) ortaya çıkmasıyla bozulmuştur. 1890 yılından itibaren Doğu Anadolu'daki politik yapının tehlikeli bir şekil alması, batılı devletlerin bu bölgeyle ilgilenmeye başlaması, Osmanlı Devleti'nin yöneticilerini harekete geçirdi. Bunun sonucunda ilk defa Müşir Zeki Paşa aşiretlerden askeri yönden faydalanma fikrini ileri sürdü. Bunun Padişah II. Abdülhamit tarafından kabul görmesiyle Hamidiye Alayları kuruldu. Hamidiye Alaylarının kuruluş sebepleri şöyle sıralanabilir:

- 1- Merkezi otoriteyi meydana getirmek.
- 2- Doğu'da devletin daha etkin olabileceği bir denge kurmak.
- 3- Savaşçı bir yapıya sahip olan aşiretlerden askeri güç olarak faydalanmak.
- 4- Ermeniler'in yıkıcı faaliyetlerine engel olmak ve Müslümanlarla Ermeniler arasındaki güç dengesini tesis etmek.
- 5- Ruslar'ın ve İngilizler'in Doğu Anadolu üzerindeki emellerinin gerçekleşmesini engellemek
- 6- İslam birliği politikasını yürütmek (Kodaman 1978:29-30).

Ayrıca memleketin düşmana karşı herkes tarafından korunmasının zorunluluğu, aşiretlerin de bu savunmaya katılmalarının gerekliliği ve doğu bölgelerinde asker toplamanın zor oluşu gibi faktörler de padişah II. Abdülhamit tarafından Hamidiye Alayları'nın kurulmasını zorunlu kılmıştır. Bu alayları teşkil edecek erkekler üç kısma ayrılmıştır:

- a- Birinci kısım: 17-20 yaş arası "İbtidaiye"
- b- İkinci kısım: 20-32 yaş arası "Nizamiye"
- c- Üçüncü kısım: 32-40 yaş arası "Redif"

Alayların subay kadrosu ise, İstanbul'a getirilen çavuşlardan "Süvari Mektebi"ne alınan aşiret çocuklarından teşkil edilecekti (Kodaman 1987:35). Ancak talim ve eğitimle görevli alay subayları, merkez tarafından tayin edilecekti. Ayrıca alay ve bölük kumandanlarının mutlaka askeriyeden, diğer subayların ise aşiret ileri gelenlerinden olması karar altına alınmıştı. Devlete sadık olan aşiret ileri gelenleri albay rütbesine kadar yükselebileceklerdi.

"II. Abdülhamit'in aşiretlerle ve alaylarla ilgili politikasının esası şudur: Doğrudan doğruya aşiretlerle kendisi arasında bir bağ kurmak ve aşiretleri Bab-ı Ali'nin de aracılığı olmadan kendine bağlamaktır. Bu politikanın yürütülmesinde en çok halifelik sıfatına ve hilafet makamına güveniyordu. Zira aşiretler yüzyıllarca maddi olarak İstanbul'dan ayrı ve bağımsız yaşamalarına rağmen, manen halifeye ve hilafet makamına bağlılıklarını sürdürmüşlerdir. Aşiretlerin bu tutumu II. Abdülhamit'in işini kolaylaştırdığı gibi, onun İslamcı politikası da aşiretlerin duygularını okşuyordu (Kodaman 1987:59).

II. Abdülhamit'in aşiret reisleri ve şeyhlerle kurmuş olduğu yakınlık, halifeye karşı saygı ve itaat duygularını kuvvetlendirmiştir.

Sonuç olarak 1891 yılında kurulan Hamidiye Alayları'nın şu faydaları olmuştur:

1. Devlet otoritesi Doğu Anadolu'nun her tarafına az çok yerleşti.

2. Doğu Anadolu'daki aşiretler ve reisleri itaate alıştırıldı.
3. Şehir eşrafının karşısına silahlı aşiret alayları çıkarılarak, nüfuzları kırıldı ve bir kuvvet dengesi kuruldu.
4. Teşkilatlı ve silahlı Ermeni çetelerine karşı aşiretler silahlandırıldı ve aşiretlere devletin kendilerini koruduğu hissi verildi.
5. Ordu ile aşiretler, yani halk arasında her türlü tehlikeye karşı iş birliği kuruldu.
6. Aşiretler arası kavgalar, devletin sivil ve askeri yöneticilerinin aracılığıyla ve barış yoluyla nispeten engellendi (Kodaman 1987:87).

Hamidiye alayları I.Meşrutiyet'in ilanından sonra bozulmaya başlamış, 1912 yılında Balkan Savaşı'nın yapıldığı dönemde sıkı bir eğitime tabi tutulmuştur. Birinci Dünya Savaşı esnasında Ruslar'a karşı bu alaylar çarpışmış, büyük fedakârlıklar göstermişlerdir. 1915 yılında Doğu Anadolu'nun Rus işgaline uğraması sonucu bu alaylarda çözümler görülmüş, II. Meşrutiyet'in ilanından sonra bu alayların ismi "Aşiret Alayları" olarak değiştirilmiştir.

3.6. KÜRT AŞİRETLERİNİN CUMHURİYET DÖNEMİNDEKİ DURUMU

Doğu ve Güneydoğu'da bulunan aşiretler, Milli Mücadelede işgal kuvvetlerine karşı savaşıma başarısını göstermişlerdir. Daha önce Doğu ve Güneydoğuda yaşayan insanlar Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti altında yaşamışlardır. Yüzyıllardan beri birlik ve beraberlik içinde yaşayan bu insanları birbirine bağlayan bağ ne olabilirdi. Her şey Cumhuriyetin ilanına kadar normaldi. Daha sonra sorunlar başladı. Cumhuriyetin ilanından, 1938 yılına kadar bölgede 27 isyan meydana gelmiştir (Yıldız 1992:225). O zaman neler değişti de bu sorunlar başladı? Çıkarılan her ayaklanmanın bedeli ağır olmuş, hafızalarda derin izler bırakmış ve kardeşin kardeşi kurşunlamasıyla sonuçlanmıştır.

Cumhuriyetin ilanından sonra aşiretlerin çıkardığı isyanların sebepleri şöyle sıralanabilir:

1. Dış güçlerin, yeni kurulan cumhuriyetin başarısızlığa uğramasını istemeleri.
2. Aşiretler arası kan davalarının ortaya çıkması.
3. Cumhuriyetin ilanından sonra yapılan inkılâpların şeyh ve ağalar tarafından benimsenmemesi (Yıldız 1992:226).

Cumhuriyet hükümeti, Doğu ve Güneydoğu'da başlayan isyanları önlemek için askeri tedbirler almış, bölgeye İstiklal Mahkemesi göndermiş ve muhalif parti mensuplarını devre dışı bırakarak isyanları bastırmıştır (Yıldız 1992:231).

Şeyh ve ağaların batıya yollanması suretiyle feodal sosyal yapı değiştirilmeye çalışılmıştır. Ancak halen olumlu bir sonuç elde edilememiştir. Eğitim, sanayileşme ve tarım reformu uygulanmasıyla mevcut: şeyh, ağa yönetimindeki aşiret düzeninin değiştirilmeye çalışılması gerekmektedir.

3.7. AŞİRETLERİN ORTADOĞU'DA DEVLET YÖNETİMLERİYLE İLİŞKİLERİ

Kürt toplumunun tabakalaşması, merkezi hükümetler tarafından korundu hatta güçlendirildi. Osmanlı ve İran İmparatorlukları ve halefleri olan devletler hiçbir zaman bütün Kürdistan'ı doğrudan yönetecek kadar güçlü olmadılar. Farklı dolaylı yönetim yapıları geliştirildi; formel sadakat ve sembolik vergiler karşılığında geniş toprakların kontrolü aşiret reislerine bırakıldı veya aşiret elitinin mensupları bürokratik ve askeri görevlere getirildiler.

Bunun ünlü bir örneği Hamidiye alayları; II.Abdülhamit (1876-1909) tarafından neredeyse yalnızca Kürt aşiretlerinden oluşturulmuş (ve onun adını taşıyan) atlı milis kuvvetleriydi. Seçilen Aşiret reisleri ve adamları kırsal bölgede asayiş sağlamak üzere silahlandırıldı ve haklarındaki şikayetlerin dikkate alınmayacağına dair söz verildi. Böylelikle bu aşiret reisleri hem kendi aşiret

mensupları hem de rakip aşiret reisleri karşısında büyük bir güç kazandılar. 1894 Ermeni olayları nedeniyle Hamidiye Alayları Avrupa'da kötü bir ün kazandı, ancak burada diğer Kürtlerin de Ermeniler kadar bu alayların zulmüne ve katliamlarına uğradığı, talanlarından zarar gördüğü unutulmamalıdır. Son zamanlarda Türk hükümeti, PKK ile savaşmaları için köy korucuları adı altında benzer paramiliter bir kuvvet oluşturdu (Bruinessen 1999:19-22).

Devletin yerel aşiret reisleriyle olan bu işbirliği her zaman bu tür askeri hedeflere yönelik olmamıştır. Genellikle aşiret reisleri mülki idarenin birer uzantısı haline gelmişti. Osmanlı İmparatorluğunda devlet ve otonom Kürt beyleri arasında 19. yüzyılın başlarına kadar geçerli olan düzenlemeler vardı. Osmanlı kanunlarına uydukları, vergilerini ödedikleri, devlete karşı İran'la işbirliği yapmadıkları ve diğerlerinin topraklarına tecavüz etmedikleri sürece merkezi hükümet tarafından tanındılar ve otoriteleri gerekli olduğu zaman bölgeye yerleştirilen birliklerce desteklendi Bu beylerin yerini İstanbul'dan atanan valiler ve genişleyen taşra bürokrasisi alınca sivil ve askeri yöneticilerle bölgenin aşiret reisleri ve şeyhleri arasında daha enformel iktidar paylaşımı ilişkileri doğdu (Ahmet 1989:20).

Aşiret reisleri farklı kollamacılık biçimleri karşılığında devletle işbirliğine gitti. Bazı aşiret reisleri bu çeşit bir işbirliğinin yerel otorite ve güçlerini sağlamlaştırma ve genişletmede son derece yararlı olduğunu çok geçmeden keşfettiler. Devletin kayırdığı aşiret reislerinin rakiplerinin isyancı olmak ya da başka yerlerdeki güçlerle politik ittifaklar oluşturmaktan başka seçenekleri yok gibiydi. Geçmişte İran İmparatorluğu her zaman ittifak kurulması mümkün bir komşuydu; 20. yüzyılda ise Kürt hareketi, isyancıları bir araya getirebilecek devlet benzeri bir aktör haline geldi. Bunun aksine Kürt isyanlarına katılan aşiret reislerinin geleneksel rakipleri, bu isyanların bastırılmasında genellikle hükümetin yanında yer aldılar.

1920 ve 1930'larda Türkiye'de Atatürk ve İran'da da Şah Rıza, ağaların oluşturduğu bu ara katmanı ortadan kaldırmaya ve bölge üzerinde etkin bir doğrudan yönetim kurmaya çalıştılar. Pek çok aşiret reisini ve bazen de

aşiretlerini bölgeden sürdürdüler ve ülkenin başka yerlerine yerleştirdiler. Ülkenin diğer bölgelerinden insanlarla oluşturulmuş jandarma kuvvetleri ve modern sivil bürokrasi, köylülerin doğrudan devletle karşı karşıya gelmesini sağladı. Bu politikalar kısmen başarılı olabildi ve bölgedeki sivil ve askeri otoriteler görevlerini yerine getirebilmeleri için bölgedeki yerel nüfuz sahipleriyle işbirliği kurmaya ihtiyaç duydular. Bu dönemin ardından birçok aşiret reisi, bölgeye geri döndü ve eski güçlerinin büyük bir kısmına yeniden kavuştu (Beşikçi 1992a, 1992b).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye çok partili demokrasiye geçti. Bu durum oyların çoğunu kontrol eden ağaların önemini yeniden arttırdı. Rakip aşiret reisleri iki büyük partiyle ittifak kurdular. Kimin partisi iktidardaysa o aşiret reisi kaynak akışını kontrol etti ve tabiatıyla da bunu kendi yerel otoritesini ve ekonomik pozisyonunu güçlendirmek için kullandı. Bürokrasinin büyük ölçüde politize olması nedeniyle muhalefet partisiyle ittifak kurmuş olan aşiret reisleri bürokrasideki muhalif parti mensupları sayesinde mütevazı ölçülerde de olsa kollamacılıktan faydalandılar. Dahası büyük partilerden biri ile işbirliği yapmak, aşiret reislerine yasal kovuşturmalara karşı politik korunma imkanı verdi. Aynı politik patronaj mekanizması, toprak reformunun gerçekleştirilememesine neden oldu (Ahmet 1989:21-22).

Ağalar ve yerel düzeydeki sivil ve askerî otoriteler arasındaki sembiyotik ilişki bugün de sürmektedir. Böylece tayin edilen birçok resmi görevli yerel liderlerle iyi ilişkiler kurmadan görevlerini yerine getiremeyeceklerini fark ettiler ve çok geçmeden aşiret yapısına ve bu yapıdan doğan çeşitli çatışmalara müdahale etmekten vazgeçtiler. Bu suretle bazı aşiret reislerinin geleneksel rakiplerine karşı olduğu kadar halka karşı da güçlerini artırdılar. Kaçakçılığın sınır bölgelerinde önemli bir ekonomik faaliyet olması bu çerçevede dikkat çekicidir. Sınırlar ordu tarafından etkin bir şekilde korunmaya başlayınca, sadece gümrük görevlilerinin amirleriyle veya bölgedeki askeri güçlerin komutanlarıyla ilişkileri olanlar kaçakçılığa devam edebildiler. Kaçakçılık

gelirlerinin bir kısmını devlet görevlilerine rüşvet olarak veren bazı aşiret reisleri bu kârlı faaliyeti tekellerine aldılar (Beşikçi 1992a:56).

Başka bir örnek de arazilere tapu tahsis edilmesiydi. Geleneksel olarak çiftçilerin toprakları üzerindeki hakları açık bir şekilde tanımlanmamıştı. Devlet tarafından arazilere tapu verilmeye 19. yüzyılda başlandı, ancak süreç hâlâ tamamlanmamıştır. Aynı toprak parçası üzerinde birden fazla insanın hak iddia etmesi sıkça rastlanan bir olaydır. Aşiret reisleri devlet memurlarıyla işbirliği yaparak, bazen da onlara rüşvet vererek geniş arazilerin tapularını bu toprakları ekip biçenler üzerine değil de kendi üzerlerine geçirmeyi başardılar. Hatta bazı yerlerde arazi üzerinde hiçbir iddiaları yokken bunu başardılar. Bu şekilde çoğunluğunu siyasi himayeden yoksun azınlık mensuplarının oluşturduğu birçok köylünün toprakları gasp edildi. Başka konularda da devlet memurları aşiret reislerinin köylüleri sürekli olarak ezmesine ve sömürmesine göz yumdular, hatta zaman zaman buna doğrudan katıldılar. İşbirliğine yanaşmayan devlet memurları tehditlerle yola getirildi ya da aşiret reislerinin bürokrasideki ilişkileri aracılığıyla bölgeden tayin ettirildi. Aşiret reisleri açık bir şekilde bürokrasiyi karşılıklarına almadıkça, feodal güçlerini koruyabilmekte, hatta geliştirebilmektedirler (Cahen 1979).

Akgündüz (2002)'ün de aktardığı gibi; günümüzde Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu, Musul ve Kerkük'ten itibaren Kuzey Irak ve Halep'i de içine alan Kuzey Suriye bölgelerinde yaşayan çok sayıda Arap, Türkmen ve Kürt aşiretleri Osmanlı Devleti'ne göç etmiştir. Bu göçlerden bazıları şunlardır:

- Kürt ve Türkmen beylerinden kendi istek ve arzuları ile itaat eden 25'den fazla aşiretten ve reislerinden bazıları şunlardır: Bitlis Hâkimi Emir Şerefüddin; Hizan Meliki Emir Davud; Hısn-ı Keyfâ Emîri Melik Halid; İmadiye Hâkimi Sultan Hüseyin; Cezire Hâkimi Sah Ali Bey; Çemişgezek Hâkimi Melik Halil; Pertek Hâkimi Kasım Bey". Ayrıca Suran, Urmiye, Atak, Cizre, Eğil, Garzan, Palu, Siirt, Meyyafarakin, Sason, Sincar, Çermik, Malatya, Urfa, Besni, Harput, Mardin ve benzeri yerlerdeki aşiretler de arka arkaya Osmanlı devletine göç etmişlerdir.

- Kürt ve Türkmen aşiretleri gibi, güneyde yer alan Arap aşiretleri de yine kendi iradeleriyle Osmanlı Devleti'ne göç etmişlerdir. Aralarında "İbn-i Harkus, İbn-i Said, Beni İbrahim, Benî Sâyim, Benî Atâ aşiretleri, Safed ve Gazze şeyhleri ile Haleb ileri gelenleri bulunmaktadır.

4. BÖLÜM: AŞİRET SİSTEMİNİN YAPISI

4.1. AŞİRETİN TANIMI: TERMİNOLOJİK AÇILIM VE SINIFLANDIRMA

“Eşiret”, Arapçadan dilimize geçmiş bir kavram olup; bütün aşireti ifade etmektedir (Türkdoğan 2006:49). Tam olarak anlamı, çeşitli kan bağları ile birbirine bağlı, belli bir alan üzerinde kendilerine has bir yaşam tarzı ile çiftçilik ve hayvancılık yaparak yaşayan göçebe insan toplumdur (Özer 1990:101). Yada daha çok evlenme ile meydana gelen akrabalıkların, yani hısımlıkların bütünüdür. Aşiret, kabilelerin birleşmesinden meydana gelir (Beşikçi 1992a:77).

Bazil Nikitin ve Orhan Türkdoğan'ın aşiret tanımlamaları ise şöyledir:

- "Bir aile, kan birliğinin sınırlarından öteye taşıp ta nispeten daha geniş bir alanı kapsadığı zaman, doğal olarak aşirete dönüşür" (Nikitin 1994:20).
- “Gerçekte aşiret kavramı, günümüz Türk sosyolojisinde göçebe veya yarı göçebe topluluklar” anlamında kullanılmaktadır (Türkdoğan 1995b:5).

Ziya Gökalp (1992) ise aşiretleri üç farklı şekilde sınıflamaktadır: Bir aşirette eğer ağırlık noktası semiye (klan) ise Gökalp ona *Semiyevi* aşiret, eğer ağırlık noktası Amare (konfederasyon) kuruluşunda ise buna da *Amarevi* aşiret, ağırlık noktası kabiledede ise, buna da *Kabilevi* aşiretler demektedir.

Görüldüğü üzere aşiret kavramının birbirleriyle çelişme de ortak bir temele oturtulması güç birden fazla tanımı vardır. Bununla birlikte araştırmacıların özgünlük ve betimleme adına kullandıkları birçok terim (ocak, klan, boy, kabile, oba, soy, sop, sülale vs. gibi) ciddi bir kavram kargaşasına yol açmaktadır. Bu bağlamda aşiret sisteminin temel yapısını kavram kargaşasına girmeden izahında zorunlu gördüğümüz aşağıdaki terimlerle açıklamak durumundayız.

- **Mâl:** Hem "hane" hem "aynı evi paylaşan akraba grubu", hem de "sülale" anlamına gelir. Son kullanım şekli, yani "mâl" sülale anlamında

kullanılmasında, adı belli kurgusal bir atadan gelen baba soylu bir akraba topluluğu söz konusudur.

Aşirete mensubiyetin temelindeki babasoyluluk dolayısıyla da baba tarafından ataların izini sürmek önemlidir. Bruinessen (1992)'in de tespit ettiği gibi *mâl* saf bir sülaledir ve sonradan katılanları içermez. Her aşiret mensubu aynı zamanda "mâl" (sülale) denen yapıya ait olmak zorundadır. Bu sayede aşiret mensubu kişi, toplumsallaşma sürecinde sülalesinde kimlerin baba tarafından akrabası olduğunu, diğer akrabalarını, hısım ve hasımlarını öğrenir. Bir "mâl"ın ne kadar çok sayıda mensubu varsa, aşiret içinde o kadar güçlü ve nüfuz sahibi bir sülale olduğu kabul edilmektedir. Bir mâla mensup olmak, genelde yöre ve mahalle düzeyinde önem taşımaktadır; ancak bir "mâl", (Oramari'nin önde gelen sülalelerinden olan "mâla" Miran gibi) asil bir soydan geldiğini ya da (Melazade gibi) dinsel açıdan soylu bir grup olduğunu ileri sürüyorsa, aşiret çerçevesinin dışında da nüfuz sahibi olabilmektedir.

Kısacası "mâl" kimliği belli ortak bir atadan gelen kaçınıcı kuşakta bu ataya ulaşıldığı belli ve bunun bilincinde olan akraba topluluğuna verilen bir isimdir.

Aşiret dediğimiz yapı bir yönüyle kapsamı arttıkça muğlâklaşan basitten karmaşığa doğru büyüyen bir akrabalık zinciridir. Bireyler öncelikle anne baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan çekirdek ailenin üyesidir. Aynı babadan gelen çekirdek ailelerin birlikte anılması "mâl" denen yapıyı, akraba olan "mâl"ler kabileyi, akraba kabileler ise aşiretleri meydana getirmektedir (Türkdoğan 2006, Özer 2003) .

- **Ocak-Kabile:** Aşiret sisteminin bir alt birimidir. Ocak-kabile, sülale yani "mâlların bir araya gelmesi ile oluşur. Ocak-kabilenin erkek kardeşlerden ya da amcaoğullarından türediğine inanılır. Yani ortak bir atadan gelindiğine dair bir inanç vardır ama bu ortak ataya kaçınıcı kuşakta ulaşıldığı "mâl" kadar kesin değildir.

Doğal olarak bireyler öncelikle bir çekirdek ailenin daha sonra bir "mâl" in, akabinde bir kabilenin ve en son bir aşiretin üyesidirler. Aşiret içerisindeki bağlılık, sadakat, liyakat ve sosyal kontrol ilişkileri de bu sırayı izlemektedir. Yani kardeşime karşı ben, babama karşı kardeşim ve ben, amcama karşı babam kardeşim ve ben, komşuma karşı amcam babam kardeşim ve ben mantığı geçerlidir. Bu zincirleme mantık gerek aşiret içerisindeki gerekse aşiretler arasındaki kan davalarında ve her türlü sosyal ilişkide belirleyici olmakla birlikte aynı zamanda aşiret içerisinde bir sosyal kontrol mekanizması görevi görmektedir. Bunu bir örnekle basitleştirecek olursak aşiret içerisinde ya da başka bir aşiretle olan bir kan davasında öç almak önce kardeşe sonra babaya daha sonra amcaoğullarına ve amcaya düşer. Sistem bu şekilde işlemektedir.

Aşiret isimlerinin bölge isimleriyle örtüşmesine (bölge, köy ya da dağlar gibi) çok erken bir dönemde, O. Blau (1862: 607-627) tarafından işaret edilmiştir. Blau, Kürt göçebe aşiretlerinin yerleştikten sonra, atalarının isimlerini kaybederek yerleştikleri bölgenin ismini aldığını söylemektedir. Benzer bir şekilde, günümüzde aşiret isimleriyle bölge isimlerinin örtüşmesi, aşiretsizleştirme ve daha küçük aşiretsel birimlere bölme politikasının bir sonucu da olabilir (Bruinessen 1992:244-248).

Konfederasyonlar gibi aşiretten daha yüksek örgütsel birimler, yerel terminolojide tanımlanmamış olsa da, geçmişte aşiretlerin arasında ittifaklar ve bloklar kurulduğu ve tek bir "mir" tarafından yönetildiği bilinmektedir. Dolayısıyla, bölgedeki aşiretler birbirlerine "yakınlık" ya da "uzaklıklarına göre sınıflandırılabilir. Bu sınıflandırma " yakınlık", akrabalık ya da kökenle ilgili bir mesele olmaktan çok, siyasi ittifaklar açısından, yerel veya geleneksel - dost-ve-düşman aşiretler modeline göre tanımlanır. Örneğin, Dorski ve Oramari aşiretlerinin birbirlerine "yakın" olduklarını söylerken bir akrabalık bağına değil; geçmişte var olmuş, ancak bugün herhangi bir savaş ya da benzeri büyük bir anlaşmazlık durumunda yeniden canlanabilecek olan siyasi bir birlik vurgulanır. (Bruineissen 1992:52-58).

4.2. AŞİRETİN TOPLUMSAL- KÜLTÜREL TEMELLERİ

Aşiret *ocak-kabilelerin* bir araya gelmesiyle oluşan sosyo-politik bir birliktir. Aşirette temel ilke ortak bir soy ideolojisinin var olmasıdır. Aşiret sisteminde soy ve şecere önemli ve vazgeçilmez sosyal statü faktörleridir. Şan, şeref ve şecerenin uzunluğu bir övünç kaynağıdır. Bu açıdan aşiretlilere göre bir kimsenin soyunu bilmemesi bir toplumsal ayıp ve hor görülme nedenidir. Aynı baba soyundan gelenler birbirlerine sıkı bağlarla bağlanarak aşiret ideolojisini kurarlar. Bu ideoloji aşiret içinde güçlü “biz” duygusu ve sıkı dayanışmayı öngörür. Bu da aşiretin dışarıya karşı kapalı bir birlik olmasına ve diğer aşiretlere karşı saldırgan bir tutum benimsemesine neden olur. Böylece bir aşiret bir taraftan güçlü olmayı amaçlarken diğer taraftan “öteki” aşiretlerin zayıflamasını amaçlar (Tekin 2005:13).

Özer (1990:101-102)'e göre, aşireti meydana getiren dayanakları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- 1. Kan Bağları:** Aşiret üyeleri arasında çeşitli düzeylerde kan bağları vardır. Aşiret üyeleri daha çok baba tarafından kan bağına esas alırlar. Hatta aşirete mensup bir fert babasının dışında 10-12 tane de dedesinin ismini sayabilir.
- 2. Belli Bir Alan:** Aşiret üyelerinin yaşadıkları belli bir alan vardır. Mesela, aşiret üyeleri kışın ahır hayvancılığı ile uğraşırken, yazın yaylayı ve serin mekânları tercih ederler.
- 3. Toprak ve Hayvancılıkla Uğraşmaları:** Bugün daha çok Kürt aşiretleri toprakla uğraşırlar. Ama bundan önceleri; hayvancılıkla ve genellikle yarı göçebe bir yaşam sürerlerdi.
- 4. Kendine Has Bir Yaşam Biçimi:** Aşiretin kendi içinde bir yaşama biçimi vardır. Mesela aşiret içinde kamu hukuku veya özel hukuka

rastlanmaz. Bu aşiretin toplumsal güvenlik anlayışından kaynaklanır. Çünkü her hangi bir suç işlendiği zaman yalnız suçu işleyen değil tüm aşiret suçlanır. Dolayısıyla bir kişinin işlediği suçu aşiretin tüm üyeleri omuzlamak durumundadır. Bu da toplumsal güvenlik anlayışını doğurmuştur.

Aşireti meydana getiren unsurlar göz önüne alındığında; başta Tönnies olmak üzere pek çok toplumbilimcinin sosyal yapıyı cemaat (topluluk) ve cemiyet (toplum) kavramlarının ayırt edici özelliğini birliktelik (ortak bilinçlilik) ya da bireysellik olarak belirledikleri görülmektedir.

Daha da ayrıntıya girilecek olursa Tönnies'in ünlü "gesellschaft" (toplum) terimi dernek, örgüt oluşturma anlamına gelmektedir, Dolayısıyla toplum kavramı bireyselliği aşırı örgütlenmenin sonucunda ortaya çıkan bir durum olarak ele almaktadır. Bu bakış açısıyla söz konusu iki kavramın bazı ana ayrılık noktaları aşağıdaki gibidir (Bilgiseven 1986:74-76):

Topluluk (cemaat)

ortak irade
cemaat menfaati
inanç
din
organik dayanışma
ortak mülkiyet

Toplum (cemiyet)

ferdi irade
ferdi menfaat
doktrin
kamuoyu
mekanik dayanışma
ferdi mülkiyet

İşte gerek toplulukta gerekse toplum içinde, bir başka deyişle küçük veya büyük ölçekte bir arada yaşamlarını sürdüren insanlar kendi düşünce ve davranışlarını şekillendiren her türlü inanç, değer ve normlarına göre içinde yaşamlarını sürdürmekte oldukları yapıyı meydana getirmektedirler. Şüphesiz bireylerin örgütlenme dereceleri arttıkça başta ekonomik faaliyetlerdeki çeşitlenmeler, üretim ve mülkiyet araçlarının kullanıma göre ortaya çıkan toplumsal

tabakalaşma bireylerin sosyal ilişkilerini daha fazla kurallara dayandırmaktadır (Bilgiseven 1986:76).

Bir aşirete mensup olmak üyelere herhangi bir maddi kazanç sağlamaz. Aşiretin kendisinin sosyal bir destek olması ve bir korunma alanı oluşturması dışında, aynı aşiretten olmak her zaman aynı maddi ilişkiler zinciri içinde olmak anlamına gelmez (Özgen 1998:16).

Aşiret mensuplarının bakış açısına göre (Heckmann 2002:43-46); akrabalık bağları, malların, hizmetlerin ve duyguların işlenip büyütülmesini sağlayan ve sık sık temasa geçmek suretiyle devamlılıklarının sağlanması gereken toplumsal bağlar bütünüdür. Akrabalık terimleri kişiler bir aşirete mensup olsalar da olmasalar da değişmez. Bir aşiret üyesi, akrabalık bağlarını daha gerilere kadar götürebildiği için, bir aşirete mensup olmayan herhangi birinden daha çok akrabaya sahip olduğunu düşünür. Bu hesabın düzeyleri arasında farklılıklar olsa da ilke hep aynıdır; kişinin ait olduğu toplumsal biriminin yükseltilmesiyle, insanlar arasında benzerlik, birlik ve dayanışma duyguları harekete geçirilebilir.

Büyük aşiretlerde hısım ve akrabaların uzun süre bir araya gelmemesinden dolayı akrabalık durumu tam olarak bilinmese de, herkesin birbiri ile hısım ve akraba olduğuna inanılır. Aşiret reisliğinin bazen babadan oğula geçmesi, bazen aşiret büyükleri tarafından seçilmesi, bazen de aşiretten herhangi birinin kendisini reis olarak seçtirilmesi ile mümkün olabilmesinin izahı da, ancak aileler arasında bir farkın olmadığı ve herkesin aynı aileden geldiği inancı ile mümkündür (Turgut 1996:25).

Heckman (2006:44); aynı aşiretten olan kişilerin, akrabalığın ahlaki anlamını daha geniş toplumsal ilişkiler ağının bir parçası olarak değerlendirdiklerini ifade etmiştir. Ona göre; bu ilişkilerin ahlaki anlamı, aşiret biçiminde olan ve olmayan gruplar, bürokratlar ve sıradan vatandaşlar, yerel yöneticiler ve yerli halk arasındaki ilişkiler içinde geçerli olabilir.

4.3. AŞİRETİN SOSYAL YAPISI

Sosyal yapı; temel toplumsal kurumların -ekonomi, eğitim, aile, din, siyaset- gibi karşılıklı ilişkilerinden doğan ve süreklilik gösteren insan ilişkileri bütünüdür. Sosyal yapıda esas olan unsur karşılıklı süreklilik gösteren ilişkilerdir. Bu bağlam ve anlamda sosyal yapı; karşılıklı toplumsal ilişkiler bütünü ve bu ilişkilerin süreklilik gösteren düzenidir (Kızılcelik 1992:279).

Kısacası sosyal yapılar olan aşiret ve kabileleri sınıflandırırken de; Gökalp ve Özer'in ikili sınıflamasına bakmak oldukça fayda sağlayacaktır. Buna göre;

<u>Özer (1994)</u>	<u>Gökalp (1992)</u>
Aile (hanedan)	Ayal (akev)
Çadır	Ocak (ehil)
Zom	Soy
Oba	Yarım tire
Tayfa	Tire
Kabile	Bölük (amar)
Aşiret	Boy
Kol (kabile)	İl
	Uruk

Bu sınıflamadan Türkdoğan (2006:46)'a göre en sistematik ve sosyolojik ağırlıklı olanı Gökalp'e aittir. Gökalp bu toplumsal evrim şemasında Durkheim'ın evrensel olarak kabul ettiği bir sınıflandırma söz konusudur. Böylece ilkin Ayal veya aile, ailelerin birleşmesiyle ocak, ocakların birleşmesiyle soy, soyların katılımı ile bölük, bölüklerin katılımı ile boy meydana gelir. Neticede, boyların birleşmesi ile kabile, onların birleşmesiyle il, uruk ve nihayet kavim (millet) meydana gelir.

Aşiret yapısı hakkında bilgi verirken Gökalp (1992) ve Özer (1994)'in yanı sıra Beşikçi (1992b:15)'nin de aşiret örgütlenmesinin gayri resmi ve kademeli olarak belirtmekte olduğunu ve sosyal yapıyı şu şekilde sınıflandırdığını görmekteyiz:

- Çadır - aile
- Zoma - yerleşme şekli,
- Kabile - kan akrabalığına dayanır.
- Aşiret - hısımlığa dayanır
- Varlığı varsayılan - kabul edilen ortak bir ataya bağlılık - aidiyet

Aşiret, birbirlerine kan ve hısımlık bağlarıyla bağlı kabilelerin bir araya getirdiği sosyal bir yapılanma şeklidir. Aşiret, birçok kableden oluşmaktadır. Kabile ise, aralarında yakın kan bağı bulunan ailelerden oluşur. Kendi aralarında yakın akraba evliliği yaparak çoğalırlar. Kabile, aşiretlerin temel alt yapısını teşkil eder. Genellikle, en güçlü kabile reisi etrafında toplanan kabileler de aşiretleri oluşturur. Aşiret yapılanmasında, güçlü bir öndere bağlı olmak yanında; aşiret içi yazılı olmayan çok katı kuralları vardır. Bilgiseven (1986:75)'nin de ifade ettiği gibi; sosyolojik anlamda bireyler arası ilişkiler; değerler ve normlara göre belirleyen kültürel yapı, bir anlamda idealize durumu yansıtırken, toplumsal yapı doğrudan bir toplumdaki mekanik görüntüyle ilgilidir. "Kültürel yapı genel olarak toplum hayatının nasıl olması gerektiğini ortaya koyar. Sosyal yapı ise, nasıl olduğunu ortaya çıkarır.

4.4. AŞİRET VE AKRABALIK BAĞLARI

Kürt aşiret yapısı homojen bir nitelik taşımaktan uzaktır. Aşiret içinde aşiret değerleri güçlü olmasına rağmen, bugün bu yapı özel mülkiyet, kitle iletişim araçları ve kentleşme ile dağılma sürecine girmiştir. Aşiret konfederasyonlarının, aşiretlerin ve aşiret alt kollarının örgütlenmesinin altında temelde kan bağı ve toprağa bağlılık yatar. Konfederasyon ve hatta aşiret alt kolu içinde hem kan bağına hem de karşılıklı çıkarlara dayalı ilişkiler ve akrabalık bağları vardır.

Akrabalığın varsayılmasının ve akrabalık terimlerini kullanmanın önemi, aynı aşiretten olmayan kişiler, akrabalığın ahlaki anlamını paylaştığında daha da belirginleşir. Akrabaların birbirlerine bağlı olması, bir aşirete mensup olsalar da olmasalar da gereklidir. Dolayısıyla, adli ve askeri otoriteler bir kaçağı ararken o kişinin kardeşinin kaçağın nerede olabileceğini bildiğini yada kaçağın, kardeşini kurtarmak için varsayımıyla, kaçak birinin erkek kardeşini yakalayabilirler (Heckmann 2002: 44).

Akrabalığın getirdiği sorumlulukların ve akrabalık ilişkilerinin; yöneticilerle, siyasetçilerle, bürokrasi ve askeri personelle ilişki kurma konusunda da işe yaradığı bir gerçektir. Devlet dairelerinde, polis kuvvetlerinde görevli ya da memur olan yöre halkı için köylülerle akrabalık bağlarına sahip olmak; yoğurt, peynir, tereyağı ya da bal gibi kasabada pahalı ve kalitesiz olan köy ürünlerini daha ucuza ve daha kaliteli olarak edinmenin bir yoludur. Aynı ilişki, köylüler için ise, her türlü bürokratik sorun karşısında yardım ve tavsiye, bazen de ilçede başını sokacak bir yer, bir yatak anlamına gelmektedir. Öte yandan aşiret ağaları da yerel yöneticilerle hısımlık bağları oluşturmak için çaba sarf etmektedirler (Heckmann 2002:45-46).

Bir grubun diğer bir gruba bağlılığı değişmez değildir; bozulabilir, politik ve ekonomik durumla bağlantılı olarak başka ilişkiler kurulabilir. Hırslı bir aşiret reisi, denetimi altındaki bölgeyi genişletmeye ya da kontrolü altındaki grupları çoğaltmaya çabaladığında, hemen her zaman, başkalarının onu dizginlemeye çalıştığı karşı bir hareket gelişir ve taraflar saf değiştirir. Bu karşı hareketler, ya merkezi hükümet ya da "denge"nin değişmesini istemeyen komşu aşiret grupları tarafından teşvik edilebilir.

Aşiret konfederasyonları, yani en büyük aşiret gruplaşmaları, başlangıçta devlet tarafından teşvik gördü ve oluşturuldu. Sınırların denetimi için Osmanlılar daha sonra da İranlılar tarafından şekillendirildi. Güney Kürdistan'daki Caf Konfederasyonu buna iyi bir örnektir. Aşiretlerce üstün kabul edilen "reis", devletten de resmi bir unvan elde ederek devlet aygıtına daha yakın bir noktaya

çekilmiş oluyordu. Bu reis bazen Seyyid (Peygamber soyundan gelme) statüsüne sahip olabiliyordu. Bu iki özellik, soylu yarı-dinsel köken ve hükümetçe tanınma, aşiretin iç politikası dışında ve üstün bir pozisyon sağlayarak, onun iç anlaşmazlıklardaki hakemlik rolünü oldukça güçlendiriyordu (Heckmann 2002:43).

4.5. AŞİRETTE LİDERLİK

Günümüzde aşiret liderleri güç sahibi olmak ve bu konumlarını sürdürebilmek için eskisinden farklı mekanizmalar kullanırlar. Bu tutum karmaşık bir siyasi ortamda yer almanın pratik bir zorunluluğudur. Bir aşiretin liderlik tiplmesi, aşiret gruplarının yapısal bileşimini, bunların içindeki eşitlik ve hiyerarşi nosyonlarını ve devletin bu aşiret gruplarının yönetimi konusundaki tutumunu gösterir.

Tekin (2005)'in aşiretler ile ilgili çalışmasında yaptığı analizlerinde aşiret reisinin özelliklerine yönelik dikkat çektiği özellikler; "Erkek Olmak, Misafirperver Olmak, Kişisel Karizmaya Sahip Olmak ve Soylu Bir Aileden Geliyor Olmak" şeklinde özetlenmektedir. Bu konuda Barth (2001:160)'ın görüşleri de benzer yöndedir. Barth'a göre aşiret liderinde olması gereken temel nitelik yüksek prestijli bir soy grubundan gelmiş olmaktır. Kürt aşiretlerinin siyasal düşüncesi bu bakımdan aristokratik bir özellik taşır.

Aşiret üyelerinin bakış açısına göre aşiret sistemi (Heckman 2002:44-45); aşiret liderleri ve asil bir aile yada dinen soylu bir sülale gibi hiyerarşik öğelerde içerir. Akrabalığı varmış gibi saymak ve akrabalık terimlerinin genişletilmesi, eşitlik ve dayanışmayı vurgulamak anlamına gelse de, ileri gelen asil sülalelerin ve bu sülalelerden gelen aşiret liderlerinin tanınması sisteme hiyerarşik öğeler taşır. Siyasi otorite, hükümet ve ordu kavramları bu hatlar üzerinde kurulmuştur.

Bailey'nin liderler ve onlara bağlı kişiler üzerine yapmış olduğu çalışmadan (Bailey 1969:27-55) yararlanan Tapper (1983: 55-56)'a göre "aşiret ve devlete

ilişkin farklı durumlar, farklı ve birbirleriyle çelişkili liderlik tiplerinin ortaya çıkmasına yol açar." Devletin etkisinin daha zayıf olduğu durumlarda lider, "eşkiya" tiplerine uygun olup karşılıklı çıkar ilişkileri yoluyla etrafında "paralı adamlar" toplayabilir. Aşiretin devleti tanıdığı tam tersi durumda, lider anlaşmazlıklarda arabuluculuk yapıp, ahlaki bağlarla etrafında "sadık" kişiler toplayan bir tür şef olabilir. Aslında liderlerde bu iki tiplerin çeşitli özellikleri bir arada bulunur (Tapper 1983:56). Bu nedenle aşiretler, aşiret liderleri ve devlet arasındaki iktidar ve kontrol ilişkileri çok daha karmaşıktır.

Devletin hakikaten çok zayıf olduğu durumlarda, liderin eşkiya değil devletle müzakere yapan resmi bir aşiret reisi olduğuna işaret edilir. Eşkiya tipleri, devletin, aşiretlerin açık bir otonomi kazanmasını engelleyecek kadar güçlü, ama eşkiyayı yakalayamayacak kadar da zayıf olduğu durumlarda ortaya çıkar. Çok güçlü liderler ise, ya devletin çok zayıf olduğu ve uç bir örnek olarak hiç var olmadığı zamanlarda ya da devletin çok güçlü olduğu ve onu yerel bir yönetici atamayı tercih ettiği durumlarda ortaya çıkar. Aşiret liderlerinin rolü üzerine bir başka teorik nokta, aşiret liderlerinin aşiret biriminin içindeki birleştirici konumlarına dikkat çekmiştir (Tapper 1983:57).

Bruinessen (1992:147)'in Kürdistan'ın farklı bölgelerindeki aşiret örgütlenmesi ve eklemlenme süreçleri üzerine yapmış olduğu incelemeye göre, ağalarının kendi aralarındaki rekabeti, aşiret içi, aşiretin alt birimlerindeki ya da sülale içindeki birlik fikrinin ve ilişkilerinin dile getirilmesini sağlayabilir. Bu nedenle, Kürt aşiret liderleri Malinezya'daki "büyük adam" lider tipinde olduğu gibi, "yerel üstü" bir örgütlenme yaratmanın vazgeçilmez araçları olarak görülebilirler. Genelde, küçük bağımsız birimlere bölünmüş aşiretlerde, büyük adamlar hiç değilse geçici bir süre, ekonomi, sosyal hayat, sanat, ekonomik işbirliği hatta savaş alanlarını genişletebilir.

Nihayet, (biçimsel dini ve yazınsal gelenekleri, devlet, başka aşiret konfederasyonları gibi) dış faktörler ve (üretim ilişkileri, kültürel ve ideolojik bağılıklar ve ekoloji gibi) iç faktörler, aşiret yapılarının belli biçimler almasına yol

açar ve bunlar da aşiret reislerinin birbirinden farklı roller üstlenmelerine neden olur (Tapper 1983:64).

Sonuç olarak özetle (Özer 1990, 1994; Beşikçi 1992a, 1992b, 1992c; Gökalp 1992; Heckmann 2002; Bruinessen 1992, 2008; Türkdoğan 2006):

- Aşiret üyeleri aynı dili konuşurlar, aynı geleneklere bağlıdırlar tıpkı cemaatlerde olduğu gibi.
- Aileler kabileleri, kabileler de aşireti meydana getirir. Bir aşiret 3-10 kabileden meydana gelebilir. Nüfusun artması, kabile sayısını dolayısıyla aşiretin büyüklüğünü gösterir. Dolayısıyla üçlü bir organizasyondan bahsetmek mümkündür. Aşiret üyeleri için soy önemlidir. Soyu en eski olanlara şerefli gözüyle bakılır. Dolayısıyla soyla övünme geleneği ortaya çıkar.
- Aşirette aile büyük baba, oğullar ve torunlardan meydana gelir. Bugünkü sosyolojide anne, baba ve evlenmemiş çocuklar aileyi meydana getirir tanımlaması aşiretteki aileyi tanımlamada yetersiz kalır.
- Aşiret sosyal yapısında toplumsal tabakalaşmanın en üstünde aşiret şeyhi ve ağası yer alır. Daha sonra ağanın oğulları ve kardeşleri gelir. Bunu aşirete bağlı diğer "mâl"ların reisleri izler. Bu durum sırasıyla köy muhtarı ve azalar; topraklı aşiret mensupları ve en son olarak da topraksız köylüler-marabalar olarak devam eder. Sosyal güç ve otorite de bu hiyerarşiye göre en üst sosyal konumda yer alan şeyh ve ağadadır. Yani aşiretlerin siyasi yapıları daha çok aşiret reisliği /ağalığı kurumu etrafında belirmektedir. Zira aşiret reisliği birçok fonksiyonu ile kurumlaşmıştır.
- Aşiret örgütlenmesi ve liderlik, dini cemaatlerin sınırlarının ötesine geçer.
- Aşiretler ve liderler arasındaki siyasi ittifaklar, aşiret blokları, eklemli bölünme yapıları ya da dama tahtasında olduğu gibi kazanma ve kaybetme stratejisinde kendisini gösterir. Aşiret blokları; görünüşte federal konfederasyonların değil, aşiret örgütlenmesinin daha üst seviyelerinde işlevselleşmektedir.

- Aşiret daha çok idari ve siyasi bir birliktir. Aşiretin içindeki ilişkilerde disiplin söz konusudur. Doğrudan parasal bir rant olayı yoktur. Daha çok emek-rant, angarya-rant söz konusudur. Aşiret sisteminde rant olmamasının temel nedeni hem reisin hem de üyelerin aynı kandan gelmeleridir.
- Aşiretler aynı kökten geldiklerine dolayısıyla kandaş olduklarına inanırlar. Ama başka aşiretlerden gelenleri de içine aldıkları olmaktadır. Hatta savaşlarda yenilen aşiretler yenen aşiretlere tabi olabilmekte ve onların soyadlarıyla da övünebilmektedirler. Kabile ise, üyelerinin birbirlerine kan bağı ile bağlı olduklarına inanılan bir topluluktur. Kabilde soy evlenmeye göre değil doğuma göredir. Kabilenin soyunu baba belirler. Kabilde birlik havası vardır. Kabile içerisinde mevcut bir takım özellikleriyle kendini kabul ettirmiş ve üyeler tarafından da benimsenmiş yaşlı bir kişi kabilenin reisidir.
- Aşirette evvela hayvancılık temel geçim kaynağıdır. Fakat zamanla çiftçiliğin, hayvancılığın yerini tuttuğu zamanlar da olmuştur ve olmaktadır. Aşirette genelde toprakla uğraşmayı tercih edenler yerleşik hayatı, hayvancılığı tercih edenler ise göçebe yaşamı sürdürmüşlerdir. Fakat aşiret içinde yarı göçebe bir yaşam süren üyelerde olmuştur. Yarı göçebeye mensup bireyler yazın köyden kalkarak yaylaya çıkan, orada hayvanlarla uğraşan, sonbaharda havaların soğumasıyla beraber köyüne gelen ve yaşamını köyünde devam ettiren insanlardır.
- Aşirette mülkiyet duygusu yoktur. Mülkiyet duygusu olmadığı için de adalet duygusu gelişmemektedir. Dolayısıyla gücü yeten, başka aşireti zorla yerinden edebilmektedir.
- Aşiret mantığı silahla başka aşiretleri veya kabileleri yok etme esasına dayanmıştır. Çünkü her aşiret yenmediği zaman yenileceğini hesaplamaktadır. Aşiretler savaşçı bir toplum olarak örgütlenmişlerdir. Bu şekilde örgütlenen bir toplumun yönetilmesi ve yönlendirilmesi zordur. Aşiretler arasında merkezî bir otoritenin oluşmaması, yüzyıllardan beri devam edip gelen kavgaları eksik etmemiştir.

- Aşiret ittifakları, komşu devletlerin güçsüz olduğu ve birbirleriyle mücadele ettiği dönemlerde ya da Avrupalı güçler ve misyonerler gibi dışarıdan gelen yeni siyasi güçlerin ortaya çıktığı durumlarda dama tahtası biçimini almakta ve siyasi stratejiler çok aktörlü yapılar içinde teke tek geliştirilmektedir.

Birinci Dünya Savaşı'nın sonrasındaki dönemde Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da köklü siyasi değişiklikler meydana gelmiştir. Sınırlar yeniden çizilmiş, dini liderler bölgeden sürülmüş, devlet daha sıkı bir kontrol uygulamaya başlamış ve (siyasi partiler, seçimler ve örgütler gibi) yeni siyasi yapılar, (silah taşımak ya da kan davası gibi) bazı aşiret uygulamalarının giderek gözden düşmesine yol açmış olsa da; eğitim, siyasi partilerde kariyer yapmak, meslek sahibi olmak gibi yeni siyasi kaynaklar ve hareketlilik kanalları sağlamıştır. Eskiden hâkim olan ailelerin bazıları siyasi sahneden tamamen silinmişse de bir aşiret tabanına sahip olmak ve akrabalık ağlarının işlerliğini korumak siyasi mücadelede bugün bile önemli avantajlar sağlamaktadır.

5. BÖLÜM: BULGULAR VE ANALİZ

YEREL BİR GÜÇ VE OTORİTE OLARAK AŞİRETLERİN SİYASAL FONKSİYONU

Aşiretlerin siyasal yapısının nasıl olduğu; hangi toplumsal olguların etkisiyle aşiretin siyasal fonksiyonunda değişimler meydana geldiği, aşiret reisinin kimliğinde ortaya çıkan değişimler; etkileme, yönlendirme, yaptırım gücündeki dönüşümlerin neler olduğu; aşiret reisinin yerel siyasetin şekillenmesinde siyasal taleplerin dile getirilmesinde ne gibi roller üstlenip oynadıkları; yerel siyasal yapıların içindeki yerleri; bölgesel kalkınma ve bölgenin kültür politikaları konusunda etkililik düzeyleri problematiğinden yola çıkılarak hazırlanan bu çalışmanın bu bölümünde 21. yüzyılda yaşanan hızlı değişim ve dönüşümlerin aşiretlerin siyasal işleyişlerini nasıl etkilediği ya da etkileyip etkilemediği bu sosyal organizasyonların en belirleyici ve etkili bireyi olan aşiret reisleri ile yapılan mülakatlar temelinde tartışılmıştır. Çalışmada aşiret reisleri ile belirli aralıklarda gerçekleştirilen bu mülakatlar yaklaşık 2 aylık bir sürede tamamlanmış; her bir mülakat ortalama 1,5 saat sürmüştür. Toplamda 10 aşiret reisi ile görüşülmüştür. Görüşme yapılan aşiret reislerin yaş aralığı 55 ile 70 arasında değişmektedir ve tamamı çiftçilikle-toprakla uğraşmaktadırlar.

Derinlemesine görüşmelerden elde edilen verilerle, araştırmacının aşiret yapılanmasından gelen bir duruşa sahip olduğu noktasından hareketle katılımcı gözlem tekniğini kullanarak içerden bir kişi olarak sahip olduğu tespitlerini bütünleştiren bir yol izlenmiştir. Yani çalışmanın metod kısmında da belirttiğimiz gibi araştırmada emik ve etik bakış açılarının bir aradalığı söz konusudur. *Emik* yaklaşım davranışı sistemin içinden araştırırken, etik yaklaşım davranışı sistemin dışındaki bir noktadan araştırır.

Küresel ve post-modernist söylem ve ideolojilerin yaygın bir hal aldığı günümüzde kültürel çözümler sonucunda birey ya makro yaşantılara itilmekte ya da bir gruba ait olma duygusunun beraberinde getirdiği “bizlik” bilinince

duyulan ihtiyaç ile mikro yaşantılar içinde yaşamaya zorunlu hale getirilmektedir.

Sosyal bir organizasyon olan aşiret içerisinde bu iki yaşantıyı bir arada görmekteyiz. Bir taraftan bu oluşumlarda sosyal faktörlere -kentleşme ve sanayileşme- bağlı değişim ve çözümler meydana gelirken, diğer taraftan aşiretli olma veya bir aşirete aidiyetlik duygusuna sahip olma eğilimindedirler. Diğer bir deyişle; kentleşmenin zorunlu bir sonucu olarak kırsal çözümler yani zorunlu göçler ve modernleşme süreciyle birlikte aşiretçilikten milliyetçiliğe, geleneksel değerlerden modern değerlere dönüşümün yaşandığı aşiretli toplumun, sosyal olarak geçirdiği çözümler siyasal çözümler üzerinde de önemli etkilere sahiptir.

Çetintaş (2002)'ın da ifade ettiği gibi; “günümüzün hızla değişen dünyasında ve doğal olarak ülkemizde de meydana gelen dönüşümler, aşiret sosyal organizasyonlarının yapılarında da değişimlere sebep olmaktadır. Geleneksel kurumlara olan bağlılık ve bağımlılığın çözümler sürecine girdiği bir dönemde aşiret sosyal organizasyonlarının değişmeyeceğini düşünmek ilmi gerçeklerle bağdaşmaz. Ancak, aşiret sosyal organizasyonlarının değişmeye karşı direneceklerinden söz edilebilir. Nitekim değişmeye karşı direnç olağan bir durumdur. Direnç ise, aşiretlerin kendini koruma isteğinden kaynaklanabileceği gibi, değişim sürecinde yalnızlaşan insanların kendilerine bir dayanışma çevresi bulma amaçlarından da kaynaklanabilir”.

Ancak sosyal organizasyonlar olan aşiretlerin bugün özellikle Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinde varlığını ve etkisini sürdürmesinde geleneksel öğeleri bünyesinde barındırması önem arz etmektedir. Özellikle grup içi birincil ilişkiler ve bunlara duyulan bağlılık, aşiret içi evlilikler ve kan bağı temelindeki bağlılıklar, toplumdaki hiyerarşik yapı ve geleneksel otoritelere duyulan saygı, bağlılık ve itaat (ağa, aşiret reisi vb.) günümüzde hala görülmektedir.

Bu bilgiler ışığında verilerin analizlerine geçecek olursak çalışmada şunlar dikkat çekmektedir:

Aşiret ideolojisi, babasoyluluk temelinde, dolayısıyla kan bağına dayalı bir dayanışma gerektirir. Bu, aynı aşiretten olanların gerek karşılaştıkları problemlerde gerekse iyi ve kötü günlerinde birlikte hareket etmeleri anlamına gelir (Tekin 2005:45). Nitekim araştırma grubunu oluşturan ve mülakatların gerçekleştirildiği aşiret reislerine de “Yerel bir güç ve otorite olarak gücünüzün kaynağı nedir, Aşiret içindeki yetkilerinizi nereden alıyorsunuz?” gibi sorular yöneltildiğinde benzer yanıtlar alınmıştır. Bu durum şu şekilde ifadelendirilmiştir:

REİS 5: *“Dedemizden bize intikal etmiştir. Dedem bu yörenin bir büyüğüdür. Ona istinaden bize de saygı gösterirler, ondan da bize geçmiş.”*

REİS 6: *“Ya şimdi, babam aşiret reisi idi, ben de aşiret reisi oldum. Babadan oğula geçiyor.”*

Aşiret üyelerinin bakış açısına göre, aşiret sistemi ve aşiret ağları doğrudan olmayan ve ideolojik bağlamda bir akrabalık sistemi anlamına gelse de, aşiret liderleri ve asil bir aile yada dinen soylu bir sülale gibi hiyerarşik öğeler de içerir (Heckmann 2002:44). Görüşme yapılan aşiret reislerinden bir kaçının bu konudaki görüşleri Heckmann'ın düşüncelerini destekler niteliktedir:

REİS 1: *“Bu reisliğimi doğrudan doğruya atadan, dededen gelerek almışım. Yani beni birileri aşiret reisi olarak atamamış. Aşiret üyeleri benim bir güç ve otorite olarak aşiret reisi olarak görmüş ve tanımışlardır. İşte benim yetkilerim bu geçmişten gelen geleneksel otoriteden kaynaklanır. Yani benim aşiret reisliğime kimse itiraz etmez. Bu yetki ve statü bana doğuştan verilmiştir.”*

REİS 3: *“Aşiret içindeki yetkileri resmi olarak aldığımız bir yer yoktur. Bu yetki aşiretimizde eskiden beri varolan geleneğin bir neticesidir. Aşiret geleneksel olarak ailemize, atalarımıza, dedelerimize hürmet etmiş, saygı duymuş, itaat etmiştir. Bizde bu soyun devamı olarak bu yetkiyi kullanıyoruz.”*

REİS 4: *“Aşiret içindeki yetkilerimi kendi ailemden alıyorum, yani benim ailemin ataları, dedeleri bir takım üstün özellikleri nedeniyle bu aşireti yönetmiş, aileleri bir arada tutmuş, korumuş, barındırmış ve bakmıştır. Bütün bu uygulamalar beceriler ve yetenekler sayesinde diğer aileler benim aileme tabi olmuş ve saygı duymuşlardır. İşte kullandığım yetki budur. Ben bunu aşiretin geleneklerinde alıyorum. Bu gelenekte atalardan ve dedelerden gelmektedir.”*

Sonuç olarak Bruinessen (2008:130)'in de belirttiği gibi; bir sülale ya da aşiretin reisliği genellikle belirli bir aile içerisinde kalır ancak kimin reis olacağına dair kesin bir kural yoktur. Bazı aşiretlerde reisliğin en büyük oğula geçmesi en iyisi gibi görülür ancak bu aşiretlerde bile bu kural oldukça esnektir. Diğer aşiretlerde ise sülale yada aşiretin yaşlıları eski reisin hangi oğlunun yada hangi yeğeninin reisliğe en uygun olabileceğini tespit ederler.

Akrabalığı varmış gibi saymak ve akrabalık terimlerinin genişletilmesi, eşitlik ve dayanışmayı vurgulamak anlamına gelse de, ileri gelen asil sülalelerin ve bu sülalelerden gelen aşiret liderlerinin tanınması sisteme hiyerarşik öğeler taşır. Siyasi otorite, hükümet ve ordu kavramları bu hatlar üzerinde kurulmuştur (Heckmann 2002:45).

Türkdoğan (2006:56-57)'in çalışmasında çıkan sonuçlar çalışmamız sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Türkdoğan bir aşiret üyesinin bu konudaki görüşlerini şu şekilde özetlemiştir: *“Aşiret reisliği babadan oğla geçer, yani bir silsile takip eder. Reis vefat edince, birden fazla oğlu varsa, bunlardan hangisi daha çok tahsilli, bilgili ise yerine o geçer. Umumiyetle, reisin vefatından sonra*

ya kardeşi yahut oğlu, oda olmadığı takdirde amcası bu görevi yüklenebilir. Başkası geçemez. Yani baba hattını takip eden en yakın kan akrabası reislik makamını doldurur.” Bu halile aşiretler, bir çeşit statülü hukuk hakim olmaktadır. Reislik, aynı zamanda topluluk tarafından bir şecereye göre verilmiş hak olarak kimliğini sürdürmektedir. Aşiret ise bu statülü yapıya uymakla kendini yükümlü kabul etmektedir.

5.1. MERKEZİ YÖNETİM SEÇİMLERİNDE PARLAMENTO - AŞİRET VE ÖNDERLERİN (ŞEYH-AĞA) ROLÜ

Çalışmaya katılan aşiret reislerine “Merkezi yönetim -parlamento ve meclis-seçimlerinde aşiret üyelerinin seçmen davranışlarını belirlemede etkiniz ve rolünüz var mıdır? Var ise bu etki ne düzeydedir?” ve “Aşiretinize üye insanlar oylarını nasıl kullanırlar? Yani bu insanlar oylarını kendi hür iradeleri ile mi yoksa aşiret reisinin -ağa- istediği partiye mi oy verirler?” diye sorulduğunda; mevcut sosyal yapının üyesi olan tüm bireyler üzerinde etkilerinin olduğunu ifade edenler gibi; olmadığını belirtenler de bulunmaktadır. Etkilerinin hala sürdüğünü belirten aşiret reislerinden birinin ifadesi şöyledir:

REİS 1: “Şimdi tabi aşiretlerde herkes birbirine söylüyorlar/ soruyor yani kime verelim oyumuzu diye? Ondan sonra kimi vekil yapalım? Herkes görüşüyor. Görüşe göre, ona göre oy kullanılır.”

Reis 1 ifadesinin devamında aşiret reisinin ya da büyüklerinin etkisi çok önemli olduğunu ve oyların hangi partiye gideceğini belirleme de kişileri yönlendirme de neredeyse tek önemli etken olduğunu belirtmiştir.

Reis 3, Reis 4 ve Reis 5’in bu konuda şunları belirtmiştir:

REİS 3: “Güneydoğunun durumu malum. Her ailede bu, aile olarak bir aile reisi vardır. Belirleyici olan odur. Aşiret reisi de böyledir. Onu dinleyen, ona tapan insanlara, doğruyu göstermek adına birini

gösterecek. Birini gösterecek, burada, konumunun devamı için doğruyu seçmek zorundadır. O halkına faydalı olabilecek kimse.”

REİS 4: “Yerel olsun ve genel olsun seçimlerde aşiret üyelerimize “biz şu partiye üyeyiz. Bizim partimiz bellidir. Siz, kesinlikle gideceksiniz, bu partiye oy vereceksiniz deriz”....” Dışlanıyor. Vermeyen dışlanıyor. Mesela bir sorunu olur, bir şeyi olur. Kimse ilgilenmez onunla. Yalnız başına kalır.”

REİS 5: “ Tabi, tabi, tabi, tabi. Siyasetin içindeyiz. Yani, ben hangi partiye gösterirsem o partiye oy verirler.”

Özellikle aşiret reisleri oy verilecek parti yada vekilin bütün aşiretteki herkesin bir araya gelerek ortak görüş, danış ve ortak bir kararla ortaya çıktığını ve belirlendiğini söylemişlerdir. Aşiret üyeleri bu ortak karara çoğunlukla uygun davranmaktadır. Aşiret üyelerinin ortak kararı ile oy verilecek parti yada vekile oy verilmediğinde yaptırım uygulandığını belirtmişlerdir.

REİS 10: “Yani son bir ay içinde yapılan istişare toplantılarına göre kararlar alınır. Buna göre oylar kullanılır. Aşiret içinde alınan karara uymayanlar hoş karşılanmaz. Üzerlerinde yoğun bir sosyal baskı olur ve dışlanırlar. Dolayısıyla aşiret üyeleri gösterdiğimiz partiye adaya oylarını verirler sapma olmaz.”

Siyasal katılım sürecinin sahip olduğu özellikleri göz önüne alınarak değerlendirildiğinde; aşiretlerdeki bu oluşumun toptan katılım ile açıklanması gerektiği görülmektedir. Siyasi katılım, insanların siyasi sistemle olan ilişkilerini ifade eden bir kavramdır. Bu durumun ise kişiden kişiye değiştiği görülmektedir. Ancak “aşiret” formasyonları içinde yer alan bireyler üzerinde siyasi katılım sürecinde cemiyet içerisinde yerleşmiş bulunan norm ve değerlerin etkilerinin olduğu görülmektedir.

Aşiret reisinin kişilerin oy kullanma davranışı ve oyun yönünü belirleme yolundaki etkisi eskisi kadar etkili olmadığını söyleyen reislerden birkaçının görüşleri de şöyledir:

REİS 2: *“O etkinlik pek fazla kalmamış. Her ne kadar aşiretlerin belirli aileleri, geçmişten beri aileleri, aşireti etkilemiş ise de, bölgede saygınlık kazanmış bazı insanlar tabi ki daha fazla aşiretlik üzerinden veya mensup olduğu aşiret üzerinde etkisi eskiden daha ziyade olabilir. Fakat şu anda o etkinlik kalmamıştır.”*

REİS 7: *“ Biz işimiz, gücümüzle uğraşyoruz. Siyasetle uğraşmıyoruz.”*

REİS 8: *“Biz şu partiye oy vereceğiz ya da bu partiye oy vereceğiz” Biz onu demeyiz. Herkes serbesttir. Herkes kendi kafasına göre oy kullanır.”*

Bu durum şunu göstermektedir ki; günümüzde aşiretlerin diğer kültürlerle iletişim kanallarının açılmış olması ve kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması doğal olarak aşiret mensuplarının geçmişle olan bağlarını zayıflatmış ve bireyler, toplumsal rollerini ve modellerini televizyonlardaki sinema ve dizilerdeki kişilerden seçer hale gelmiştir. Kente ulaşımın kolaylaşması, kentte yeni iş imkânlarının varolması, eğitim-sağlık vb. pek çok alanda bireylere kolaylıklar sağlaması bu bireyselleşme sürecine hız kazandırmıştır. Bir aşirete mensup olmanın sağlayacağı temel faydaların (korunma, barınma, eğitim, sağlık vs.) başka sistemler tarafından karşılanabileceğini görmüşlerdir. Bu durum aşiret tipi sosyal oluşumlara ve reislere/ağalara olan bağlılığın derecesini olumsuz yönde etkileyerek; aşiretlerde reislerin mevcut üyeleri üzerindeki etkilerini de azaltmıştır. Reis 8 konuşmasının devamında aşirete üye olan insanların demokrat bir biçimde oy verdiklerini, isteyeninin istediğini partiye oy verdiğini ve zaten şikayetçi olduğu konularda da ihtiyacı olduğu konularda da artık bilinçli olduklarını ifade etmiştir.

5.2. SİYASAL PARTİLERİN TAŞRA TEŞKİLATLARININ YAPILANMASINDA ŞEYH VE AĞALARIN ROLÜ

Aşiret Reislerine illerinde destekledikleri partilerin yapılanmasında etkili olup olmadıklarına yönelik olarak “partilerin taşra teşkilatlarının yapılanmasında –il başkanı, ilçe başkanı, bucak başkanı –atamalarda mevcut iktidarı etkileme yoluna gider misiniz?” sorusu sorulduğunda tamamına yakını “belirleyici” olduklarını ifade etmişlerdir. Özellikle aşiretin ihtiyaçlarını karşılama hususunda bir yarar olacaksa hemen devreye girdiklerini ifade etmişlerdir. Bunun temelinde ise yerel düzeydeki politikalar ve onların hayata geçmesinin o bölgenin yerel yöneticilerinin elinde olduğu gerçeği yatmaktadır. Reis 2, Reis 3 ve Reis 4 bunu şu şekilde ifadelendirmişlerdir:

REİS 2: *“Önemli olan bizim ihtiyaçlarımızdır. Yani asıl olan aşiretin ihtiyaçlarıdır. Aşiretin ihtiyaçlarını karşılama konusunda bir yararı olacaksa aşiret reisi devreye girer. Taleplerimizi bildiririz”*

REİS 3: *“Aşiret açısından söylersek; elbette bir toplumu temsil eden bir insanın taşrada da değeri olur. Ve mutlaka siyasetçilerin nezlinde bir yeri vardır. Yani kendi yerini koruyabilen, muhafaza edebilen elbette bütün insanların saygınlığını kazanır ve sözü dinlenir. Bu bakımdan kendini ispatlamış olan bir aşiret reisi partilerin taşra teşkilatlanmalarında atamalarda etkili olabilir ve etkileme yoluna da gidebilir.”*

REİS 4: *“Partilerin taşra teşkilatlarının yapılanmasında etkimiz olur. Yani il başkanı, ilçe başkanı, bucak başkanı gibi mevkilerin bizim aşiretin ya da aşirete yakın kimselerden oluşmasını sağlamaya çalışırız.”*

Bölge sorunlarının çözüme kavuşturulması ve ihtiyaçların sorunsuz bir biçimde karşılanması adına partilerin taşra teşkilatlarının oluşumunda aşiretlerin belirleyicilikleri ön plana çıkmaktadır. Bunu belirlemede yine ortak kararın etkili olduğu görülmektedir. Zira Reis 6'nın bu konuda söyledikleri şöyledir:

REİS 6: “Gene aynı, biz muhtarla ve köyün büyük adamları ile ortak karar veriyoruz. Ondan sonra da tüm aşiretteki gençlere oy vereceklere de şey veriyoruz, haber veriyoruz. Falan partiye biz oy veriyoruz, ona göre oy verin diye.”

5.3. DEVLET- AŞİRET İLİŞKİLERİNDE ŞEYH VE AĞALARIN ROLÜ

Aşiret Reislerine illerinde “merkezi yönetime atama ile gelen vali, kaymakam, bölge müdürü, mili eğitim müdürü gibi atamalarda mevcut iktidarı etkileme yoluna gider misiniz?” diye sorulduğunda; merkezi birimlere devlet tarafından atanan kişileri belirlemede hiçbir etkilerinin olmadığını, bunun devletin işi olduğunu belirtmişlerdir.

REİS 4: “Partilerin taşra teşkilatlarının yapılanmasında etkimiz olur. Ancak merkezi yönetimin atama ile gelen vali, kaymakam, bölge müdürü, milli eğitim müdürü gibi kişilerin ataması bize ait değildir. O iş devletin işidir.”

Ancak aşiret reislerinin bu husustaki ortak görüşleri bu mercilerde yer alanlarla ilgili bir sorun olduğunda şikayet edip; değiştirilmeleri yönünde taleplerde bulduklarını da ifade etmişlerdir. Reis 1, Reis 7 ve Reis 8’in bu konuda söyledikleri şöyledir:

REİS 1: “Eğer köyün içerisinde okulda görev yapan bir müdür var. Eğer görevini tam olarak yapmıyorsa, gerektiği gibi davranmıyorsa, işini yapmıyorsa, köy muhtarı var, ihtiyar heyeti var. İster istemez, yani bir iki sefer ikaz edilir, olmadı mı artık gerekli mecralara gider başvurulur. Ancak biz bu hususlarda etkiliyizdir”

REİS 7: “İle gelen vali, kaymakam, bölge müdürü, Mili Eğitim müdürü gibi atamalarda bizim etkimiz olmaz. O iş hükümetin devletin hükümetin işidir.

Ancak bu atamalarla gelenlerden biri sorun yaratıyor ya da sıkıntı veriyorsa ilgili partilere ya da iktidar partisine şikayetimizi bildiririz.”

REİS 8: “Merkezi yönetimin atama ile gelen vali, kaymakam, bölge müdürü, mili eğitim müdürü gibi atamalara müdahil olmayız. Fakat bu kişiler eğer bizim yerel politikalarımıza, çıkarlarımıza zarar verirlerse atanmışların değiştirilmesine dair mevcut iktidarı etkileme yoluna gidebiliriz”.

5.4. YEREL YÖNETİM SEÇİMLERİNDE AŞİRET, ŞEYH VE AĞALARIN ROLÜ

Çalışmaya katılan katılımcılara “yerel yönetimlerin seçiminde-belediye başkanı, belediye meclis üyeliği- ne gibi etkileriniz vardır?” diye sorulduğunda parlamento seçimlerinde olduğu gibi etkilerinin olduğunu hatta bu etkinin parlamento seçimlerine göre daha fazla olduğunu ifade etmişlerdir. Reis2, Reis 3 ve Reis 5 bu konuda şunları söylemiştir:

REİS 2: “Şimdi yerel düşündüğümüzde, özellikle doğu ve güneydoğu, özellikle de güneydoğu yerel seçimlerde parti gözetilmeksizin insanlar şeyi algılar. Genel seçimle yerel seçim tamamen farklıdır. Neden dolayı? Bölgede belirli insanlar siyasette tanınır, bilinir. O insanlar, bölge insanları tecrüben edinmiş ise, o insanların partisi ne olursa olsun, elbette belki pek takip edilmeyen partilere mensup olsa da, takip edilen partide diyelim 100 oy alacak, takip edilmeyen partide mutlaka 90 oy alır ve kazanır. Yani, o etkinlik güneydoğuda tabi genellikle vardır. O hâkimiyet vardır. Veyahut da insan seçkinliğinin bir şeyi var. Etkinliği var. Genel seçim birazcık farklıdır. Bölge insanlarının elbette etkinliği vardır. Hani etkinliği şimdi şöyle. Siyaset bir gün lazımdır. Fakat, aşiret saygınlığında insanlar hergün birbirlerine ihtiyaç duyuyor. Her gün yüzyüze karşıdır. Bölgenin ihtiyaçları da daha fazla. Her türlü ihtiyaç oluyor. Toplumsal olarak, ferdi olarak, ekonomi olarak, efendim manevi olarak. Şimdi dolayısıyla,

insanların ihtiyaçları birbirlerine olduğundan dolayı insanlar birbirlerini pek fazla göz ardı edemez. Göz ardı edemediği takdirde bu tür bir toplumsal oluşumda takdirde yöneticiler nezninde bir saygınlık kazanır, mutlaka bir yeri olur. Şimdi bunların etkinliği genel seçimde de olur, mahalli seçimde de olur.

REİS 3: *“Yerel yönetimlerin seçiminde gayet tabii olarak aşiret reislerinin etkisi vardır. Çünkü yerelin önemi başkadır. Yerel durumda bölgenin sorunlarını çözecek olan insanların aşiretten ya da aşirete yakın insanlardan oluşması önemlidir. Bu nedenle yerel yönetimlerin seçiminde aşiretler duyarsız kalmazlar.”*

REİS 5: *“Tabii ki vardır. Çünkü yerel-bölgesel düzeyde en önemli güç ve otorite aşiretlerdedir. Aşiret kendi çıkarına kaderine uygun kararlar alabilmek için bu konularda aktif rol almak zorundadır.”*

Aşiretlerin genel seçimlerde olduğu gibi yerel seçimlerde de belirleyici oldukları görülmektedir. Bu etkinin fazla oluşu bölgenin kendine ait sorunlarının çözüme bu merciler aracılığı ile çözümünün daha çabuk ve kolay oluşudur. Üstelik çözüm için neler yapılabileceği ortak karar ile belirlenmektedir.

5.5. YEREL POLİTİKALARIN BELİRLENMESİNDE AŞİRET, ŞEYH VE AĞALARIN ROLÜ

Çalışmaya katılan aşiret reislerinin yaşadıkları bölgelere yönelik politikalar oluşturulmasında etkilerini analiz etmek için “yerel-bölgesel politikaların oluşumunda, belirlenmesinde–aşiretin, dolayısıyla aşiret reisinin rolü var mıdır?” sorusu sorulmuş ve bu konuda etkili oldukları ortaya çıkmıştır.

Reis 5 bu konuda sorulan soruyu *“Tabii ki vardır. Çünkü Yerel – bölgesel düzeyde en önemli güç ve otorite aşiretlerdedir. Aşiret kendi çıkarına kaderine*

uygun kararlar alabilmek için bu konularda aktif rol almak zorundadır” şeklinde cevaplayarak bu konudaki etkilerinin gerekçe ve önemini açıklamıştır.

Reis 6 ise bu konudaki görüşlerini *“Yerel-bölgesel politikaların oluşumunda, belirlenmesinde aşiretin çok önemli ve aktif bir rolü vardır. Adeta aşiretin en önemli varoluş sebebidir bu”* diye dile getirmiştir.

Ancak çalışmaya katılan aşiret reislerinden Reis 1 bu hususta hiçbir etkilerinin olmadığı şu sözleri ile dile getirmiştir: *“Yerel politikaların oluşumunda aşiretlerin, aşiret reisinin rolü olamaz. Bu konularla hiç alakamız yok, rolümüzde yok.”*

Reis 4 ise bu etkilerinin az da olsa dolaylı olduğunu belirttiği görüşlerinde şunları ifade etmiştir: *“Siyaset eskiden vardı. Bugün aşiretler reisleri artık hep okumuş, anlayışlı kimselerdir. Artık, yani, bir aşiret reisi bir vatandaşla konuştuğu zaman gayet güzel gayet efendice, hatta belki o vatandaş ona hakaret ediyor.”*

5.6. KÜLTÜR POLİTİKALARIN BELİRLENMESİNDE AŞİRET, ŞEYH VE AĞALARIN ROLÜ

Çalışmada “Yerel kültür politikalarının belirlenmesinde -okul, tesis, meslek eğitim, kurslar- aşiret reisi olarak rolünüz ve etkiniz var mıdır? Varsa ne düzeydedir?” sorusu ile mülakatların yapıldığı aşiret reislerinin kültür politikalarının belirlenmesinde rolünün ne durumda olduğu ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu konuda katılımcıların etki düzeyinin diğer tüm öğelerin ötesinde çok daha fazla etkili oldukları bir alan/ bir oluşum olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna ek olarak bu konuda etkilerinin “Bizden izinsiz ve habersiz hiçbirşey yapılamaz” şeklinde olduğunu göstermektedir. Bütün açılacak okul, tesis, meslek eğitim, kurslar öncelikle aşiret reislerinin talebine ve olurlarına bağlı olduğu ve aşiret reislerinin kendi menfaatlerine aykırı hiçbir uygulamaya izin vermediklerini göstermektedir. Aşiretlerin bu etkilerini kanıtlar ifadeler ise şu şekilde aktarılabilir:

REİS 2: *“Yerel kültür politikalarının belirlenmesinde - okul, tesis, meslek eğitim, kurslar – gibi insanlara yararlı konularda yetkili mercilerden taleplerimiz daima olmuştur. Bu bağlamdaki taleplerimiz okul ve kurslar gibi çoğunlukla yerine getirilmiştir”*

REİS 4: *“Aşiret reisine, ağaya rağmen bu bölgelerde hiçbir uygulama yapılamaz. Bütün açılacak okul, tesis, meslek eğitim, kurslar öncelikle aşiret reislerinin oluru ile hayata geçer. Aşiret reislerinin kendi menfaatlerine aykırı hiçbir uygulama hayata geçemez.”*

REİS 6'nın bu konudaki düşünceleri şöyledir: *“Aşiret reisleri kendi menfaatlerine/aşiret menfaatlerine aykırı hiçbir uygulamaya izin vermez”.*

Yerel kültürel politikaların belirlenmesinde olan güçlü etkilerinin yanı sıra bölgede gerçekleştirilecek kültürel etkinliklerde de aşiret reislerinin belirleyici oldukları görülmüştür. Buna yönelik olarak “Sivil Toplum Örgütlerinin dönemsel etkinliklerinde -kültürel şölen, şenlik, kutlama, nevruz, bayram -gibi durumlarda neler yaparsınız?” şeklinde yöneltilen soruya verilen yanıtlar, kültürel politikaların belirlenmesinde ki etki boyutu ile benzerlik göstermektedir. Reis 4'ün *“Her türlü dönemsel etkinlikler, kültürel şölen, şenlik, kutlama, nevruz, bayram gibi etkinliklerde aşiret reisleri son derece önemli rol oynarlar. Çünkü bütün bu etkinlikler para ve güç işidir. Bu organizasyonların hayata geçmesinde aşiret reislerinin maddi ve manevi desteğine ihtiyaç vardır”* diyerek ifade ettiği ve bu konuda söyledikleri aşiretlerin ve reislerin etkilerini destekler niteliktedir. Reis 8 ise bayramlarda aşiretlerde yaşananları şöyle anlatmaktadır: *“Biz bayramlarda neler yapıyoruz. Camiye gidiyoruz, namazımızı kılıyoruz, ondan sonra tüm aşiretten herkes birbirimizle bayramlaşıyoruz, sonra ziyaretler oluyor.”*

5.7. YEREL KİTLE ÖRGÜTLERİNİN (DERNEK, SENDİKA, VAKIF) SEÇİMLERİNDE AŞİRET, ŞEYH VE AĞALARIN ROLÜ

Yerel Kitle Örgütlerinin seçimlerinde aşiretlerin ve reislerin etkisini belirlemek amacıyla katılımcılara “Parti, sendika, kooperatif, dernek seçimlerinde rolünüz var mıdır? Var ise etki düzeyiniz nedir?” diye sorulmuştur. Bir grup etkilerinin olduğu ifade etmiştir. Bunu da “blok oy” kullanarak gerçekleştirilen bir etki olarak ifadelendirilmişlerdir.

REİS 4: *“Parti, sendika, kooperatif, dernek seçimlerinde blok olarak oylarımızı kendi adaylarımıza vererek etkin bir rol oynarız. Etki düzeyimiz kendi adaylarımıza sonuna kadar desteklemek ve seçtirmektir.”*

REİS 6: *“Parti, sendika, kooperatif, dernek seçimlerinde çok önemli etkilerimiz olur. Mümkün olduğu kadar kendi adamlarımızı ya da bize yakın olan kişileri seçtirmeye çalışırız.”*

Bu konuda herhangi bir etkilerinin olmadığını ifade edenler ise şunları söylemişlerdir.

REİS 1: *“Bu konuda katiyetle hiçbir rolümüz yoktur. Parti, sendika, kooperatif, dernek gibi şeyleri bilmeyiz, hiç alakamız yok, rolümüzde yoktur”.*

REİS 2: *“Bu kuruluşlarda aşiretimin bir çıkarı varsa işe katılırım. Ama çoğunlukla bizim bu tür şeylerle işimiz olmaz.”*

REİS 9: *“Parti, sendika, kooperatif, dernek seçimlerinde güvendiğimiz kişilere oylarımızı veririz. Bunun dışında özel bir gayret sarf etmeyiz.”*

Şüphesiz yapılan mülakatlar ve gözlemler öncelikle aşiret reislerinin aşiret adı verilen sosyal oluşumlardaki etki boyutlarını gözler önüne sermektedir. Ancak

buna ek olarak Özer (1998)'in de belirttiği gibi aşiret reisi aşiretin yönetiminden, öteki aşiretlere karşı üstünlüğün korunmasından ve aşiretin diğer kabileleri arasındaki ilişkilerin düzenli bir şekilde yürütülmesi gibi pek çok görevi de yerine getirmekle sorumludur. Hatta diğer aşiretler arasındaki anlaşmazlıkların çözümünde arabulucu rolünü üstlenerek bir birlik sağladığı ve bu birliğin başına geçerek büyük reis veya ulu kişi unvanına kavuştuğu görülebilir. Böylece nüfuz alanı da genişlemiş olur. Bunun sonucu olarak da milletvekili, belediye başkanı, siyasi parti il başkanı vb. konumlardaki aşiret reislerine rastlayabilmekteyiz. Aşiret mensupları için aday olanın niteliği ve partisi değil, bağlı olduğu aşiret önemlidir. Özellikle kendi aşiretinden birisi aday olduğunda başka bir kişi veya partiye oy vermesi söz konusu bile olamamaktadır. Çünkü bu noktada kan bağları, akrabalık dürtüleri, biz duygusu, güç, şan ve prestij gibi mekanizmalar devreye girmektedir. Aşiretçiliğin üst düzeylerde hakim olduğu yerlerde siyasete fiili katılım yalnızca, aşiret reisliği kurumu ve bu kurumun etrafında oluşan aşiret reisinin yardımcıları ve danışmanları konumundaki aşiret ileri gelenlerine mahsustur. Aşiretin geri kalan çoğunluğu ise, destekleme ve oy verme yolu ile siyasete katılırlar.

6. BÖLÜM: GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Sonuç olarak araştırmanın amacı; “aşiret” olgusunun siyasi bir organizasyon olarak nasıl işlediği, nasıl kurulduğu; bunun için hangi görüşlere - inançsal, ideolojik, gelenek ve örfler - dayandıkları; kendilerini “öteki” formasyonlara göre nasıl algıladıkları; egemen devlet gücü ile nasıl bir ilişki içinde olduğu; kriz ve kırılma dönemlerinde ki anlayışlarının ne olduğu; arkaik “aşiret” yapısını sürdürmelerinin gerekçeleri; kendi içinde ve dışında güç ve iktidar ilişkilerinin nasıl dağıldığı ve yapılandığı; toplumsal tabakalaşma ile güç ve iktidar arasındaki ilişkileri açıklamaktır.

Hatırlanacağı üzere bu araştırmada cevap aranan temel sorular şunlardır:

1. “Aşiret” nasıl bir toplumsal olgu ya da formasyondur?
2. “Aşiret” toplum biçiminde nasıl bir toplumsal tabakalaşma vardır? Toplumsal tabakalaşma içinde güç ve iktidar ilişkileri nasıl kurulmakta ve işlemektedir?
3. “Aşiret” toplum yapısında sosyolojik olarak nasıl bir dayanışma biçimi vardır? Bu dayanışma biçimi kimlik ve aidiyet algısını nasıl etkilemektedir?
4. “Aşiret” toplumsal yapısında insanların dünya görüşlerini belirleyen-din, ideoloji, gelenek, töre-manevi temellerin yapısı ve işlevi nelerdir?
5. “Aşiret”ler yerel-bölgesel ekonomik politikaların belirlenmesinde ne derecede etkilidir?
6. “Aşiret” toplumsal formasyonun merkezi ve yerel otoritenin oluşumunda-seçimlerdeki etkileme düzeyi nedir?
7. Kültürün, kimliğin, mezhep ve dini inançların taşıyıcısı olarak “aşiret” yapıları toplumsal ve kültürel bütünleşmeye katılımlarında hangi sorunları beraberinde taşımaktadır?
8. “Aşiret” toplumsal yapısının gerek demokratik kitle örgütlerine, gerekse sivil toplum örgütlerine katılımında, yapılanmasında nasıl bir katkı ve etkiye sahiptir? (Partiler, sendikalar, Odalar, Dernekler, vakıflar, kooperatifler vb.)

Bu sorulara aşiretler üzerinde yapılan tüm çalışmalarda ve yapılan tüm tanımlarda benzer cevaplar verildiği bilinmektedir. Özellikle ilk altı soru aşiret yapısının teorik izahına ve bu yapının betimlemesine işaret ettiği için bu benzerliğin eşyanın tabiatına aykırı bir tarafı da yoktur. Hatta 1990'lı yıllara dek Türkiye'deki aşiret sistemini bu yapı içerisinde izah etmek mümkündür.

Sonuç olarak çalışmada sorgulanan problematiklerden hareketle araştırmadan çıkan mevcut sonuçları şu şekilde özetlemek mümkündür:

Aşiret, üyelerinin aynı dili konuştuğu, kandaş olduklarına inanan ve aynı geleneklere bağlı bireylerden oluşmaktadır. Özer (1990)'in de ifade ettiği gibi aşiretleri oluşturan temel unsurların başında kan bağına dayalı olması, belli bir alanda yaşaması, toprak ve hayvancılık ile uğraşması ve kendine has bir yaşam biçimine sahip olması gelmektedir.

Aşirette adetler ve töreler önemlidir. Hukuk kaynağını adet ve törelerden alır. Kültür homojen olup, din, aile ve akrabalık topluluğun temel unsurlarıdır. Sosyal ve coğrafi hareketliliğin çok az olduğu bu topluluk tipinin varlığını günümüzde, kırsal kesimlerde, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde görmekteyiz.

Nasıl ki topluluk formasyonunda; iş bölümü, farklılaşma ve uzmanlaşma fazla gelişmemişse aşirette de bu durum öyledir. Geleneksel değerlerin önde geldiği, statülerin atfedildiği ya da kabul edildiği toplumsal yapı özellikleri topluluk formasyonunda da aşirette de aynıdır. Topluk ve aşiret yapısının en önemli niteliklerinden biri; topluluk üyelerinin birbirlerini tanımaları; samimi, içten, duygusal, sıcak ilişkilerin varlığıdır. Diğer bir ifade ile yabancıların olmadığı tanıdık, bildik kişilerin akrabalık ve arkadaşlık bağlarının hâkim olduğu toplumsal bir yapıdır. Aşiretler içinde yer alan bireyler yani aşiret üyeleri belli bir derece kadar güvenlik içinde yaşamakta, kendilerini aşiret üyesi/mensubu olarak tanımlamakta ve belli bir bölgede yerleşik olarak yaşamlarını sürdürmektedirler. Aynen toplulukta olduğu gibi aşiret toplumsal formasyonunda

da farklılaşma, uzmanlaşma ve iş bölümü fazla gelişmemiş; çiftçilik, hayvancılık ve balıkçılık gibi benzer işler yapmaktadırlar. Bireylerin toplumsal statüleri-konumları, bireylerin ne yaptığı ya da ne olduğuna göre değil, kim olduğuna göre belirlenir. Örneğin; ağa, şeyh, ana, baba, şih, maraba vb...

Aşiret sonuç itibarıyla üyelerinin korunma, barınma, yeme-içme gibi temel ihtiyaçlarının kendine has yöntemlerle karşılandığı bir nevi tampon kurumdur.

Kendi içerisindeki katı kural ve kaideleriyle, dışa kapalı, kendi kendine yetmeye çalışan yapısı her ne kadar ulus devlet olmanın ve toplumsal bütünleşmenin önünde bir engel olsa da, ulus devletin tüm kurum ve kuruluşlarıyla hâkim olamadığı bölgelerde giderdiği ihtiyaçlar açısından işlevsel bir tarafı vardır. Hem merkezi otoritenin ulaşamadığı üyelerinin temel ihtiyaçlarını karşılaması hem de kritik dönemlerde ülke savunmasına sağladıkları katkı açısından önemli bir tampon kurum görevi görmektedirler. Sonuçta fonksiyonel ve disfonksiyonel yanları olan ve bir ihtiyaca cevap veren yapılardır. Bu ihtiyaçların karşılanma biçimlerinin değişmesi pratik bir zorunluluk olarak bu yapının da çözülmesi veya değişmesi anlamına gelecektir.

Zira son 15-20 yıllık süreç içerisinde doğu ve güneydoğudaki aşiret yapısı çok hızlı bir çözülme sürecine girmiş ve her ne kadar varlığını sürdürse de, aşiret yapısına ait varsayılan bilgi ve kabullerle bağdaşmayan bir yapıya dönüşmüştür.

Kendi içerisinde dışarıya kapalı bir ev ekonomisi ve mekanik bir dayanışma ile yaşamını sürdüren aşiret üyeleri köy yollarının yapılması, elektrik vb. hizmetlerin yaygınlaşmasıyla ve özellikle kitle iletişim araçları vasıtasıyla dış dünyadan haberdar olmuş, öğrenme ve mukayese etme yeteneği artmıştır. Örneğin Diyarbakır da 2002-2007 yılları arasında bütün köy yolları yapılmış ve bu köylere elektrik ile şebekeli içme suyu hizmeti götürülmüştür. Bu durumda eskiden kente gitmeyi bir külfet gören ve hatta bazılarının resmiyetle askere giderken veya evlenirken nüfus cüzdanı çıkarmak amacıyla tanıştığı yapı hızla değişmeye başlamıştır.

Ulaşımın kolay sağlanamadığı, elektrikten mahrum bölgelerde yaşayan insan yazılı olmayan şifai bir kültürün etkisiyle şekillenir. Kitle iletişim araçları olmadığı için geceler evlerde yapılan sohbetlerle geçer. Bu sohbetlerin büyük kısmı aile büyüklerinin (dedelerinin, atalarının) anılarıyla, dostluk ve düşmanlık hikâyeleriyle geçer. Büyükleri onlara, onlarda çocuklarına anlatırlar. Kulaktan kulağa, nesilden nesile anlatılan bu deneyim ve hikâyeler biz duygusunu güçlendirir, başkasına karşı duyulan dostluk ve düşmanlık duygularını diri tutar. Kısacası aşiretler bir geleneğe ve kültürel temellere dayalı yapılardır. Bu yönü ile özellikle kitle iletişim araçlarının ve kentleşmenin yeterli düzeye ulaşmadığı bölgelerde aşiret mensupları nesilden nesile aktarılan değerlerle ve de kulaktan kulağa aktararak efsaneleşen dostluk ve düşmanlık hikâyeleriyle büyürler. Üretim biçimi ve üretim ilişkileri değişmeyince başkalarına karşı duyulan dostluk ve düşmanlığa dayalı duygularda yüzyıllarda geçse değişmeyebilmektedir.

Keza bu duygular, başkalarına karşı sergilenen çatışma veya işbirliğine dayanan eylemlerin bir ürünü olarak ortaya çıkar; ve bir yönüyle bu yapının korunması için işlevsel bir rol üstlenir.

Coser'ın ifade ettiği gibi çatışma toplumsal yapının oluşumu, birleşimi ve korunması açısından araçsal olabilecek bir süreçtir. Grup içi ve gruplar arası sınırların belirlenmesi ve korunmasını olanaklı kılar. Diğer gruplarla çatışma, grubu çevreleyen toplumsal dünya ile bütünleşmesini önleyerek, grubun kimliğinin yeniden benimsenmesine katkıda bulunur. Kısacası çatışma grup üyelerinin kimliklerini yeniden benimsemelerini sağlayarak yapıyı güçlendirir (Poloma 1993:99).

Günümüzde aynı aşirete mensup olmasına rağmen kırsalda yaşayan ile şehir merkezinde yaşayan iki akrabanın başkalarına karşı mensup oldukları aşiretin duyduğu dostluk ve düşmanlık duygularını hissetme dereceleri arasındaki fark bariz bir şekilde gözlemlenebilmektedir.

Bu fark duygu yoğunluğu açısından merkezden kırsala doğru keskinleşerek artmaktadır. Aşiret yapısındaki çözümler ise kırsaldan merkeze doğru artarak gerçekleşmektedir.

Bu durumun eşyanın tabiatına aykırı bir tarafı yoktur. Keza Coser'ın belirttiği gibi ilişki ne kadar yakınsa duygusal katılım o denli yoğun olur, ayrıca düşmanca duyguların dile getirilmesi yerine bastırılması eğilimi daha fazladır. Halbuki ikincil ilişkilerde düşmanca duyguların dile getirilmesi, açıklanması görece daha özgürce. Katılanların tam katılımının söz konusu olduğu birincil ilişkilerde bu tür duyguların dile getirilmesi, ilişkiye bir tehdit oluşturacağı duygusu nedeniyle her zaman söz konusu olmaz. Coser'e göre birincil ilişkilerde çıkacak bir çatışmanın şiddeti de ikincil ilişkilere nazaran çok daha yoğun olacaktır (Poloma 1993:102).

Kırsal kesimde yaşayan bir aşiret mensubu tam da bu açıklama ile örtüşecek bir tavırla, düşmanlarına karşı daha büyük bir duygu yoğunluğuna sahip olduğu halde bunu pek açıklamazken, şehir merkezinde yaşayan aynı aşiretin başka bir mensubu görece daha bağımsız ve daha az bir duygu yoğunluğuna sahip olmasına rağmen bu duygularını daha rahat açıklayıp dile getirebilmektedir.

Günümüzde diğer kültürlerle iletişim kanalları olabildiğince açılmış, kitle iletişim araçları yaygınlaşmış gerek köylerde gerekse kent merkezinde sohbetin yerini artık televizyonlar almış, bu da doğal olarak aşiret mensuplarının geçmişle olan bağlarını zayıflatmış ve bireyler, model ve kahramanlarını atalarından değil televizyonlardan seçer hale gelmiştir. Köy yolları açılmış yeni iş imkânları ile birlikte bireyselleşme hızlanmıştır. Başkalarının hayatlarını gören aşiret mensupları kendileri ile aşiret reislerinin hayat standartlarını akrabalık ilişkilerini sorgular hale gelmiştir. Bir aşirete mensup olmanın sağlayacağı temel faydaların (korunma barınma vs.) başkaca sistemler tarafından karşılanabileceğini görmüşlerdir.

En önemlisi de ulaşım yollarının açılmasıyla kapalı ev ekonomisi modelinden Pazar için üretim modeline geçilmiş ve bu insanların kendi ayakları üzerinde durmalarını zorunlu kılan bir yaşam biçimini dayatmıştır. Yaşam biçimi değişmiş ve bu değişimin akabinde değerler sorgulanmaya başlamıştır.

Toplumsal rollerini ve görevlerini yerine getirme boyutu ile birey artık toplum denilen daha geniş bir sosyal alanın parçası haline gelmiş ve bu sitemin bir parçası haline gelmesi değişimin zorunlu sonucu olarak bireyselliğini pekiştirmiştir. Bireyler önce kendilerini sonra kardeşlerini ve sırasıyla yakınlık derecelerine göre diğer akrabalarını düşünür hale gelmiş, akrabalık zinciri yakından uzağa gitgide gevşeyen ve bir noktada anlamını yitiren bir hal almıştır. Bu durum elbette ki bir aşirete mensubiyeti ortadan kaldırmamıştır; ancak bu mensubiyetin gerektirdiği kuralları gevşetmiş ve büyük ölçüde sorumlulukları azaltmıştır.

Bireyin gerek toplumsal yapı gerekse toplumsal değişimdeki bu aktif rolü oldukça önemlidir ve pek çok kuramcı tarafından görmezden gelinmiştir.

Giddens'e göre yapı toplumsal sistemlerin yeniden üretilmesinde rol oynayan kurallar ve kaynaklardır. Yani, toplumsal etkileşimde dile getirilen ve insanlara toplumsal hayatın nasıl "yapılacağını" söyleyen kurallar ve insanların amaçlarını gerçekleştirmede başvurabileceği kaynaklar olarak ifade eder. (Wallace ve Wolf 2004:212-214).

Giddens, Parsons'u bireyleri 'kültürel kuklalar' olarak görmesinden dolayı eleştirir. Aynı şekilde yapısalcılığın ve işlevselciliğin özne eksikliğine vurgu yaparak, bunların başarısızlığının asıl kaynağı 'yapı' terimini kullanmaları değil, toplumsal hayatın inşasını etkin öznelerin üretimi olarak layıkıyla kavrayamamaları olduğunu söyler (Giddens 2005).

Çünkü beşeri aktörler kendi eylemleri yoluyla, sonradan bu eylemleri sınırlandıran toplumsal uygulamaları (kurumları) yeniden yaratmaktadırlar.

Onları aynı zamanda değişikliğe uğratar ve toplumsal hayatı en normal günlük etkinlikler sırasında bile hem şekillendirir, hem de yeniden inşa eder.

Giddens'in yaklaşımının farklı yönü, insan eyleminin ve toplumsal yapının fiziksel boyutlarına yaptığı vurgulamadır. Bizim biyolojik yaratıklar olduğumuzun ve bedenlerimizin bizim için çok önemli ve "dönüşümsel" yada insan eyleminde çok merkezi bir yer tuttuğunun farkındadır (Wallace ve Wolf 2004:212-214).

Bu bireysel etkinliğin özellikle son dönemlerde yapılan seçimlerde görülen sonuçlar ve görüşme yapılan aşiret reislerinin düşünceleriyle de aynı doğrultuda olduğu gözlemlenmektedir. Aşiret tarafından seçim dönemlerinde oy verilecek adayın ortaklaşa olarak belirlenmesi ve belirlenen adaya oy verilmediğinde çoğu aşiretin bu konuda yaptırım uygulamaması; aşiretlerdeki katı yapılanma ve baskının eski etkisinin kalmadığını ve çözümlerin başladığına birer örnektir.

Aşiret sistemindeki bu çözümlenin yönü kendi içerisinden dış sistemlere doğru belirli bir sıra ve zamana yayılmış bir düzenle olmaktadır. Yani mensup olduğun aşiret sistemi içerisindeki değişime istinaden oluşan yargıların, tutum ve davranışların başka bir aşiret sistemini bağlamamaktadır.

Kısacası bir aşiret mensubunun ben bu aşiret sisteminin temel duygu ve düşüncelerinin ortağı değilim demesi, onun oy verme yada aşiret içerisindeki yetki ve sorumluluklarını kendisine göre şekillendirebilir ancak bu tavır belirli durumlarda (kan davası vb.) başka aşiretleri bağlamaz. Aralarında siyasi anlamda ciddi bir ittifak ve güçlü bir aşiret bağı olmadığı halde Diyarbakır'ın "Menda" aşiretinin kan davasını sonlandırmak için karşı tarafa verilmek amacıyla üyelerinden kan parası toplama girişimi (ki bu düşmanları tarafından kabul görmemiştir) buna örnek gösterilebilir.

Bu bağlamda aşiret yapıları içerisindeki çözümler, mensuplarının temel ihtiyaçlarının başka kurumlar tarafından giderilmesiyle başlar. Bu ilk etapta gündelik ilişkiler ya da davranış kalıplarında meydana gelen farklılaşma ile

kendini gösterir. Değerlerde, duygu ve düşüncede meydana gelen değişim bunu takip etmekte ancak daha geç olmaktadır. Bu nedenle pratikte birçok anlamda işlevini yitiren bir aşiret yapısı bazı yönleri ile varlığını sürdürebilir. Ancak bu yapı klasik anlamda tanımlanan ve literatürlere geçen aşiret yapısından çok farklıdır. Üyeleri kendilerini o isimle tanımladığı için halen etkili ve güçlü bir yapı gibi görülür.

Durkheim (1964:49)'ın ifade ettiği gibi "işbölümü arttıkça bireycilik arttı". İkel toplumların ve aşiret sosyal yapılanmaları içinde kullanılabilecek bir kavram olan ortak vicdan da karşılıklı bir azalma meydana gelerek; insanları bir arada tutan kendine yeterliliğin ve rollerin birbirine karşılıklı bağımlılığı ile nitelenen organik dayanışmaya doğru bir değişim gerçekleşti. Giddens ise bunu uzmanlaşma kavramı ile açıklamaktadır. Modernleşme ile birlikte iç nedenlere bağlı olarak geleneklerin meşruluğu ortadan kalkmış ve bunun yerini uzmanlık sistemleri almıştır. Bunları Giddens "ayrılma " olarak adlandırır; bunlar somut yerel çevrenin dışında olan ilkeler ile ilişkiler kurarlar, soyut savlara ve evrensel ilkelere güvenmeyi gerektirirler (Wallace ve Wolf 2004:16).

Şüphesiz aşiret gibi toplumsal sistemlerin mevcut konum ve dengelerini nasıl korudukları ve nasıl yeniden denge kurdukları çözümlenirken; işlevselciler merkez kavram olarak *paylaşılmakta olan değerleri*, genel olarak ise, *kabul edilen standartları kullanma* eğilimindedirler. Değerlerle ilgili görüş birliği-konsensus, bireylerin bağlı oldukları topluma ahlaksal olarak bağlı olacakları anlamındadır.

İşlevselcilik, toplumun birliğine ve üyelerinin paylaşmakta oldukları hususlara ağırlık verirken; çatışma kuramcıları toplum içindeki bölünme ve bireylerin farklı çıkarları peşinden koşmaktan ileri gelen mücadeleleri üzerinde durmaktadırlar. Dolayısıyla pratikte birçok anlamda işlevini yitiren bir aşiret sosyal oluşumunun işlevselci yaklaşımda üzerinde durulan denge koruyucu iki fonksiyonu olan değerlerin paylaşımı ve değerlere bağlılık hususunda önemini ve etkisini yitirmeye başladığı söylemek mümkündür. Artık aşiret mensubu üye çatışma

kuramcılarının belirttiği gibi artık kendisine ait olan çıkarları peşinden koşmakta ve çıkarları için mücadele etmektedir.

Çatışma kuramcılarının toplumu kavrayışları ise işlevselcilerden farklıdır. İşlevselcilerin toplumda karşılıklı bağımlılık ve birlik-bütünlük gördükleri yerde; çatışmacılar, toplulukların “güç” elde etmek için birbirleri ile mücadele ettikleri ve çatışmanın denetim altına alınmasının bir topluluğun geçici bir süre için rakiplerini bastıracağı bir arena olarak görürler (Wallace and Wolf 1991:81). Her türlü toplumsal yapı ve ilişkide, işbirliği ve karşılıklı bağımlılık dengesi üzerinde değil; rekabet eden topluluklar arasında değişen güç dengesi üzerinde odaklanılır.

Bu yönüyle Türkiye’de artık klasik anlamda güçlü bir aşiret yapısı yoktur. Her aşirette reis olduğunu iddia eden veya reisliğe oynayan birden fazla aile mevcutken reislik kavramı dahi klasik anlamdaki aşiret reisliğinden çok farklı bir zemine oturmuştur.

Artık babadan oğla geçen, üyelerinin yaşadığı topraklarda ve otlaklarında hak iddia eden gerektiğinde öldürme dahil üyeleri üzerinde her türlü hakkı kendinde gören aşiret reisliği yerini, itibar görebilmek, saygınlığını korumak ve reis olarak kabul görmek için, alan değil veren, kovan değil koruyan, kollayan, besleyen her türlü sıkıntıya koşan, hoş gören, sempati toplamaya çalışan ve mevcut statüsünü sürdürebilmek için buna mecbur olan bir siyasetçi kimliğine bırakmıştır. Kısacası aşiret reisinin saygınlığını sürdürebilmek için sarf ettiği çaba, karşılıklı çıkar ilişkileri veya gönül bağıyla elinde tuttuğu aşiret üyelerinin kendisine sunduğu hazdan çok daha fazla hale gelmiş bu da gitgide anlamsızlaşan bir ilişki biçimini ortaya çıkarmıştır.

Artık iktidar biçim değiştirmiştir. Aşiret liderlerinin elinde iyice zayıflayan iktidar kısmen törenin buyurganlığına büyük ölçekte de modernizmin araçlarına ve devlet eline kaymıştır.

Modern iktidarı belirli bir rasyonalitenin içinde kalarak bireye biçim vermenin yanı sıra daha başka pek çok kimlik, öznelik ve konum atfeden bir yapı olarak görmek gerekir. Foucault'nun da ifadesiyle, “devleti modern bir bireyselleştirme aracı ya da pastoral iktidarın yeni bir biçimi” olarak da görmek mümkün. Keza O, eyleyen bireylerin eylem ve davranışlarının kayıt altına alındığı bir düzenleme alanında yer alır. Kışkırtır, teşvik eder, baştan çıkarır, kolaylaştırır veya zorlaştırır, genişletir ya da sınırlar, aşağı yukarı olanaklı hale getirir; uç noktada kısıtlar ya da mutlak olarak engeller; ancak eylemde buldukları ya da bulunabilecekleri ölçüde eyleyen özne ya da özneler üzerinde eylemde bulunma biçimidir. Başka eylemler üzerindeki bir eylem kümesidir (Foucault 2005:74).

Bu yönüyle artık Dahrendorf'un devamlılık için gerekli gördüğü unsurlar aşiret sosyal yapılanması içinde geçerli hale gelmiş; ahenk, denge ve bütünlük, toplumda yaşanmaya başlanan çatışma ve zorlama ile yerini değişime ve farklılığın ve biricikliğin farkına varmaya bırakmıştır. Aşiret üyeleri, üyesi oldukları aşiretlerde sorgusuz ve sualîz kabul ettikleri değer ve normları sorgular hale gelmiştir. Tabii bu değişim ve aşiretlerdeki çözümlerin temelinde pek çok faktörün etkisi vardır. Toplumda yaşayan bireylere hayatını kolaylaştıracak imkânların aşiret bünyesi dışında yer alan sosyal organizasyonlar tarafından sunulması doğal olarak bu çözülmeyi pekiştirmektedir.

Ulaşım yollarının açılması, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, eğitim, bireyselleşme, kapitalist üretim ilişkilerinin yaygınlaşması, kentleşme ve kentlileşme gibi faktörlerin yanında özellikle doğu ve güney doğuda aşiret yapısının çözülmesinde çok önemli rol oynayan bir faktör var ki o da PKK terör örgütüdür. PKK terör örgütü doğu ve güney doğuda Marksist – Leninist bir ideoloji ile ve kırsalda özellikle aşiret yapılarını karşısına alarak örgütlenmeye çalıştı. Ancak bölgenin muhafazakâr ve İslami kimliğinden ötürü bu alanda başarı sağlayamadı.

PKK 1991 yılında strateji değiştirerek “Yurtsever İmamlar Birliği”ni kurdu. Medrese ve camilerde örgütlenerek köylere vekil imamlar gönderdi. Din ile

“Kürtçü”lüğü bir potada kaynaştıran, “Kuran” dan alıntılarla milliyetçiliğe vurgu yapan bu imamlar her türlü “ailevi” veya “aşiret” vari kimliğin ötesinde bir üst kimliğin “Kürt” kimliğinin büyük oranda bölgede benimsenmesini sağladılar. Buna karşı çıkan bölgenin din âlimleri ya öldürüldü ya da çeşitli yöntemlerle sessiz kalmaları sağlandı.

Dini bir kisve altında oluşturulan üst kimlik (Kürtçülük) her türlü “aşiret” vari sistemin ötesinde yeni bir algılama biçimi yarattı. Dini bir söylemle PKK propagandasının yapıldığı bu alanda PKK nin desteklediği partiye oy vermenin kişinin kendisine oy vermesi ile eş değer olduğu vurgulandı ve “oyumu kendime veriyorum” sloganı üretildi.

Bu durum PKK tarafından özellikle kırsal alanda devletin güvenlik kuvvetlerinin köylülere eziyet etmesini sağlayacak bir takım eylemlerle manipüle edilerek desteklendi.

Devletle halkı karşı karşıya getirmek için çeşitli eylemler yapan, devlete karşı bir nefret uyandırmaya çalışan örgütün faaliyetlerine, bölgenin bürokrasi açısından 2001 de şehit edilen Diyarbakır Emniyet Müdürü Gaffar Okan a dek bir sürgün yeri olarak görülmesinden ötürü, sürgünle gelen başarısız bürokratlarının uygulamaları eklenince özellikle kırsal alandaki ezilen kesimin bu harekete sempati duyması zor olmadı.

Özellikle aşiret sisteminin alt tabakasını temsil eden kesimler PKK nin desteklediği partiye oy vermeyi dini söylemlerin etkisiyle şeref meselesi haline getirmiş ve aşiret felsefesine karşı çıkan bu söylemi kendine sığınacak bir liman olarak görmüştür. Artık aşiret kurallarına uymak zorunda değildi ve uymaması halinde kendisini koruyacak, şikâyet edebileceği yeni bir güç vardı. Aşiret reisini hatta kendi babasını dahi dinlemek zorunda değildi çünkü kendince yanlış yapmıyordu hayatında ilk kez aşiret reisine değil kendine oy veriyordu.

Bu kanı öylesine yaygınlaştı ve benimsendi ki bir aşiret üyesinin aşiretinin üye olduğu partiye değil de başka bir düzen partisine oy vermesi ihanet sayılırken PKK'nın desteklediği partiye oy vermesi normal karşılanır hale gelmiştir.

Grup içi temel uzlaşımın olmadığı durumlarda, dışsal tehdit bütünlüğü arttırmaya yol açmak yerine, genel bir kayıtsızlığa yol açıp, grubu çözülme tehlikesiyle karşı karşıya bırakabilir (Poloma 1993:105). Aslında bölgede aşiret yapısı tamda bu haldeydi. Ancak durum böylede olsa bu yönü ile bu davranış, bir sivil itaatsizliktir ve aşiret sisteminin çözülme sürecini en az diğerleri kadar etkilemiştir.

Tüm bu izahlara rağmen halen Türkiye de aşiret yapıları tamamen siyaset sahnesinden çekilmiş değildir. Devletin genel ekonomik – politik anlayışı ne olursa olsun “aşiret”lerin kendi otonom yapılarını koruma; statükoyu sürdürme refleksleri vardır. Bu varoluş kaygısından dolayı; elbette ki merkezi otoriteden kendisine göre ekonomik, politik, kültürel taleplerde bulunmaktadırlar. Bu talepleri de merkez yönetimin ve yerel yönetimlerin oluşmasına seçimle katılarak; kendi adamlarını seçtirmek vasıtası ile taşımaya çalışırlar. Ancak bu süreç eskisi kadar güçlü ve aşiret reisleri tarafından belirleyici olan bir süreç değildir. Etkileri vardır ancak eskiye nazaran oldukça sınırlıdır.

Keza kapitalist üretim ilişkilerinin yaygınlaştığı bir ortamda biz duygusu zayıflar. Zayıf ve kendilerini ayrıcalıklı gören bu nicel olarak zayıf biz duygusuna karşı toplumda güçlü bir öteki cephesi belirir. Ve bu cephe içerisinde diğer cephenin akrabaları-üyeleri dahi yer alabilirler. Klan değil toplum siyaseti yapan kişilerin etrafında bir toplanma olur ve aşiretçilik üyesi olduğu partiye veya anlayışa zarar verir hale gelir.

İktidar oluşturduğu bireyden geçiş yapar (Foucault 2004:43). Dahası Foucault, iktidar mekanizmasından onun bireylerin ruhuna, bedenlerine, hal, tutum ve tavırlarına; başka deyişle söylem ve öğrenimine, gündelik aktivitelere yansıyan

ince kılıklı var olma biçimlerine inmek için bireyden başlanmasının gerektiğini vurgulamaktadır (Foucault 2003:49).

İktidarlar daima başka güçlere empoze edildiği için,(benimsetme, benzetme anlamında) bu empoze etme diğer güçlerin boyun eğdirilerek ya da evcilleştirilerek aşılmasını gerektirir ve bu tür aşmanın koyduğu sınırlamalara karşı daima bir direnç ve bunun tersinin gerçekleşme ihtimali söz konusudur

Foucault, ötekinin ya da ötekiliğin yalnızca ona empoze edilen kategorilere boyun eğen değil, aynı zamanda yakasını onlardan kurtarabilen, onları aşabilen ve daha sonra onları etkileyebilen bir şey olarak kendisini bu direnişle hissettirdiğini iddia eder. İşte bu tavır 2009 yerel seçimlerinde kendisini göstermiştir.

Keza 2009 yerel seçimlerinde Şanlıurfa Belediye Başkanlığında iktidar partisinin her biri aşiret mensubu dokuz milletvekili arkasında herhangi bir aşiret gücü olmayan bağımsız aday Ahmet Eşref Fakıbaba'ya karşı tarihi bir yenilgi almışlardır. Hatta bu dokuz milletvekilinin her birisi bir ilçeyi temsil etmekte iken onbir ilçesi olan Şanlıurfa da bu dokuz ilçe iktidar partisi tarafından kaybedilmiş, herhangi bir milletvekili ile temsil edilmeyen iki ilçede iktidar partisi seçimleri kazanmıştır.

Şanlıurfa bu konuda çok uç bir örnek değildir. Bunun gibi birçok örnek vermek mümkündür. Diyarbakır ve hatta Türkiye'de aşiret yapısının en güçlü olduğu Hakkâri'de bile durum farklı değildir.

Gerçekten iddia edildiği gibi aşiret yapısı seçimlerde çok belirleyici bir rol oynasaydı en eski ve en güçlü aşiret yapılarına sahip olduğu iddia edilen ve hemen hemen her kesin bir aşiret mensubu olduğu Hakkâri'de mevcut üç milletvekilinin ikisi iktidar partisinde olmasına rağmen 2009 yerel seçimlerinde DTP nin %80'ni aşan bir oyla seçimi kazanması izah edilemezdi.

Daha evvel belirttiğimiz gibi biz bu çalışmada aşiretleri siyasal fonksiyonları itibariyle ele aldık. Bu bir çeşit siyasete katılma süreci olarak ifade edilebilir. Özbudun'un (1975), dediği gibi genellikle dört çeşit siyasete katılma sürecinden bahsedilebilir. Bunlar; kişisel bağlılık, dayanışma, çıkar ve vatandaşlık duygusudur. Kişisel bağlılığa dayanan katılım, seçmen grupların geleneksel liderler tarafından siyasi katılıma yönlendirilmesidir. Bu tür katılım mobilize katılımıdır. Dayanışmadan doğan katılım ise ferdin mensup olduğu sosyal gruba olan bağlılığını göstermek için, o grubun çoğunluğuyla birlikte katılım faaliyetlerine girmesidir. Aşiretler genel itibariyle bu tip siyasete katılımı temsil ederler. Ve bu katılım biçimindeki kararlılık ve birliktelik akabinde ortaya çıkan güç, eskisi kadar sarsılmaz bir iradeyi ortaya koyamamaktadır.

Sonuç itibariyle Türkiye'de aşiret yapıları varlığını sürdürmekle birlikte siyasete etkisi oldukça sınırlıdır. Yok değildir ancak eski gücüne sahip değildir. Birden fazla lideri olan ve genellikle üyelerinden herhangi birinin bir mevki veya makama gelmesi halinde sempatiyle toparlamaya çalıştığı ve bir güç olarak göstermek istediği yapılara dönüşmüştür. Buna rağmen aşiret üyeleri veya ileri gelenleri toplumda saygın bir konuma gelmek veya saygınlığını sürdürebilmek adına bu yapıların halen güçlü olduğu mesajını vermeye çalışmaktadırlar.

Örneğin mülakat yaptığımız bazı aşiret reisleri veya ileri gelenleri güçlerini olduğundan fazla gösterme eğilimine girmişlerdir. Herhangi bir sivil toplum örgütünün teşekkülünde veya seçimlerinde aşiret olarak etkin bir müdahaleniz var mı sorusuna evet var diyen aşiret üyeleri sivil toplum örgütünün ne olduğunu dahi bilmemektedirler. Keza Diyarbakır'da ki mevcut 27 sivil toplum örgütünün hiçbir tanesinin başında her hangi bir aşiret reisi bulunmamaktadır. Dini cemaatlerin bu konularda örgütlenmeleri vardır ancak diğerleri için bu istisna ancak kent hayatıyla entegre olan bazı aşiret mensuplarında bozulmakta diğerleri haberdar dahi olmamaktadırlar.

Sonuç olarak bu durum modernleşme ile ilintili bir sosyo kültürel değişim sürecidir. Bilgisiz insan karşılaştığı ilk ideolojiye aklını teslim eder. Gerçektende

insanların hayatı anlamlandırmaya dair beklentileri, kendilerini bu konularda verilen ilk cevaplara teslim etmeye zorlamaktadır. Buda tutuculuğu ve doğal olarak radikalizm gibi bir tehlikeyi beraberinde getirtmektedir.

Bu anlamda insanlar farklı bilgi türleri ve farklı kültürlerle tanıştıkça eski bilgileriyle bir kıyas yapar ve oluşturacağı yeni sentez kalıplaşmış tutumlarında bir esnemeye, yeni bir bakış açısına ve doğal olarak olayların daha geniş bir perspektifle ele alınmasıyla oluşan bir hoşgörüyü ve bunun sonucu olarak radikalizmden kopuşa yol açar.

Modernleşme sürecine yönelik eleştirilerde veya bunların savunulmasında bu birinci bakış açısı sık sık karşımıza çıkmaktadır. Halbuki toplum denilen şey insanların toplamından farklı bir şeydir ve “modernizm” denilen süreç bireysel anlamda insan iradesinden bağımsız bir paradigmaya dönüşmüştür. Hiçbir toplum kendini bu paradigmanın dışında tutamazdı; keza toplumsal ilişkilerin mevcut olduğu bir ortamda kendini bu gelişmelerin dışında tutmaya “çalışmak” teorik olarak mümkün olsa da; bunu başarmak eşyanın tabiatına aykırı bir durumdur.

Giddens’a göre, modernlik ilk safhalarda geleneği yok eder; ama sonradan onu yeniden inşa eder. Gerçekte, “gücün meşrulaştırılmasında geleneğin üstelemesi ve yeniden yaratılması esastır... gelenek, toplumsal hayatın hemen hemen hiç dokunulmamış olan bazı temel görünüşlerini (aile ve cinsel kimlik gibi) korumuştur. Ancak şimdi bu değişmiştir. Gelenekler yok edilmiş ve yeniden inşa edilmemiştir. Kısmen dünya çapında modern kurumların yayılması ve böylece modernleşme sürecinin çok yaygınlaşması bunun temel nedenidir. Geleneğin yerini uzmanlar, uzmanlık becerisi, uzmanlık sistemleri almıştır (Wallace and Wolf 2004: 216)

Kongar (1985:229) modernleşmeyi, genellikle ekonomik ve kültürel görüntüleriyle birlikte tüm toplumsal yapının, gelişen teknolojiye bağlı olarak endüstrileşmenin etkileri olarak ele alırken ve benzer şekilde, “kapitalizm(i) ve

entüstriyalizm(i) modernlik kurumlarıyla ilişkili boyutlar olarak görmek gerekliliğine de Giddens (1994:55-56) vurgu yapmaktadır.

Gerek gelişme ekonomisi ve gerekse gelişme sosyolojisinde modernleşme, ekonomik gelişmenin anahtar kavramı olarak kullanılmaktadır. Modernliğin doğasının dinamik olduğu vurgusu, 'modernleşme' kavramıyla dile getirilen, aynı zamanda toplumun üretme kapasitesini artıracak toplumsal mekanizmaların kuruluş ve işleyişinde önemli işlevler görmesinden ileri gelmektedir. Dolayısıyla modernleşme, gerek ticaret ve gerekse endüstrileşme ile birlikte insan ilişkilerinde ortaya çıkan farklılaşmaların yeniden örgütlenmesidir. Bu değişimler şunlardır:

- Emeğin serf, kölelik gibi kısıtlamalardan kurtularak özgürleşmesi,
- Yalnızca tanrısal hukukun monarşisinden kurtularak insanın özgürleşmesi (dünyevileşme),
- Tanımlanmamış, yüz yüze ilişkilerden kurtularak piyasa süreci bağlamında tanımlanan ve hukuk, para, devlet gibi tanımlanmış ilişkiler içinde kodlanan anonim ilişkilerin yerini alması,
- Ekonomik akılcılık ve para ekonomisinin gelişmesi.

Bu süreçler sonucunda bir taraftan toplumu oluşturan öğeler, birbirlerinden farklılaşarak özgül nitelikler kazanırlarken, diğer taraftan da tanımlanmış ilişkilerle birbirlerine bağlanarak örgütlenmişlerdir. Böylece özgüllükten kaynaklanan özerklik, toplumsal kargaşa yaratmamıştır. Bu bakımdan Wagner'in deyişiyle; "modernlik sistemi en sağlam şekilde özgürlük ve özerklik düşüncesine dayandığından, modernleşmenin iki sonucundan söz edilebilir. Bunlardan birisi özgürleşme, diğeri ise disiplin altına almadır". Dolayısıyla modernleşme süreci, bir taraftan farklılaşma, diğer taraftan da farklılaşmış toplumsal öğeler arasındaki karşılıklı bağlanmalardan ortaya çıkan bütünleşmeyi kapsamaktadır. Bu süreç, bir toplumun iş yapabilme ya da üretme kapasitesini artıran mekanizmaların kuruluş ve işleyişinde hayati öneme sahiptir (Erol 2001:55).

Sonuç olarak eğer toplum üyelerinin bilinçlilikleri, toplumsal değişimin gerisinde kalır, yenilikler toplum tarafından sindirilemezse, yeni otorite de kendisini eskisine benzer bir biçimde tanımlamaya başlar. Ancak eski otorite kendisini, o hayatın bütün kurumları ve gelenekleri yoluyla yaşattığı ve yeni otorite de bu geleneklerin yaşama imkânı ortadan kalktığı için, ikincisi, mevcut değerlerini bir çeşit kutsallıkla donatmak durumunda kalır ve kendi içinde çelişkiye düşer. Yeni ideoloji bir çeşit din haline gelir.

Bu din (aşiretçilik vs. anlamında) kurumsal alt yapısını kaybettiği için, o yapıya ait bilgi birikiminden ve sosyal kontrol araçlarının bireye yüklediği manevi kültürel değerlerden de yoksun kalır. Böyle topluluklarda üyelerin kendilerini, asıl olarak toplulukların ve grupların temsilcileri gibi hissettikleri, kendileri için değil de temsil ettikleri grubun idealleri için mücadele ettiklerini iddia ettikleri durumlarda çatışmalar çok daha radikal ve acımasız olur. Bu durumda bu yapıyı kendi çıkarları için kullanmak isteyenlere çok daha radikal ve her türlü ahlaki ve vicdani temelden yoksun bir meşruiyet alanı yaratır.

KAYNAKÇA

- Ahmet, R. (1989). *Anadolu'da Türk Aşiretleri (966-1200)*. Enderun Yayınları, İstanbul.
- Alkan, H. ve Öner, Ş. (2001). İnsan Haklarının Toplumsal Kazanımı Sürecinde Yerel Yönetimler: Uluslararası Normlar ve Aracı Haklar Yönünden Bir İnceleme. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt:10(3).
- Akdoğan, A. (2006). Siyasal Kültür ve Sosyal Sermayenin Karşılaştırılması: Türkiye İçin Bazı Çıkarımlar. *Akdeniz İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi (12)*, 162-187.
- Akgündüz, A. (1966). *Güney Doğu Meselesi ve Çözüm Yolları*. Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.
- Akgündüz, A. (2002). *Yavuz Sultan Selim ve Kürtler*. Erişim:25.03.2009,<http://www.osmanli.org.tr/dosyaara.php?bolum=1&id=>.
- Akpınar, A. (2001). *Aşiret, Mektep, Devlet: Osmanlı Devleti'nde Aşiret Mektebi*. Aram Yayınları, İstanbul.
- Aladağ, C. (1976). *Milli Mesele ve Doğu'da Feodalite-Aşiret. Özgürlük Yolu* Yayınları, Ankara.
- Andrews, P. A. (1992). *Türkiye'de Etnik Gruplar*. (Çev: Mustafa Küpüşoğlu), Ant Yayınları, İstanbul.
- Aydemir, Ş. S. (1969). *İkinci Adam*. Remzi Kitapevi, 2. Baskı. İstanbul.
- Aydın, S. (2000). *Mardin: Aşiret, Cemaat, Devlet*. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul.

- Bağcı, Y. (1998). *Toprak Ağalığı ve Kırsal Dönüşüm: Adıyaman İli Boztepe Köyü Vaka İncelemesi*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Bailey, F. G. (1969). *Strategems and Spoils*. Oxford: Basil Blackwell.
- Barth, F. (2001). *Kürdistan'da Toplumsal Örgütlenmenin İlkeleri*. (Çev: Serap Rûken Şengül, Hişyar Özsoy) Avesta Yayınları, İstanbul.
- Bayhan, V. (1996). Türkiye'de İç Göçler ve Anomik Kentleşme. *Türkiye Günlüğü*, Sayı:43 (Kasım-Aralık), Ankara.
- Berkes, N. (1969). *Türkiye İktisat Tarihi*. Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- Berry, J. W. (1969). On Cross-Cultural Comparability. *International Journal of Psychology*, 4, 119-128.
- Beşikçi, İ. (1992a). *Doğu Anadolu'da Göçebe Kürt Aşiretleri*. Yurt Kitap Yayınları, 1. Baskı, Ankara.
- Beşikçi, İ. (1992b). *Doğu'da Değişim ve Yapısal Sorunlar (Göçebe Alıkan Aşireti)*. Yurt Kitap Yayınları, Ankara.
- Beşikçi, İ. (1992c). *Doğu Anadolu'nun Düzeni (Sosyo-Ekonomik ve Etnik Temeller)*. Yurt Kitap Yayınları, Ankara.
- Bilgiseven, A. K. (1986). *Genel Sosyoloji*. İstanbul.
- Blau, O. (1862) Nachriditen über Kurdisch Stamme: Zeit, Deut, Morgen. *Gess. Schoft (16)*: 607-627.

- Bois, T. V. M. & Mac Kenzie, D. N. (1996). *Kürtler ve Kürdistan*. (Çev:Kamuran Fıratlı), Doz Basın Yayın, İstanbul.
- Bottomore, T. B. (1984). *Toplumbilim Sorunlarına ve Yazımına İlişkin Bir Kılavuz*. (Çev: Ünsal Oskay), Beta Basım Yayın, İstanbul.
- Bozarslan, M. E. (1964). *İslamiyet Açısından Şeyhlik–Ağalık*. Toplum Yayınları, 1. Baskı, Ankara.
- Bozarslan, M. E. (1966). *Doğunun Sorunları*. İş Matbaası, Şafak Kitabevi, Diyarbakır.
- Bozkurt, Ö. (1972). *Ayrımsal Sosyoloji ve Toplumsal Yapı*. TODAİE Yayınları, Ankara.
- Bozkurt, İ. (2003). *Tarih Boyunca Aşiretçilik ve Şanlı Urfa Aşiretleri Tarihi*. Birecik.
- Bruinessen, M. V. (1992). *Ağa, Şeyh ve Devlet*. (Çev: Remziye Arslan), Özge Yayınları, Ankara.
- Bruinessen, M. V. (1993). *Kürdistan Üzerine Yazılar*. (Çev: N. Kırış, B.Peker, L. Keskiner, H. Turansal, S. Somuncuoğlu, L. Kafadar), İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.
- Bruinessen, M. V. (1999). *Kürtlük, Türklük, Alevilik*. (Çev:Hakan Yurdakul), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Bruinessen, M. V. (2008). *Ağa, Şeyh ve Devlet*. (Çev:Banu Yalkut), İletişim Yayınları, İstanbul.

- Buckley, W. (1966). Structural – Functional Analysis in Modern Sociology. *in Modern Sociological Theory*, (Der:Haward Becker ve Alvin Boskoff, Holt, Rinehart and Winston), New York.
- Cahen, C. (1979). *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*.
- Cem, İ. (1989). *Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi*. Cem Yayınevi. İstanbul.
- Cin, H. (1992). *Osmanlı Toprak Düzeni ve Bu Sistemin Bozulması*. 3. Baskı, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya.
- Coser, L. A. (1956). *The Functions of Social Conflict*. New York: The Free Press.
- Coser, L. A. (1967). *Continuities in the Study of Social Conflict*. New York: The Free Press.
- Coşkun, A. (2003). *Emperyalist Devletlerin Doğu Anadolu Politikası ve Aşiret Hafif Süvari Alayları*. Yüzüncüyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Van.
- Çapar, M. (1972). *Doğu İllerimizdeki Aşiretlerin Türklüğü*. Akın Yayınları, İstanbul.
- Çetintaş, A. (2002). *Aşiretlerin Sosyal Yapısı Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme (İzollu Aşireti Malatya Örneği)*. Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Y. Lisans Tezi, Isparta.
- Çevikbaş, R. (2009). Yerel Yönetimlerde Siyasal Katılım. *Türk İdare Dergisi*, ss:71-95.
Erişim: 07.01.2009, http://www.icisleri.gov.tr/_icisleri/TurklidareDergisi.

Çoşturoğlu, M. (1992). *Toplumsal Çözölme*, Gündoğan Yayınları.1. Baskı, Ankara.

Çukurçayır, M. A. (2005). *Siyasal Katılım Olanakları Açısından Yerel Siyaset: Yönetişim ve Yerel Alanda Yararlanabilecek Diğer Yönetimler, Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar-1*. (Editörler: Hüseyin Özgür ve Muhammet Kösecik), Nobel Yayınları, Ankara.

Dahrendorf, R. (1959). *Class and Class Conflictin Industrial Society*. Stanford University Press, California.

Demerath, N. J. & Peterson, R. A.(1967). *System, Change and Conflict*. The Free Press, New York.

Dersimi, N. (1992). *Kürdistan Tarihinde Dersim*. Dilan Yayınları,Ankara.

Duran, H. (2009). *Siyasal Katılmayı Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma: Tavşanlı - Kütahya Örneği*.

Erişim: 11.02.2009, <http://sbe.dpu.edu.tr/13/131-152.pdf>.

Durkheim, E. (1964). *The Division of Labour in Society*. III, The Free Pres, Glencoe.

Elçi, Ş. (1998). *Sevr ve Lozan Sürecinde Doğu Anadolu Aşiretleri*. Adım Yayınları, Ankara.

Erdost, M. İ. (1991). *Ulus- Uluslaşma-Demokratikleşme*. Onur Yayınları, Ankara.

Erkal, M. (1987). *Sosyoloji (Toplumbilimi)*. 3. Baskı, Filiz Kitapevi Yayınları, İstanbul.

Erol, M. (2001). Üretim Kapasitesini Artıran Toplumsal Mekanizma Olarak Modernleşme. *C. Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, Mayıs, Cilt:25*, ss.25-47.

Falzon, C. (2001). *Foucault ve Sosyal Diyalog*. (Çev: Hüsamettin Arslan), "Parçalanmanın Ötesi, Paradigma", İstanbul.

Foucault, M. (1978). *The Order of Things: An Archaeology of the Human Sciences*. Vintage Books, New York.

Foucault, M. (1979). *Discipline and Punish; The Birth of the Prison*. Trans: A.M. Sheridan – Smith, Penguin, Harmondsworth.

Foucault, M. (1983a). *The Subject and Power*. Hubert Dreyfus and Paul Rabinow, Michel Foucault; Beyond Structuralism and hermeneutics and edu, Chicago University Press, Chicago.

Foucault, M. (1983b). *Structuralism and Post-Structuralism=An Interview with Michel Foucault by Gerard Raulet*. (trans: Jerem Harding), Telos.

Foucault, M. (1984). *Nietzsche, Genealogy History*. (Trans: Donald Bouchard and Sherry Simon, The Foucault reader, ed. Paul Rabinow, Pantheon, New York.

Foucault, M. (1990). *The History of Sexuality-Volume 1-*. (Translated, Robert Hurley, New York, Vintage Boks A Division of Random House.

Foucault, M. (2003). *İktidarın Gözü*. (Çev: Işık Ergüden), Ayrıntı Yayınları, Birinci Basım, İstanbul.

Foucault, M. (2004). *Toplumunu Savunmak Gerekir*. (Çev: Şehsuvar Aktaş), YKY Yayınları, Üçüncü Baskı, İstanbul.

- Foucault, M. (2005). *Özne ve İktidar*. -Seçme Yazılar 2-, (Çev: Osman Akınhay), Ayrıntı Yayınları, İkinci Basım, İstanbul.
- Frazer, J. G. (1991). *Altın Dal I*. (Çev: Mehmet Doğan), Payel Yayınları.
- Frazer, J. G. (1992). *Altın Dal II*. (Çev: Mehmet Doğan), Payel Yayınları.
- Gartwaite, G. R. (1983). *Khansand Shahs: a Documentary Analysis of the Bakhtiari in İran*. Cambridge Univ. Pres., Cambridge.
- Giddens, A. (1982). Hermeneutics and Social Theory (Hermeneutik ve Sosyal Teori). *Profiles and Critiques in Social Theory*, Macmillan Press, (Çeviri: Ümit Tatlıcan), ss. 1-17.
- Giddens, A. (1984). Elements of the Structuration Theory (Yapılaşma Teorisinin Unsurları). *The Constitution of Society*, University of California Press, (Çev: Ümit Tatlıcan).
- Giddens, A. (1994). *Modernliğin Sonuçları*. (Çev., E. Kruşdil), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Giddens, A. (2005). *Sosyal Teorinin Temel Problemleri*. Paradigma Yayınları, İstanbul.
- Gökalp, Z. (1992). *Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler*. (Der: Şevket Beysunoğlu), Sosyal Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.
- Gökçe, B. (1996). *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar*. Savaş Yayınevi Yayınları, Ankara.
- Gülensoy, T. (1994). *Kürtçenin Etomolojik Sözlüğü*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Günay, Ü. (2006). Kuramsal Yaklaşım ve Türk Sosyolojisi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 21, ss:509-542.

Halaçoğlu, Y. (1988). *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*. Türk Tarih Kurumu, Ankara.

Hay, W. R. (1921). *Two Years in Kürdistan: Experiences of a Political Officer 1918-1920*. Sidgwick and Jackson, Londra.

Heckmann, Y. L. (1990). *Tribe and Kinship among the Kurds* Varlag. Peter Lang.Gmbit Frankfurt am Main.

Heckmann, Y. L. (2002). *Kürtlerde Aşiret ve Akrabalık İlişkileri*. (Çev: Gülhan Erkaya), İletişim Yayınları, İstanbul.

İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü. (1998). *Yerel Yönetimlerde Halk Katılımı: İsveç*, Ankara.

Kaya, Y. (1985). *Sosyal Değişmenin Yeni Bazı Boyutları*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Kemerlioğlu, E. (1996). *Toplumsal Tabakalaşma ve Hareketlilik*. Saray Kitabevi, İzmir.

Kıray, M. B. (1984). *Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası*. İletişim Yayınları, İstanbul.

Kızılcelik , S. (1992). *Sosyoloji Tarihi 1*. Mimoza Yayınları, Konya.

Kızılcelik , S. (1994). *Sosyoloji Teorileri 2*. Nüve Yayınları, Konya.

Kızılçelik, S. ve Erjem, Y. (1992). *Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü*. Konya.

Kocacık, F. (1997). *Toplumbilim*. Cumhuriyet Üniversitesi Rektörlük Basımevi, Sivas.

Kocadağ, B. (1992). *Doğuda Aşiretler Kürtler ve Aleviler*. Ant Yayınları, İstanbul.

Kodaman, B. (1987). *Sultan II. Abdülhamit Devri Doğu Anadolu Politikası*. Türk Kültürü Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, No:67, 1. Baskı, Ankara.

Koenig, S. (2000). *Sosyoloji-Toplum Bilimine Giriş*. 1. Baskı, İstanbul.

Kongar, E. (1985). *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*. Remzi Kitabevi, İstanbul.

Layder, D. (1994). *Understanding Social Theory*. London: Sage.

Lindner R. P. (1982). What was a Nomadic Tribe?. *Comparative Studies in Society and History*, 689-711.

Linton, R. (1936). *The Study of Man*, Appleton Century Crofts. New York.

Macionis, J. (1997). *Sociology*. Sixth Edition, Prentice Hall, New Jersey.

Malinowski, B. (1990). *İnsan ve Kültür*. (Çev.: Fatih GÜMÜŞ), Verso Yayınları, Ankara.

Mantran, R. (1995). *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi I*. (çev: Server Tanilli), Cem Yayınevi, İstanbul.

Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.

McDowall, D. (2000). *Kürtler- (Uluslararası Azınlık Hakları Grubu Raporu)*. (Çev. Zeri İnanç), Avesta Yayınları, İstanbul.

Menteştaşvili, A.M. (2004). *Dünden Bugüne Kürtler*. (Çev. Ayşe Hacıhasanoğlu), Evrensel Basım Yayın, İstanbul.

Merton, R.K. (1967). *Social Theory and Social Structure*. The Free Pres, Glencoe, ABD.

Millingen, F. (1998). *Kürtler Arasında Doğal Yaşam*. İstanbul.

Mumcu, U. (1997). *Hukuk, Devlet, Aşiret: (12 Temmuz-31 Aralık 1978 yazıları)*. Um:ag Vakfı, Ankara.

Nikitin, B. (1991). *Kürtler*. Deng Yayınları, İstanbul.

Nikitin, B. (1994). *Kürtler Sosyolojik ve Tarihi İnceleme*. (Çev: H.Demirhan ve C.Süreyya), Deng Yayınları, 4. Baskı, İstanbul.

Orhonlu, C. (1963). *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretleri İskân Teşebbüsü (1691-1996)*. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Orhunoğlu, C. (1987). *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskânı*. Eren Yayınları, İstanbul.

Oskay, Ü. (1983). *Geçiş Dönemi Tipi Olarak Zonguldak Kömür Havzası Maden İşçisi*. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir.

Önder, A. T. (2004). Türkiye'deki Etnik Grupların 2500 Seneyi Aşan Bir Kaynaşması ve Birlikteliği Var. 2023 Dergisi. Erişim: 06.05.2009, <http://www.2023.gen.tr/kasim04/7.htm>.

Özbudun, E. (1975). *Türkiye'de Sosyal Değişme ve Sosyal Katılma*. Ankara.

Özer, A. (1990). *Doğu Anadolu'da Aşiret Düzeni*. Boyut Yayınları, İstanbul.

Özer, A. (1994). *GAP ve Sosyal Değişme*. Dicle Üniversitesi Yayınları, Diyarbakır.

Özer, A. (1998). *Modernleşme ve Güneydoğu*. İmge Yayınları, Ankara.

Özer, A. (2003). *Doğu'da Aşiret Düzeni ve Brukanlar*. Elips Kitap, Ankara.

Özgen, H. N. (1998). Yerelin Otoritesi, Merkezin Demokrasisi: Şırnak-İdil'de Kalkınma Projesi Örneği. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, cilt:1, sayı:1-2*.

Parlak, B. (2009). Osmanlı Devleti'nin Son Yüzyılında Taşra Yönetimine İlişkin Anayasal-Yasal Gelişmeler ve Cumhuriyete Yansımalar. Erişim:03.03.2009,<http://www.academical.org/dergi/MAKALE/11sayi/ParlakBOsmanliDevletininSon.doc>.

Pike, K. L. (1967). *Language in Relation to a Unified Theory of The Structure of Human Behavior*. The Hauge: Mouton.

Poloma, M. (1993). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*. Gündoğan Yayınları, Ankara.

Rışvanoğlu, M. (1978). *Doğu Aşiretleri ve Emperyalizm*. Türk Kültür Yayınları İstanbul.

Ritzer, G. (1996). *Sociological Theory*. Forth Edition, The McGraw-Hill Companies, Inc, New York.

Rosenthal, M. (1980). *Materyalist Felsefe Sözlüğü*. (Çev: Aytekin Çalışlar), Ekin Yayınları, İstanbul.

- Rudolph, W. (1967). Grunzügen Sozialer Organisation bei den Westranischen Kurden. *Sociologus*, 17/1, p.19-39.
- Sander, O. (1992). *Siyasi Tarih İlk Çağlardan 1918'e*. İmge Kitabevi, 2. Baskı, Ankara.
- Sarıbay, A. Y. (1998). *Siyasal Sosyoloji*. Der Yayınları, İstanbul.
- Sevinç, N. (1997). *Osmanlıların Yükselişi ve Çöküşü*. 5. Baskı, Hamle Yayınları, İstanbul.
- Sorokin, P. A. (1966). *Social Theory of Today*. A. Harper Int. Edition; Winchester.
- Süleyman Sabri Paşa .(1982). *Van Tarihi ve Kürt Türkleri Hakkında İncelemeler*. (Haz. Gamze Gayeoğlu), 3. Baskı, Ankara.
- Swingewood, A. (1998). *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*. (Çev: Osman Akınhay), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Swingewood, A. (1999). *Sociological Theory, in Sociology: Debates and Issues*. (Edited by S. Taylor), Mac Millan.
- Şahin, K. A. (1999). *Şırnak Aşiretleri ve Terör (1980-1996)*. Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- Şanver, S. (1990). *Aşiret ve Otomobil*. Ayrım Yayınları, İzmir.
- Şanver, S. (1990). *Doğu Anadolu'da Aşiret Düzeni*. Boyut Yayınları, İstanbul.
- Tabakoğlu, A. (1994). *Türk İktisat Tarihi*. 2. Baskı, Dergah Yayınları, İstanbul.

Tapper, R. (1983). *The Conflict of Tribe and State in Iran and Afghanistan*. Crohan Helm; Academic Pres, Londra.

Taşdelen, M. (1997). *Göçerlerin Şehirleşmesi, Beritanlı Aşireti Örneği*. Turan Yayınları, İstanbul.

Tatar, T. (1997). *Siyaset Sosyolojisi*. Turan Yayınları, İstanbul.

T.C. Başbakanlık Arşivleri. (2003). *Osmanlı Devleti'nde Aşiretler*.

Erişim: 17.03.2009, <http://www.basbakanlik.gov/arsiv/osmanli/tr.htm>.

Tekin, F. (2005). *Hakkari Örneğinde Aşiret, Cemaat ve Akrabalık Örüntülerinin Modernleşme ve Kırsal Çözülme Sürecindeki Siyasal ve Toplumsal Sonuçları*. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Y. Lisans Tezi, Konya.

Tekelioğlu, O. (1999). *Michel Foucault ve Sosyolojisi*. Bağlam Yayınları, İstanbul.

Tekelioğlu, O. (2003). *Foucault Sosyolojisi*. Alfa Aktüel Kitapevi, Bursa.

Thamson, W. E. & Hickey, J. V. (1999). *Society in Focus*. Third Edition, Longman, New York.

Thompson, P. (1999). *Geçmişin Sesi*. (Çev: Şehnaz Layıkel), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Tolan, B. (1983). *Toplum Bilimine Giriş*. Savaş Yayınevi, Ankara.

Tolan, B. (1996). *Toplum Bilimlerine Giriş*. Adım Yayıncılık, 4. Baskı, Ankara.

- Tomanbay, İ. (1999). *Sosyal Çalışmayı Yapılandırmak*. Sabev Yayınevi, Ankara.
- Turgut, M. (1996). *“Doğu Sorunu Raporu” Üzerine*. Boğaziçi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.
- Türkay, C. (1979). *Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu’nda Oymak, Aşiret ve Cemaatler*. Tercüman Yayınları, İstanbul.
- Türk Ocakları Yayını (1992). *Güney–Doğu Anadolu’nun Tarihi Kültürel Jeopolitik ve Sosyal Durumu*. Türk Ocakları Merkez İdare Heyeti Yayınları, 1. Baskı, Ankara.
- Türkdoğan, O. (1995a). *Güneydoğu Kimliği (Aşiret Kültürü ve İnsan)*. Türk Ocağı Bolu Şubesi, Yayınları, 1. Baskı, Bolu.
- Türkdoğan, O. (1995b). *Niçin Milletleşme*. Türk Dünyası Araştırması Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Türkdoğan, O. (2004). *Sosyal Hareketliliğin Sosyolojisi*. IQ Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- Türkdoğan, O. (2006). *Doğu ve Güneydoğu: Kabile Aşiret Yapısı*. IQ Kültür ve Sanat Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul.
- Wallace, R. & Wolf, A. (1991). *Contemporary Sociological Theory*. Prentice – Hall, Englewood Cliffs, New Jersey.
- Wallace, R. & Wolf, A. (2004). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*. Punto Yayıncılık, İzmir.

- Weber, M. (1986). *Protestan Ahlaki ve Kapitalizmin Ruhu*. (çev: Z. Aruoba). Hil Yayınları, İstanbul.
- White, E. (1992). *The End of The Empty Organism: Neurobiology and Science of Human Action*. Westport, CT: Prager.
- VanEickstedt, E. (1993). *İlkçağlardan Günümüze Türkler, Kürtler, İranlılar*. Fırat Yayın, İstanbul.
- Yalman, A. R. (1997). *Cenupta Türkmen Oymakları* Cilt I, II, III. (Haz. S. Emir), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Yasa, İ. (1970). *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Temel Sorunlar*. Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü, Ankara.
- Yetişen, R. (1986). *Tahtacı Aşiretleri: Adet, Gelenek ve Görenekleri*. Memleket Gazetecilik ve Matbaacılık, İzmir.
- Yıldırım, E. (1999). Anthony Giddens'in Yapılanma Teorisi. *Bilgi*(1): 25-44.
- Yıldız, M. (1996). Yerel Yönetimler ve Demokrasi. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 4*.
- Yıldız, Z. (1992). *Kürt Gerçeği*. Yeni Asya Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.

EK: MÜLAKAT GÖRÜŞMELERİ

GÖRÜŞME 1:

Moderatör: Ben birinci soruyu soruyorum amca. Aşiret içindeki yeriniz nedir? Toplumsal konumunuza göre aşiret içinde hangi görevleriniz vardır? Yani ne yaparsınız? Sizin aşiret ile olan bağınız nedir yani?

Aşiret reisi: Aşiret demek çoğunluk demek. Aşiret çoğunluktur. Bir aşiret bir iki kişiye bağlı bir şey değildir. Bir aşirette en az bin aile var. Bin-binbeşyüz aile filan var yani.

Moderatör: Birtakım bilgileriniz var mı?

Aşiret reisi: Mardin tarafında, Urfa tarafında herkes biliyor yani bu aşireti.

Moderatör: Bu usulleri birazcık açabilir misin amca? Biracık. Mesela usuller şudur ya da böyledir.

Aşiret reisi: Eski dedelerimizden beri devam ediyor yani.

Moderatör: Evet.

Aşiret reisi: Şimdi sen benim aşiretimdensin. Sen Kulp'ta bir olay yaptın ve sana 50 milyar para girdi. Her aileden 100 milyon para veriyorlar.

Moderatör: Evet. Peki...

Aşiret reisi: Yani 50 milyarı sen vermiyorsun. Aşiret veriyor.

Moderatör: Anladım. Peki şeyiniz var mı? Yetkileriniz var mı aşiret içerisinde? Sizin bir yetkiniz var mı kendi aşiretiniz içinde?

Aşiret reisi: Tabi eskiden bir kişiydi. Yani elli sene evvel, altmış sene evvel, yüz sene evvel aşiretten bir kişi vardı. O ne deseydi herkes kabul ederdi. Ama şimdi aile aile olmuş yani. Çok olduğun için kimi Urfa'da, kimi Diyarbakır'da, kimi Mardin'de. Ondan sonra. Çoğu birbirini tanımıyor yani. O da var.

Moderatör: Eskisi kadar aşiretlerin şeyi yok, ne eski anlayış var, ne eski yapı var, ne de...

Aşiret reisi: Eskisi gibi değil.

Moderatör: Peki, bu aşiretlerde...

Aşiret reisi: Şimdi her aileden bir kişi var.

Moderatör: Anladım. Peki, şöyle, aşiretler içinde bir takım yetkilerden bahsettik. Bir takım yetkiler var diyoruz. Peki, aşiret reisleri bu yetkileri nereden alıyorlar? Yani bunun bir dayanağı var mı?

Aşiret reisi: Ya şöyledir. Eskiden beri devam ediyor. Ben de bilmiyorum.

Moderatör: Anladım.

Aşiret reisi: Eskiden beri devam ediyor.

Moderatör: Peki, hani şunu biliyoruz hani bölgede. Ben de buralıyım. Ben de bu bölgedeyim. Şunu biliyoruz biz. Bizim bölgemizde aşiretlerin siyasetle iç içe olduklarını biliyoruz. Az çok siyasete şu şekilde ya da bu şekilde ilgi duyduklarını biliyoruz. Bu konuda, kendi aşiretinizin siyasete olan ilgisi var mı yok mu? Varsa, hangi boyutuyla ilgileniyorsunuz?

Aşiret reisi: Tabi var, tabi var. Şimdi biz bu sene seçim oldu ya.

Moderatör: Evet.

Aşiret reisi: Şimdi tabi aşiretlerde herkes birbirine söylüyorlar yani kime verelim? Ondan sonra kimi vekil yapalım? Herkes görüşüyor. Görüşe göre, ona göre oy kullanılır.

Moderatör: Yani, bir takım değerlendirmeler yapıp, değerlendirmeler yapıldıktan sonra herhangi bir partiye oy verilir.

Aşiret reisi: Çoğunluk hangi tarafa gittiyse öyle olur.

Moderatör: Evet. Genel seçimlerden bahsettik. Mesela işte, 22 Temmuz'da genel seçimler yapıldı Türkiye'de ve ondan önce 2004 yılında Mart'ta yerel seçimler yapıldı. Bu genel ve yerel seçimlerde seçmen davranışını belirlemede sizin rolünüz oldu mu aşiret reisi olarak?

Aşiret reisi: Tabi oluyor.

Moderatör: Mesela nasıl oluyor?

Aşiret reisi: Oluyor, şimdi hangi partiyi beğenirsen çoğunluk oraya veriyor.

Moderatör: Mesela dediniz ki "biz A partisine veriyoruz."

Aşiret reisi: Evet.

Moderatör: Sizin bütün diğer üyeleriniz o partiye vermekle yükümlüdürler mi?

Aşiret reisi: Hepsi bir verirler. Yani çoğunluk bir tarafa gidiyor. Çoğunluk öyledir yani. Yani iki tane aşiret büyükleri ne derse, yüzden 70'i öyle kabul olur.

Moderatör: Anladım. Aşiretinize mensup insanlar oylarını nasıl kullanır? Yani kendi hür iradeleriyle mi yoksa ağanın ya da aşiret reisinin ya da büyüğünün...

Aşiret reisi: Yoo, herkes birbirine saygılı.

Moderatör: Yani herkes istediği gibi oy kullanabilme hakkına sahiptir.

Aşiret reisi: Elbette görüşme oluyor. Seçimden bir hafta evvel, on gün evvel, bir ay evvel görüşme oluyor. Yalnız seçim günü herkes kendi oyunu gidip kullanıyor. Kimse kimsenin yerine oy kullanmaz.

Moderatör: Yani kullanmıyor. Yani yerine değil, hani biz işte, diyelim ki oturduk, böyle hepimiz bir aşirete üye insanlarız. Oturduk şuna karar verdik. Dedik ki, “biz işte bu seçimlerde B partisine oy veriyoruz.” Herhangi bir partidir. İsmi çok da önemli değil. İşte kararlaştırdık. 3-5 kişi bizim gibi düşünmedi diyelim. Bu hususta bağlayıcı bir takım kararlar alabiliyor muyuz bunlara karşı?

Aşiret reisi: Tabii alıyoruz.

Moderatör: Mesela?

Aşiret reisi: Tabii alıyoruz. Yani bizim, tabii büyüklerin sözü geçerlidir. Aşiret içinde az çok geçerlidir.

Moderatör: Diyelim ki vermedi. Bir tanesi çıktı, “ben işte böyle düşünmüyorum.”

Aşiret reisi: Vermezse vermez. Kimse bir şey demez.

Moderatör: Hani, şey olmuyor değil mi?

Aşiret reisi: Yok, yok.

Moderatör: Partinin taşra teşkilatının yapılanmasında, yani köy ve ilçelerdeki teşkilatın yapılmasında; il başkanı, ilçe başkanı, vali, kaymakam, bölge müdürü, milli eğitim müdürü gibi, atamalarda parti ve hükümeti etkiler misiniz? Yani böyle bir şeyiniz var mı?

Aşiret reisi: Öyle bir şey değil. Aileden yani devam ediyor. Büyüklük aileden devam ediyor.

Moderatör: Partinin, herhangi bir partinin, yani üye olduğunuz herhangi bir partinin ya da sempazitanı olduğunuz herhangi bir partinin ya da bunları bırakın, herhangi bir partiye üye değilsiniz, herhangi bir partiye sempati duymuyorsunuz, yani sevmiyorsunuz herhangi bir partiyi. Herhangi bir partiye yakın değilsiniz. Bu da olabilir. Normal bir şeydir. Mesela il başkanının, herhangi bir partinin il başkanını ataması, ya da ilçe başkanı, bunların dışında kamu hizmetlerinde,

işte validir, kaymakamdır, bölge müdürüdür, milli eğitim müdürüdür: Mesela işte burada hizmetler çok iyi gitmiyor. Onun için işte. “Bu milli eğitim müdürünün değişmesi gerekiyor ya da yerine farklı bir milli eğitimin gelmesi gerekiyor” şeklinde politikalarınız...

Aşiret reisi: Biliyorum. O devletin işidir. Şimdi Diyarbakır Valisi, diyelim sevmiyoruz. Tabii not veririz. Deriz “bu adam birşey bilmiyor”. Not gidiyor Ankara’ya.

Moderatör: Anladım. Diyorsunki “bize ihtiyaç yok zaten”. Öyle mi?

Aşiret reisi: Tabii.

Moderatör: Yerel yönetimler seçiminde, yerel yönetimler, mesela belediye başkanlığıdır, belde başkanlığıdır, gibi seçimlerde, partiniz içinde belediye başkanlığı, belediye meclisi üyeliğine aday belirlemede ne gibi etkileriniz oldu? Oluyor mu bu tür etkileriniz? İşte bizim böyle bir...

Aşiret reisi: O da devletin işidir.

Moderatör: Hayır hayır.

Aşiret reisi: Adamı Ankara’dan, teşkilattan belediye başkanı yapıyor. Valla ben ona bir şey diyemem.

Moderatör: Yani partinin işidir. Devlet değil de o partinin işidir?

Aşiret reisi: Şimdi devlet yapıyor, parti yapıyor. Şimdi belediye başkanı, diyelim AK parti yarın seçim olsa onu başkan yapsa ben bir şey diyemem.

Moderatör: Şimdi, sizin belki böyle bağlı olduğunuz bir takım partiler olur. Varsa...

Aşiret reisi: Yoo, bazı sevmediğimiz insanlar olabilir. Gene de kimse bir şey demez.

Moderatör: Peki, yerel politikaların oluşumunda ve belirlenmesinde aşiretinizin, dolayısıyla sizin, rolünüz var mı? Yerel politikalar. Mesela Diyarbakırlısınız. Burada yaşıyorsunuz. Bölgenizde bir takım politikalar şekilleniyor. Bu hususta sizin rolünüz oluyor mu? Ya da siz etkiliyor musunuz bu durumu?

Aşiret reisi: Ya o imkânsızdır. Şimdi bizim zamanımızda öyle de. Şimdi tabi her şey olabilir.

Moderatör: Peki, yani şimdi sunu söyleyeyim ben önce size. Yani, mesela yerel politikalar dedik ya. Yerel politikaların oluşumu dedik.

Aşiret reisi: Evet, evet.

Moderatör: Mesela bir başlık söyleyeyim. Parti, sendika, dernek seçimlerinde ne yaparsınız mesela? Rolünüz var mı? Burda bir derneğiniz var mı?

Aşiret reisi: Yok, öyle bir şey yok.

Moderatör: Ya da sendika? Ya da kooperatif?

Aşiret reisi: Yok, öyle bir şey yok.

Moderatör: Yok? Yani diyorsun, onun için rolümüz ve etkimiz yok.

Aşiret reisi: Hiç alakamız yok, rolümüz de yok.

Moderatör: Yerel ekonomik politikaların belirlenmesinde, yani yatırım, teşvik ve kredi sağlamada rolünüz var mı? Mesela, buraya, kendi bölgelerinize kredilerin gelmesinde bir takım şeyler yapıyor musunuz?

Aşiret reisi: Valla şimdiye kadar yapmamışız. Gerekirse yaparız.

Moderatör: Yani gerek duymadınız mı şimdiye kadar?

Aşiret reisi: Duyuyoruz, duyuyoruz ama alaka etmemişiz şimdiye kadar.

Moderatör: Peki kültür politikalarının belirlenmesinde, mesela bir takım aktivitelerin yapılmasında, eğitimidir, işte çocukların farklı farklı kendilerini geliştirmesidir. El sanatları ve benzeri hususlar da bir takım şeyleriniz var mı? Okul, meslek eğitim kursları?

Aşiret reisi: Şimdi bizim bir ortaokul var, ilköğretim okulu var. Bizim eskiden, yani iki sene on sene evvel yoktu bu okul. Biz Beşyüzevler'e gidiyorduk. Oradan çocuklarımız her gün başı kanlı olarak eve geri dönüyordu. Vuruyorlarmış. Müracaat ettik devlete. Devlet bize bir okul yaptı. Belediye, Bağlar belediyesi, geldi bırakmadı okul yapmaya.

Moderatör: Belediye bırakmadı?

Aşiret reisi: He, geldi, dedi, "okul olmayacak". İki sefer de temeli....

Moderatör: Şunu mu diyoruz; "Aslında bizim bir şey düşünmemiz çok da..."

Aşiret reisi: Bazı şeyler istediğimiz gibi olmuyor.

Moderatör: İsteddiğimiz gibi olmuyor, yapamıyoruz?

Aşiret reisi: Yapamıyoruz. Evet

Moderatör: Peki son sorum, amca. Sivil toplum örgütlerinin yapılanmasında ve etkilerinde, parti propagandası, şölen, şenlik, kutlama, Nevruz bayramı kutlamalarında, mesela bir şeyler yapıyor musunuz?

Aşiret reisi: Tabi, oluyor. Bazı gidiyorlar. Newroz'a gençlerimiz gidiyor. Az çok gidiyorlar.

Moderatör: Yani, isteyen rahatlıkla gidebiliyor?

Aşiret reisi: Gidiyorlar. Kimse bir şey demiyor.

Moderatör: Peki genel bir...

Aşiret reisi: Burada bir aksilik yok yani.

Moderatör: Anladım. Peki, genel bir değerlendirme yaptığınızda, yani, geçmişte aşiretlerle hani siyaset ya da aşiretlerle toplum ya da aşiretlerle toplumsal yapı arasında şunu söyleyebilir miyiz; "Doğrudan bir bağın olduğunu ama günümüzde bu bağda çok ciddi bir zayıflığın meydana geldiğini, aşiretlerin artık kendi toplumları ya da kendi üyeleri üzerinde çok da ciddi bir hegemonya yani çok da ciddi bir baskıya sahip olmadıklarını" söyleyebilir miyiz? Yoksa, daha da devam mı ediyor.

Aşiret reisi: Anlamadım.

Moderatör: Yani şunu diyorum ki, "Geçmişte aşiretlerle siyaset arasında ya da aşiretlerle kendi üyeleri arasında çok daha sert çok daha keskin bir bağ var iken, işte "siz bu partiye vereceksiniz" dediğinizde,

Aşiret reisi: Zorluk yok.

Moderatör: Geçmişte diyorum. Geçmişte var iken günümüzde bundan bir sıyrılma var.

Aşiret reisi: Eskiden öyle bir şey vardı yeğenim. Bak eskiden öyle bir şey vardı. Ama şimdi öyle zorluk yok. Fazla zorluk yok. Bir iki sefer milletin içinde bir şeyler söylüyoruz. Yani insan gibi söylüyoruz.

Moderatör: Peki bunun nedenini neye bağlıyorsunuz amca siz?

Aşiret reisi: Nasıl?

Moderatör: Hani geçmişte niye böyle, günümüzde niye böyle?

Aşiret reisi: Yav, giderken çoğul oluyor ya. Millet dağılıyor.

Moderatör: Hani diyorsunuz.

Aşiret reisi: Büyük insanın sözü fazla geçerli değil.

Moderatör: Büyüme oldu, kentler büyüdü, insanlar dağıldı ve insanlar aynı şehir...

Aşiret reisi: Şimdi ben oğluma desem “bu partiye ver”, o gidiyor başkasına veriyor.

Moderatör: Anladım. Sizin var mı söyleyeceğiniz bir şeyler bu hususta? Aslında söylerseniz çok daha iyi olur bence. Eğer varsa bu arkadaşların, bu amcaların, bu büyüklerin..

Şahıs 2: Şimdi, bizim memlekette yeğenim, aşiretlerin faydası var. Hem devlete faydası var, hem millete faydası var. Aşiret iyi bir şeydir yani. Yani, kötü bir şey değil aşiret.

Moderatör: Yani, faydası var diyorsun?

Şahıs 2: Hem devlete var, hem de millete var.

Moderatör: Nasıl mesela?

Şahıs 2: Yani fazla kötü bir şey olmuyor. Yani, aşiret içinde fazla pislik olmaz zaten.

Moderatör: Yani diyorsun, “kendisinin bir takım kuralları var, bir takım bağlayıcı şeyler olduğu için”

Şahıs 2: Tabi.

Moderatör: Evet. Var mı bir şeyler söylemek isteyen?

Şahıs 2: Gel bir şeyler söyle.

Şahıs 3: Ben konunun ne olduğunu bilmiyorum.

Moderatör: Mesele şudur...

Şahıs 3: Arkadaş gazeteci midir?

Moderatör: Yok değilim ben. Ben sadece tez yapıyorum. Doktora tezidir bu.

Şahıs 3: Anladım.

Moderatör: Yani, bölgedeki aşiretlerle siyaset arasında ilişki var mı yok mu?

Şahıs 2: Memleketin durumu.

Moderatör: “Memleketin durumu” dediği gibi, aşiretlerin siyaset üzerindeki etkisi. Aşiretler yönlendirici mi değil mi? Siyaseti belirliyorlar mı belirlemiyorlar mı? Belirleyici bir yapıları var mı yok mu? Bu hususta eğer sizlerin de fikriniz var ise alayım yani. Sizce nasıldır? Bölgede nasıl bir siyasal yapı var şu an Aşiret reisleri ile siyaset arasında? Mesela diyelim ki işte, siz bir aşiret reisisiniz. İşte dediniz ki “biz oyumuzu işte diyelim ki bağımsızlara veriyoruz”

Şahıs 3: Anladım.

Moderatör: Ya da diyelim ki “AK partiye veriyoruz” ya da diyelim ki, dediniz ki “biz DYP’ye veriyoruz, Demokrat Parti’ye veriyoruz ya da”. Diyelim ki insanlar vermediler. Sizin üyeleriniz vermediler. Bu hususta bir bağlayıcılığınız var mı yok mu? Yani ne yaparsınız?

Şahıs 3: Şimdi iş siyasete döküldü mü idi, aşiret reisi de olsun kim olursa olsun, yani hiç kimsenin insan iradesine kimse karışamaz.

Moderatör: Evet.

Şahıs 3: Aşiret reisi diyebilir mesela “ben falan partiyi destekliyorum, falan partiden yanayım, siz de oyunuzu o partiye verin” diyebilir. Tabi ki etkisi mutlaka az ya da çok vardır ama yine insanlar kendi fikirleri doğrultusunda oyunu kullanır. Yani, illa ki aşiretin, aşiret reisinin ya da büyüklerinin şeyinden değil yani. Aşiret reislerinin, büyüklerinin baskısı altında kalmaz yani. Herkes kendi istediği şekilde oyunu kullanır. Ama sonradan tabi ki, ister istemez o aşireti temsil eden insanın mutlaka etkisi vardır. Olur yani etkisi. Mutlaka olur. Ama yine, yüzde altmışı-yetmişi insanlar kendi bildiği şekilde yürürler.

Moderatör: Anladım. Yani diyorsun, insanlar büyük bağlamda size bağlı değiller.

Şahıs 3: Yok.

Moderatör: Aşiret reisinin....

Şahıs 3: Eskiden oluyordu ama şimdi öyle değil.

Moderatör: Evet.

Şahıs 3: Ama aşiretsizlik de olmaz yani.

Moderatör: Şöyle bir şey düşünelim. Yani, diyelim ki, aşiret reisinin kendisi herhangi bir partiye üye oldu. Bu durum değişir mi?

Şahıs 3: Aşiret reisi bir partiye üye olmuş olabilir ama bütün aşiret o partiye üye olacak diye bir şey de yok yani.

Moderatör: Üye olacak değil. Oy verme davranışında bir değişiklik meydana gelir mi?

Şahıs 3: Sanmıyorum.

Moderatör: Anladım. Yani diyorsunuz ki “herkes istediği..”

Şahıs 3: Eskiden olabilirdi ama şimdi öyle değil.

Moderatör: Anladım. Bağlayıcılık yok. Peki, yerel politikaların belirlenmesinde, mesela burada işte diyelim ki aşiret reisi herhangi bir partiye üye. Partinin içinde. Oranın il başkanının belirlenmesinde, diyelim ki burada bir aşiret reisi var, diyelim ki A partisine üye Diyarbakır'da. İl başkanı seçiliyor ya da il başkanı seçiliyor ya da belde başkanı seçiliyor. Bu hususta belirleyici oluyor mu aşiret reisi?

Şahıs 3: Şimdi, o konu biraz farklı olabilir. Çünkü neden dersen, en azından o aşireti, kendi yöre içerisinde, memleket içerisinde temsil ediyor ya,

Moderatör: Evet.

Şahıs 3: O belki biraz bağlayıcı olabilir.

Moderatör: O olduğunda diyorsun durum farklı olur.

Şahıs 3: He, biraz farklı olur.

Moderatör: Peki, devletin atamalarında, diyelim ki okulunuzda eğitim yapılıyor, burda bir okul var değil mi?

Şahıs 3: İlköğretim okulu. Sekiz yıllık eğitim veriyor.

Moderatör: Diyelim ki buranın müdürü çok da iyi bir müdür değil. Öğretmeni çok da iyi değil. Ya da çok da iyi çalışmadılar diyelim ki. Bu hususta hani, bunu değiştirme ya da il olarak düşünün, milli eğitim müdürü olabilir, kaymakam olabilir, vali olabilir. Aşiretlerin bunları belirlemede ya da bu hususta bir takım yeni yapılanmaları geliştirmede etkileri olabilir mi?

Şahıs 3: Şimdi sen bunu örnek gösterdin. Örneğin bizim okulun müdürü, yani...

Moderatör: İşini iyi yapmıyor.

Şahıs 3: Gerektiği gibi işini yapmıyor. Tabi ki burada halk toplanır, millet toplanır. İnsanlar oturur. Yani gereken neyse yapılır. Gider milli eğitime şikayet mi ederler, yani ne yaparlarsa yaparlar. Yani, o olabilir.

Moderatör: Anladım.

Aşiret reisi: Okul müdürü iyi çalışmazsa hemen milli eğitime bildiriyorlar, valiliğe bildiriyorlar.

Moderatör: Anladım. Yani, o işi yapacak farklı kişiler zaten var diyorsunuz.

Aşiret reisi: Bu siyasetle alakalı değil ki senin bu bahsettiğin. Köyün içerisinde bu okulda bir müdür var. Eğer görevini yapmıyorsa, gerektiği gibi davranmıyorsa, işini yapmıyorsa, köy muhtarı var, ihtiyar heyeti var. İster

istemez, yani bir iki sefer ikaz edilir, olmadı mı artık gerekli mecralara gider başvurur.

Moderatör: Yani, budur. Fikri olan ya da fikir beyan etmek isteyen başka...

Aşiret reisi: Memleketin gidişatı budur hemşerim.

Moderatör: Var mı başka? Bu konuda fikri olan? Hepimiz aynı fikirdeyiz o zaman.

GÖRÜŞME 2:

Moderatör: Bu tezin, çalışmanın temel amacı şudur; bunu yaparken şöyle bir şey düşündük. Dedik ki “aşiret reisleri”, ya da bu ifadeyi de kullanmayabilirsiniz. Aşiret reisi ifadesini kullanmayabilirsiniz. Bunun yanında ne olabilir mesela; “işte bizim toplumumuzda aşiretler vardır” ya da “aşiretler ya da “ağalık zaman zaman oluştu ya da meydana geldi”. Temel amaç şudur; bu toplumsal yapıyı ya da bu toplumsal birimi oluşturan ana etmenler nelerdir? Bunların bir takım farklı etmenlerle ilişkileri var mı yok mu? Siz hem bu hususta bilgi verin. Daha da iyi olur. Yani, hem genel anlamda bilgi verin, hem de “kendinize nasıl bakıyorsunuz? kendinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?” Sorulara böyle ikili bir bakış açısıyla bakarsak çok daha doğru yürür ve açıkçası bizim işimize yaramış olur. Yani, hem genel bilgi verirsiniz bize hem de burada var mı yok mu, bunun belirtileri var mı? Siz ben soru sorayım. Siz hem sorulara cevap verin...

Aşiret Reisi: Şimdi ben dedim ya, kendim şahsımla ilgili dersiniz o ayrı bir konu, fakat genel olarak, genel çerçeveye baktığımız takdirde onu...

Moderatör: Biz soru soralım. Siz hem genel bilgi verin bize hem de kendi şahsınızla ilgili ya da hani bölgenizle ilgili verin. Daha iyi olmaz mı?

Aşiret reisi: Şimdi, ben başta söylediğim gibi, bölgede “ben aşiret reisiyim” diyen hiç kimse olmaması lazım.

Moderatör: Efendim ben sorulara başlayayım.

Aşiret reisi: O etkinlik pek fazla kalmamış. Her ne kadar aşiretlerin belirli aileleri, geçmişten beri aileleri, aşireti etkilemiş ise de, bölgede saygınlık kazanmış bazı insanlar tabi ki daha fazla aşiretlik üzerinden veya mensup olduğu aşiret üzerinde etkisi eskiden daha ziyade olabilir. Fakat şu anda o

etkinlik kalmamıştır. Bununla beraber, halen değerini koruyabilen, muhafaza eden, saygınlığını muhafaza eden, halen bölgede etkin aileler vardır. Bu bölgede olan aileler elbette hem mensup olduğu aşiret içerisinde saygındır. Aşiret içerisinde saygınlık olduğundan dolayı etraftaki, civardaki aşiret mensupları da ister istemez saygı gösterirler. İlgi, alaka gösterirler. Fakat, “ben aşiret reisiyim, bütün aşireti yönetiyorum” işte bir kelimeyle “kalk, yat”. O pek fazla kalmamıştır. Aşiret ileri gelenleri şu anda en iyilik yapan, kendi malından yediren, içiren, fedakârlık yapandır. Tahammül edebilecek kadarıyla sabırlı olan insanlar elbette halk arasında saygınlığını muhafaza eder. Bu görüşte olmayan, bazı geçmişte de hükümranlılık sürdürmüş ise de haliyle zayıflamış durumdadır. Kendimiz olarak sorduğun takdirde, kendimizi şöyle ifade ettik; ailevi olarak aşiret üstü bir aileden gelmeyiz.

Moderatör: Biz böyle düşünelim sizin ailenizi. Hani aşiret üstü bir aile olarak düşünelim. Sorular şeklinde soralım. Çünkü biz bunu şeyde kullanacağız ya, tezlerimizde kullanacağız ya. Ben isterseniz, siz konumunuzu siz belirtin. Hani “aşiretlerle bir bağıımız yok, bizim daha çok aşiret üstü bir bağıımız var”. Aşiretin biraz, deyim yerindeyse, buradaki geçmişi, buradaki arka planı hakkında bilgi verdiniz. Aşiretlerin nasıl ortaya çıktığını, neden ortaya çıktığını, nasıl bir toplumsal birim olduğunu sosyolojik bir şekilde analiz ettiniz. Bir sefer şunu söyleyeyim; ben “aşiret” diyeceğim, siz “aşiret” olarak algılamayın. Hani kendi ailenizi farklı bir şekilde düşünün. Böyle ben soru sorayım. Aşiret olarak söyleyeyim ama siz cevaplarınızı verirken aşiret üstü bir yapı olarak kendinizi ifade ettiniz ya, siz böyle cevap verin başkanım. Ben başlayayım sorularıma. Burada kayıtlarımızda olması gereken sorularımızdır bunlar. Aşiret içindeki yeriniz nedir? Toplumsal konumuza göre aşiret içinde hangi görevleriniz vardır? Yani ne yaparsınız?

Aşiret reisi: Şimdi bunu bir tek ifadeyle...

Moderatör: İstedığınız kadar yapın, çok daha iyi olur.

Aşiret reisi: Efendim, yaş bakımından elbette yaşlanmışız. Yaşlıların bölgemizin terbiyesi gereğince yaşlılarına elbette saygı gösterirler. Biz bir taraftan tabi, yaşlılık, yaşlı durumuna gelmişiz. Öbür taraftan da elbette

yakınlarımız arasında hamdolsun bugüne kadar saygınlığımızı muhafaza etmişiz. Bunu diyebiliriz. Yani şu ana kadar ricamız pek az paraya satılmamış.

Moderatör: Göreviniz var mı sizin üstünüze bırakılan ya da bir misyonunuz var mı? O anlamda söylüyoruz.

Aşiret reisi: Nasıl?

Moderatör: Yani bir göreviniz var mı?

Aşiret reisi: Görevim, ben belediye başkanayım.

Moderatör: Yok, onun dışında.

Aşiret reisi: Kendi ailemiz içinde olan görevimiz ayrı bir konu. Elbette tüm aile mensupları yaşlılarına saygılıdır. Ricaları kabul ederler. Ricaları boşa harcamazlar. Ben bunu diyebilirim. Onun dışında öyle hükümranlılık falan...

Moderatör: Yok, o anlamda değil. Şey anlamda söylüyoruz. Hani bir yerde olursunuz, herhangi bir toplumda yaşarsınız, aşiret olarak düşünmeyelim. Küçük bir birim olarak düşünelim. Herhangi bir toplumda yaşıyorsunuz. Bu toplumda bir takım statüler atfedilir. Örneğin okuduğunuz için, çok şey bildiğiniz için ya da yaşınızda dolayı ya da bilginizden dolayı ya da birikiminizden dolayı. Hani bu anlamda söylüyorum.

Aşiret reisi: Bunların hepsi, senin sıraladıkların.

Moderatör: Hepsi var.

Aşiret reisi: Hepsinin olması zorunda. Eksik oldu mu biz buraya gelemeziz. Bunların hepsi olmak zorunda.

Moderatör: Anladım.

Aşiret reisi: Bunların hepsi olmalı.

Moderatör: Peki o zaman başkanım. Söyle...

Aşiret reisi: Fakat bizim bu havalenin geleneği, belirli insanlar "sen busun, sen şusun" dediği takdirde, kendi ağzıyla "ben buyum" diyemez.

Moderatör: Mesela şunu söyleyeyim. Soruyu şöyle daha somut bir şekilde soralım. Diyelim ki iki aile, hani bizim buralarda biraz üzüntücü verici bir durumdur ama genel de bu tür olumsuzluklar yaşanıyor. Diyelim ki iki aile kavga etti. Birileri araya girer. Aracı olur. Aracı olan birilerinin, hani, yapısı olur. Hani, her önüne gelen kişi aracı olmaz bu tür şeylerde takdir etmek gerekir ki. Hani mesela, böyle düşünürsek, o aracı olan kişilerin hakikaten hem bir ağırlığı vardır

hem bir konumu vardır hem bir yapısı vardır. Hani bu anlamda da düşündüğümüzde o ağırlık nereden geliyor? Nasıl geliyor?

Aşiret reisi: Şimdi, bunu geniş kapsamlı olarak almamız lazım. Şimdi bunda bütün birikimlerin var olması gerekir. Ailevi konumun değeri olması lazım. Şimdi, hukuken, hukukta ne kadar maddeler var ise barışma esnalarında da, her bir maddi dava mutlaka çeşitli nedenlerden dolayı dava oluşur. Ve yüzlerce sebeplerden dolayı bazen düşmanlıklar oluşur aşiretler arasında. Şimdi öyle tecrübe sahibi olması lazım ki; hukuk nasıl ise öyle analiz yapması lazım. Taraftarlarının haklı/haksız olduğunu, özellikle haklının haklı, haksızın da haksız olup haksızlığını kabul ettirmek kabiliyeti de olması lazım. Ve bunları, deliller ile ispatlaması lazım.

Moderatör: Evet.

Aşiret reisi: Bu şekilde, haklıyı deliller ile haklı çıkartmasını, haksızı da....

Moderatör: Peki.

Aşiret reisi: Mücadele ettiği takdirde “haklıyım” der. Hiç kimse “ben haksızım” demez. Ancak haksız olanı, her ne kadar faili meçhul de olsa, yani gözle görülen şeyler değildir. Yani o kabiliyete, o bilgiye sahip olması, o deneyimlere sahip olması lazım. Ancak o şekilde bu gibi durumlara, deneyimlere, araştırmalara sahip olduktan sonra ancak bölgede bir faaliyet çıkarır. Ve o faaliyetten dolayı da elbette mümkün dâhilinde, olabilecek şekilde, barıştıır. “Barış taraftarlarını” diyelim, mümkün dâhilinde kırmazlar, ricalarını kabul ederler.

Moderatör: Anladım.

Aşiret reisi: Öyle basit bir şey değil. Efendim, iki aşiret böyle kavga edildi, aralarında adam vuruldu, kız kaçırıldı veyahut da çok çok sebepler olmuştur. Çünkü düşmanlık bir taraftan mal götürür, bir taraftan bilmem yol kesilir vesaire. Şimdi bunların hepsine ayrı ayrı bir cezai müeyyide veyahut değerlendirme yapılır. Taraflar mutlak suretle, her iki taraf da düşmanlık olduğu takdirde şeyleri, mücadeleyi mubah görürler. İntikam almak şekliyle. Veyahut da dünyevi nam kazanmak şekliyle. Mutlak suretle suç işler. Bu suçları ayrı ayrı tespit edip teraziye koyup bir tarafın daha ağır geldiğini ve o ağır geldiği tarafa da kabul ettirip ve o nispet oranına göre de cezalandırmak.

Moderatör: Evet.

Aşiret reisi: Kabul ettirip bir araya getirmek. Barışı sağlamak, o andan itibaren de o husumetleri tekrarlanmamaktır. Elbette bu deneyime bağlıdır. Tecrübeye, kabiliyete, bilgiye, sabra, metanete ve geçmişten gelen adetlere, onlardan da aynı şekilde haberdar, yani geçmişi bilmesi lazım ki ona göre tespiti yapılabilir.

Moderatör: İsterseniz sizin çok daha ilgili olduğunuz bir alana geçelim artık. Bu aşiretlerin yapısı hakkında zaten bilgi verdiniz. Aşiretlerin, bizim bölgemizde, geçmişte ve günümüzde siyasetle ilgilendikleri hepimizin bilgisi dâhilinde. Hepimiz biliyoruz bunu. Bu konuda kendi ailenizle ilgili ya da aşiretinizle ilgili neler söylersiniz? İlgileniyor musunuz, ilgilenmiyor musunuz? Gerçi zaten siyasetin içindesiniz siz de. Ya da aşiretler bölgenizde bu işle ilgileniyorlar mı ya da ilgilenmiyorlar mı? Hem bölge bazında hem kendi aileniz bazında bize bilgi verebilir misiniz?

Aşiret reisi: Şimdi, aşiretçilik genel olarak şu anda pek fazla bölgede veyahut da genel olarak aşiretçilikten bahsettiğimiz takdirde feodal yapısı ilk olarak akla geliyor bazı insanlar nezdinde. Elbette feodal yapısı da var. Ancak bununla beraber çok faydalı yönleri sıralayabiliriz. Herkes başıboş olarak hareket edemez. Rastgele suç işleyemez. Basit şeylerle meşgul olamaz. Yani hep onu sorgulayabilecek mercinin orda olup ve ondan hep kendisinin çekindiğini hissediyor. Bu vesileyle, faydalarını görmüşüz şimdiye kadar bu durumlarda. Ama, aşiret arasında saygınlığını kaybeden, biraz dağınık hale gelen...

Moderatör: Siyaset bilgisi nedir aşiretlerin?

Aşiret reisi: Elbette herkes de, her gönülde aslanın yattığı gibi aşiret de biraz daha toplumsal bir olgunun varoluşudur. İster istemez siyasetle ilişkisi var.

Moderatör: Herkesin siyasetle ilgilendiği gibi aşiretler de ilgileniyor siyasetle?

Aşiret reisi: Aşiretler de ilgilenir, biraz daha güçlü şekilde ilgilenirler. Mesela, oy istendiğinde diğerleri bir oy verir, ailesinin oyunu verir. Fakat, aşiret arasında hatır gönüllülüğü olan, muhabbet eden kişi yüzlerce hane ise elbette o yüzlerce hane beraberinde hareket eder.

Moderatör: O zaman, başka soru sorayım. Hem bu son vermiş olduğunuz cevabı daha geniş bir şekilde siz açın. Ben sorumu sorayım isterseniz. Yapılan genel ve yerel seçimlerde, 22 Temmuz'da yapıldı. Bundan önce 2004 Mart

ayında yerel seçimler yani belediye seçimleri yapıldı. Aşiret üyelerinin seçmen davranışını belirlemede rolünüz oluyor mu? İşte, “şuna vereceğiz, buna vereceğiz”. Toplu bir karar alınıyor mu? Alınmıyor mu? Aşiretlerde böyle bir yapı var mı?

Aşiret reisi: Şimdi, aşiretten öte istiaresiz hiç kimse hareket edemez. Her türlü konuda istişare mutlak suretle fayda sağlıyor. Bu gibi önemli konular söz konusu olduğu takdirde elbette belirli aile temsilcileri ile istişare ederiz. İstişarede çıkan netice doğrultusunda hareket ederiz. Fakat tek başına, işte “ben şöyle emrettim” deyimiyle kimse “buyur” diyemez.

Moderatör: Ama bir istişare var, bir danışma var.

Aşiret reisi: Elbette, danışmasız hiçbir şey olmaz.

Moderatör: Peki...

Aşiret reisi: Yani, aşiretçilik yapmak öyle basit değil. Yüz hane, bin hane değil. Binlerce haneleri gözetmek zorundasınız.

Moderatör: Yani mesela, aşiretinize mensup insanlar vardır. Bir sürü insanlar diyorsunuz. Yüzlerce, hatta binlerce...

Aşiret reisi: Binlerce aileye sahip olan aşiretler de var.

Moderatör: Tabi ki. Çok büyükler de var bu bölgede. Peki, insanlar kendi hür iradeleriyle mi oy kullanıyorlar? Yoksa, hani “belirliyoruz bir partiyi”, oturduk, konuştuk. İşte diyelim burada kaç kişi var? Yirmi kişi. Oturduk kendi aramızda. Dedik ki, işte 2004 seçimlerinde, 2009 seçimlerinde “A partisine oy vereceğiz”. Ve birileri vermedi. Ne yapıyoruz? Buna karşı bir şey var mı?

Aşiret reisi: Şimdi o her tarafta oluyor. Herhangi bir cezai müeyyide uygulamak söz konusu olamaz. Bu bölgede yok.

Moderatör: Şey anlamında söylüyorum.

Aşiret reisi: Ancak şöyle. Aşiret arasındaki olan saygınlığını kaybeder. Onun dışında efendim işte “intikam alırsın” veya “aforoz edersin”. Böyle şeyler aklından geçirme.

Moderatör: Hayır ben şu anlamda söylüyorum. Çeşitli insanlar var.

Aşiret reisi: Şimdi, yüzlerce ailelerin temsilcileri bir araya gelip memleketin menfaati doğrultusunda karar verir ise, bir insan onlara mukabil kalmazsa,

demektir ki o faydanın sağlanılmasını istemeyen ve bunu ispat eden bir insan da elbette aşiretteki saygınlığını kaybeder.

Moderatör: Ben de onu söyleyecektim. Hani, “konuşmama” ya da “dışlama” şeklinde bir takım müeyyideler ortaya çıkıyor mu? Bir takım baskı unsurları ortaya çıkıyor mu?

Aşiret reisi: Pek fazla değil.

Moderatör: Yani ne olur? Mesela, açıkçası insan biraz kırılır. Düşünün ki, en yakınınızdan bir tanesi oy vermedi. Kırılma falan bence olur.

Aşiret reisi: Şimdi, kırgınlık şöyle. Ben...

Moderatör: Hani şey anlamında olmaz belki.

Aşiret reisi: İnsan konuşmakla, tartışmakla bir yere varır. Karını, zararını, faydasını, yararını o şekilde ancak ayrılabilir. Şimdi bu gibi durumlar tartışıldığı takdirde, bir şey seçildiğinde mutlaka o toplumun menfaati doğrultusunda karar verilir. Ha, akıbeti zarar mı edilir, kar mı edilir, o ayrı konu. Buna mutabık olmayan, bu karara mutabık olmayan birisi saygınlığını yitirir. Kendini küçük düşürür. Kendini değersiz hale getirir.

Moderatör: Anladım.

Aşiret reisi: Yoksa efendim işte, “vuralım, kiralım, kovalım”. O şekilde durumlar yok.

Moderatör: Biraz şeye bakalım isterseniz. Türkiye’deki genel siyaset ve partinin siyaseti ile ilgili bir takım sorular sorayım ben size, isterseniz. Mesela, bir partinin taşra teşkilatı, yani ilçeler ve beldelerdeki taşra teşkilatı olarak ifade ettiğimiz bir taşra yapılanması vardır. İl başkanıdır, ilçe başkanıdır, validir, kaymakamdır, bölge müdürüdür, milli eğitim müdürü gibi atamalarda parti ve hükümeti etkiler misiniz? Ya da böyle bir yapınız var mı?

Aşiret reisi: Şimdi, beni kastedersen ben belediye başkanayım.

Moderatör: Böyle kendinizi düşünmeyin şu anda.

Aşiret reisi: Biz bürokrasiyle içiçe olmak zorundayız. İstişareler, sorunlar, efendim her türlü bilgi almak-vermek...

Moderatör: Aşiret açısından ne yapıyorsunuz?

Aşiret reisi: Aşiret kısmında söylersek; elbette bir toplumu temsil eden bir insanın taşrada da değeri olur. Siyasetçilerin nezdinde mutlaka bir yeri olur.

Yani, kendi yerini koruyabilen, muhafaza eden, elbet suretle bütün insanların saygınlığını muhafaza eder ve saygın bir kişi addedilir.

Moderatör: Diyelim ki, şu anlamda söylüyorum. Bakan geldi örneğin. Diyelim ki geziyor buraları. Ya da herhangi bir milletvekili buradan geçiyor. İşte, “sayın milletvekilim, sayın bakanım, işte biz beldemizdeki ya da ne bileyim belediyemizdeki ya da ilimizdeki kaymakamdan/validen memnun değiliz” ya da “kaymakamdan memnun değiliz”. Ya da “milli eğitim müdüründen, il milli eğitim müdüründen memnun değiliz”. Neden memnun değilsiniz? İşte bir takım gerekçeleriniz vardır. Şundan, şundan, şundan dolayı. Hani bu hususta, hem yönlendirmek açısından hem bu politikaları belirlemek açısından herhalde çok dolaylı da olsa bir baskı unsuru vardır.

Aşiret reisi: Şimdi, baskı unsuru...

Moderatör: Yapı açısından.

Aşiret reisi: Yapı açısından ister istemez bir toplumu temsil eden bir insan, siyasetçiler onların bilgilerini, eğer bilgisiyle, kültürüyle, ailevi konumuyla, halk arasındaki saygınlığı ile bir duruma gelmiş ise elbette siyasetçiler de, siyasi yöneticiler de saygınlık gösterir. Ve, öyle durumda olan insanlar da boş konuşmaz, konuşmamalıdır. Boş konuşmadığına göre, siyasetçi de elbette, böyle, toplumu temsil eden insanların bilgilerini göz ardı edemez. Mutlak suretle dikkate alır. Ama gerçekleşir mi, gerçekleşmez mi. O siyasetçinin yapabileceği şey, gücü diyelim. Veyahut da, yapamayacağı durumlar olabilir. Yani herkes her şeyi yapamaz.

Moderatör: Kesinlikle. Sadece hani fikir beyan etmekle...

Aşiret reisi: Yani dikkate alınır.

Moderatör: Peki yerel yönetimler seçiminde, yine aynı şeyleri belirtebilirsek, belediyedir. Seçimde belediye başkanlığına, belediye meclis üyeliğine aday belirlemede etkileriniz olur mu?

Aşiret reisi: Gayet tabi olur. Şimdi biz siyasetçiyiz...

Moderatör: Rica ediyor musunuz peki başkana?

Aşiret reisi: Emir mahiyetinde bir şey olarak...

Moderatör: Yo yo, o anlamda söylemiyorum. Diyelim ki işte, seçmek istiyorsunuz bunu, hani o anlamda söylüyorum. Bir partinin başkanıdır. İşte,

“sayın başkanım, ricam sizden, şunu tanıyorum. Bunu aday belirleyin” şeklinde söyledim. Hani söylüyor muyuz ya da söylüyorlar mı? Ya da aşiretler burada yapıyorlar mı? Onu söylemeye çalışıyorum. Bizim bir adayımız olur diyelim ki. Aşiret olarak bizim bir adayınız kimdir? Diyelim ki A şahsı, Ahmet'tir. Başkan geldi buraya ya da o işten sorumlu olan bey. Partiden sorumlu olan kişi buraya geldi. Şunu söylüyor muyuz; “Ahmet'i aday olarak biz kendi aramızda belirledik. Sizlerden de ricamız Ahmet'i belirlemeniz, aday yapmanızdır.”

Aşiret reisi: Şimdi, ben hep genel düşünüyorum.

Moderatör: İki taraflı düşünün. Hem yerel hem genel düşünün.

Aşiret reisi: Şimdi yerel düşündüğümüzde, özellikle doğu ve güneydoğu, özellikle de güneydoğu yerel seçimlerde parti gözetilmeksizin insanlar şeyi algılar. Genel seçimle yerel seçim tamamen farklıdır. Neden dolayı? Bölgede belirli insanlar siyasette tanınır, bilinir. O insanlar, bölge insanları tecrüben edinmiş ise, o insanların partisi ne olursa olsun, elbette belki pek takip edilmeyen partilere mensup olsa da, takip edilen partide diyelim 100 oy alacak, takip edilmeyen partide mutlaka 90 oy alır ve kazanır. Yani, o etkinlik güneydoğuda tabi genellikle vardır. O hâkimiyet vardır. Veyahut da insan seçkinliğinin bir şeyi var. Etkinliği var. Genel seçim birazcık farklıdır. Bölge insanların elbette etkinliği vardır. Hani etkinliği şimdi şöyle. Siyaset bir gün lazımdır. Fakat, aşiret saygınlığında insanlar hergün birbirlerine ihtiyaç duyuyor. Her gün yüzyüze karşıdır. Bölgenin ihtiyaçları da daha fazla. Her türlü ihtiyaç oluyor. Toplumsal olarak, ferdi olarak, ekonomi olarak, efendim manevi olarak. Şimdi dolayısıyla, insanların ihtiyaçları birbirlerine olduğundan dolayı insanlar birbirlerini pek fazla göz ardı edemez. Göz ardı edemediği takdirde bu tür bir toplumsal oluşumda takdirde yöneticiler nezninde bir saygınlık kazanır, mutlaka bir yeri olur. Şimdi bunların etkinliği genel seçimde de olur, mahalli seçimde de olur.

Moderatör: Anladım. Yani diyorsunuz ki...

Aşiret reisi: Yerel seçimde fazlasıyla olur.

Moderatör: Vardır. Genel seçimlerde daha da azdır bu?

Aşiret reisi: Nispeten diyorum.

Moderatör: Yerel seçimlere nazaran daha az. Peki şeye bakalım biz. Yerel politikaların oluşumuna. Bölgedeki politikaların oluşumuna. Genel politikalar dahil de yerel politikalara bakalım. Yerel politikaların oluşumunda, belirlenmesinde bir rolünüz var mı? Ya da aşiretlerin rolü var mı? Yerel politikalar. Örneğin, Diyarbakır'ı ya da bu bölgeyi, kendi bölgenizi, düşünün.

Aşiret reisi: İster istemez oluyor.

Moderatör: Oluyor. Peki. Bir iki başlık ben size söyleyeyim o zaman. Örneğin, parti, sendika, kooperatif, dernek seçimlerinde ne yaparsınız? Rolünüz ve yetkiniz nedir?

Aşiret reisi: Şimdi, kooperatif, dernek kırsal kesim olarak diyelim.

Moderatör: Evet.

Aşiret reisi: Veyahut da köy bazında desek. Geçimi sağlamak amacıyla aşiret heyetleri, belki birkaç aşiretin heyetleri beraber kooperatif de kurabilirler, derneğe de mensup olabilirler. Aşiretimiz ise, o tamamen farklı. Aşiretçilik söz konusu olduğu takdirde, karı kız da vermişlerse de birbirilerine, gene de mensup olduğu aşirete bağlı kalmak zorunda kalıyorlar.

Moderatör: Peki yerel politikaların belirlenmesinde, yani, yatırımdır, teşviktir, kredi sağlamada aşiretin veya ağanın bir rolü var mı?

Aşiret reisi: Yok. O konuda pek fazla, bölge ağaları diyelim bölge ileri gelenlerimiz diyelim, pek fazla etkileri yok.

Moderatör: Yani, teşviktir, kredidir, yatırım yapmaktır...

Aşiret reisi: Yok.

Moderatör: Peki, bir başka başlığa bakalım. Kültür politikalarının belirlenmesinde, örneğin okuldur, tesisler, meslek eğitimi kurslarının düzenlenmesinde rolünüz var mı? Ya da rolleri var mı?

Aşiret reisi: Haliyle olur elbette.

Moderatör: Hangi aktiviteler yapılıyor mesela? Meslek kursları falan düzenleniyor mu?

Aşiret reisi: Yani, yapılırsa elbette etkisi oluyor.

Moderatör: Yani, ilgilenmiyorlar diyorsunuz?

Aşiret reisi: Pek fazla köylülerde böyle dediğin, sıraladığın gibi öyle kültürel şeyler...

Moderatör: Pek de çok değil?

Aşiret reisi: Fazla değil. İlgilenmiyorlar.

Moderatör: Peki bir başka başlık. Sivil toplum örgütlerinin yapılanmasında, etkinliklerinde, şenliktir, kutlamadır, Newroz'dur. Bu gibi bayram kutlamalarında neler yaparsınız? Rolünüz nedir? Hani bir büyük olarak.

Aşiret reisi: Şimdi, bugüne kadar mensup olduğumuz partinin temsilcileri Nevruz'a katılmamış. Bu bir bayramdır. Ülkemizin yasalarının uygun gördüğü, mülki amirlerin de kutladığı, belediye başkanların da siyasetçilerin de, hatta başbakanların da kutladığı bir bayramdır.

Moderatör: Doğrudur.

Aşiret reisi: Fakat bunun için şimdiye kadar herhangi bir emek harcamamışız, bir şey var etmemişiz.

Moderatör: O bir başlıktır sadece. Mesela, bayram kutlamaları; Ramazan ve Kurban bayramı olarak...

Aşiret reisi: Yoğun şekilde kutlanılır.

Moderatör: Parti propagandası, şölen falan, şölenler olur, şenlikler olur. Onu bir bütün olarak düşünelim.

Aşiret reisi: Oluyor.

Moderatör: Bayramlarda neler yapıyorsunuz?

Moderatör: Ramazan ve Kurbanı ayrı ayrı düşünmek koşuluyla.

Aşiret reisi: Şimdi Ramazan'da hemen hemen, Kurban Bayramı ile Ramazan Bayramı'nda yapılan uygulama hemen hemen aynı. Aynı özelliğe sahip. Bölgedeki olan adet bu. Genel olarak burada, bu havalede, genel olarak işte sabah bir yemek verip toplanırlar köy veya bölgenin insanları. İşte bayram yemeği verilir. Birkaç tane kurban keseriz. Etraftaki komşu veya bu civardaki yerleşim birimleri iştirak ederler. Üç dört gün o şekilde devam eder yani.

Moderatör: Büyüklerin bu etkinliklerin ya da aktivitelerin meydana gelmesinde, yani büyüklerin, aşiretlerin ya da aşiret reislerinin ya da en baştaki kişilerin ya da hani en büyük kişi diyelim, bunların rolü nedir bu kutlamalarda? Var mı ya da rolleri?

Aşiret reisi: Mesela ne gibi olacak ki?

Moderatör: Yani ne bileyim. Hani mesela işte...

Aşiret reisi: Fazla yemek yedirmesi gibi...

Moderatör: Ya da ne bileyim Kurban Bayramı'nda örneğin büyüklerin bir şeyler kesmesi mi gerekiyor?

Aşiret reisi: Yani, ister istemez daha fazla kurban kesmesi lazım. Veyahut da yedirmesi lazım. Daha fazla akraba hem kendilerini ziyaret edecek hem hastaları, komşuları, taziyeleri vesaire ziyaret yapmak zorunda. Bu adet haline gelmiş.

Moderatör: Öyle devam ediyor.

Moderatör: Burada fikirlerini beyan etmek isteyen başka amcalar var ise memnuniyetle karşılarız. Onları da dinleriz.

Moderatör: Soruları sorduk. Hepiniz zaten bu soruları dinlediniz.

Aşiret reisi: Şimdi biz bir asaletе sahibiz bölge arasında. Aşiret üstü dediğimiz öyle algılanır daha doğrusu. Şimdi bizim içimizde "A Aşireti" "B Aşireti" ayrımı olmaz. Her ne kadar sevilsen, her ne kadar saygı da duyulsa, hukuki anlamda bir ayrım olmaksızın. Hak neyse o hak söylenilmiştir bugüne kadar. Bundan sonra da hedefimiz bunu devam ettirmektir.

Moderatör: Anladım.

Moderatör: Her ne kadar aşiret her ne kadar "iyidir" desek de, bir aşiretten daha fazla aileden gelme bir aile kalabalığı olmuş.

Moderatör: Anladım.

Aşiret reisi: Şu anda bütün güneydoğuda diyelim, en ufak bir olay da olsa, barış için düşünecekler biz akla geliyoruz. Bizde şimdiye kadar hiç kimseye yok dememişiz. İnsanlarımızın, vatandaşlarımızın sorunlarını bertaraf etmek veya işte bir katkı sunmak, barış için katkı sunmak, mutlak suretle koşmuşuz, gitmişiz. Ve ergeç de yapmışız, barıştırmışız onları. Sağladığımız barışlarda adetlere ve hakkaniyete harfi hafine uygun olduğundan dolayı, akabinde efendim "bu eksik kaldı", "bu yanlış yapıldı", "hak yerine gelmedi" veya "bu madde ele alınmadı", bu şekilde bir eleştiriye maruz bırakılmadan gerçekleşir.

Moderatör: Sonuç olarak toparlayalım başkanım. Şunu söylüyoruz; Bölgede aşiret reislerin ya da aşiretlerin bölgede doğal olarak siyasetle ilgilendiğini, doğal olarak siyasetin içinde olduğunu, istesek de istemesek de bir yönümüzün siyasetin içinde olduğunu, bunu kaçınılmaz bir durum olduğunu, bu durumdan

dolayı siyasetle isteniz de istemeniz de, az önce yine vurguladım, sizin siyasetle ilgilendiğinizi söylüyoruz. Genel politikaların oluşumunda çok da fazla bir yetkiye sahip olmadığınızı ama yerel politikaların oluşumunda kısmen de olsa bir yetkiye sahip olduğunuzu çok net bir şekilde vurguluyoruz. Aşiretlerin bir takım misyonları, bir takım yapıları vardır. Bu bir takım misyon ve yapılar etrafında bir takım işlerle ilgilendiklerini, bir takım işleri yaptıklarını ve örneğin kendiniz için söylediniz, bir takım, işte, barışlar oluşturmanın yüzde sekseni başarılı olduysa bunun da sahip olduğunuz yapının ne kadar güveniyle, size insanların bakışı açısıyla doğrudan orantılı olduğunu söylüyorsunuz. Sizin söylemek istediğiniz ya da eklemek istediğiniz genel anlamda bir şey varsa alayım. Sizin söylemek istediğiniz bir şey varsa memnun olurum. Bizim için çok daha iyi olur. Çok da işimize gelir. Onu söyleyeyim ben size. Varsa eğer...

Şahıs 2: Başkan var olanların hepsini söyledi. Hepsini söylemiş.

Moderatör: Çok sağolsun. Çok teşekkür ettik. Sizin var mı eklemek istediğiniz bir şey.

Şahıs 2: Yok. Hemen hemen başkan hepsini söylemiştir. Bizim misyonumuzda başkanın beyan ettiği gibi, hem aşiretler arasında kan davalarına koşuyoruz. Barışları sağlıyoruz. Bu gibi şeylerle uğraşıyoruz. Yani hiçbir menfaat beklemeden bu gibi davalara koruyoruz.

Moderatör: Var mı başka? Sizin eklemek istediğiniz bir şey varsa, yani kayıt cihazını kapatıcam da.

Aşiret reisi: Sizlere teşekkür ediyorum. Başarılar.

GÖRÜŞME 3:

Moderatör: Ben ilk sorudan itibaren sorularımı soracağım. Sizler de içinizden geldiği gibi cevaplandırın. Bu mülakat sadece ve sadece bilimsel verilerde kullanılacaktır. İsmimiz hiç bir suretle kullanılmayacaktır. Hiçbir suretle isminiz herhangi bir yerde geçmeyecektir. Sadece belirtmiş olduğunuz fikirleriniz geçecektir. Ben birinci sorudan itibaren sorumu soruyorum. Aşiret içindeki yeriniz nedir? Yani toplumsal konumunuza göre aşiret içinde hangi görevleriniz

vardır? Yani ne yaparsınız kendi aşiretinizde? Kendi aşiretinizle bağınız nedir? Yapınız nedir? Nasıl bir bağlantı var kendi aşiretinizle?

Aşiret reisi: Aşiretimizde aile büyüğü babam olmaktadır. Muhalif olan da yok. Kabul ediyorlar bizi.

Moderatör: Göreviniz ne peki sizin? Şu an göreviniz ne? Ne yapıyorsunuz aşiret üyelerinizle? Nasıl bir bağınız var? Nasıl bir diyalogunuz var onlarla?

Aşiret reisi: Ne yapıyoruz. Yani, ailelerle ilgili ne bileyim, dışarıdan bir aşiretle ilgili taziyelere, bilmem düğünlere falan katılıyoruz. Kopmamaya gayret ediyoruz.

Moderatör: Anladım.

Aşiret reisi: Bunu sıcak tutmaya çalışıyoruz. Budur işte.

Moderatör: Yani aşiret üyeleri arasındaki ilişkiyi sıcak tutuyoruz. Problem ve sıkıntı varsa bunları çözmeye çalışıyoruz. Sıkıntısı olana gidiyoruz. Bir takım etkinlikler varsa, işte düğündür, nişandır, bayramdır ve benzeri durumlarda etkinlikler yapıyoruz.

Moderatör: Peki bu yetkileri nereden alıyorsunuz? Kim size bu yetkileri veriyor?

Aşiret reisi: Yani, bu yetkileri aile veriyor.

Moderatör: Aile veriyor. Nasıl veriyor size?

Aşiret reisi: Bunlar deneniyor aile içerisinde. Böyle seçiliyor.

Moderatör: Nasıl?

Aşiret reisi: Çok iyi temsil ediyorsa bir taziyede, örneğin bir olayı daha soğukkanlı bir şekilde çözüyorsa. Budur yani. Bu yüzden seçerler herhalde. Böyle bir beceri yoksa...

Moderatör: Mesela, hani şu anlamda söylüyorum. Yani, somut olsun diye söylüyorum. Diyelim ki, herhangi bir partinin ilçe başkanı seçiyorsunuz, ilçe başkanı seçilirken bir takım delegeler onu seçer. Sizde böyle bir seçme işlemi var mı? Aşiretlerde.

Aşiret reisi: Var. Nasıl oluyor?

Aşiret reisi: Var. Şöyle.

Moderatör: Ya da şu an siz bir aşiret reisisiniz. Siz nasıl bu yere geldiniz?

Aşiret reisi: Babam olduğu için, biz de öyle yetiştik.

Moderatör: Anladım. Babadan oğula geçme bir sistem bu. Doğru mu?

Aşiret reisi: Eğer eksik değilsem şans benimdir.

Moderatör: Anladım. Yani, “ben iyiysen, ben olayları görebiliyorsam, aklıselim birisiysen ve babamın oğluysam, yani aşiret reisinin oğlu isem bu hak bendedir” diyorsunuz.

Aşiret reisi: Evet.

Moderatör: Peki, şunu biliyoruz biz. Aşiretlerin bu bölgede, geçmişte ve günümüzde siyasetle ilgilendikleri hepimizin bilgisi dahilinde. Hepimiz biliyoruz bunu. Bu konuda kendi aşiretinizle ilgili neler söyleyebilirsiniz? Siyasetle ilgileniyor musunuz? İlgilenmiyor musunuz? Siyasetin neresindesiniz?

Aşiret reisi: Eskiden beri siyasetle uğraşıyoruz ve diğer partilerden de bize teklif gelmez. Çünkü bellidir.

Moderatör: Hangi partide olduğunuz bellidir? Yeriniz belli.

Aşiret reisi: Yerimiz belli olduğu için diğer partilerden teklif almıyoruz.

Moderatör: Anladım. Peki, yapılan yerel ve genel seçimlerde aşiret üyelerinizin seçmen davranışını belirlemede rolünüz var mı sizim? Kendi üyelerinizi işte, “biz şu partiye üyeyiz. Bizim partimiz bellidir. Siz, kesinlikle gideceksiniz, bu partiye oy vereceksiniz” şeklinde bir etkiniz ya da konuşmanız oluyor mu seçimden hemen önce onlarla?

Aşiret reisi: Şüphesiz. Güneydoğunun durumu malum. Her ailede bu, aile olarak bir aile reisi vardır. Belirleyici olan odur. Aşiret reisi de böyledir. Onu dinleyen, ona tapan insanlara, doğruyu göstermek adına birini gösterecek. Birini gösterecek, burda, konumunun devamı için doğruyu seçmek zorundadır. O halkına faydalı olabilecek kimse.

Moderatör: Peki, gösterdiniz. Dediniz ki, “şu partiye ya da bu partiye oy vereceksiniz”. “Bizim partimiz budur” ya da “bizim adayımız budur”. “Bizim adayımız bu partide olduğu için biz bu partiye oy vereceğiz” dediniz ve dedikten sonra, işte, sizin partinize birileri oy vermedi. Ne yapıyorsunuz? Diyelim ki sizin bölgede 5000-6000 tane oyunuz var. Sizin aşiret olarak 5000-6000 kişiye...

Aşiret reisi: Dışlanıyor. Vermeyen dışlanıyor.

Moderatör: Nasıl dışlanıyor mesela? Ne gibi yaptırımlar var.

Aşiret reisi: Bir sorunu olur, bir şeyi olur. Kimse ilgilenmez onunla. Yalnız başına kalır.

Moderatör: Yalnız başına kalır?

Aşiret reisi: Yalnız başına kalır.

Moderatör: Sosyal bir baskı unsuru uygulanıyor?

Aşiret reisi: Tabi.

Moderatör: Peki şey söyleyelim o zaman. Sizin gösterdiğiniz kişiye oy veriyorlar mı üyeleriniz?

Aşiret reisi: Verir.

Moderatör: Veriyorlar yani. Genelde diyorsunuz, sapma zaten olmuyor. O zaman şöyle, bir başka sorumu söyleyeyim. Bu daha genel bir olsun. Partinizin taşra teşkilatında, yapılanmasında, il başkanı, ilçe başkanı, vali, kaymakam, bölge müdürü ve milli eğitim müdürü gibi atamalarda parti ve hükümeti etkiler misiniz? Kendi partinizi ya da bu bağlamda hükümeti etkiler misiniz?

Aşiret reisi: Tehlikeli bir sorudur.

Moderatör: Yo, yo. Tehlikeli değil. Şu anlamda. Diyelim ki, siz Diyarbakır valisinden memnun değilsiniz. Ben burada yaşayan birisi olarak memnun değilim diyorum. Ya da Milli Eğitim Müdürü'nün çalışmalarından memnun değilim. Bu bağlamda kendi partinize, "bu milli eğitim müdürü çalışmıyor ya da buradaki öğretmenler çalışmıyor, buradaki vali çalışmıyor ya da ilçedeyseniz buradaki kaymakam görevini yapmıyor" şeklinde bir takım konuşmalarınız oluyor mu?

Aşiret reisi: Tabi ki, öğretmenin senin ihtiyacına cevap vermiyorsa, senin beklediğin hizmeti veremiyorsa şikâyetini de göstereceksin belli yerlerde yani.

Moderatör: Yani yapıyorsunuz o zaman. Bu hususta şikâyetlerinizi dile getiriyorsunuz gerekirse. Peki yerel seçimlerde kendi adaylarınız var mı? İşte, belediye başkanıdır, belediye meclis üyeliğinde, aday belirlemede, şeyiniz var mı? Rolünüz var mı? Yerel seçimlerde. Bu bölgede yaşıyorsunuz. Yerel seçimler oldu diyelim ki. Belediye başkanlığı, belediye meclis üyeliğine, hani öyle bir takım şeyler vardır, "bizim adayımız Ahmet'tir, Ali'dir, Ayşe'dir, Fatma'dır."

Aşiret reisi: Yani, seçimlerde kendimize yakın kişinin seçilmesini isteriz.

Moderatör: O zaman şöyle genel son soruya geleyim. Yerel politikaların oluşumunda, yani bölgenize dair politikaların oluşumunda, aşiretinizin ve dolayısıyla sizin rolünüz var mı?

Aşiret reisi: Nasıl yani?

Moderatör: Mesela, sendikadır, kooperatiftir, dernek seçimlerinde ne yaparsınız? Rolünüz, etkiniz nedir?

Aşiret reisi: Yani, bize mensup bir aday ise biz orda tabi ki destekleriz.

Moderatör: Fakat şöyle bir şey var mı? Sendika veya kooperatifte veya dernek seçimleriniz var mı? Katılıyor musunuz hiç?

Aşiret reisi: Yok, katılmıyoruz.

Moderatör: Peki, yerel ekonomik politikaların belirlenmesinde, buraya dair, örneğin bölgenizde yatırımdır, teşviktir, sizin rolünüz nedir?

Aşiret reisi: Yani, biz o gönderdiğimiz adayları boşuna göndermiyoruz. Yani, bu tür sıkıntılarımızı gidermesi için dilekçe veriyoruz. Bunları ödüllendiriyoruz gerektiği zamanda. Her ne kadar vekil olmasak da bizde bir anlamda vekillik yapıyoruz. Onların ihtiyaçlarını daha iyi görüyor, daha iyi ifade edebiliriz.

Moderatör: Fikirlerinizi göndermiş olduğunuz vekiller aracılığıyla söylüyorsunuz. Şu hususlarda sıkıntılarımız var, bize gereken yardımları yapın. Gerekirse bu teşvik olabiliyor, kredi olabiliyor.

Aşiret reisi: Evet.

Moderatör: Peki, kültür politikalarının belirlenmesinde yerel güç olarak, meslek eğitimi ve kursların açılımlarında rolünüz olabiliyor mu? Diyelim, ihtiyacınız var bir okulun açılmasına bir köyde yada bölgenizde. Bu hususta tavsiyelerde bulunuyor musunuz?

Aşiret reisi: Yerel anlamda diyorsunuz?

Moderatör: Evet.

Aşiret reisi: Kültürel anlamda diyorsunuz ama şimdi bir okulun açılması kültürle biraz.

Moderatör: Mesela meslek eğitimi olmadığını söyledi kadınlar. Yada bir eğitim yapıyorsunuz, ya da buna ihtiyaç var. Ya da bu hususta herhangi bir şey yapıyor musunuz?

Aşiret reisi: Hayır. Yapmıyoruz. Köylerimize bir okul lazımsa elbette biz bunu söylüyoruz. Üstüne de gidiyoruz yani. Ama sizin dediğiniz gibi, folklor dersi falan vermiyoruz.

Moderatör: Anladım. O anlamda herhangi bir etkinliğiniz yok.

Aşiret reisi: Yok.

Moderatör: Mesela folklor olabilir, resim olabilir, müzik olabilir ya da halı dokumacılığı olabilir.

Aşiret reisi: Köylülerin resimle fazla ilgileneneceğini...

Moderatör: Şehre gelmişseniz şehirde de ilgili olabilir bu. Mahallenizde olabilir, ilçenizde olabilir.

Aşiret reisi: Buradaki vatandaşlarda geçim sıkıntısı var. Böyle çoğu geçim sıkıntısı içinde. Böyle kültürel, yok resim yapacak, yok halay oynayacak. Adamın parası yok ki halay oynasın. Yani, işi olan buraya yatırım için fabrika yapacak. Ne bileyim yani, iş imkanı sağlayacaklar. İş imkânı olmayan bir yerde ne yapabilirsin ki?

Şahıs 2: Resim yapan insan ekonomik özgürlüğünü kazanmış, zaten sanatla uğraşan bir insanın maddi sıkıntıları olmaması lazım. İyi resim yapmak için konsantre olmalı. Adam maddi sıkıntıdayken nasıl resim yapsın.

Moderatör: Bir de tam olarak şunu söyleyeyim. Sizin genel bölge olarak bir takım sosyal aktiviteleriniz var. Bunlardan bir tanesi parti bazında partilerin propagandasını yapmak. Bir tanesi şölenlere gitmek, şenliktir, kutlamadır, işte Nevruz bayramıdır. Nevruzlarda ve bayram kutlamalarında neler yapıyorsunuz? Bayramdan kastımız Ramazan ve Kurban bayramı.

Aşiret reisi: Bayramlarda önce misafirlerimiz gelir. Bayramlaşma biter, ondan sonra ziyaret edilmesi gereken, daha çok, işte ihtiyacı olanların bayramını kutlamaya, hem manevi anlamda destek vermeye...

Moderatör: Evet. Peki partinizin mitingi olduğunda herhangi bir şey yapıyor musunuz? Ya da bağlı olduğunuz kişi buraya geldiğinde herhangi bir şey yapıyor musunuz?

Aşiret reisi: Tabi, tabi. Destek veririz, mitingine falan katılırız.

Moderatör: Eklemek istediğiniz son olarak bir şey var mı genel anlamda? Değerlendirme yapmak ister misiniz? Benim sorularım bu kadar. Sizin eklemek

istediğiniz ya da katmak istediğiniz bir şey var mı? Genelde söylemek istediğiniz bir şey var mı? Söylemiş olduğumuz sorularla ilgili olabilir. Genel bir değerlendirme var mı? Genel bir şey varsa lütfen alayım.

Aşiret reisi: Yok.

Moderatör: Yani, bunun üstüne bir şey eklemek istemiyorsunuz?

Aşiret reisi: Yok.

Moderatör: Teşekkür ederim. Çok sağolun. Sizler bir şey ekler misiniz?

Şahıs 2: Şimdi burada pek eklenecek fazla bir şey kalmadı. Yalnız güneydoğunun, doğu anadolu bölgesinin, yani sıkıntıları, aşiret içinde veya aşiret dışında genel bir toplum sorunu var. Eğitimsizlik var, maddiyat sıkıntısı var, işsizlik var, yani var da var. Yok denilen bir şey güneydoğu da yok yani.

Moderatör: Anladım.

Şahıs 2: Her türlü sıkıntı deseniz var. Bugün çoğu insan, iş için, tarlaya gitsin, çalışsın diye şeye göndermiyor, okula göndermiyor. Adam diyor ki “benim tarlam susuz kalmış, benim ekinim yerde kalmış”, okula gideceğine tarlamı eksin, ekinimi kaldırsın. Yani bu gibi sıkıntılar var. Başka da yani bir sıkıntı, ha aşiretlik dersiniz, pek o kadar etkili gibi, bundan seksenlere, yani seksenlerin tarihindeki gibi o kadar aşirete bağlı kalan insanlar da kalmamış. Şimdi artık ister istemez şehirleşme oluyor yani.

Moderatör: Bölgeye baktım. Bölgeden giden milletvekillerinin çoğu aşirete bağlı olan kişiler.

Şahıs 2: Şimdi, bölge bölge değişiyor. Kırsal alan ayrılır, burası ayrılır. Bugün, her memleketin kendine has, özgü...

Moderatör: Batman'dan giden milletvekilleri. AK parti milletvekilleri.

Şahıs 2: Batman'dan giden milletvekilleri. Bugün AK parti milletvekilleri. Kimse, yüzde doksanı, milletvekili için oy koymamış. Sırf başbakan için, Tayyip Erdoğan için.

Moderatör: Hayır, o anlamda söylemiyorum. Yani, herhangi bir aşirete kısmen de olsa bağlı olduğu kişiler.

Şahıs 2: Şimdi aşiretler var yani. Ağadır, şıhtır, ne bileyim yani

Moderatör: Demek ki, daha da bunların siyasette etkileri kısmen de olsa devam ediyor.

Şahıs 2: Tabi canım. Yani, siyaset üzerindeki etkileri çok da devam ediyor. Az da değil. Yani, şimdi bugün normal bir vatandaşın, bugün bir parti gidip ayağına demez “gel, benim yanıma otur”. Çünkü ona çıkacak oy bir tanedir veya iki tanedir. Karısı, çocukları yani. Ama bugün bir aşiret olduğu zaman. Buradan çıkıyor onbin oy. Ne bileyim, elli bin oy, yirmibin oy. Aşiret ayrıdır, vatandaş ayrıdır yani. Bugün bir parti gittiği zaman, bazı sözler aşiretlere veriyorlar. Yani ne gibi olsun, bir atama olsun. Yani, ne bileyim, tabi bu aşiretler de bağlandığı zaman beklentileri var. Faydaları yani. Adamlar bir şeyler bekliyorlar. Ne bekliyorlar. Bugün bir tane işçi alınacak. Kime söyleyecek. Ağaya söyleyecek. Ağa ne yapacak. Ağa milletvekiline söyleyecek. Milletvekili ne yapacak. Bakana söyleyecek. Bu böyle gidiyor yani. O adam ataması yapıldığı zaman demiyor ki “milletvekili benim işimi yaptı” veya “bakan benim işimi yaptı”. Diyor ki, “ağa benim işimi yaptı”, “aşiret reisi işimi yaptı, işimi gördü”. O yüzden, bu sefer, zaten adam bağlıdır. Tam bağlanıyor. Çünkü kendisi, devlet bir şey vermiyor kendiliğinden ona. Devletin de burada hataları var. Yani, bir insanı bir şahsa bağlıyor. Ama normalinde olmaması gereken bir durumdur.

Moderatör: Anladım.

Şahıs 2: Şahıs bir yere ya da bir valiliğe çıktığı zaman rahat çıkamıyor, rahat derdini dile getiremiyor. Ama bir şaha söylediği zaman, bir ağaya söylediği zaman, adam gidiyor, valilikten içeri giriyor, kimse ona demiyor, çünkü tanınan bir insandır. Vatandaşlar olsun, emniyet mensupları olsun, tanıyorlar onu. Adam rahatça gidip, kendi istediği, sıkıntı olsun veya başka bir şey olsun dile getiriyor. Valinin yanında oturup çayını kahvesini içebiliyor. Ama normal bir vatandaş, zavallı ayakta bekleyecek. İki eli üst üste. O da kovulmasa ne ala. Kovulursa hemen adam... Bugün Batman geneli yüzde doksan valiyi doğru dürüst tanımıyor. Yüzde doksan. Vali iyidir. Ben validen dolayı bir şey söylemiyorum. Dedim ya. Devlet öyle yapmış ki, birisinden yardım isteyecek. Direkt kendi istediğin işi veya kendi istediğin şeyi direkman gidip beyan etmemek, istediğin gibi bir valiyle, bir kaymakamla, bir savcıyla. Kendin gidemiyorsun. İlla birisini araya koyacaksın. Kendi istediğin şeyi kendin dile getiremiyorsun. Halbuki, normal 2007 yıllarında, bir vatandaş okumuşsa, biraz kültürü varsa, biraz

gezmişse, biraz dünyadan haberi varsa, kendi istediğini kendi dile getirsin yani. Olması gereken budur. Ama güneydoğuda böyle değil.

Moderatör: Bunun aşiretlerle bağına biraz açsanız. Yani hangi hususta? Burada aşiretlerin misyonu nedir anlatmış olduklarınızla?

Şahıs 2: Şimdi buradaki misyonu...

Moderatör: Yani, aşiretler ne yaptılar burada? Aracı kurum mu oldular aşiretler? Aşiretler siyasete girdiler.

Şahıs 2: Aşiretler aracı kurum olmuş. Aşiretler siyasette. Yani şimdiki aşiretlerin siyasetle ilgilenmemesi mümkün değil yani. Çokları ilgileniyor.

Moderatör: Zorunlu olarak, hayat koşulları, ayak uydurmak için. Diyorsunuz ki zorunlu olarak siyasetle ilgilenmek zorundadır.

Şahıs 2: Ayak uydurmasa,

Moderatör: Hem kendi üyeleri için, hem yaşamış olduğu toplumda birtakım insanların isteklerini yerine getirmek için. Doğru mu?

Moderatör: Yani "bu partiye oy vereceksin" dediğinde..

Şahıs 2: "Bu partiye oy vereceksin" dediğinde, vermediği zaman bir daha artık o bölgede yaşaması dahi zora girer.

Moderatör: Yani, ekonomik, sosyal ve kaba şiddet uygulayacak?

Aşiret reisi: Tabi canım. İster istemez uygulayacak. Uygulamasan ağa olmazsın.

Moderatör: Ya da reis olmaz, büyük olmaz?

Aşiret reisi: Tabi, tabi. Reislik taslayamaz, ağalık yapamaz, büyüklük yapamaz. Şimdi, eğer bir ağayla normal bir vatandaş aynı şekilde olsa, mümkünatı yok yani. Büyüklüğü olacak yani. Ama nasıl olacak? Ama korkuyla yapacak bunu. Yani vatandaşı korkutacak. Nasıl korkutacak? Şimdi bir aşiret reisi kolay kolay kimseye tokat atmaz. Adamına söylüyor onu. Bu bir gerçektir yani. Bunu kimse saklayamaz. Bugün bir aşiret reisi, bir ağa ufak tefek işlerle yani uğraşmaz. Çünkü ona yakışmaz.

Moderatör: Anladım.

Aşiret reisi: Yani kendini o kadar büyük görür ki. Ağa herşeyi oluruna bıraktığı zaman o işler yürümez yani.

Moderatör: Çok sağolun.

GÖRÜŞME 4:

Moderatör: Biz başlayalım. Aşiret içindeki yeriniz nedir? Toplumda konumunuza göre aşiret içinde hangi görevleriniz vardır? Yani aşiret içinde ne yapıyorsunuz? Göreviniz nedir?

Aşiret reisi: Benim görevim kan davalarıyla uğraşmak, onları barıştırmak. Arazi davaları, yaralamalar, kız kaçırma benim vazifemdir. Beş senedir, beni bütün çevre bilir, ben varımı yoğumu bu işe vermişim. Bunu kendi imkânlarımla, kendi paramla, kendi gücümle yapmışım. Rica etmişim bunları halletmek için. Şimdi benim görevim budur.

Moderatör: Yani siz şu an

Aşiret reisi: Benim görevim. Şimdi yine geleceklerdir. Alacak-verecek davasıdır. Onları bekliyoruz. Hemen gelmeleri lazım. Beni götürecekler.

Moderatör: Şimdi, bu yetkileri nereden alıyorsunuz? Nereden bu yetki size veriliyor?

Aşiret reisi: Dedemizden bize intikal etmiştir.

Moderatör: Nasıl oluyor? Biraz anlatır mısınız bize.

Aşiret reisi: Dedem bu yörenin bir büyüğüdür. Ona istinaden bize de saygı gösterirler.

Moderatör: Ondan da size geçmiş. Yani babadan oğula geçmek gibi bir şey.

Aşiret reisi: O hatırı sayılır biri olduğu için, onun için saygı duyarlar bize de. Biz o görevi yapmasak bize de saygı göstermezler.

Moderatör: Anladım. Bunu yaptığınız için de size saygı gösteriliyor. Peki amca, aşiretlerin bu bölgede, yani bizim bölgemizde aşiretlerin geçmişten günümüze siyasetle ilgilendiklerini hepimiz biliyoruz.

Aşiret reisi: Biliyoruz, evet.

Moderatör: Siyasetle ilgileniyorlar. Bu konuda, kendi aşiretiniz siyasetle ilgileniyor mu ilgilenmiyor mu? Bu hususta neler söyleyeceksiniz?

Aşiret reisi: Ben partiler üstü bir insanım.

Moderatör: Evet, yaptığınız görevden dolayı.

Aşiret reisi: Partilerüstü bir insanım. Benim kendi dostlarım, ahbablarım var. Ben talimat veriyorum telefonla. Dedim ya, dedem saygılı, büyük bir insan olduğu için herkes O'na istinaden bize de saygı gösteriyor. Allah razı olsun.

Moderatör: Peki, şey. 24 Mart'ta yerel seçimler yapıldı. Belediye seçimleri yapıldı. 22 Temmuz'da, yakın bir tarihte genel seçimleri yapıldı. Sizin kendi seçmenizin davranışını belirleyen, “şu partiye oy verin” ya da “ bu partiye oy verin” şeklinde bir rolünüz oldu mu?

Aşiret reisi: Evet.

Moderatör: Yani siz “bu partiye oy vereceksiniz” dediniz. O partiye oy verildi.

Aşiret reisi: Verildi evet.

Moderatör: Yani şöyle mi oldu; kendi üyeleriniz kendi istedikleri partiye değil sizin belirlediğiniz partiye oy veriyorlar.

Aşiret reisi: Hayır, kim canı kimi isterse ona verir.

Moderatör: Yani, ama istediği yere oy verebilir. Sizin gösterdiğiniz partiye oy vermedikleri takdirde bir şey yapıyor musunuz? Yani, kendi hür irademizle oy kullanabiliyoruz? Bunların önünde çok büyük bir denetim yok.

Aşiret reisi: Yalnız, “bu iyi bir insandır, ben bunu tercih ederim, ama siz orayı tercih ediyorsanız”...

Moderatör: Peki, diyelim ki seçimler olacak. Seçimlerden önce toplanıp “biz bu partiye oy vereceğiz” şeklinde bir konuşmanız oluyor mu kendi aranızda?

Aşiret reisi: Yok, biz yapmayız onu.

Moderatör: Serbest bırakıyorsunuz. İsteyen istediği kişiye oy verebilme hakkında sahip. Peki, partinin taşra teşkilatında, yani işte, ilçe teşkilatında, il teşkilatında, il başkanı, ilçe başkanı, validir, kaymakamdır, bölge müdürüdür, milli eğitim müdürü gibi atamalarda partiyi ya da hükümeti etkiler misiniz?

Aşiret reisi: Hayır.

Moderatör: Yani bu işte görevini yapmıyor. İl Milli Eğitim Müdürü...

Aşiret reisi: Ben dememişim şimdiye kadar. Ben hiç, zaten benim huyum, ben 57 sene siyasetteyim diyebilirim. Dememişim “bunu al filan yere götür”.

Moderatör: Karışmıyorsunuz? Ne olursa. Peki şikayetiniz varsa? Diyelim şikayetiniz var. Söylemiyor musunuz? Efendim, vali işini yapmıyor, kaymakam işini yapmıyor, ya da milli eğitim müdür işini yapmıyor. Söylemiyor musunuz?

Aşiret reisi: Hayır. Onu da dememişim.

Moderatör: Diyelim ki görüyorsunuz ki işini yapmıyor.

Aşiret reisi: Hayır. Diyenler var.

Moderatör: Anladım. Peki yerel yönetimlerde, parti içinde, belediye başkanlığında ya da belediye meclis üyeliğinde aday belirlemede rolünüz oldu mu?

Aşiret reisi: Yok. Ben karışmıyorum.

Moderatör: Karışmıyorsunuz. Ne yaparlarsa yapsınlar?

Aşiret reisi: Evet. Hiç karışmıyorum.

Moderatör: Yani belirleyici olmuyorsunuz. Karışmıyorsunuz. Peki yerel politikaların oluşumunda bölgeye, kendi ilinize dair ya da yaşamış olduğunuz ilçeye dair, yerel politikaların oluşumunda aşiretiniz veya sizin rolünüz var mı?

Aşiret reisi: Bir ricada bulunursak sözümüzü dinlerler ama o kadar, artık eskisi gibi değil.

Moderatör: Evet.

Aşiret reisi: Artık kendi bildiğini yapıyor. Ve ben de ona taraftarım. Ben demokrasiye taraftarım.

Moderatör: Diyorsunuz ki insanlar "istediklerini yapsınlar, istediklerini düşünsünler, istedikleri partiye oy versinler. Düşüncelerini istedikleri gibi ifade etsinler ve herkes buna saygı gösterebilir."

Aşiret reisi: Evet.

Aşiret reisi: Peki, parti, kooperatif, sendika veya dernek seçimlerinde şey yapar mısınız?

Aşiret reisi: Hayır. Hiç karışmıyorum.

Moderatör: Peki belli politikaların belirlenmesinde, yerel ekonomik politikaların belirlenmesinde, örneğin yatırımdır, teşvikler, kredi sağlamada rolünüz var mı ya da yapar mısınız?

Aşiret reisi: Millet için bir hizmet olursa ondan bir ricada bulunuruz.

Moderatör: Yaptınız mı bugüne kadar?

Aşiret reisi: Ben yapmamışım.

Moderatör: Hiç yapmadınız?

Aşiret reisi: Yapmadım.

Moderatör: Peki kültür politikalarının belirlenmesinde, işte okuldur, kendi bölgenizde okuldur, meslek kurslarıdır yaptınız mı ya da..

Aşiret reisi: Ben onlardan rica ediyorum bunların yapılması için.

Moderatör: Mesela hangi anlamda bir şeyler istediniz? Hangi mesela, neyi istediniz kendi bölgenizde?

Aşiret reisi: Mesela, geldiği zaman kaymakamlardan rica ediyorum. İşte, “bir okul lazımdır”, “buraya Bir okul yaptırın”, “buraya yol yaptırın” diye rica ediyoruz.

Moderatör: Evet. Sivil toplum örgütlerinin yapılanmasında, yani parti propagandası, şölendir, şenliktir, kutlamadır, Newroz’dur, işte, ya da bayramlarda ne yaparsınız?

Aşiret reisi: Ben bayramlarda...

Moderatör: Ramazan ve Kurban bayramlarında.

Aşiret reisi: Bayramlarda toplanır, bayramlaşırız. Başka da ben bir şey yapmam.

Moderatör: Peki genel bir şey söyleyeyim. Geçmişte ve günümüzde aşiretlerin bu bölgede siyasete olan etkisi nedir?

Aşiret reisi: Siyaset eskiden vardı. Bugün aşiretler reisleri artık hep okumuş, anlayışlı kimselerdir. Artık, yani, bir aşiret reisi bir vatandaşla konuştuğu zaman gayet güzel gayet efendice, hatta belki o vatandaş ona hakaret ediyor.

Moderatör: Evet. Şunu da görüyoruz ki, meclise baktığımızda bu bölgeden giden milletvekillerinin çoğu bir aşirete mensup olan kişilerdir. Bu çelişki değil mi? Aşiretlerin siyasete etkisi olmadığını söylüyoruz ama meclise gidenlere bakıyoruz, işte yüzde 50’si yüzde 40’ı aşirete mensup kişilerdir.

Aşiret reisi: Diyarbakır’da yoktur.

Moderatör: Bölge için söylüyorum. Genel için söylüyorum

Aşiret reisi: Genellikle yani, burada hemen hemen, şimdi altı tane milletvekili var.

Moderatör: Urfa’da var örneğin.

Aşiret reisi: Urfa’da var. Ama..

Moderatör: Mesela, Kars’da var, Batman’da var, Şırnak’da var. Ben bölge için söyledim bunu.

Aşiret reisi: Urfa var. Şırnak var.

Moderatör: Hakkari’de oldu. Şırnak’da oldu.

Aşiret reisi: Ama Diyarbakır’da bu yok. Yavaş yavaş...

Moderatör: Sebebini neye bağlıyorsunuz siz? Diyarbakır’da yok. Oralarda var amca.

Aşiret reisi: Görgü. Görgüdür.

Moderatör: Anladım.

Aşiret reisi: Ondan dolayı.

Moderatör: Peki geçmişte nasıldı? Sen hatırlıyorsun yani. Aşiretlerin siyasete etkisi geçmişte nasıldı?

Aşiret reisi: Demokrat Parti zamanında, “ben odun diksem, oduna oy vereceksin”. Bu vardı. Ama bugün o yok.

Moderatör: Sen bir şeyler söyleme ister misin? Sizin bölgenizde nasıl bu mesela? Kendi bölgenizde nasıldı? Yaşamış olduğunuz köyde örneğin nasıldı?

Şahıs 2: Bölgemizde, gerçekten şu an herkes nereye vereceğini, kimin iyi iş yapabileceğini...

Moderatör: Siz mesela oy kullanırken bir şeye vardınız mı, fikir birliğine, ortak bir anlaşmaya yani, işte “biz şuraya vereceğiz”, “buraya vereceğiz”. Kimlere vereceğiz işte, A partisi, B Partisi, C Partisi.

Şahıs 2: Tabi. Konuşulur.

Moderatör: Parti politikalarını belirlemede bir şeyler yapıyor musunuz? Parti politikalarının belirlemesidir işte, yatırım yapmaktır, tesistir, okuldur, ya da il başkanı seçiminde, ilçe başkanı seçiminde ya da belediye, yerel seçimlerde doğrudan ya da dolaylı rolünüz oluyor mu?

Şahıs 2: Pek rolümüz olmuyor.

Moderatör: Herhangi bir rolünüz yok? Yani, şu anlamda söylüyorum. Çok rolünüz olmayabilir. Bir partiniz bile olmayabilir ama bir parti A şahsını önerir. Der ki “benim adayım bu şahıstır” ama siz dersiniz ki “bu adam iyi bir adam değil, yetenekli bir adam değil, bu adam girişimci bir adam değil”. Bu da aslında parti politikalarını belirliyor. Doğrudan değil ama dolaylı yoldan.

GÖRÜŞME 5:

Moderatör: Ben şimdi sorularımı soruyorum. Aşiret içindeki yeriniz nedir? Toplumsal konumuza göre aşiret içinde hangi görevleriniz vardır? Yani ne yaparsınız?

Aşiret reisi: Ne yapalım. Aşiretin yolunu göstereceğim. Aşiretin hangi yol iyiye yolu göstereceğim. Mesela ben aşiret olarak diye söylüyorum. Aşiret reisi olarak tabi ben yolu göstereceğim.

Moderatör: Nasıl? Biraz daha açın. Nasıl yapıyorsunuz?

Aşiret reisi: Nasıl yapacam. Ben, aşiret reisi ne yapacaksa, o beni takip edecek.

Moderatör: Senin gösterdiğiniz yoldan mı gidecek?

Aşiret reisi: Evet.

Moderatör: Peki aşiret içindeki yetkileriniz nelerdir? Bu yetkinizi nereden alıyorsunuz? Önce, aşiret içindeki yetkileriniz nelerdir? Bunu söyle.

Aşiret reisi: Aşiret içinde ben yetki verdiğimde o benim yetkimi şey ediyor.

Moderatör: Yetki nerden geliyor?

Aşiret reisi: He?

Moderatör: Yetki nereden geliyor? Aşiret içindeki yetki nereden geliyor?

Aşiret reisi: Valla onu ben bilmiyorum. Nerden geliyor?

Moderatör: Ya, babadan oğula geçmiyor mu aşiret içindeki yetki?

Aşiret reisi: Ya şimdi, babam aşiret reisi, ben de aşiret reisi. Babadan oğula geçiyor.

Moderatör: Evet, babadan oğula geçiyor.

Aşiret reisi: Evet.

Moderatör: Peki, aşiretlerin bu bölgede geçmişte ve günümüzde siyasetle ilgilendikleri hepimizin malumudur. Sizin aşiretiniz siyasetle ilgileniyor mu? Siyasetin içinde mi?

Aşiret reisi: Tabi, tabi, tabi, tabi. Siyasetin içindeyiz. Yani, ben hangi partiye gösterirsem o partiye oy verirler.

Moderatör: Yani hangi partiyi gösterirsen onlar da o partiye oy verecekler.

Aşiret reisi: Evet. O partiye oy verecekler.

Moderatör: Yapılan yerel ve genel seçimlerde aşiret üyelerinin seçmen davranışını belirlemede rolünüz ve etkiniz nedir? Mesela 22 Temmuz seçimleri yapıldı. Kendi üyelerinizi, ya da aşiretteki diğer birimlerinizi ya da ailelerinizi nasıl yaptınız? Nasıl konuştunuz?

Aşiret reisi: Biz, şimdi bak, ben hepsine söyledim. “Evet” şey yapacağız.

Moderatör: Bunu şey için diyorsunuz, referandum için diyorsunuz.

Aşiret reisi: He, he. Referandum için diyorum.

Moderatör: 22 Temmuz’da da yine ortak bir karar aldınız?

Aşiret reisi: Aldık.

Moderatör: Aşiretinize mensup insanlar oylarını nasıl kullanır? Yani aşiretinize mensup insanlar oyları kullanırken kendi hür iradeleriyle mi kullanırlar yoksa sizin belirlediğiniz partiye mi oy verirler?

Aşiret reisi: Valla, beni takip ediyorlar. Beni dinliyorlar.

Moderatör: Dinliyorlar. Yani göstermiş olduğunuz partiye oy veriyorlar.

Aşiret reisi: Evet. Oy veriyorlar.

Moderatör: Partinin taşra teşkilatının yapılanmasında, il başkanı, ilçe başkanı, vali, kaymakam, bölge müdür, milli eğitim müdürü gibi atamalarda partiyi, hükümeti etkiler misiniz? Mesela, şu an bir köyde yaşıyorsunuz.

Aşiret reisi: Evet.

Moderatör: Şu an bir ilçede yaşıyorsunuz aynı zamanda. İlçeye bağlı bir köy. Mesela kaymakamı beğenmediniz, ilçe milli eğitim müdürünü beğenmediniz ya da okuldaki öğretmeni beğenmediniz. Ne yapıyorsunuz?

Aşiret reisi: Ne yapacağım? Köy heyetiyle beraber itiraz edeceğim İçişleri Bakanlığı’na.

Moderatör: Peki. Atamalarda, yeni gelen kişinin atamasında belirleyici, işte “bu gelsin” diyor musunuz?

Aşiret reisi: Evet. “bunu götür. Başka bir adam gelsin” diyeceğim.

Moderatör: Diyorsunuz?

Aşiret reisi: Evet.

Moderatör: Yerel yönetimler seçiminde, yani muhtarlık seçimidir bunlar, ilçe başkanlığı seçimidir, bu seçimlerde, belediye meclis üyeliği, belediye başkanlığı gibi adaylarınız var mı sizin?

Aşiret reisi: Var.

Moderatör: Nasıl yapacaksınız siz?

Aşiret reisi: Nasıl yapacağız. Diyeceğim “belediye başkanı için şu adamı seçeceğiz”.

Moderatör: Diyorsunuz?

Aşiret reisi: Evet, diyoruz.

Moderatör: Yerel politikaların oluşumunda, belirlemede aşiretinizin dolayısıyla sizin rolünüz nedir? Yani, parti, sendika, kooperatif, dernek seçimlerinde ne yaparsınız? Var mı böyle sendikalarınız, kooperatifleriniz var mı sizin?

Aşiret reisi: Var. Kooperatif var.

Moderatör: Bu seçimlerde ne yapıyorsunuz?

Aşiret reisi: Kooperatif için?

Moderatör: Evet.

Aşiret reisi: Seçimler, “evet” oyu kullanacağız diyorum.

Moderatör: Anladım. Peki yerel ekonomik politikaların belirlenmesinde, yani yatırımdır, teşvik fonudur, kredidir. Burada bir şey yapıyor musunuz? Mesela, köyünüze işte bir kredi sağlansın ya da ilçenize kredi gelsin.

Aşiret reisi: Yani burada kredileri kime vereceğiz? Yani, bilmiyorum.

Moderatör: Anladım. Peki, kültür politikalarının belirlenmesinde, okuldur, tesistir, meslek eğitimi kurslarıdır. Sizin rolünüz var mı? Mesela köyünüzde şu an bir kurs var. Halı kursu var. Bu kursların açılmasında sizin rolünüz var mı?

Aşiret reisi: Evet, evet. Zaten biz açmışız.

Moderatör: Öyle mi.

Aşiret reisi: Dilekçe verdik. Dedik “köye kurs açın”.

Moderatör: Köye katkısı nedir? Köyünüze katkısı nedir bunun?

Aşiret reisi: Yani, biz dilekçe verdik kaymakama. Ondan sonra gelmiş, yaptırmış kaymakam burada. Ondan sonra bir şirket gelmiş.

Moderatör: Anladım. Sivil toplum örgütlerinin yapılanmasında, parti propagandası, şölen, dernek, kutlama, Nevruz bayramı gibi kutlamalarda bir şey yapıyor musunuz?

Aşiret reisi: Tabi, tabi. Kutlama yapacağız. Nevruz kutlaması yapacağız.

Moderatör: Nasıl yapıyorsunuz?

Aşiret reisi: Yapacağız. Şenlik yapacağız. Yani kutlayacağız.

Moderatör: Peki, sizce aşiretlerin siyasetle ilgileri nedir? Ne denlidir?

Aşiret reisi: Ben aşiret reisiyim. Ben aşirete ne dersem, benim yolumu takip edecekler tabii.

GÖRÜŞME 6:

Moderatör: Ben birinci sorudan itibaren yeniden size sorularımızı sorayım. Birinci sorumuz; aşiret içindeki yeriniz nedir, toplumsal konumuza göre aşiret içinde hangi görevleriniz vardır yani ne yaparsanız?

Aşiret reisi: Aşiret içinde böyle bir ilk önce köylerimizde arkadaşlarımız akrabalarımız, bütün çevreye toplayacağız bir odaya oturuyoruz, sohbet ediyoruz, bu kan davası olsun, kız kaçırma olsun düğün olsun ne olursa olsun buna şey bir şekilde...

Moderatör: Çözüm getiriyorsunuz

Aşiret reisi: Çözümü yapacağız.

Moderatör: Yani öncelikle aşiret siz üyelerini topluyorsunuz. Karşılıklı tartışıyorsunuz.

Aşiret reisi: Yani tek başına tek başına bu işi yaparsan olmuyor evet olmuyor. Tüm arkadaşlar bir bilgi aldı mı, bir topluma, bir konuşmamız oldu mu o zaman dava şey oluyor.

Moderatör: Anladım. Herkese danışıyorsunuz, herkesin fikrini alıyorsunuz.

Aşiret reisi: Tabi tabi, tek başına olmuyor.

Moderatör: Peki aşiret içinde bir takım yetkileriniz var. Yani bunu biliyorum. Bu yetkilerinizi nereden alıyorsunuz? Yani bu yetkileri kim size vermiş? Kim sizi tanıyor? İnsanlar niye sizi muhatap alıyor?

Aşiret reisi: Bu yetki dedemiz dahil, babamız dahil, bütün çevre büyük adamlar bizde, işte bilgi alıyoruz. Bunda ona göre, kafamıza, bilgimize göre halkımıza ve bütün insanlara anlatıyoruz.

Moderatör: Yani ben şunu anladım, sizin bir takım yetkileriniz var bu bölgede. İnsanlar sizi tanıyor, insanlar sizi muhatap alıyor. Bu tanıma ve muhatap alma

durumu babalarınız ve dedelerinizden kalma bir muhatap alma ve dikkate alma durumudur. Yani babalarınız ve dedeleriniz de bu işi yapmışlar. Onlar da.

Aşiret reisi: Evet

Moderatör: Büyük bir aşiretin reisliğini yapmışlar. Sizler de onların devamısınız. İnsanlar size gelip-gidiyorlar.

Aşiret reisi: Evet ona göre devam ediyoruz. Ona göre yani şeye göre şey ediyoruz.

Moderatör: Anladım.

Aşiret reisi: Allahın izniyle biz bunu halledeceğiz, bitireceğiz. Bu dava bitecek.

Moderatör: Anladım, anladım

Aşiret reisi: Yani ne olsun, düğün olsun, barış olsun, o gün hallediyoruz.

Moderatör: Yani ele aldığınız, ele aldığınız bütün olayları hallediyorsunuz. Peki aşiretlerin bu bölgede geçmişte ve günümüzde siyasetle ilgilendikleri hepimizin bilgisindedir. Yani hepimiz biliyoruz. Aşiretler siyasetle ilgileniyorlar. Bu konuda sizin aşiretiniz ne yapıyor? Yani sizin aşiretiniz siyasetle ilgileniyor mu, ilgilenmiyor mu?

Aşiret reisi: İlgileniyor. İşte son zaman yine aynı biz şeyde çağırıyoruz, köylerimizde ve büyük adamlarımızla yani, hani toplumda şey ediyoruz. “bu partiye” ya da “şu partiye” oy vereceğiz.

Moderatör: “Oy verin” diyorsunuz. Anladım, gösteriyorsunuz.

Aşiret reisi: Sağ olsun vaadini, sözünü tutuyorlar. Devam ediyoruz.

Moderatör: Yapılan yerel ve genel seçimlerde, genel seçimlerden kastımız hani 22 Temmuz Türkiye genelinde bir seçim yapıldı. Ondan önce yerel seçimler yani işte belediye başkanlığı, ya da belde başkanlığı ya da ilçe belediye başkanlığı seçimleri ya da muhtarlık seçimleri yapılıyor.

Aşiret reisi: Hangisi olsa fark etmez.

Moderatör: Yani siz şunu mu yapıyorsunuz. Yani kendi üyelerinize şunu mu söylüyorsunuz. “İşte şu partiye ya da şu partiye oy verin” mi diyorsunuz ya da “şu kişiye, şu kişiye oy verin” mi diyorsunuz?

Aşiret reisi: Yok. Öyle değil. Gene aynı, biz muhtarla ve köyün büyük adamlara da hem de gençlere de şey veriyoruz, haber veriyoruz. Falan partiye biz oy veriyoruz, ona göre şeydir.

Moderatör: Peki aşiretinize mensup insanlar. Yani sizin aşiretiniz çatısı altında bir sürü insanlar var bunu biliyoruz. Sizin aşiretiniz geniş bir aşirettir. Aşiretinize mensup insanlar oylarını nasıl kullanırlar. Yani mesela ben sizin aşiretinizden bir insanım ama, siz diyorsunuz ki “biz A partisine vereceğiz”. Ben de o oy partiye vermedim. Bildiniz ki ben o partiye oy vermedim. Ne yaparsınız?

Aşiret reisi: Ne yaparım o zaman biz yalvarıyoruz, işte hepimiz bir olsun, toplumda şey olsun. Bu partiye vereceğiz.

Moderatör: Yani mesela vermedim. Diyelim ki vermedim. Siz bana bir baskı uyguluyor musunuz? Olabilir işte dövmedir.

Aşiret reisi: Vermedin. Yok öyle dövme, baskı, maskı yok

Moderatör: Ya da başka şey yapıyor musunuz? İşte bununla konuşmayın.

Aşiret reisi: Yok. Adam bir kere kafaya koymuş, ona vursa da aynı vermese de, şey ne yapsan. Adam kafaya koymuş, ona vermiyor.

Moderatör: Peki dinlememezlik oluyor mu? Yani işte mesela siz dediniz “bu partiye oy vereceğiz”. İnsanlar sizin aşiretiniz de çok “ben o partiye oy vermeyeceğim” diyorlar mı, yoksa uyuyorlar mı genelde?

Aşiret reisi: Valla kafana şey olmasa vermez.

Moderatör: Vermiyor, uymadıkları zaman vermiyorlar. Peki

Aşiret reisi: Yani millet o kadar.

Moderatör: Dinlemiyor diyorsunuz artık. Büyüklerin sözü dinlenmiyor.

Aşiret reisi: Ben de öyle söylüyorum.

Moderatör: Evet. Partinizin taşra teşkilatının yapılanmasında, yani il başkanı, ilçe başkanı...

Aşiret reisi: Bak bunu geri çek

Moderatör: Yok, yok valla ben geri çekmem.

Aşiret reisi: Ben yorulmuşum

Moderatör: Bölge...

Aşiret reisi: Ben okula da gitmemişim. Sen maşallah Kuran okumuşsun, okul okumuşsun.

Moderatör: Bir takım akrabalarınızdan parti, parti akrabaları istiyor musunuz?

Aşiret reisi: Yok parti değil. Dedemiz 9 sene askerlik yapmış, Atatürk zamanında 9 sene. Geri geldi. Yani gazi olarak yaralıydı. O bunu anlattı dedi;

“biz Yemen’den biz kalktık, Yemen’den, Selanik’e gittik, Selanik’e kadar biz gittik. O zaman biz zaferi kazandık. Ben de geldim.” Ben çizmede çizmişim dedemize. Herhalde 10-15 senedir 20 sene sürmüş.

Moderatör: Vali ya da kaymakam atamalarında belirleyici oluyor musunuz? İlçenizdeki kaymakam ya da bu milli eğitim müdürü atamasında?

Aşiret reisi: He he, ha ha ediyoruz, oluyoruz

Moderatör: Oluyorsunuz.

Aşiret reisi: Ediyoruz he.

Moderatör: Peki, yerel seçimler öncesinde partiniz içinde belediye başkanlığı ya da belediye reisliğine aday belirlemede fakat herhangi bir partiyi belirliyorsunuz, bir partiyi destekliyorsunuz. Bunu söylüyor musunuz, bu aday ya da bu aday oldu diyor musunuz?

Aşiret reisi: He he diyoruz.

Moderatör: Diyorsunuz. Peki, yerel politikaların oluşumunda. Örneğin; partinin kendi kadın kooperatifidir, dernek seçimlerinde ne yapıyorsunuz? Bir şey yapıyor musunuz, ya da bunlar var mı sizin elinizde?

Aşiret reisi: Var nasıl yoktur.

Moderatör: Ne yapıyorsunuz?

Aşiret reisi: Yav, topluyoruz, hele bu şey olsun.

Moderatör: Yani diyorsunuz bir parti, gönderiyorsunuz şu adaya oy verin diyorsunuz.

Aşiret reisi: Tamam diyoruz.

Moderatör: Peki yerel ekonomik politikaların belirlenmesinde, yani işte ilçenizde ya da köyünüzde işte yatırımın yapılmasında, kredinin sağlanmasında bir rolünüz var mı, fonksiyonunuz var mı? İşte devlet burada yatırım yapmıyor, işte buraya bir şey yapın.

Aşiret reisi: Yav vardır, ama devlet bize bir şey yapmıyor yav.

Moderatör: Vardır ama devlet bir şey yapmıyor.

Aşiret reisi: He bir şey yapmıyor.

Moderatör: Peki kültür politikaların belirlenmesinde, okuldur, tesistir meslek eğitimidir ve kurslar düzenlenmiyor mu? Siz yapıyor musunuz kurslar? Köyünüzde biliyorum şu anda bir halı kursu var.

Aşiret reisi: He köyde kurs var, halı kursu var.

Moderatör: Bunu nasıl yaptılar, bu nasıl yapıldı?

Aşiret reisi: Yav köy yaptı köy. Çıkardı şey yaptılar, halı kursunu şey, devlet de yardım yaptı.

Moderatör: Anladım. Yani siz talepte bulundunuz. Devlet de yaptı.

Şahıs 2: Bunlar talepte bulundu. Devlet de yaptılar.

Moderatör: Peki şimdi aşiretler, ya da toplumlar arasında çok önemli bir takım misyonlar var. Mesela sivil toplum örgütleri yapılanmasında ve işleyişinde, parti propagandası, şölen, şenlik kutlama, Nevruz ve bayram kutlamalarında neler yapıyorsunuz? Mesela bayramda ne yapıyorsunuz, Nevruzda ne yapıyorsunuz? Ya da bir şölen olduğunda köyde ne yapıyorsunuz, bir düğünde ne yapıyorsunuz? Misyonunuz nedir? Mesela bayramda ne yapıyorsunuz? Bayramı bize anlatır mısınız?

Aşiret reisi: Yav bayramda ne yapıyoruz. Camiye gidiyoruz, namazı kılıyoruz, ondan sonra birbirimizi ziyaret yapıyoruz. Saygı, sevgi. Sonra çıkıyoruz, bu sefer dolaşıyoruz, bayramın kutlu olsun. He.

Moderatör: Bunun şey amacı nedir? Yani temel amacı.

Aşiret reisi: Yav amacı bayramdır.

Moderatör: Bayramdır.

Aşiret reisi: He bayramdır.

Moderatör: İnsanlar arasındaki ilişkiyi mi geliştiriyor? Yani bayramın temel amacı nedir?

Aşiret reisi: Bayramın amacı nedir?

Şahıs 2: ...saygı var, sevgi var. Efendim.

Aşiret reisi: Bayramdır, bayramdır yav bayram bayramdır.

GÖRÜŞME 7:

Moderatör: Ben sorumu sorayım, siz cevap verin. Aşiret içindeki yeriniz nedir? Toplumsal konumunuza göre aşiret içinde hangi görevleriniz vardır?

Aşiret reisi: Allah birdir ben ailenin büyüğüm.

Moderatör: Evet.

Aşiret reisi: Yani, aileme ben ne dersem, ailem benim sözümü kırmaz. Yani bir kız kaçırma olsa, bir istemek olsa, biz gidiyoruz barışma yapıyoruz. Yani, bu işlerle uğraşıyoruz.

Moderatör: Yani, kan davası olur gidiyorsunuz, kız kaçırma olayları olsun gidip müdahale ediyorsunuz.

Aşiret reisi: Kan davası olsa, kız olsa. Mesela köyde bir kavga mavga olsa, kız isteme olsa, biz gidiyoruz barışma yapıyoruz.

Moderatör: Evet. Aileleri bir araya getiriyorsunuz.

Aşiret reisi: Bu bilgiyi babamızdan, dedemizden, büyüklerimizden almışız. Yani, biz onlardan öğrenmişiz.

Moderatör: Yani, yetkileriniz oradan alıyorsunuz?

Aşiret reisi: Evet. Bu bilgiyi onlardan almışız.

Moderatör: Yani, babalarınız da aşiret reisliği yaptığı için, insanlar size de bu anlamda bu misyonu yüklüyorlar. Siz de ona göre yapıyorsunuz.

Aşiret reisi: Tabi, tabi. Biz de ona göre yapıyoruz. Yani, köyde büyüklerimiz vardır. Biz onların yerine bakıyoruz. Gidiyoruz. Yani barışmak için de kız kaçırıyoruz veyahut da bir kız istiyoruz. Ya bir iki kavga ediyoruz, bir barışma yapıyoruz.

Moderatör: Evet. İnsanlar sizi dikkate alıyorlar yani.

Aşiret reisi: Tabi.

Moderatör: Peki, şunu biliyoruz ki amca. Aşiretlerin bizim bölgemizde siyasetle ilgilendiklerini biliyoruz. Sizin aşiretiniz siyasetle ilgileniyor mu? Siyasetin içinde mi, değil mi?

Aşiret reisi: Yok. Siyasetle şey etmiyorlar.

Moderatör: Çok da fazla ilgilenmiyorlar?

Aşiret reisi: Yok, çok da ilgilenmiyorlar. Herkes işine gücüne bakıyor.

Moderatör: Yani iş güç daha önemli diyorsun. Siyaset geri planda.

Aşiret reisi: Tabi. Biz işimiz, gücümüzle uğraşıyoruz. Siyasetle uğraşmıyoruz.

Moderatör: Anladım. Çok da şey değil. Peki, yapılan genel ve yerel seçimlerde, mesela işte genel seçimler oldu. 22 Temmuz'da şey oldu. Seçimler oldu. Şöyle bir aile meclisi toplayıp, "biz şu partiye oy vereceğiz ya da bu partiye oy vereceğiz" dediniz mi?

Aşiret reisi: Yok. Biz onu demeyiz. Herkes serbesttir. Herkes kendi kafasına göre oy kullanır.

Moderatör: Anladım. Demediniz yani “biz bu partiye”...

Aşiret reisi: Yok. Biz demedik. Kimse demedi. Herkes kendi başına oyunu kullandı.

Moderatör: Şunu dediniz mi? “Şu partiye oy verirseniz iyidir”

Aşiret reisi: Valla biz Ak Parti'ye şey ettik.

Moderatör: Oyunuzu verdiniz?

Aşiret reisi: Evet. Ak Parti, HADEP'e.

Moderatör: İkiye ayrıldınız. Köyün yarısı AK Partiye...

Aşiret reisi: İkiye ayrıldı.

Moderatör: O zaman aşiretinize mensup olan bir insan, mesela ben işte aşiretinize mensubum. Yani işte Haşimi aşiretine mensup. Şunu dese, “ben, işte, sizin gösterdiğiniz Ak Parti'ye oy vermiyorum” dese “niye vermedin” diyor musunuz ona?

Aşiret reisi: Yok. Demedim. Ne O'na ne DTP'li olana dedim. Herkes kendi başına şey etti. Kullandı.

Moderatör: Peki, partinizin taşra teşkilatında ya da ilçe teşkilatında, işte, il başkanı, ilçe başkanı, kaymakam seçiminde belirleyici oluyor musunuz? İşte “şu kaymakamı beğenmiyoruz”. Ya da “şu müdürü beğenmiyoruz Bunu değiştirin” diyor musunuz?

Aşiret reisi: Hayır. Böyle bir ilişkimiz yoktur. Yani biz onlara şey etmiyoruz.

Moderatör: Yani partilerle böyle bir ilişkiniz yok?

Aşiret reisi: Yok.

Moderatör: Evet. Peki, yerel yönetimlerde, mesela muhtarlık seçimlerinde ya da il, ilçe başkanlığı seçimlerinde, Kulp'un işte belediye başkanlığı seçimi oldu. Kendi adayınız oluyor mu? İşte muhtarlık için “bizim adayımız budur” ya da seçimler için “işte bizim adayımız budur” diyor musunuz?

Aşiret reisi: Biz de zaten iki şey oluyor. O diyor “ben oluyorum”, o diyor “ben oluyorum”.

Moderatör: Evet.

Aşiret reisi: Yani, hangi parti şey olursa, onun akraba hangisi olursa, ben...

Şahıs 2: Seçimlerde akrabalar biraz daha etkindir.

Moderatör: Peki, yerel politikaların oluşumunda, yan ilçe politikalarının ve köy politikalarının oluşmasında aşiretinizin rolü var mı? İşte “Kulp’ta bu tür politikalar olsun” ya da “Kulp’ta böyle bir şey yapılsın” ya da “bağlı olduğunuz köyde bu tür şeyler yapılsın” diyor musunuz?

Aşiret reisi: Bizim köyde böyle bir şey yoktur.

Moderatör: Yoktur?

Aşiret reisi: Yoktur. Bizim köyde böyle ağalar mağalar yoktur. Herkes kendi başına...

Moderatör: Sendika ya da kooperatif seçimleri var mı buralarda? Ya da var mı sendika ya da kooperatif?

Aşiret reisi: Yoktur.

Moderatör: Yok. Ekonomik politikalar var mı? Yani teşviktir, kredidir. Rolünüz var mı?

Aşiret reisi: Yoktur. O da yok. O da köy de yok.....

Moderatör: Peki, şey, kültür politikalarının belirlenmesinde, yani okuldur, tesistir, meslek eğitimi gibi kurslar düzenliyor musunuz kendi köyünüzde? Ya da yapıyor musunuz?

Aşiret reisi: Köyde, yapıyoruz. Köyde ilkokul vardır.

Moderatör: Okul var zaten.

Aşiret reisi: İlkokul vardır, halı kursu vardır. Daha gelişme istiyoruz.

Moderatör: İstiyorsunuz. Nasıl açıldı halı kursu?

Aşiret reisi: Yani, halı kursu. Bir gelişme daha istiyoruz. Köy kalabalıktır.

Moderatör: Peki, kız çocuklarınızı okutuyor musunuz?

Aşiret reisi: Okutuyoruz.

Moderatör: Okutuyorsunuz?

Aşiret reisi: Tabi.

Moderatör: Destekliyor musunuz?

Aşiret reisi: Tabi. Kızlarla erkekler birdir.

Moderatör: Peki söylüyor musunuz? Seçimlerde kızlara şu partiye ya da şuraya oy verin diyor musunuz?

Aşiret reisi: Yok.

Moderatör: Erkeklerle diyor musunuz amca?

Aşiret reisi: Erkeklerle de demiyoruz.

Moderatör: Demiyorsunuz?

Aşiret reisi: Kesinlikle.

Moderatör: Tamamıyla demokratsınız.

Aşiret reisi: Vallahi doğrudur.

Moderatör: O zaman siz farklı bir aşiret reisisiniz. Yeni modern aşiret reisisiniz. Son sorumu sorayım amca size. Parti propagandası, şölen, şenlik, Newruz bayramı ya da bayramlardan, bizim bu dini bayramlarda, Ramazan ve Kurban Bayramı'nda ne yapıyorsunuz?

Aşiret reisi: Bayramlaşıyoruz. Gidiyoruz camide namaz kılıyoruz. Akrabamızı, köyde herkesi ev ev dolaşıyoruz.

Moderatör: Önce camiyle başlıyor. Camiye gidiyorsunuz?

Aşiret reisi: Evet camiye gidiyoruz.

Moderatör: Erkekler kendi aralarında orda bir kutlama yapıyorlar. Doğru mu?

Aşiret reisi: Erkekler namaz kılıyorlar, sonra birbirlerini öpüyorlar, bayramlaşıyorlar. Köyde dolaşiyor herkes ev ev.

Moderatör: Dolaşıyor.

Aşiret reisi: Dolaşıyor. Bayramı şey ediyor.

Moderatör: Köyde herkes birbirini dolaşıyor.

Aşiret reisi: Yemek yiyoruz. Ondan sonra herkes evine.

Moderatör: Kurban bayramı ve Ramazan Bayramı arasında fark var mı?

Aşiret reisi: Kurban Bayramı'nda kurbanlar var.

Moderatör: Kurbanlar kesiliyor.

Aşiret reisi: Kurbanlar kesiliyor.

Moderatör: Kim kesiyor daha çok kurbanları? Gücü olan mı, nedir?

Aşiret reisi: Gücü olan da, yani niyet eden.

Moderatör: Evet.

Aşiret reisi: Yani, fakir de olsa niyet etti, o kesiyor.

Moderatör: Peki, şey de var mı? Bir şenlik olur, ya da düğün olur. Ya da bir Nevruz kutlaması olur. Sizin burada bir şey yapıyorlar mı? Köylüler ya da sizler.

Aşiret reisi: Düğün olur. Düğünde oynuyorlar. Newroz da olsa şey ediyorlar. Onda da oynuyorlar.

Moderatör: Anladım. Yani oynuyorlar. Hem düğünde oynuyorlar, hem Nevruz da oynuyorlar. Bunun peki, şeye etkisi var mı? Köyünüze ya da aşiretinize bir etkisi var mı bunun? Olumlu ya da olumsuz.

Aşiret reisi: Yok. Olumludur hep.

Moderatör: Çok teşekkür ediyorum. Çok sağolun.

GÖRÜŞME 8:

Moderatör: İsminiz söylemeye gerek yok. Hiç gerek yok. Yeriniz neresidir, nerelisiniz, o da önemli değil. Siz bölgenin aşiret reisisiniz. Ben sorularımı söyleyeceğim. Siz aşiret reisi olarak bana cevaplarınızı vereceksiniz. Aşiret içindeki yeriniz nedir? Toplumsal konumunuza göre aşiret içinde hangi görevleriniz vardır? Yani ne yaparsınız? Sizin aşiret ile olan bağınız nedir yani?

Aşiret reisi: Görevi yapıyoruz. Evet. İslami görevimiz, birinci barışmayı....

Moderatör: Barışma yapıyorsunuz aileler arasında.

Aşiret reisi: Evet.

Moderatör: Düğünlere gidiyorsunuz? Düğünlerde büyüklük yapıyorsunuz.

Aşiret reisi: Doğrudur.

Moderatör: Fakir fukaraya yardımcı oluyorsunuz.

Aşiret reisi: Evet. Fakir fukaraya yardımcı oluyoruz.

Moderatör: Aşiret içinde sorun çıktıysa sorunları çözüyorsunuz. Doğru mu?

Aşiret reisi: Doğrudur.

Moderatör: Başka?

Aşiret reisi: Başka budur.

Moderatör: Şöyle bir şey yapalım isterseniz. Siz fazla Türkçe bilmiyorsunuz. Siz söyleyin. Bizim buradaki yetkili arkadaşımız, getirdiğimiz, bizim çevirmen bize çevirsin.

Aşiret reisi: Olur.

Moderatör: Siz Zazaca söyleyin, biz Türkçeye çevirelim. Olmaz mı hocam?

Aşiret reisi: Olur.

Moderatör: Ben o zaman sorularımı Türkçe söyleyeyim. Arkadaş size Zazaca çevirsin. Siz cevaplandırın. Arkadaş da bana Türkçe çevirsin. Olmaz mı?

Aşiret reisi: Tamam.

Moderatör: Peki aşiret içindeki yetkileriniz nelerdir? Bu yetkileri nereden alıyorsunuz?

Aşiret reisi (Çevirmen): Aile reisi, tabi ki biliyoruz ki, bizdeki feodal yapıdan bahsediyor ve burda aile büyükleri genellikle aşiret reisleri oluyor. Aynı zamanda, bu aşiret reisi büyük olduğu için, hemen hemen bütün yetkileri kendisinde toplar. Ve genellikle, işte düğünlerde olsun, işte tartışma esnasında, kavga esnasında.

Moderatör: Kan davalarına falan da bakıyor.

Aşiret reisi (Çevirmen): Kesinlikle. Kan davalarına falan, bütün bu olumsuz tavırlarda, bunları gidermek amacıyla. Aile reisinin büyüklüğü ile, vermiş olduğu yetkiyle bu tür olumsuzlukları gidermek amacıyla bir etkinliğe sahip ve genellikle söylediklerinde de ya da bu işe giriştiklerinde de, bu sözleri kırılmayacak büyüklükte oldukları için.

Moderatör: Anladım.

Aşiret reisi (Çevirmen): İşleri gidermiş oluyorlar.

Moderatör: Peki üçüncü sorumuzu soralım. Aşiretlerin bu bölgede geçmişte ve günümüzde siyasetle ilgilendikleri hepimizin malumudur. Bu konuda aşiretleriyle ilgili neler söyleyebilirler? Yani aşiretleri siyasetle ilgileniyor mu ya da ilgilenmiyor mu? Ya da aşiretleri siyasetin içinde mi değil mi?

Moderatör: Şunu mu söylüyor amca; “biz çok da fazla siyasetin için değiliz”, onu mu vurguluyor?

Aşiret reisi (Çevirmen): Evet. İnsanlarımız demokrat bir biçimde oy verir. İsteyen istediği partiye oy verir. Zaten şikayetçi olduğu ihtiyacı olduğu noktalar belli.

Moderatör: Anladım amcacım, orayı anladım. Peki, yapılan genel ve yerel seçimlerde. 22 Temmuz’da genel seçimler yapıldı. Ondan sonra 2004’te yerel seçimler biliyorsunuz yapıldı. Aşiret üyelerinin seçmen davranışını belirlemede rolleri var mı? Yani, hani işte, yönlendirme anlamında. “Şu parti ya da adaya” ya da “bu muhtar adayına verelim” ya da “belediye başkan adayımız budur, buna

verelim” ya da “partimiz budur, buna oy verelim” şeklinde bir yönlendirme oluyor mu?

Aşiret reisi: Herkes vardır. Herkes vardır. Biliyorsun.

Moderatör: Zorlandığın yerlerde Zazaca konuşabilirsin, problem değil.

Aşiret reisi: Şimdi, bizde, bizim köyde, yarısı farklı çıktı, yarısı bu parti, Ak parti çıkmış.

Moderatör: Anladım.

Aşiret reisi: Şimdi bu başbakan diyor ki, “kim rüşvet yemiş, ben O’nu içeri koyuyorum”. Yok. Doğru değil. Yalandır.

Moderatör: Anladım. Peki partinizin taşra teşkilatınızın yapılanmasında, il başkanı, ilçe başkanı, vali, kaymakam, bölge müdürü ve milli eğitim müdürü gibi atamalarda partiyi ve hükümeti etkiliyor musunuz? İşte, kaymakam görevini yapmıyor, “kaymakamı değiştirin, yerine başka bir tanesi gelsin”. Okuldaki öğretmenleriniz işte, diyelim ki görevlerini iyi yapmıyorlar ya da ilçe müdürü, il milli eğitim müdürü, ilçe milli eğitim müdürü görevini iyi yapmıyorlar deyip bunlar değişsinler diye partiye baskı yapıyorlar mı?

Aşiret reisi: Parti diyor ki, böyle diyor ki; “bu, bizim hakkımız yok. Siz gidin avukat alın”. Avukat almışız. Bizim kaymakam diyor ki “nasıl benim memurumu içeriye koyacaksın?”

Moderatör: Yani, çok da fazla etkileyici değiller....

Aşiret reisi: Biz hak istiyoruz. Biz hukuk istiyoruz.

Moderatör: Anladım amca. Çok iyi anladım. Peki, yerel yönetimler seçiminde hocam, partiniz içinde, yani onların partisi içinde, belediye başkanı, belediye meclis üyeliği gibi aday belirlemede etkileri oluyor mu?

Aşiret reisi: Bak, muhtar benim kardeşimdir. Biz kalkmışız, şey yapmışız, muhtar yapmışız.

Moderatör: Küçüğü muhtar yaptınız?

Aşiret reisi: Küçüğü muhtar yapmışız.

Moderatör: Anladım. Amca şey diyorsun herhalde sen. Diyorsun ki, hani biz aslında şikayet ediyoruz da bunun karşılığını bulamıyoruz.

Aşiret reisi: He. Ben bunu istiyorum. Ben gidiyor, şikayet yapıyor, kaymakam hep....

Moderatör: Kimse dikkate almıyor.

Aşiret reisi: Hiç kimse dikkate almıyor.

Moderatör: Anladım amca.

Aşiret reisi: Bak Vali Diyarbakır'da. O adamı...

Moderatör: Anladım amca. İnaniyorum sana. Tamam amca. Her şeyi anladım. Peki, yerel politikaların belirlenmesinde ve oluşumunda aşiretlerin rolü var mı? Mesela işte, bu yerel politikalar partidir, sendikadır, kooperatiftir, dernek gibi seçimlerde rolleri var mı? Ya da böyle bir yapı var mı yok mu buralarda?

Aşiret reisi: Bak bu parti. Biz demiyoruz iyi partidir. İslam'a göre bu adam iyidir. Ama yalan. Bu gelen memurlar, bu gelen kaymakamlar, bunlar bize bakmıyor.

Moderatör: Anladım.

Aşiret reisi: Bize bakmıyor...

Moderatör: Arada soruyu cevaplandırdın. Yatırım, teşvik ve kredi sağlanıyor mu bölgelerine? Onlar yardımcı oluyorlar mı?

Aşiret reisi: Hiç, beş kuruluş bak bizim köyde...

Moderatör: Şöyle bir şey yaptınız mı? Diyelim ki hocam, şöyle bir şey yaptılar mı? Bir proje sundular mesela devlete. Proje yaptılar. İşte....

Aşiret reisi: Bak. Benim evim bir iki sefer yanmış. Yani, devlet ne ki. Devlet önce yakmış.

Moderatör: Anladım.

Aşiret reisi: Şimdi dilekçe yazdım, kaymakama verdim. Kaymakam diyor ki "ben bu dilekçeyi kabul etmem."

Moderatör: Amca. Sen şunu söylüyoruz. Diyoruz ki, mesela sen bir proje gönderiyorsun. Dedin ki işte "bizim geçim kaynaklarımız çok sınırlıdır, işte biz çok iyi geçinemiyoruz." Mesela bizim şöyle bir projemiz var. Mesela işte,"sulu arazimiz bu kadar, biz işte şu çalışmayı yapıyoruz" diyerek devletten talepte bulundunuz? Devlet size destek verdi mi?

Aşiret reisi: Devlet diyor, "eğer yaptın, biz destek veriyoruz". Bak ben kalkmışım...

Moderatör: Anladım. Proje götürünce devlet sizi destekliyor?

Aşiret reisi: Ama devlet bize vermemiş ki. Biz biliyoruz.

Moderatör: Anladım.

Şahıs 2: Bugüne kadar kimse 5 kuruş almamıştır.

Moderatör: Peki, kültür politikalarının belirlenmesinde, okul, meslek eğitimi kursları düzenleniyor mu mesela? Meslek eğitimi kursları var mı köyünüzde? Okul...

Aşiret reisi: Okul var. Bak, şimdi çocukları özel dershaneye de gönderiyorum. Şimdi bak, birisi tıp okumuş, özel şirket de çalışıyor diye, özel doktor var diye, ne kadro var, ne bir şey veriyor bize...

Moderatör: Anladım.

Aşiret reisi: İşte bir iki tane çocuğum var.

Moderatör: Amca, ben anladığım kadarıyla kendi aşiret ilişkilerinizden daha çok aşiret...

Aşiret reisi: Sorunlar çok fazla. Bak ben kendi götürdüm iki tane. Benim bir kız, bir oğlan. Diyarbakır'da.

Moderatör: Herhalde sorunlarınız o kadar çok ki aşiretinizle de çok fazla ilgilenmiyorsunuz anladığım kadarıyla. Çok sorunuz var. Son soruyu sorayım ben.

Aşiret reisi: Devlet hiç yardım etmiyor bize.

Moderatör: Anladım.

Aşiret reisi: Ben yalan konuşmuyorum.

Moderatör: Peki, Newroz, şölen, bayram ve kutlamalarda neler yapıyorlar?

Aşiret reisi: Çocuklar var, oynuyor. Odur. Başka da bir şey yapmıyoruz.

Moderatör: Bayramlarda ne yapıyorsunuz?

Aşiret reisi: Bayram eskidir. Biz gidiyoruz. Bir köyden geçiyoruz. Hepsi bayramımızı kutluyor. Birbirimizi öpüyoruz.

Moderatör: Anladım. Çok teşekkür ediyorum, çok sağolun.

GÖRÜŞME 9:

Moderatör: Birinci sorudan itibaren hocam ben sorularımı yönelteyim sizlere. Öncelikle, bölgede yerel bir güç olarak ifade ettiğimiz aşiretlerimiz nasıl meydana geldiler? Aşiretler nasıl ortaya çıktılar? Bu gelişmenin kaynağında

neler var? Neler yatıyor? Sizden isterseniz başlayalım hocam. Siz bir tarihçisiniz. Tarihçi gözüyle bakacaksınız.

Aşiret reisi: Toplumsal bir olaydır. Yani, biliyorsunuz aşiret, çok daha eski dönemlere, yani, tarih öncesi dönemlere kadar gider. Ve en kaba tanımıyla, işte, kan bağına dayalı bir oluşumdur. Yani, aile, soyların birleşmesiyle oluşan aşiret nasıl ortaya çıkmıştır. Toplumsal gerekliliklerden. Yani, toplumsal politikalardan. (telefon çalıyor) Pardon. Gereklilik, yani ihtiyaçların ayrımcılığı ortaya çıkmıştır. Yani, insan işte doğaya karşı sürekli bir mücadele içinde olmuştur. Bu mücadele tabi tek başına olmuyordu. Toplumsal yaşama ihtiyacı vardı. Gerek doğada ve gerekse de, yani, genel olarak dünyaya karşı yaşamlarını idame ettirebilmek için ihtiyaçlara, araç gereçlere başvurmak durumundaydılar. İşte aletler, araçlar, yani zamanla birbirlerine ihtiyaçları olmuştur. Doğal olarak bir araya gelmişlerdir. İşte, ilk bu klan dediğimiz aile tipleri, zamanla modern ailelerin oluşması, yani sosyal bir örgütlenmedir.

Moderatör: Peki hocam, bölgemizde aşiretçiliğin çok yoğun olmasının temel nedeni gelişim düzeylerinin, toplumsal yapıdaki gelişim düzeylerinin bu seviyeye gelmesine mi bağlamamız gerekiyor bölge açısından? Güneydoğu ve doğu anadolu bölgesinde. Yani, bugün aşiretlerin varlığından bahsediyorsak, bir düzeye çıkmanın göstergesi bu mu oluyor?

Aşiret reisi: Tabi kuşkusuz. Yani bu o anlamda. Hala bizim toplumumuz...

Moderatör: Bu aşiretçilikte, klandan sonra bir aşama var mıdır? Toplumsal yapıda, klandan sonraki aşama aşiretlerdir?

Aşiret reisi: Kabileden sonraki aşamada.

Moderatör: Yani böyle mi düşünmemiz gerekiyor. O anlamda söylüyorum.

Aşiret reisi: Tabi. Yani bu yeni bir toplumsal yapıyı gösterir.

Moderatör: Evet.

Aşiret reisi: Yani o detayları dediğim gibi bir kenara bırakalım da. Fakat tarih öncesi, çok eski bir örgütlenme tipidir. Ha bu, insanın ihtiyacından doğar. Yani insanın birbirine olan ihtiyacından doğmuş.

Moderatör: Evet.

Aşiret reisi: Ve süreç içinde günümüze kadar gelmiştir. Bazı toplumlarda tarihe karışmıştır.

Moderatör: Yani bitmiştir.

Aşiret reisi: Bitmiştir. Yani, gerekliliğini ortadan, daha doğrusu gerekliliği ortadan katıldığı an o da kalkmıştır.

Moderatör: Bölgemiz için gerekliliği hususunda...

Aşiret reisi: Şimdi bazı toplumlarda yoğun olarak, işte ortadoğuda halen bu yapılanma devam etmektedir. Kürt toplumunda aşiret yapısı vardır. Eskisi kadar değilse de. Hala vardır. Hala etkinliğini sürdürmektedir. Şimdi, yani soru şu ise; “neden bugüne kadar, yani, gelmiştir?”, nedeni...

Moderatör: Evet.

Aşiret reisi: Yani tarihsel, sosyal ve ekonomik bir sürecin sonucudur. Bu coğrafya tarih boyunca işte istilalara ve tahribatlara uğrayan bir coğrafyadır.

Moderatör: Hocam şunu söylemek doğru olur mu? Bir takım güçlerin, deyim yerindeyse, istedikleri için ya da böyle parçalı bir yapı oluşturmak için aşiretleri ortaya attılar. Ya da bunun çözümüne dair herhangi birşey yapmadıkları için böyle devam etti diyebilir miyiz?

Aşiret reisi: Şimdi bak. Tabi zaman zaman, mesela günümüzde ve daha yakın bir tarihte, işte Cumhuriyet tarihinde, aşiretçilik olgusu egemen güçler, daha doğrusu Kürtleri sömürgeleştiren, tahakküm altına alan egemen güçler, Suriye, Irak, İran ve Türkiye’de, aşiretçilik kullanıldı. Kürtleri daha uzun bir süre, işte o tahakküm ve sömürü altında tutabilmek için bunu kullandılar.

Moderatör: Evet.

Aşiret reisi: Yani Kürt özgürlük hareketine karşı kullandılar ve bilerek onu beslediler.

Moderatör: Anladım.

Aşiret reisi: Yani günümüze kadar gelmesinin bir nedeni de budur. Tabi, şimdi, çok daha gerilere gittiğimizde, yani bugün Kürtlerin aleyhinde olan, Kürt özgürlük hareketinin düşmanlarının kullandığı bir araç olan aşiretçilik altında yakın tarihlerde Kürt özgürlük hareketinin oldukça önemli bir faktörüydüler. Bakın bugüne kadar, ki günümüzde de devam ediyor, yani geçmiş Kürt isyanlarına bakın, hepsinde aşiretler birinci derecede rol oynamıştır. Ya doğrudan aşiret liderlerinin bizzat katılımı öncülüğünde yapılmıştır ya da dolaylı olarak, şu veya bu şekilde...

Moderatör: Olumlu veya olumsuz?

Aşiret reisi: Mutlaka ve mutlaka aşiretlerin etkisi vardır. Ha, olumsuz etkisi de vardır. Özellikle yani günümüze doğru geldiğimizde, bu aşiretsel yapı Kürt özgürlük hareketine karşı kullanılmıştır.

Moderatör: Anladım.

Aşiret reisi: Ama, şu veya bu şekilde, olumlu ya da olumsuz, hala Kürt toplumunun vazgeçilmez bir unsurudur.

Moderatör: Hocam, ben şöyle tek cümlelik bir şey istersem, “bölgedeki aşiretin kaynağı nedir” şeklinde sorarsam ne olur cevabınız? Yani aklınıza ilk ne gelir. Kaynağı nedir? Ya da kaynağını nereden alır aşiretler?

Aşiret reisi: Kürt tarihinin toplumsal yapısından kaynaklanır.

Moderatör: Kürt tarihinin toplumsal yapısından kaynaklı bir yapılanmadır. Buna böyle bakmak gerekli. Bunu böyle değerlendirmelidir.

Şahıs 2: Doğal bir süreçtir. Bütün toplumlarda vardır. Topluluklar tarihe baktıklarında, toplumların evrimleşme sürecine baktıklarında, toplumların genel evrimleri vardır. Nedir? Başlangıçta takımlar vardır. Daha sonraki dönemde klan veya kabile örgütlenmesine dönüştü. Klanın da bir üst aşaması aşiretlerdir. Şimdi Kürt toplumunda da bu böyle oluyor. Ta ki, 1700-1800’li yıllarda Kürtlerde yarı devlet yarı otonom yapılanmalar, yani ne derler işte, Botan Emirliği, işte efendime söyleyeyim Çemişkezek Emirliği. Bunların örgütlenmesi de şuna dayanıyor. Aşiretler Konfederasyonu var. Yani aşiretler üstü bir yapıdır bu ve bu konfederasyon da herkese yer olur ve bütün bunlar birliğe bağlıdır. Hem ekonomik organizasyon anlamında, hem siyasal organizasyon anlamında daha büyüğe bağlıdır. 1850’li yıllara geldiğimizde, bu birlik yapılarının gittikçe bağımsızlık, yani Osmanlı İmparatorluğu’ndan ayrılmaya dönük faaliyetler içerisine girmiştir. Bunların başında kim var mesela. En saldırgan birlik Botan Birliği ve Botan Birliği’nin amacı, işte Bedirhan’ın amacı şudur; bütün aşiretlerin bir araya geldiği, yani bütün aşiret konfederelerinin bir araya geldiği bir devlet yapılanması. Yani Osmanlı’nın mesela çıkışı itibariyle, Osmanlı Beyliği de aynı şekildedir ve o tarihte Osmanlı’nın genişlemesi neye dayanıyor? Diğer beylikleri ortadan kaldırarak büyüyor, genişliyor. Şimdi, bu Bedirhan’ın da politikası. Bu politika neye çarpıyor? Kendisinden daha büyük güç odaklarına çarpıyor. Nedir

bu? İşte Osmanlı İmparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu'nun yanında bölgeye egemen olmak isteyen İngilizler vardır. İngilizlerin ciddi bir baskı ve İngilizlerin bu anlamda bütün bölgeyi değiştirip dönüşmektedir politikaları. Burda Osmanlı İmparatorluğu bunu seziyor ve bunları bir nevi çeşitli güç aygıtları ile ortadan kaldırıyor. Ortadan kaldırdıktan sonra, bölgede bu aşiret konfederasyonları yerine yeni bir oluşum, yani bir siyasal yapılanma ortaya çıkıyor. Nedir bu? Biraz da gücünü ruhani özelliklerden alan, şeyhlerden alan bir yapılanma. Yani, halen günümüze kadar gelen işte Kadirilik, Nakşilik vesaire şeklinde bir yapılanma ortaya çıkıyor. Bölgede aşiret konfedereleri ortadan kaldırıldıktan sonra bu boşluğu doldurmak için şeylik, yani bir ara kurum ortaya çıkmak zorunda. Çünkü insanların güvenlik problemi var, bu bir. Bir de insanların aynı dili, aynı kültürü paylaşmakta olduğundan dolayı, kendisini hakim kılma, egemen olma isteği var. Yani bu biraz da tüm toplumlarda olan şey, Kürtlerde de oluyor. Kürtler tabii o tarih civarıyla dışarıdaki gelişmeleri, Avrupa'daki gelişmeleri, Avrupa'daki uluslaşma sürecine açıklar. O tarih itibariyle, II. Abdülhamit bu parçalı yapıdan faydalanabileceğini görüyor. Hem mevcut yapıları birbirine kırdırmak, hem de bu mevcut yapıları kırdırırken aynı zamanda, bunların gücünden komşularına karşı, Ruslara karşı kullanmak, işte İranlılara karşı kullanmak, gerektiğinde Araplara karşı kullanmak anlamında da bunlardan hem insan kaynağı olarak he ekonomik güç olarak faydalanıyor. Bu, 1990'lere geldiğimizde, aynı şeyi kendisine Jon Türkler diyen kişiler tarafından da aynı şekilde yaklaşıldığını görüyoruz. Şimdi Mustafa Kemal sözde işte bir ulus yaratıyor ve bu ulus içerisinde bütün bunları potada eriten bir politika izler gibi görünüyor ama son tahlilde, Kürtler aşiretleri nezninde buna karşı büyük olarak, kitlesel davrandıklarını görüyoruz. 1920'li yıllar. İşte bunun en büyük örneğini nerede görüyoruz? İşte başlangıçta Koçgiri'de çok ciddi bir ayaklanma çıkıyor. Oradaki bütün aşiretler bu ayaklanmaya katılıyor. Daha sonra, Şeyh Sait nezninde, bölgedeki bütün aşiretlerin katıldığı, içinde bulunduğu, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı bir ayaklanma başlatılıyor.

Moderatör: Evet.

Şahıs 2: Bu ayaklanmanın bir özelliği daha var. Sadece aşiret yapılanmasından desteğini almıyor. Modern bir örgütü de var. Modern bir örgütlenmeleri de var.

Ve bunların dışında Avrupa ülkelerinde tahsil gören ve buraya geri dönen, hatta o dönem Malatya Valiliği'ni yapan torunu var. İşte, Erzurum Valisi var. Bitlis Valisi var. Bütün bunlar bu örgütlenmenin içerisinde yer alıyor.

Moderatör: Evet.

Şahıs 2: Yine devlet pozisyonu içerisinde yer alan, paşalık yapan kişiler dahi bulunuyor bunun içerisinde ve burada görüyoruz ki, Kürt aşiretleri aynı hedef doğrultusunda bir araya geliyor. Şeyh Sait isyanı bastırıldıktan sonra örgüt de büyük bir oranda lağvediliyor. Artık bu, devlet erkanı içerisinde yer alan valiler, işte kaymakamlar vesaire bunların hepsi katliamdan geçiriliyor. Büyük bir kısmı sürgün ediliyor. İşte, Isparta'ya, Çanakkale'ye, Edirne'ye ve diğer illere sürgün ediliyor. Bunların malvarlığına el konuluyor. Şimdi bu süreç bu şekilde geçilirken, Türkiye Cumhuriyeti yeni, modern siyaset güderken, ülkenin bütün batısında bu varken, doğuda bunu bu şekilde yürütemeyeceğini görüyor. Bu sefer, kendisini bu bölgede var etme amacı olarak yine bu parçalı yapıyı görüyor. Bunlardan faydalanmaya bakıyor. Bir süre sonra Kürt aşiretleri arasında bir ikilik doğuyor. İsyanlara katılmış olanların tamamı güçsüzleştirildikleri için, bunların yerine daha önce iktidar sahipleri olmayan küçük aşiretler, küçük aşiret reisleri bizzat devlet tarafından palazlandırılıp, hem de kazandan bunlara pay verilip, hem merkezden bunlar desteklenmeye başlıyor. 1950'li yıllara geldiğimizde, 60'lı yıllarda bu yapı büyük oranda başlıyor. Kent merkezlerinde tamamen kapitalist pazar ilişkileri kurulmaya başlıyor. Ve bu pazar ilişkileri hakim olduktan sonra aşiretlerin önünde bu sefer ikinci bir şey geliyor. Bunlar, daha önce, yani sosyal değerlendirmelerde şey diye, komprador burjuvazi diye adlandırılan, kendisi küçük ama sermayedar olmayıp, o ulusun büyük sermayelerine bağlı küçük sermayedarlar ortaya çıkmaya başladı.

Moderatör: Taşeron gibi.

Şahıs 2: Heh, taşeron. Bir nevi aracı kurumlar. Bunlar ne yapıyor. Mesela Diyarbakır'da bunun örnekleri de var. Siverek örneğini verelim. Siverek'te mesela Bucaklar güç sahibidirler. Aşiret sahibidirler. Aynı zamanda Bucaklar üretimin de içindedirler. İşte bunlar...

Moderatör: Yani değişen çağın koşullarına uygun olarak...

Şahıs 2: Çağın koşullarına da ayak uydururlar ama şu güçlerini yitirmiyorlar. Bunlar aynı zamanda, merkezden gelen kaynağın dağıtım merkezi olmaya devam ediyorlar. Yani merkezden gelen kaynağı, merkezin kaynağını alıp köylüye veren de genelde bunlar oluyor. Ve devlet kendisi bunu yapması gerekirken bunu kendisine yakın gördüğü aşiret reisi elleriyle yapıyor. Ve bu anlamda aşiret reisleri de ve yapıları kendi güçlerini korumaya devam ediyorlar. Bir diğer ayağı daha var bu işin. Bunlar aynı zamanda, işte Türkiye’de çok partili yaşamla birlikte, kendileri de iktidara oynayan ve iktidara yakın gördükleri partilerin veyahut da siyasaların diyeyim, il, ilçe örgütlenmelerinde aktif rol oynuyorlar. Aktif rol oynamalarının en büyük nedeni, merkezi kaynağı elde bulundurup sermaye yapmak.

Moderatör: Şöyle yapalım. Toparlayalım biz isterseniz. Bakalım. Şöyle bakmak mümkün mü hocam? Bir, bölgedeki reisleri ile devlet arasındaki ilişkiye bakmak gerekiyor. Bir de aşiret reisleri ile, ağadır, şeyhtir çok da önemli değil, onun kendi tebaasındaki ya da kendisine bağlı insanlar ile arasındaki ilişkiye bakmak gerekiyor. Yanılmıyorsam, anladığım kadarıyla, aşiret reisi ile devlet arasındaki ilişkiye baktığımızda, güvenlik ekseninde gelişen bir ilişkinin olduğunu rahatlıkla söyleyebiliyoruz. Yani daha çok aralarındaki ilişki güvenliğe dayalı bir ilişki yapısıdır. Ama aşiret reisi ile kendi tebaası ya da ona bağlı kişiler ya da ona bağlı mensuplar arasındaki ilişkiye baktığımızda, yine güvenlik temellidir ama çok daha detaylı bir şekilde yorum yaparsak, bölgedeki aşiretlerin kaynağında, siyasal, ekonomik, kültürel gibi faktörlerin çok önemli bir rol aldığını çok rahat bir şekilde söyleyebiliyoruz. Ben ikinci bir şey söyleyeyim. Hem bunu siz detaylı bir şekilde açın hem soracağım ikinci sorunun da aynı zamanda cevabını alalım. Bir aşiret reisinin aşiret içindeki konumu, görevi nedir? Yani ne gibi görevleri vardır? Aşiret reisi. İsterseniz buna ağa diyelim. İsterseniz buna şeyh diyelim. Ne diyelim isterseniz hocam. Görevi nedir? Yani kendi aşireti arasındaki görevi nedir? Ne yapıyor? Bu adam nasıl oraya geliyor? Seçimle mi geliyor? Başka bir şeyle mi geliyor? Kim onu seçiyor? İnsanlar niçin onu muhatap alıyorlar durup dururken? Siz durup dururken muhatap almazsınız değil mi? Yani nedir?

Aşiret reisi: Ya şimdi, dediğim gibi bu tarihsel bir olaydır. Bir kere temelinde ekonomi vardır. Yani, ekonomik güç kimin elindeyse iktidar olan odur. Toplumun

en küçük biriminden tutun, en üst birimine kadar bu böyledir yani. Yani temeli ekonomiye dayanıyor. Mesela, sen hiç fakir ya da toprağı olmayan ya da malvarlığı olmayan bir aşiret reisi gördün mü? Yoktur.

Moderatör: İnsanlar tarafından muhatap görünen bir tanesinin hiçbir şeye sahip olmadığını görmedim.

Aşiret reisi: Şimdi, dolayısıyla temelinde ekonomik yapı vardır. Ama, kuşkusuz bu olayın bir yönü. Yani bunu çok daha gerilere...

Moderatör: Peki, şunu söyleyeyim. Hangi organizasyonu yapıyor aşiret arasında? Mesela ne yapıyor? Kan davalarına mı bakıyor? Kız kaçırma olaylarına mı? Ne bileyim yani. Bir takım sosyal görevleri var mıdır bu toplumsal yapı içerisinde?

Aşiret reisi: Kuşkusuz. Şimdi, bu aşiret reisidir. Yani dediğim gibi, şimdi bir soruyu sordunuz. O soru...

Moderatör: Anladım.

Aşiret reisi: O soru netleşmeden bir başkasını...

Moderatör: İsterseniz birinciden devam edip de girebilirsiniz. Önemli değil.

Aşiret reisi: Aşiret reisi, adı üzerinde küçük bir devlet başkanıdır. Yani, aşiret toplumsal örgütlenmenin bir biçimi değil midir yani. Devlet de öyledir. Yani siyasal anlamda bir örgütlenmedir. Aşiretin de sosyal olmakla birlikte siyasal bir özelliğı vardır. İşte demin de hocamın belirttiğı gibi, yani bunun aşama aşama, bu ilk klandan günümüze kadar çeşitli şekiller alarak gelmiştir. Günümüzde, mesela, özellikle Kürdistan coğrafyasında çok az, yani tek başına şey olan aşiret vardır. Genellikle konfederasyonlar, aşiret konfederasyonları. Bunlar, devletten öndeki bir yapılanmadır. Konfederasyondan sonra devlettir. İşte, Faruk senin de dediğın gibi birlikler vardır ama o bir çeşit devlettir aslında. Bir siyasal örgütlenmedir.

Şahıs 2: Alt kurumlarıyla birlikte devlettir aslında. Para basıyor, gümrük ticareti yapıyor, vergi topluyor, örgütlenmesi var.

Moderatör: Yani devletin yaptığı her şeyi yapıyor.

Şahıs 2: Aynı zamanda yargılıyor, davalara bakıyor.

Moderatör: Anladım. Yani ismi konulmamış bir devlettir.

Aşiret reisi: Dolayısıyla, aşiret reisleri devlet başkanıdır. Yani, sosyolojik ve siyasal bilim açısından elbette böyle değildir. Yani, devlet başkanı çok daha kompleks bir devletin ama dediğiniz soru anlamında, yani görev, yetkileri, sorumlulukları anlamında bir devlet başkanıdır.

Moderatör: Anladım.

Aşiret reisi: İşte ne yapar...

Moderatör: Belki kimse bilmiyor ama biçimi itibariyle böyle bir misyona sahiptir.

Aşiret reisi: Tabi. Şimdi. Yani tabi oraya gelişi dediğim gibi, bu sosyolojik olarak çok detaylıdır. Ucundan yani net şey demek....

Moderatör: Budur demek doğru değil ama....

Aşiret reisi: Hayır. Yani o konuda yetkin de değiliz. Bu oluşum sürecini kaba hatlarıyla biliyoruz.

Moderatör: Anladım.

Şahıs 2: Tarihsel olarak ortaya koyduk bunu. Kısaca koymaya çalıştık ama bugün aşiret reisi ne yapar?

Moderatör: Daha iyi yani.

Aşiret reisi: Daha öncesinde aşiret reisi bütün gücün toplandığı, yani ekonomik, siyasal, askeri, bütün gücü kendinde toplamış kişidir. Günümüzde böyle midir? Günümüzde tam anlamıyla böyle değildir. Günümüzdeki durumu şudur. Bir devlet yapılanmasının içindedirler. Yasal olarak kendisi o devlete bağlıdır. Kendisi yasa koyucu değil ama kendisi nerede yasa koyucusudur. Kendisinin bir özelliği vardır. Gelenekleri koruyan kişidir. Ve şu an değerlendirdiğimizde geleneksel bir yapı olarak değerlendiriyoruz bunu. Nerde başlıyor bu iş? İşte kan davalarında başlıyor. Nerde başlıyor? Kız kaçırma olaylarında başlıyor. Nerde başlıyor bu işte? Şölenlerde, şenliklerde, düğünlerde, işte sünnet törenlerinde

Moderatör: Kutlamalarda ya da

Aşiret reisi: Kutlamalarda, bayramlarda aşiret reisinin etkinliği ortaya çıkıyor. Bu etkinlik hem kendi tebaasına kendi gücünü gösterme açısından kendisine bir avantaj sağlıyor, hem kendisinin onların üzerindeki etkisini devam ettirebilmesinin olanağını sağlıyor. Günümüzdeki aşiret reislerinin büyük oranda pozisyonu bu bahsettiğim noktalardan gidiyor. Ama kendisi yasak koyamaz.

Moderatör: Anladım.

Aşiret reisi: Ama, gene de yasalarla çeliştiği, yasalarla uzlaşmadığı durumlar ortaya çıkıyor. İşte burada, devlet burada nerde duruyor. Devlet burada bunu... istiyor.

Moderatör: Peki, bir soru daha sorayım, siz devam edin hocam. İyi bir yere geldik. Çok da harika bir yere geldik. Şunu sorayım ben. Bir soru daha sorayım. Siz devam edin. Biz aşiretlerin bu bölgede bir şekilde siyasetin içinde olduklarını biliyoruz. Devletle bağ kurduklarını bir şekilde biliyoruz. Sizin bölgede aşiretler bu siyasetin neresindeler hocam?

Aşiret reisi: Aşiretler, devlet açısından baktığımızda, çünkü devlet karşıtı, farklı güçler de var bu bölgede. Yani kent merkezlerinde özellikle ortaya çıkan tablo...

Moderatör: Ben biliyorum ki sizlerin bu hususta çok iyi çalışmalarınız var. Farklı yerlerde yayımlanmış bir takım makaleleriniz var. Bu hususa hem antropolojik açıdan bakabiliyorsunuz, hem sosyolojik açıdan tarihsel açıdan bakabiliyorsunuz. Bu üç şeyi yan yana getirip iyi bir yorum...

Aşiret reisi: Aşiretlerin varoluş nedenleri bugün bölgede, varoluş nedeni ve gerekçesi devlet yapılanmasının ta kendisidir. Yani kendi başlarına kendilerini var edemezler. Bölgede yirmi yirmibeş yıldır bir çatışma ortamı var ve bu yirmi yirmibeş yıllık çatışma ortamında yaşamını idame ettiren aşiretler, devletle birlikte bu çatışmada devlet taraftarı olmuş. Devletle birlikte silah almış gruplar. Yani, mesela,...

Moderatör: Peki onlara karşı kullanılan var mı? Mesela devlete karşı....

Aşiret reisi: Devlete karşı kullanmaya çalışanlar?

Moderatör: Var mı yani?

Aşiret reisi: Bu grup olarak ortaya çıkmamıştır.

Moderatör: Anladım.

Aşiret reisi: Mesela kimlerdir bunlar. Büyük bir göçer aşireti olan bir bütün olarak dağıtıldılar. Zorunlu göçe, zorunlu iskana tabi tutuldular. Bir kısmı Batman'da yaşıyor.

Moderatör: Yani...

Aşiret reisi: Aşiret olmaktan çıkartılıp kent merkezlerinde, asıl yapmaları gereken işten, topraktan, hayvancılıktan kopartılıyorlar.

Moderatör: Yani şunu söyleyebilir miyiz? Bölgemizdeki aşiret reisleri siyasetin doğrudan içinde olarak...

Aşiret reisi: Siyasetin doğrudan merkezindeler ve belirleyicisidirler. Yani, son seçimleri bile...

Moderatör: Ona geçmeden hemen bir soru sorsam olmaz mı hocam. Aşiretlere mensup insanlar kendi oylarını kullanırken nasıl kullanır? Siyasete girdik ya. Hem bunu düşünün hem de söylemiş olduğunuz şeyi detaylı bir şekilde açıklayın.

Aşiret reisi: Şimdi, burada nüfus büyük bir oranda köyde yaşamıyor. Toprakla geçimini sağlamıyor. Bu anlamda daha bağımsız, daha ayrı fikirlere sahip olabiliyorlar ve diğer fikirlerden etkilenebiliyorlar. Haliyle, bunlar aşirete ve aşiret reisine kendilerini bağlı hissetmiyor. Kendilerini kendi bireysel vicdanlarına ve bireysel kanaatlerine yapıyorlar. Ama, gene aşiretin hakim olduğu...

Moderatör: Şunu söylemeye çalışıyorum. Şimdi, şeye baktığımızda, son seçimlere baktığımızda, bu bölgeden aşiretlere bağlı olan milletvekillerinin meclise girdiğini çok iyi biliyoruz.

Aşiret reisi: Doğrudur.

Moderatör: Şuna bağlayabilirsiniz. O partinin büyüklüğüne bağlayabilirsiniz. Ama eğer herhangi bir partiye...

Aşiret reisi: Bağlı değilse bile, o aşiretin bizatihi kendi bağlı değilse bile, yine o aşiretin bir şekilde aşiretin tamamının desteğini almaya çalışan kişilerden dolayı.

Moderatör: Şunu söylesek. Daha net ifade olarak söylüyorum; "Bölgedeki etkinlik eskisi kadar değil. Aşiretlerin kendi mevcutları üzerinde ama tamamıyla yok olduğunu söylemek de mümkün değildir."

Aşiret reisi: Tamamıyla yok olmamıştır. Ama bir bütün halde değildir. Yani parçalıdır. Kentlerde, yani kentten kente gittiğimizde de bu durum değişir.

Moderatör: Ben onu tam soracaktım. Ben kenarda bir arkadaşla sohbet ettim. O da şey de araştırma yapmış. Şırnak, Cizre taraflarında. Şunu söylüyor; "burdan dışarı çıktığınızda, orda çok hakikaten farklı bir yapılanma var. Büyük bir anlamda farklı bir yapılanma var. Yani, buraya geliyorsunuz. Burada hakikaten, Diyarbakır bölgesinde ya da yakın yerlerde çok büyük bağlamda bir

aşiret örgütlenmesinden bahsetmek çok da mümkün değildir. Ama oralara gittiğinizde bunu görüyorsunuz” diyor.

Aşiret reisi: Ama işte şöyle bir şey var.

Moderatör: Ne kadar doğru bilmiyorum.

Aşiret reisi: Diyarbakır bölgesinde şu an yaşıyoruz. Diyarbakır şivesini, aşiretin kendisini görmemiz mümkün değil. Ne sözel dil anlamında bunu görmek mümkün değil, ne de yaşamın içinde aşiretin etkisi yoktur. Ama 150 km şehrin dışına çıktığımızda, Diyarbakır’dan Urfa’ya doğru gittiğimizde, Siverek’de, kendi başına Diyarbakır’dan çok farklı bir durumla karşılaşılıyor. Her anlamıyla bir aşiret organizasyonu var ve o aşiret organizasyonun haliyle bir isimle siyaset yapması, siyaset yürütmesi mümkün olmadığını görüyoruz Onlar da aynı şekilde etkindirler. Kılık kıyafetinden tutun, onların yemek tertibinden tutun, onların gündelik hayatı düzenlemeye dahil kurallarından tutun, bambaşka tutumlar görürsünüz orada. Yine aynı şey Hakkari bölgesinde vardır. Hakkari bölgesindekiler de büyük bir oranda, biraz önce bahsettiğimiz bu çatışma ortamında devletten, devletle birlikte taraftar olmuş, devletle birlikte silah kuşanmış ve yine devletin o bölgedeki ekonomik kaynaklarından faydalanan kesimler. Oralarda aşiretin etkin bir biçimde yaşamını sürdürdüğünü görüyoruz. Ama, orda da aşiret reisi bir bütün olarak aşirete hükmediyor mu? Hayır etmiyor.

Moderatör: Şöyle bir şey olursa, diyelim ki aşiretten, siz bizim aşiretin reisisiniz. Siz seçime gidiyorsunuz. Biz mensuplarınız olarak size oy veriyoruz. Bir kısmımızda vermiyor. Bu gibi durumlar belirlenirken aşiret kendi aralarında konuşuyor mu bunu? İşte, “bizim aşiretimizden bir elemanımız” ya da “biir üyemiz” ya da “aşiretimizin başındaki kişi” seçimlerde falan partiden milletvekili adaydır. “Biz hep beraber bu partiye oy kullanacağız”. Böyle bir ön konuşma ya da ön kararlar alınıyor mu aşiret içerisinde? Alındıktan sonra vermeyen kişilere karşı bir takım yaptırımlar uygulanıyor mu? Siz bu konuda bilgiye sahip misiniz?

Aşiret reisi: Bu kararlar alınır. Belli yerlerde, mesela Diyarbakır’a bağlı bir ilçede bu kararların alındığını biliyoruz. Şey belirlenirken, milletvekili adayı belirlenirken, daha belirlenmeden önce Türkiye’deki siyasi partilerin genel merkezlerinden tutun, il başkanlıklarına kadar, bunun üzerinde çeşitli fikirler

yürütüldüğünü, tartışmaların yapıldığını görüyoruz. İlla ki, o köylerin ileri gelenleri, tabi bu sadece aşiret reisi anlamında olmuyor. Bir diğer ayağı da şeyhler oluyor. Onların da bu konuda fikri alınıyor. Ve bu şekilde, Türkiye'deki siyasi partiler milletvekili adaylarını belirlemiş oluyorlar. Ama bütün illerde böyle mi oluyor? Bütün illerde böyle olmuyor. Bazı illerde bu yoğunlaşıyor.

Moderatör: Sizin araştırma yapmış olduğunuz bölgelerde şöyle bir durumla karşı karşıya kaldınız mı? Bir aşiret, diyelim ki A aşireti ya da X aşiretinin başında kim vardır işte. Ahmet vardır. Ahmet bizim milletvekili adayımızdır. Aşiret içinde üç kişi, beş kişi, onkişi, on beş kişi ya da kırk kişi ya da elli kişi, “biz size oy vermek istemiyoruz” dediler. Bunlara karşı aşiret kendisi bir yaptırım uyguluyor mu? İşte,

Aşiret reisi: Yaptırım uyguluyor. Çünkü bunlar zaten kendileri merkezden taşraya gelen, il veya ilçe merkezine gelen kaynakları ellerinde bulunduran kişiler. Bunu nerde karşılarına çıkıyor? Devletin verdiği çeşitli teşvik kredilerinde ortaya çıkıyor. Eğer o aşiretin mensubu olan veya o aşiret dışında diyelim, köylüler diyelim, eğer desteklerini sunmamışlarsa bu kişilere devlet bir yerde desteğini sunmuyor. Veyahut da devlet ihalesi yapıldığında veya dağıtıldığında ondan pay verilmiyor.

Moderatör: Yani, aslında yaptırım uygulanıyor.

Aşiret reisi: Yaptırım uygulanıyor.

Moderatör: Peki hocam. Şunla karşı karşıya kaldınız mı? Mesela, herhangi bir aşiret reisi kendi partisinden meclise girdi, partinin üyesidir, ya da bir aşiret bir partiye bağlıdır, X ya da Y partisidir. Bu partinin taşra teşkilatının yapılanmasında; il başkanıdır, ilçe başkanıdır ya da kamudaki atamalarda; kaymakamdır, validir, bölge müdürüdür, il milli eğitim müdürü gibi atamalarda parti ve hükümeti etkilemek için bir takım etkinliklere giriyorlar mı?

Aşiret reisi: Giriyorlar. Giriyorlar.

Moderatör: Yapıyorlar.

Aşiret reisi: Zaten oraya gidiş amaçları o. Bu kendi sözde hakim oldukları bölgede devletin olanaklarını kullanmak. İşte bu nerde oluyor? Sağlık teşkilatında oluyor. Bu nerde oluyor? Eğitim teşkilatında oluyor. Burada kendilerine yakın olan ya da kendilerine akrabalık bağı olan kişileri yapıyorlar.

Moderatör: Peki hocam. Şu soruyu da o zaman söyleyelim. Beraber bir şekilde devam etsin şeyleriniz de hocam. Yerel yönetimlerde de benzer bir durum var mı? Belediye başkanlığı, belediye meclis üyeliği gibi seçimlerde de var mı?

Aşiret reisi: Yerel yönetimlerde bu daha çok ön plana çıkıyor. Çünkü aşiret örgütlenmeleri artık kent merkezlerine kendilerini dayatır konumda değiller. Ama yerel yönetimlerde bu çok ön plana çıkıyor. Mesela Siverek örneğini verelim.

Moderatör: Evet.

Aşiret reisi: Bucaklar Siverek ilçe merkezinde istedikleri kişiyi istedikleri şekilde iktidara taşıyıp istedikleri şekilde de meclis üyeliklerini dağıtabiliyorlar. Yine bu Şırnak'ın bazı ilçelerinde oluyor. Hala yaşanan bir şey.

Moderatör: Son bir soru. Dört soruyu birlikte sormak istiyorum ben. Farklı yerlerden olaya bakmanızı isteyeceğim sizden. Bizde aşiret reislerin ya da aşiretlerin, ağaların ya da şeyhlerin. Toplumsal birim olarak kullandığımız kavramlardır bunlar. O toplumsal birimlerin başındaki kişilerdir? Ağadır, şeyhtir, aşiret reisidir. Artık ismi neyse. Bunlar şunu yapıyorlar mı. Çok spesifik olarak söylüyorum. Parti, sendika, kooperatif ve dernek seçimlerinde neler yaparlar? Devam ediyorum Yerel ekonomik politikaların oluşmasında ya da belirlenmesinde bir takım şeyler yaparlar mı? Kültür politikalarının belirlenmesinde, okuldur, meslek eğitidir ya da ne bileyim meslek edindirme kursları falan yaparlar mı kendi bölgelerinde? Sivil toplum örgütlerini yapılanmasında ve etkinliklerinde, parti propagandası, şölen, şenlik, kutlama, Nevruz'da ya da dini bayramlarda bunların rolleri nedir? Aktif bir rolleri var mıdır? Bunu somut olarak söylerseniz.

Aşiret reisi: Bu aktivitelerin tamamında aşiret reisi veya şeyhin kendi bulunmak ister. Çünkü kendi aktivitelerinin veya kendi etkinliğinin devam etmesi için buna ihtiyacı vardır. Bir güç gösterisidir. Kendi gücünü göstermek ister. Ve buna büyük bir katılım da sağlar ve orda kendisi o organizasyona katkı yapan herkesten daha çok para ödemek ister. Daha çok kaynak aktarmak ister. Çünkü bu O'nun adına, O'nun otoritesinin devamı için gereklidir. Bir de şey, derneklerde yer alırlar. Çok uzun zaman önce yoktu dernek yapılanmaları falan. Ama yakın tarihte bir dernek kurdular. Ve kendi yönetimlerini de aslında bir yerde bireylerin tamamını kendi hür iradeleriyle seçim yapmaya zorladılar bir

yerde. Onların isteklerine bıraktılar bunu. Ve kendi aralarından bunlar birilerini seçtiler. Yani kan bağı yerine doğrudan bireylerin tercihlerine dayanan bir liderlik ortaya çıktı.

Moderatör: Evet.

Aşiret reisi: Ve bu şekilde aşiret kendi devamlılığını sağlamış oldu. Ama bir diğer şey daha var. Yine bahsettiğim o kaynaklara ulaşabilme açısından. Mesela Bismil'de veyahut da Siverek'de kooperatifler kurmak şeklinde. Kooperatiflerin de kurulmasının yine kendisi bizzat aşiret reisi ya da aşiret reisine yakın olan, ekonomik gücü elinde bulunduran kişi ve kişiler tarafından yapılan bir organizasyon bu. Yani merkezden bunun okunması şudur, yani Ankara'da bunun okunması şöyle oluyor; Bismil'deki tarım kooperatifi diye geçer bu ama o Bismil'deki tarım kooperatifi değildir. Bismil'deki A şahsının kooperatifidir.

Moderatör: Anladım.

Aşiret reisi: Şahsa ait bir şeydir ve bu şekilde de yine bu güç odakları güçlerini sürdürmeye devam ederler.

Moderatör: Şöyle genel bir değerlendirme yaparsak, kısaca. Biliyorum çok değerli zamanınız. Kısıtlı zamanınız var. Son, şöyle. İki taraftan bakarsak, bir genele bakarsak, bir aşiret reislerinin Türkiye'de siyasete olan etkisi, bir aşiret reislerinin bölge siyasetine olan etkisi. Bu ikisini değerlendirirsek nasıl? Bölgeye olan etkileri nelerdir? Bir de genel Türkiye siyasetine olan etkileri nelerdir? Zaten konuşmalarınız bu yöneydi ama genel bir toparlama yapalım kısaca.

Aşiret reisi: Bütün bölgeye baktığımızda bölge siyasetinin iki bileşeni olduğunu görüyoruz. Bir, kendisine aşiret ya da geleneksel yapıdan güç almış, tamamen Avrupa aydınlanma görüşünden etkilenmiş ve burada da böyle bir yapıyı temsil etmeye çalışan bir kesim var. Bunun karşısında da geleneksel yapıyı devam ettirmeye çalışan, geleneksel devlet politikalarının devam etmesini isteyen, bir nevi aşiretler diyelim veyahut şeyhlik kurumu diyelim vesaire bunlardan beslenen bir kesim var. Ve bunların sürtüşmesi, yani tüm Türkiye'de gelenek ile modernin çatışması vardır ama bölge özgününde Kürt coğrafyası özgününde gelenek ve modernin çatışması çok daha keskindir. Yani bu, Ankara'da Melih Gökçek'in iktidar olması, silahla olmamıştır, belki oradaki seçmenin özgür

seçimiyle olmuştur ama çünkü daha önce biliyorum; Ankara kent merkezi modern diye kendini tarif eden, Türkiye siyasetinin işte sol yelpazesinde yer alan, sosyal demokratların kenti iken, daha sonra Melih Gökçek denen taşralı bir adam, geleneği temsil bir adamın yıllardır hüküm sürdüğü, şimdiye kadar geldiği bir yere dönüştü. O da yumuşak geçişler şeklinde oluyor. Bölgede bu, çoğunlukla yumuşak geçişler şeklinde değil de, çatışmaya dönüşür bir vaziyette oluyor. Kendisi modern siyaset bölge siyasetçileri çoğunlukla bunlarla çatışmak zorunda kalıyor. Ve aşiretin kendisi, kendi bağıllığını devam ettirebilmek için veyahut da geleneksel yapının kendisini devam ettirebilmek için bunlarla çatışmaya ihtiyaç duyuyor.

Moderatör: Anladım. Yani hocam, kısaca şunu söylüyoruz. Bölgedeki aşiretlerin reisleri bir şekilde siyasetin içinde, aktif bir şekilde rol alıyorlar.

Aşiret reisi: Son bir şey daha söylemek lazım. Bölgede bugün aşiretlerin hala devam ediyor olmasının sebebi, bölge halkının geri ve geleneksel olmasından değil, 1850'ler, 1860'lardan itibaren dış etkenler ile birlikte buradaki toplumsal evrimin bir şekilde kesintiye uğratılması ve toplumsal evrim kesintiye uğratıldıktan sonra parçalı yapının devletler tarafından devam ettirilme isteği.

Moderatör: Bilinçli bir politika mı bu?

Aşiret reisi: Bir ikincisi de, bugün hala bunlar devam edebiliyorlarsa...

Moderatör: Söylemiş olduğunuz şeyin, mesela şunu da ekleyebiliyoruz; bilinçli bir tercihtir, bu birileri istedi diye böyle devam ediyor, birilerinin çıkarlarına hizmet ettiği için bu durum devam ediyor.

Aşiret reisi: Aynen öyle.

Moderatör: Ama, olumlu ya da olumsuz, güdümlü ya da güdümsüz, bölgedeki aşiretler bir şekilde siyasetin içinde yer alıyorlar.

Aşiret reisi: İçinde yer alıyorlar ama....

Moderatör: Güdümlü ya da güdümsüz.

Aşiret reisi: Aşiretler artık bundan önceki aşiretler değil. Bugüne uyum sağlamış, bugünkü toplumsal yaşama uyum sağlamış organizasyonlara dönüşmüş durumdadır ve bunları bir nevi aslında şöyle düşünebiliriz; kan bağından ziyade ortak çıkar doğrultusunda, ortak ekonomik çıkarlar doğrultusunda, bir araya gelmiş grupların birlikteliği şeklinde oluyor.

Moderatör: Çok teşekkür ediyorum hocam.

GÖRÜŞME 10:

Moderatör: Evet. Birinci sorudan itibaren ben sorularımı sormaya başlıyorum. Bölgenizdeki aşiretlerin kaynağını neye dayandırabilirsiniz? Aşiretlerin ortaya çıkışındaki temel organizmalar nelerdir hocam? Bu hususta neler söyleyeceksiniz?

Aşiret reisi: Aşiret yapısı, bir kere tarihsel kökenlerini iyi irdelediğimizde, tamamıyla toprak sistemiyle çok alakalı bir yapıya sahip. Örneğin, zaten feodal süreç içerisinde temel özelliği de bu toprak sisteminin egemen kişilere dayalı olması. Toplumun oradan bugüne gelen veya işte diyelim ki büyük siyasi güçlerin oluştuğu dönemden bugüne gelen dönüşümü de tamamıyla bu toprak egemenliğinin iktidar savaşıdır. Süreç bu.

Moderatör: Peki hocam şunu biliyoruz. Yani takip ettiğimiz kadarıyla, sizin bu hususta çalışmalarınızın olduğunu, hem bu hususta makalelerinizin olduğunu. Aynı zamanda uzman sosyologsunuz. Peki aşiretlerin başındaki kişiler, bunlar işte aşiret reisi diyebiliriz, şeyh diyebiliriz. Ne diyebilirsek buna bir isimlendirme yaptığınız takdirde. Bunlar kendi isimlerini nereden alıyorlar hocam? Yani nasıl alıyorlar? İsimleri nereden geliyor.

Aşiret reisi: Aşiret otoriteleri, her zaman, yapılan çalışmalarda, bilimsel çalışmalarda da irdelendiğinde, “ben onların başyım” ya da “ben reisleriyim” ya da “ben onların ağabeyleriyim” ya da “ben onların ablalarıyım” diyen aşiret liderliği var. Bizim yaptığımız incelemelerde de, yine kadın liderliğinin olduğu bir aşireti inceliyorduk - incelemeler yapıyorduk, orda da bu ilişki düzeni vardı. Burda aşiret reisi gücünü kendi tebaasından ya da kendi topluluğundan aldığını düşünüyor ve topluluğun üyeleri de “o bizim başkanımız”, “o bizim liderimiz” vasfını doğal bir süreçte görüyor. Çünkü kan akrabalığı çok ön planda. Kan akrabalığına dayandığı için de kan akrabalığının getirdiği liderlik bir süreci bu. Ama tabi temel ilişkisini kan akrabalığı ile desteklenen asıl liderlik yani toprağın ilişkisi üzerine dayalı liderlik. Çünkü toprak mülkiyetidir kan akrabalığını getiren.

Moderatör: Peki hocam, şunu da biliyoruz. Aşiretlerin bölgemizde geçmişte ve günümüzde siyasetle uğraştıklarını hepimiz biliyoruz. Günümüzde bu genelleme geçerli mi hocam? Hala aşiret reisleri siyasetin içinde mi? Siyaset yapıyorlar mı hocam?

Aşiret reisi: Geçmişin siyaset ilişkileri ile bugünün siyaset ilişkilerini karşılaştırdığımızda, bunu 1980 öncesi ve sonrası sürece de dayandırabiliriz. Geçmişte Türkiye'deki siyasi ilişkileri belirleyen siyasi oluşumlar çok temeldi. Yani Türkiye'deki siyasi iktidarı belirleyen süreç hangi süreçti. İşte belirli bir sürecin üzerinde yatan sosyal ve siyasi gerçeklerdi. Ama 80 yıllarından sonra, özellikle 90'lı yıllarda bölgede gelişen sosyal ve siyasal hareketler aşiret liderliğini bir nevi geri plana itti. Ama yine de, halen, aşiret kendi liderini koruyor çünkü siyaseti belirleyen ana bir takım parametreleri de taşıyor.

Moderatör: Yani şunu söyleyebilir miyiz hocam? Günümüzde bölgemizdeki aşiretler bir şekilde siyasal yapının içinde, siyasetin içinde, siyaset yapıyorlar, siyasete müdahil oluyorlar, siyasetin içinde oluyorlar. Doğru mu bu? Böyle bir genelleme yapabilir miyiz?

Aşiret reisi: Siyasetin içindeler. Fakat bu geçmişin siyasi ilişkilerine göre çok daha sınırlı konumda. Çünkü...

Moderatör: Bunu neye bağlıyorsunuz?

Aşiret reisi: Bunu neye bağlıyoruz. Türkiye'deki hem siyasi iklimin değişmesi, siyasi sürecin de değişmesi, dünyada siyasi aktörlerin aslında değişmesi, siyasal ideolojilerin değişmesi, ama bir de bölgede ortaya çıkan son dönemdeki etnik hareketlerin getirdiği bir süreç bu. Bu etnik hareketlerde farklı bir bilinç yaratarak insanları aşiret örgütlenmesinin dışına itilmesine yol açmış durumda. Tabi ki, sosyolojik terimlerle ifade edilmesi gerekiyorsa, ayrılıkçı hareketlerde aşiret liderliğindeki bir takım kurumsallaşmanın son bulması zaman alacaktır.

Moderatör: Uzun bir süreç olacaktır. Bir anda ortadan kalkan bir durum olmayacaktır.

Aşiret reisi: Daha halen toprak egemenliği devam eden, kan akrabalığı devam eden bir süreçtir. "Biz" duygusuyla ilişkilendirilen duyguların ön planda olduğu bir sistem birden bire son bulmaz.

Moderatör: Dün başka hocalarla da görüştük ama şöyle bir belirleme yaptılar. Dediler ki: “aşiretçilik daha çok, hani sosyolojik olarak ifade edecek olursak, toplumsal yapının yada toplumsal yapılardaki gelişimin bir aşamasını teşkil ediyor. Bu toplum belli bir yere kadar geldi. Aşiretçiliğe kadar geldi. Ondan sonra evrimleşememenin getirmiş olduğu sıkıntı şeklinde de bakmaktır”.

Aşiret reisi: Şimdi, aşiret toplumsal süreçte bir aşama. Çünkü, klandan yola çıkan veya oba ve benzeri sosyal örgütlenmelerle gelişen, daha sonra en üst düzeyde devlete dönüşen bir örgütlenme. Nitekim bunu halen, işte Irak'ta da...

Moderatör: Görüyoruz. Şu an bile var.

Aşiret reisi: Türkiye'de de bunun örnekleri geçmişte yaşandı. Türk devletinin kuruluşunda bile aşiretten devlete bir gidiş vardır. Ama bu süreci genellemek, bu şekilde sosyolojik genellemeler yapmak, bir nevi farklı unsurlara da yol açabilir.

Moderatör: Anladım.

Aşiret reisi: Ama, aşiret vurgusunu ön plana alan sistemler, diyelim ki sosyal ilişkinin içindedir, diyelim ki siyasi ilişkinin içindedir, diyelim ki toprak düzenine dayalı sistemler, zaman içerisinde günümüzün getirdiği ilişki düzenleri ile son bulmuştur.

Moderatör: Evet.

Aşiret reisi: Buda zaten devletleşme süreci gibi bir süreci aslında engelliyor. Çünkü dünya artık küresel bir yapıda ve teknolojinin getirdiği yenilikler insanları o ilişki çemberinden uzak tutabiliyor. Ama, genellemelerde hep böyle büyük üst oluşumlar var.

Moderatör: Peki, bölgenizde aşiretlere mensup insanların oy kullanmaları nasıldır? İnsanlar oy kullanırken aşiretlerin almış oldukları ortak kararlar şeklinde mi oy kullanırlar? Yoksa işte aşiretlerde böyle ortak karar yoktur. İşte herkesi istediği gibi kullanabilir. Yani, aşirete mensup insanlar oylarını kullanırken hür mü olurlar, hür iradeleriyle mi kullanırlar? Yoksa aşiretin dayatması var mıdır bu husus da?

Aşiret reisi: Şimdi bu bütün aşiretler için öngörülüyor tabii. Yani aşiret liderleri oy kullanmaya aktif olarak karar verir.

Moderatör: Bunu biraz açalım. Diyelim siz bir aşiretin reisisiniz. İşte, 22 Temmuz seçimlerinde herhangi bir partiden aday oldunuz. Bu aday olma durumunuzda sizin aşiretinize tebaanın, insanların başka bir partiye oy verme durumu ortaya çıkabilir mi?

Aşiret reisi: Çıkabilir. Bunu çünkü belirleyen etkenler, dediğimiz gibi halen o ilişki düzeninde, siyasi ilişki içindeki faktörler varsa oy verir. Ama bugün, mesela günümüzde yapılan incelemelerde, bunun çok, yüzde yüz, olduğu kanaatinde değilim. Çünkü oy vermeye giden aşirettilerin bir kısmında farklı bir şekilde, demokratik bir anlayışın da geliştiği görülebilir de yani. Ama yine de, işte egemen ilişki biçimini kullananlar, köylerdeki toplumlar üzerinde daha şiddetli böyle ilişkiler kurmuşlarsa, üzerlerinde sıkı denetimleri varsa, sandıktan çıkacak oyları da herhalde önceden görmüş olurlar.

Moderatör: Peki hiç şöyle bir şeyle karşı karşıya kaldık mı hocam? Herhangi bir yerde seçim yapıldı. Aşiretinize mensup olan kişi, o aşiret tarafından aday gösterilen kişiye oyunu kullanmadı, oyunu vermedi yani. Bu hususta bir yaptırım falan ortaya çıkabiliyor mu?

Aşiret reisi: Şimdi öyle bir vermeme olayı söz konusu aslında olmamıştır. Sanmıyorum.

Moderatör: Yani, adres gösterilirse o adrese gereken müdahale yapılmıştır.

Aşiret reisi: Yani, oy kullanmamanın getireceği bir böyle tepkisizlik eylemi, öyle bir bilinçli eylem aşiret içinde, aşiret düzeninde olmaz.

Moderatör: Evet.

Aşiret reisi: Böyle bir sürecin içinde kalanlar zaten aşireti kabul etmişlerdir. Yani dışına çıkmazlar.

Moderatör: Anladım. Çok da ciddi bir şekilde şey yapmazlar, problem ortaya çıkmayacaktır diyorsunuz. Peki hocam, aşiret içinde şu var mı; partiye kendi milletvekilleri bakan olmadığı için baskı falan uygular mı hocam?

Aşiret reisi: Şimdi, aşiretin aslında temsil ettiği yapı ekonomik gücüyle çok orantılı. Yani, siyasi partiler üzerinde bir güç sınaması yapmazlar. Ama, tabi ki, kendi liderleri aracılığıyla, kendi gönderdikleri başkanları aracılığıyla taleplerini iletirler. Her toplumsal grupta olduğu gibi. Aslında bir nevi, çağdaş toplumsal örgütlenmelerin özelliklerine şu şekilde benziyor. Sonuçta, çağdaş toplumsal

örgütlenmeler de kendi bakış açılarını kullanarak bir şeyler yapıyorlar. Bu da günümüz siyasetine geçmişten gelen şeyler. Ama siyasi partilerin üzerinde çok egemen olma durumları, sanmıyorum.

Moderatör: Peki aşiretlerin hocam, partilerin yani bağlı oldukları partilerin taşra teşkilatının yapılanmasında, il başkanı, ilçe başkanı, vali, kaymakam, işte diyelim ki bölge müdürü, milli eğitim müdürü gibi atamalarda etkin olurlar mı? Yada olmaya kalkışıyorlar mı? Ya da bunu yaparlar mı?

Aşiret reisi: Kesinlikle. Devletin yüksek düzeydeki memurlarıyla olan ilişkilerini atamalardan dolayı kabullenmek durumundalar. Onlar üzerinde çok kontrollü değiller ama kesinlikle böyle hiyerarşik yapının alt kesimlerine müdahale edebiliyorlar. Hatta çok güçlü liderleri olan aşiretler, Ankara merkezli siyasette, yerel taşra yöneticilerini dahi yönlendirebiliyorlar.

Moderatör: Evet.

Aşiret reisi: Ben olduğu kanaatindeyim.

Moderatör: Peki hocam, yerel yönetimler seçiminde, belediye başkanlığı, belediye meclis üyeliği gibi seçimlerde etkileri ne düzeyde? Söylemiş olduğunuz, az önce belirtmiş olduğunuz oranda mı yoksa...

Aşiret reisi: Yani yüksek bir oranda. Özellikle güneydoğu anadolu bölgesinde tamamıyla. Son dönemdeki siyaset etkili oldu yerel yönetimlerin seçiminde. İşte, sosyal hareketlerin getirdiği farklı bilinçlenmeler belki insanları başka şeylere teşvik etmiş olabilir ama yine de etkili olur.

Moderatör: Ben son dört tane soruyu birlikte sormak istiyorum. Yerel politikaların oluşumunda, belirlenmesinde aşiretin rolü var mıdır? Başlıkları söylüyorum, işte partidir, sendikadır, kooperatif ve dernek seçimlerinde aşiretler ne yapar? Yerel ekonomik politikaların belirlenmesinde, yatırım, teşvik ve kredi sağlamada bir etkinliğe sahip mi? Kültür politikalarının belirlenmesinde, okuldur, meslek eğitimi kursları bir takım aktivitelerin gerçekleşmesindeki etkileri? Son olarak, sivil toplum örgütlerini yapılanmasında ve etkinliklerinde, parti propagandası, şölen, şenlik, kutlama, Nevruz'da ya da dini bayramlarda aşiretler neler yaparlar?

Aşiret reisi: Sivil toplum örgütleri ile aşiretlerin ilişkisi pek yok gibidir. Kültürel hareketler kısmında da çok rol oynamıyorlar. Sadece merkezi hükümetin,

otoritelerin öngördüğü bir takım düzenlemelere eşlik ederler. O da kendi çıkarları doğrultusunda, aşiretin çıkarları doğrultusundadır. Bunun dışında, düğün törenleri ve benzeri etkinliklerin uygulanmasında zaten yapısı gereği bir kere riayet etmek zorunda. Çağdaş örgütlenmelerin içinde aktif bir biçimde yer almamışlardır. Alamaz da zaten. Yapısına da uymaz. Çünkü bu örgütlenmeler kendi toplumsal güvenliklerine aykırı. Bu nedenle de sendikal faaliyetlerde, derneklerde de aşırı, üst düzey bir örgütlenmeye girmez.

Moderatör: Peki çok teşekkür ediyorum. Çok sağolun.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı Faruk SÜMER
Doğum Yeri ve Tarihi Diyarbakır 05.08.1971

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi İnönü Üniversitesi Sosyoloji Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi Dicle Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı
Doktora Öğrenimi Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri I. Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu-Ocak 2002
Yrd.Doç.Dr. Rüstem Erkan-Yrd.Doç.Dr. Mazhar Bağlı, **Araş. Gör. Faruk Sümer**, Araş.Gör. Mahmut Ünver, "Sosyal Çevrenin Çocuk Suçluluğuna Etkisi ve Diyarbakır Örneği"

İş Deneyimi

Stajlar -
Projeler -
Çalıştığı Kurumlar Milli Eğitim Bakanlığı
Dicle Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı
Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı

İletişim

E-Posta Adresi faruksumer1971@hotmail.com

Tarih 10.06.2009